

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ BİLİM DALI

FERİT CELÂL GÜVEN
(HAYATI, FAALİYETLERİ, FİKİRLERİ)

Hazırlayan:
Ramazan YAMAN

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN

KONYA – 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ BİLİM DALI

FERİT CELÂL GÜVEN
(HAYATI, FAALİYETLERİ, FİKİRLERİ)

Hazırlayan:
Ramazan YAMAN

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN

KONYA – 2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan Yaman
	Numarası	174202051002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Ferit Celâl Güven (Hayatı, Faaliyetleri, Fikirleri)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ramazan Yaman

ÖNSÖZ

Hukuk ve Güzel Sanatlar öğrenimi görmüş, yedek subaylık, Kuva-yı Milliye cephe kumandanlığı, istihbarat şefliği, milletvekilliği görevleri yapmış olan ve hayatının büyük çoğunluğunda gazetecilik mesleğini ifa eden Ferit Celâl Güven, Türk basın tarihinde yer edinen bir isimdir. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Ordusu'nda görev yaparak ve Milli Mücadele döneminde Adana'da cephe kumandanlığı vazifesiyle Türk milletine hizmet etmiş, vatanın kurtuluşunda emek sarf etmiştir.

Atatürk'ün fikirlerinin savunucusu ve gazetesiyle inkılâpların bekçisi olmuştur. Urfa ve İçel/Mersin'den Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilliği yapmış, Kurucu Meclis'te de yer alarak 1961 Anayasası'nı hazırlayan grubun içinde görev almıştır. Türk Ocaklarında görev almışken, Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından bu kez Halkevlerinde yer edinecek ve Atatürk döneminde, 1935'te başlayacağı Ankara Halkevi Başkanlığı görevini 1946'ya kadar sürdürecektir.

Ferit Celâl Güven'in her aşamasında mücadele ile geçen hayatını, faaliyetlerini ve fikirlerini tanıtmak amacıyla hazırlanan bu eser giriş ve sonuç ile iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın çerçevesi, amacı ve önemi ile birlikte kaynaklar tanıtılmakta, izlenen yöntem anlatılmaktadır. Birinci Bölüm'de Ferit Celâl'in hayatı anlatılmakta ve faaliyetleri tanıtılmaktadır. İkinci Bölüm, tamamen Ferit Celâl'in eserleri üzerinden hazırlanmıştır. Bölümün başlığında "*fikirleri*" ifadesi konulmuş, Ferit Celâl'in eserlerinden yola çıkılarak düşünce dünyasının anlaşılması düşünülmüştür. Osmanlı'nın son döneminde başladığı eğitim hayatı I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sekteye uğramış olsa da Ferit Celâl kendisini yetiştirmeye devam etmiştir. Buna dayanak noktası olan gerçeklik ise yazılarıdır. Yazdığı yazılarıyla düşünce dünyasının giderek olgunluğa eriştiği görülmektedir. Bahsedilen bu bölümde Ferit Celâl'in düşünce dünyasını yansıtan yazılarına odaklanılmıştır. Bir yazar olarak sosyo-ekonomik konulardan kültürel konulara, spordan sanata, politikadan tarihe kadar çeşitli konularda yazılar kaleme almıştır. Bu çerçevede burada gazete ve dergilerdeki yazıları başta olmak üzere çeşitli kitaplardaki bölüm yazıları ve söyleşileri kullanılmıştır. Yine aynı bölümün içinde Ferit Celâl'in günlükleri incelenerek fikir hayatı üzerine bir portre sunulmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde de araştırmanın kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu çalışmayı yapmama vesile olan ve çalışma sürecince sorularıma sabırla cevap verip metnin inşa sürecindeki hatalarımı düzeltmemi sağlayan değerli danışmanım, hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Arıkan'a teşekkürlerimi sunarım. Elbette, günlüklere erişmeme vesile olan Sina Baydur ile paha biçilmez bilgi ve belgeler sunan Ferit Celâl Güven'in aile üyelerinden kıymetli gelini Nurten Güven, torunları Murat Güven, Engin Güven ve Prof. Dr. Ferit Güven'e minnettarlığımı bildiririm. Telefon görüşmeleri ile bana değerli bilgiler veren Celal Güven ve Hıfzı Topuz Beyler ile Arı İnan Hanımefendi'ye müteşekkirim. Ayrıca çalışma esnasında yardım ve desteklerini esirgemeyen başta anne ve babam olmak üzere aileme, arkadaşlarıma, Milli Kütüphane dijital arşiv personeline, araştırmamın Adana aşamasında yardımcı olan değerli eğitimciler Talip Yaman ve Mustafa Kocaoğlu'na ve saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yılmaz'a şükranlarımı sunarım. Kıymetli eleştirileri ile son düzeltmelerimde desteğini esirgemeyen hocam Ar. Gör. Rıza Özbölük'e minnet borçluyum. Yine kaynak noktasındaki sorularıma mail aracılığıyla kıymetli bilgiler veren değerli akademisyenler Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan, Şeyda Özçelik ve Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İslam'a teşekkürlerimi iletiyorum.

Ramazan Yaman

Konya, 2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan Yaman
	Numarası	174202051002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN
	Tezin Adı	Ferit Celâl Güven (Hayatı, Faaliyetleri, Fikirleri)

ÖZET

Ferit Celâl Güven (Hasan Ferit Güven) 1894 yılında doğmuş, Adana'daki eğitimi ardından İstanbul'da Hukuk ve Güzel Sanatlar öğrenimi görürken I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle askere alınmıştır. Yedek Subay olarak askerliğe adımını atan Ferit Celâl, Kafkas Cephesi'nde görev almış ve Mondros Mütarekesi'nin ardından memleketi Adana'ya dönmüştür. Adana'da o sıralarda başlayan Fransız işgaline karşı Milli Mücadele örgütlenmesi içinde bulunmuş ve cephede kumandanlık yapmıştır. Ancak geçirmiş olduğu hastalık nedeniyle cephe gerisine alınmıştır. Bu esnada propaganda alanında mücadelesini sürdürmek üzere Yeni Adana gazetesinde başyazar olarak görev yapmıştır. Adana'nın işgalinin sona ermesiyle birlikte 1924 yılında Türk Sözü adındaki gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Milli Mücadele'yi destekleyici yazıların kalemi Ferit Celâl, bu tarihten sonra Atatürk liderliğindeki inkılâpların yılmaz savunucusu olmuştur. İnkılâplarla birlikte büyük bir değişim çehresindeki Türkiye'nin lideri olan Atatürk'ün yakın çevresinde yer almıştır. 1927-1946 yılları arasında TBMM sıralarında Urfa, İçel ve Mersin milletvekilliklerinde bulunmuştur. Ayrıca 1935-1946 yılları arasında Ankara Halkevi Başkanlığı yapmış ve ülkenin kültür politikasının önde gelen uygulayıcı olmuştur. 1961'de Kurucu Meclis'te Temsilciler Meclisi'ne basın kontenjanından seçilmiş ve 1961 Anayasası'nı hazırlayan bu meclisin içinde yer almıştır. Ayrıca birçok dergi ve gazetede yazılar kaleme alan Ferit Celâl; resim ve tiyatro başta olmak üzere sanatla bizzat ilgilenen bir sanatseverdir. Her türlü toplumsal konularda düşüncelerini söyleşi ve makalelerinde dile getirmiş ve bunun yanında sanat eserlerini değerlendirmiştir. Fahime Hanım ile evlenen ve iki çocuğu bulunan Ferit Celâl Güven, 24 Kasım 1975 tarihinde hayata veda etmiştir. O, yaşadığı devir itibarıyla etkili bir Cumhuriyet aydınıdır.

Anahtar sözcükler: Ferit Celâl Güven, Basın, Türk Sözü Gazetesi, Ankara Halkevi, Biyografi

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ramazan Yaman
	Numarası	174202051002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN
	Tezin İngilizce Adı	Ferit Celâl Güven (His Life, Studies, Thoughts)

ABSTRACT

Ferit Celâl Güven (Hasan Ferit Güven), was born in 1894. After his education in Adana, while he was studying Law and Fine Arts in Istanbul, he was enlisted due to the outbreak of the First World War. Ferit Celâl, who started his military service as a Reserve Officer, served on the Caucasian Front and returned to Adana after the Armistice of Moudros. He was involved in the National Struggle against the French occupation that started at that time in Adana and served as a commander at the front. However, due to his illness, the front was taken behind. Meanwhile, he worked as the Chief Writer in Yeni Adana Newspaper to continue his struggle in the field of propaganda. With the end of the occupation of Adana, he started publishing his newspaper called Türk Sözü in 1924. Ferit Celâl, who write articles supporting the National Struggle, has been the indomitable defender of the reforms led by Atatürk after this date. Ferit Celal found himself in the immediate vicinity of Atatürk, the leader of Turkey, who was experiencing a great change. Between 1927 and 1946, he was a member of TBMM(The Grand National Assembly of Turkey) for Urfa, Içel and Mersin. He also served as chairman of the People's House of Ankara between 1935 and 1946 and was a leading practitioner of the country's cultural policy. He was elected from the press quota to the House of Representatives in the Founding Assembly in 1961 and took part in this assembly that prepared the 1961 Constitution. In addition, Ferit Celâl wrote articles in many magazines and newspapers; He is an art lover who is interested in art, especially painting and theater. He expressed his thoughts on all kinds of social issues in his interviews and articles, and also evaluated works of art. Ferit Celâl Güven, who has two children with his wife Fahime, died on 24 November 1975. He was an influential intellectual in his time.

Key words: Ferit Celâl Güven, Press, Türk Sözü Newspaper,
People's House of Ankara, biography

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı.....	1
II. Kaynaklar ve Yöntem.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
FERİT CELÂL GÜVEN'İN HAYATI VE FAALİYETLERİ	
I. Ailesi.....	6
II. Eğitim Hayatı.....	12
III. Askerliği.....	13
IV. Milli Mücadele Dönemi.....	15
A. Adana'nın İşgali ve Bölgede Milli Mücadele'nin Teşkilatlanması .	15
B. Ferit Celâl'in Milli Mücadele Saflarına Katılması.....	19
C. Adana'nın Kurtuluşu.....	23
V. Milli Mücadele Sonrası.....	25
VI. Türk Ocağı Bünyesindeki Faaliyetleri.....	28
VII. Diğer Kuruluşlardaki Görev ve Faaliyetleri.....	29
VIII. Türk Sözü Gazetesi.....	31
A. Gazetenin Kuruluşu ve Vasıfları.....	31

B.	Yayın Politikası.....	34
C.	Diğer Yayınlarla Rekabeti ve Yaşanan Tartışmalar.....	36
D.	Gazetenin Kapanışı	40
IX.	Siyasi Faaliyetleri.....	42
X.	Ankara Halkevi Başkanlığı.....	50
XI.	Basın ve Yayın Alanındaki Faaliyetleri	58
XII.	Vefatı.....	62
A.	Genel Sağlık Durumu.....	62
B.	Vefatının Ardından Söylenenler	63

İKİNCİ BÖLÜM

FERİT CELÂL GÜVEN'İN FİKİRLERİ

I.	Siyasal Fikirleri.....	67
A.	Milli Mücadele Dönemi	67
B.	İç Politika	70
C.	İnkılâplar	93
D.	Dış Politika.....	98
II.	Kültürel Konulardaki Fikirleri	105
A.	Dil.....	105
B.	Sanat.....	105
C.	Edebi Yazıları.....	109
III.	Toplumsal Konulardaki Fikirleri.....	110
A.	Türk Gençliği ve Çalışma	110
B.	Kadın ve Çocuklar.....	113
C.	Eğitim.....	114
D.	Basın-Yayıncılık	116
E.	Spor	117

F. Adana ve Çevresi	118
G. Sosyal ve Çevresel Meseleler.....	120
H. Adalet	121
IV. Türk Kimliği.....	121
V. Kişiler Hakkındaki Fikirleri.....	124
A. Mustafa Kemal Atatürk.....	124
B. İsmet İnönü.....	128
C. Diğer Askeri ve Siyasi Şahsiyetler.....	129
D. Kültür ve Sanat Alanındaki Kişiler	131
E. Siyasi Çevresindeki Kişiler	133
F. Diğer Bazı Şahsiyetler.....	136
G. Yabancı Şahsiyetler.....	137
VI. Kurumlar Hakkındaki Fikirleri	138
A. Türk Ocakları	138
B. Halkevleri.....	140
C. Diğer Bazı Kurumlar	143
VII. Kişisel Notları	143
A. Ailesi ve Yaşantısı Üzerine Notları.....	143
B. Fikir Hayatını Yansıtan Notları.....	146
SONUÇ	149
KAYNAKÇA	153
EKLER	200

KISALTMALAR

AP	: Adalet Partisi
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
Bak.	: Bakanlık
BCA	: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
BOA	: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Araştırma türü olarak biyografi sınıfına dâhil edebileceğimiz bu çalışma, Ferit Celâl Güven'in hayatı, faaliyetleri ve fikirleri etrafında hazırlanmıştır. Biyografi türüyle, diğer tarih araştırmalarında yapıldığı üzere milletler, kurumlar veya olaylar değil bir şahsın araştırma konusu olması, çalışmanın niteliğini farklı bir konuma taşıyabilmektedir. Nitekim bir şahsın incelenmesiyle birlikte yalnızca kişisel hayatı değil, etkilediği ve etkilendiği kişiler ile kurumlar, aile bireyleri ve de incelenen şahsın fikir dünyasının kapsamı araştırma dâhiline girmektedir. Elbette bu durum araştırmanın değerini belirlemede tek başına etken değildir. Bunun yanında araştırma sonunda ortaya konan eserin kapsamı ve eser sahibinin yetkinliği de bu türde hazırlanan bir araştırmanın niteliğini ortaya koyabilmektedir. Bu türde bir eser ortaya konulabilmesi için bir takım koşulların ortaya çıkması ve araştırmacının da bu koşulları uygulayabilmesi gerekmektedir. Bu koşulların güç tarafı, bir şahsın yukarıda da ifade edildiği üzere yalnızca hayatını değil, hayatını etkileyen hususları her yönüyle ele almaktır. Öyle ki bu yönüyle bir biyografi hazırlamak araştırmacıyı, incelenen şahsın doğru bir biçimde yansıtılma göreviyle karşı karşıya bırakmaktadır. İncelenen şahsın faaliyetleri ve fikirleri günün şartlarına göre ele alarak değerlendirilmelidir. Araştırmacı da bu hassasiyetle olabildiğince tarafsızlık gözetmelidir.¹

Ferit Celâl Güven, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte Türkiye'nin önde gelen isimleriyle birlikte çalışmalar yapmış olmasıyla tarihte dikkat çeken bir konuma yerleşmektedir. Devrinin denk konumlardaki birçok şahıs bizzat faaliyetlerini kaleme almış, hatıralarını yazmışlardır. Ancak Ferit Celâl, kendisinden beklenmesine karşın bir hatıra kaleme almamıştır. Bunun nedeni olarak kendisinin hatıraya hassasiyetle yaklaşarak çok önem vermesini gösterebiliriz. Çünkü bir yazısında hatıra üzerine düşüncelerini aktarırken, “...mühim olan taraf, bu gibi hatıraları yazacakların namuskârane ve tarafsız davranabilmeleri ve ciddi vesikalara dayanmaları icap eder.” diyerek, hatıra yazımında dikkat edilmesi gereken noktalara değinmiştir.

---

¹ Mustafa Arıkan, *Hamdi Ragıp Atademir Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.1-3.

Dedikodulara dayanan hatıraları, bir polisiye romana benzetmiştir. Hatıra yayınının özellikle kişiler hayattayken yapılmasını savunmuş, böylece eleştirilere yanıt hakkı doğar düşüncesini ortaya koymuştur.² Öte yandan ona göre hatıraların sonraki kuşaklara aktarılması gereklidir. Ancak yine kendisine göre bu aktarma zahmetine katlanmamak için genelde hatıralar sahipleriyle birlikte yitirilir. Bu türden eserlerin tembelliklere kapılarak verilmemesi de en büyük eksikliklerimizden birisidir.³ Kendisine birçok kişi tarafından hatıralarını yazma teklif edilmiş ancak o yukarıdaki düşünceleri çerçevesinde bunu reddeder. Kendisine yöneltilen benzer bir soruyu şu şekilde yanıtlar: “*Benim bahtiyarlığımın, zenginliğimin hazinesi Atatürk’le bir süre beraber bulunmuş olmamdır. Şimdi, ‘yazın bunu’ diyorlar. Fakat ortaya anı diye çıkan yazılara bakıyorum, bunların hepsinin içinde hata var, yanlışlık dolu. Benim kanım şudur. Bilhassa Atatürk’e ait hatıraları yazarken behemehâl belgelere dayanmak lazımdır. Belgesiz hatıraların değeri yoktur.*”⁴

Görülebileceği üzere Ferit Celâl, belirli nedenlere dayanarak kendisi bir hatıra kaleme almak istememiş, bunun koşullarını öne sürmüştür. Kişilerin henüz hayatta iken hatıralarını yazmasını, kişilerin yanıt hakkına sahip olabilmesi hassasiyetiyle istemiştir. Ancak biyografi türünde de geçerli olabilecek bu koşulların ortaya çıkaracağı mahzurlar araştırmacının dikkatli değerlendirmeleri ve tarafsızlığı ile ortadan kaldırılabilecektir. İşte bu hassasiyetle Ferit Celâl’in de ifade ettiği üzere belgelerle desteklenerek bu koşulların olumlu bir hale döndürülmesi gerekmektedir. Ferit Celâl’in de ifadesiyle belirlenen bu istek, bu çalışmada imkânlar dâhilinde uygulanmıştır. Özellikle insan yaşantısını bir romana benzetmekte⁵ olan Ferit Celâl’in hayatını incelerken, kaynaklara dayanabilmek, kendisine karşı duyulan saygının ifadesi olacaktır.

Ferit Celâl Güven, üniversitede eğitim almakta iken 1914 yılındaki seferberlikle birlikte kendisini yedek subay olarak bulmuş ve ardından Milli Mücadele döneminde Kuva-yı Milliye saflarında yer almıştır. Milli Mücadele döneminde basın alanında mücadeleye dâhil olarak işgallere karşı fikirleriyle çarpışmaya başlamıştır.

² Ferit Celâl Güven, “Hatıra Yazmak Her Adamın Kârı Değildir”, *Türk Sözü*, 06.10.1951, S.8232, s.1; “İnönü’nün Hatıraları”, *Türk Sözü*, 26.10.1954, S.9134, s.1.

³ Ferit Celâl Güven, “Güzel Bir Eser”, *Türk Sözü*, 30.05.1962, S.12160, s.2.

⁴ Hıfzı Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010, s.96.

⁵ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1971 Günlüğü, 16.05.1971.

Cumhuriyetin ilanının sonrasında da basın alanından kopmayarak bu mesleği sürdürmüş, *Türk Sözü* gazetesi kurucusu ve başyazarı olarak hayatını idame ettirmiştir. 1927-1946 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekili olarak Meclis sıralarında bulunan Ferit Celâl, aynı zamanda daha önce Türk Ocaklarında yaptığı kültürel faaliyetleri bu kez 1935-1946 yılları arasında Halkevlerinde göstermiştir. Basın alanında faaliyetlerine ara vermeden 1963'e kadar devam eden Ferit Celâl, birçok yayın organına yazılarını göndermiş, fikirlerini kamuoyuna sunmuştur. Ayrıca 1961'de basın kontenjanından Kurucu Meclis üyesi olmuş, anayasa hazırlığı ile meşgul olanların arasında yer almıştır. Tüm bu hayatı süresince yapmış olduğu faaliyetleri ve ortaya koyduğu fikirleriyle Ferit Celâl Güven bir Türk aydınıdır. Çalışmanın amacı da bu meyanda Ferit Celâl Güven'in şahsiyetini, çalışmalarını ve fikirlerini tanıtabilmektir.

II. Kaynaklar ve Yöntem

Çalışmanın konusunun belirlendiği andan itibaren literatür taraması yapılarak Ferit Celâl hakkındaki tüm belge, bilgi ve materyallere ulaşılmaya çalışılmıştır. Öncelikle Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde süreli yayınlar arşivinde bulunan farklı yıllar aralığındaki 21 ciltlik *Türk Sözü* gazetesi taranmış, eksik nüshaları tespit edilmiştir. Ardından yine aynı kütüphanede Ferit Celâl'in yazıları bulunan başta *Ülkü* dergisi olmak üzere çeşitli yayınlar taranmıştır. Ankara'da Milli Kütüphane'den gazete taramaları yapılmış, orada yer alan *Türk Sözü* nüshalarından Ferit Celâl'in yazılarının bulunduğu nüshalar alınmıştır. Yine Türk Tarih Kurumu (TTK) Kütüphanesinden de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu süreçte çeşitli hatıralar ve tetkik eserlerin incelenmesi devam etmiştir. Ancak edinilen bilgiler ışığında Ferit Celâl'in çocuklarının kendisinden önce vefat ettiği bilgisinden yola çıkarak, bu süreçte hiçbir aile bireyinin hayatta olmadığı düşünülmüş ve Milli Savunma Bakanlığı (MSB) Arşivi'nden talep edilen gerekli belgeler de herhangi bir aile yakınından izin alınamaması yüzünden elde edilememiştir. Bunun yanında Ferit Celâl'in gelini Nurten Güven'in TRT tarafından yapılan Cumhuriyete Kanat Gerenler adlı belgeselde vermiş olduğu bilgiden yola çıkılarak Ferit Celâl'in günlükleri olduğu bilgisi edinilmiştir. Ancak aile ile herhangi bir iletişimin olmaması ve Nurten Hanım'ın hayatta olup

olmadığının bilinememesi yüzünden günlüklerin akıbeti hakkında bir fikir ileri sürülemediğiştir.

Bu esnada Ferit Celâl Güven'in vefat ilanına ulaşılmış ve üç torununun varlığı tespit edilmiştir. Ardından ikisi yurt dışında biri ise İstanbul dışında yaşayan torunlarına sosyal medya aracılığıyla ulaşılmış ve böylece aileden Ferit Güven ile temas kurulmuştur. Aralık 2018'de Ferit Celâl Güven'in gelini Nurten Güven ve en küçük torunu olan Ferit Güven ile İstanbul'da görüşülmüş ve Ferit Celâl'in özel evrakı ile fotoğrafları incelenmiştir. Ancak Ferit Bey'den bu ilk görüşmede edinilen bilgi, günlüklerin kendilerinde olmadığıdır. Çünkü Ferit Celâl, vefatından önce günlüklerini eşinin yeğeni olan Memet Baydur'a emanet etmiş, 2001'de onun vefatıyla da günlükler eşi, emekli diplomat Melek Sina Baydur'da kalmıştır. O güne dek günlüklerden habersiz olan aile, tesadüf eseri kendileriyle yapılan bu ilk görüşmeden bir gece önce Ferit Güven'e Sina Baydur'dan gelen bir mail neticesinde günlüklerin akıbetini öğrenmiştir. Böylelikle Sina Baydur'un aileye teslim etmesiyle birlikte ikinci görüşmede günlükler incelenebilmiştir. Mayıs 2019 tarihinde ise yine Nurten Hanım'ın evinde bu kez en büyük torun olan Murat Güven ile de görüşülmüştür. Bu tarihte günlükler emanet olarak alınarak taramaları yapılmak üzere Konya'ya getirilmiştir. Her iki görüşmede de ses kayıtları alınmıştır. Günlükler 1'i müsvedde 34'ü Ferit Celâl'in, 8'i Fahime Güven'in, 1'i Güngör Güven'in ve 1'i de Nurten Güven'in olmak üzere toplam 44 adettir. Ebadının en küçüğü 6x9,5 cm, en büyüğü 13,5x19,5 cm ve 446 ile 62 sayfa arasında değişen sayfa sayılarına sahip ve Ferit Celâl'in neredeyse her gün hava durumunu dahi çizmiş/yazmış olduğu günlükler tekrar çekimler hariç 5144 poz halinde taratılmıştır. Günlüklerin fiziksel durumları dolayısıyla hassasiyet gösterildiğinden bu çekimler yalnızca el ile 27 Haziran-20 Eylül tarihleri arasında yapılabilmektedir.

Diğer yandan *Yeni Adana* gazetesinin gerekli nüshaları için araştırmalar yapılmış, Milli Kütüphane Dijital Arşivi'nden taranmıştır. Yine *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Kurun*, *Tanin*, *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye*, *Vakit* gazetelerine de dijital arşivden ulaşılmıştır. Ayrıca internet taramalarında çeşitli yayın ve görseller edinilmiştir. Ankara'da Milli Kütüphane'den çeşitli eserler taranmıştır. İstanbul'da Beyazıt Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'ndan *Altun Yurd* Koleksiyonu elde edilmiş, eksik olan nüshalara Ahmet Bozdoğan'dan edinilen bilgi ışığında Kamil Can

aracılığıyla Erzurum Atatürk Kütüphanesi'nden dijital olarak ulaşılmıştır. Yine *Yeni Adana* ve *Türk Sözü*'nün eksik nüshalarına erişebilmek adına Şeyda Özçelik ve İbrahim İslam ile iletişime geçilerek çalışmalarında kullanılan nüshalara nasıl ulaştıkları sorulmuş ve bu çerçevede harekete geçilerek Adana'da ilgili kurumlarla haberleşme sağlanmıştır. *Yeni Adana*'nın sahibi Ahmet Remzi Yüreğir'in akrabası olan Zeynep Yüreğir ile telefon bağlantısı kurulmuş, gazete arşivi hakkında bilgi alınmıştır. Ancak Adana'daki gazete arşivleri hakkında olumlu bir sonuca ulaşılamamış, her kurum bir başkasına yönlendirmiştir. *Yeni Adana*'nın 1929-1993 yılları arasındaki sayılarına ise Çukurova Üniversitesi arşivinden erişilebilmektedir. Ancak bu tarihler arasında da ulaşılamayan bazı istisnai sayılar vardır. Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi dijital erişim servisinden ise Adana Halkevi yayın organlarına ulaşılmış ve taramalar yapılmıştır. Ferit Celâl ile mülakat yapmış olan Arı İnan ve Hıfzı Topuz ile de telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Yine Coşkun Güven'in torunu Celal Güven ile de telefon aracılığıyla görüşülmüştür.

Nihayetinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve Devlet Arşivlerinden hem dijital ortamda hem de yerinden gerekli resmi evraklara ulaşılmıştır. Varlığı tespit edilen belgelerden yalnızca halkevi başkanlığı döneminde oluşturulan *Ferit Celâl Güven'in sicil dosyası* başlıklı belge, gizli evrak kapsamında olduğu görevlilerce öne sürüldüğünden taranamamıştır. Yapılan bu taramaların ardından Ferit Celâl'in günlükleri ve yazıları başta olmak üzere belge ve eserler incelenmiştir. Ferit Celâl'in yalnızca *Türk Sözü*'nde ulaşılan toplam 1530 adet makalesi fişlenmiş, bunlardan yaklaşık 700 tanesi çalışmamızda kullanmış, diğerleri gündelik siyaset gibi çeşitli konularda tekrara düşen içeriklere sahip olduğu için kullanılmamıştır. Yine ulaşılamamış olan bazı makaleleri Berna Torkak'ın tezi aracılığıyla incelenmiştir. Benzer şekilde erişilemeyen *Yeni Adana*'daki yazılarına Kemal Çelik, İbrahim İslam ve Ömer Sami Coşar'ın çalışmalarından ulaşılabilmektedir. Tüm bu çalışmaların sonucunda yazım safhasına geçilmiştir.

Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekiliş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına şahitlik etmiş, milletinin ve devletinin gücü nispetinde hizmette bulunmuş, aydın bir kimliği imkânlar dahilinde tanıtmaya gayret edecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FERİT CELÂL GÜVEN'İN HAYATI VE FAALİYETLERİ

I. Ailesi

1894 yılında (Hicri 1310) doğan⁶ Ferit Celâl'in asıl adı Hasan Ferit'tir. Ferit Celâl'in nüfus kaydı Seyhan Kayalıbağ Mahallesi'ndedir.⁷ Ailede baba tarafı Balkan Türklerinden, anne tarafı aslen Tarsus'un Gülek bucağındandır.⁸ Babası Adana'da Celal Ağa olarak bilinen çiftçi İbrahim Celal Efendi, annesi de Safiye Hanım'dır. Ailenin sırasıyla Makbule, Ferit Celâl, Tevfik Coşkun, Hatice Haver ve Ahmet Nevzat

⁶ Doğum yeri konusunda farklı bilgiler bulunsa da ailesi, kendisinin Adana doğumlu olduğunu belirtmektedir. Kendisinin ve ailesinin anlatısından da anlaşılacağı üzere Adana'da doğup, sonrasında İstanbul'a gitmiştir. Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler Cumhuriyet'in Kurucu Kuşağıyla Söyleşiler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s.67; TRT, "Cumhuriyete Kanat Gerenler" belgeseli, 27. Bölüm, 1994; Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019. Ancak Ferit Celâl Bey, bir takım yerlerde doğum yeri olarak Adana yazsa da bazı belgelerde de kendisinin doğum yeri olarak İstanbul'u göstermektedir. İstanbul'u işaret eden örnek için bak. *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası 1927; *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1967 Günlüğü. Resmi belgelerde Adana geçen örnek için bak: *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1960; *TBMM Albümü 1920-2010 C.4*, 1960-1983, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s.1676.

⁷ Ferit Celâl, nüfus kaydını Adana, Çukur Mescit olarak yazmaktadır. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1968 Günlüğü; *BCA*, 490.01/318.1309.1: 3. Çukur Mescit, Türklerin Adana ve civarına yerleştiği ilk yıllarda kurulmuş olan şehirdeki mahallelerden birisidir. H. İbrahim Kaplan, *Salnâmelere Göre Adana(1880-1900)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2001, s.5.

⁸ *Türk Sözü*, 20.07.1946, S.6672, s.1. Ailenin kökeni hakkında Ferit Celâl'in torunu Murat Bey'den edinilen bilgiler ışığında, bir görevle Mısır'a gitmiş olan ailenin bir kısmı Mısır'ın kaybıyla yeniden Anadolu'ya dönerek Adana civarına yerleşmişlerdir. Adana'ya yerleşirken, Mısır'daki gelirle araziler satın alınmış olduğu bilgisi mevcuttur. Yine bir başka bilgiye göre ise aile Mısır'dan değil, Selanik'ten göç ederek Adana'ya yerleşmiştir. Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019. Aile hakkında daha detaylı bir bilgi Coşkun Güven'in torunu Celal Güven'den alınmıştır. Yukarıdaki bilgilerin sentezi olabilecek bir biçimdeki bilgiye göre baba tarafı aslen Kavalalı'dan göç etmiştir ve daha sonraları Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ordusuyla Mısır'a gitmiştir. Bir süre sonra ise Celâl Ağa'nın babası önce Elazığ tarafına ardından Çukurova'ya yerleşmiştir. Hatta Celâl Ağa'nın amca çocukları Mısır'da yerleşmiş oldukları halde Adana'ya ziyarete gelmişlerdir. Anne tarafı ise Gülek'teki Türkmen Yörüklerden gelmektedir ve Ferit Celâl'in annesi Gülek'te *Sarıların Kızı* olarak bilinmektedir. Celal Güven ile görüşme, 02.05.2020. Gerçekten de Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı sırasında, Paşa'nın oğlu Kavalalı İbrahim Paşa kuvvetleriyle Anadolu'da ilerlerken kontrol altına aldığı yerlerden birisi de Adana ve havalisidir. Bu noktada çok daha önceleri Kavalalı'dan, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da giderek güçlendiği zamanlarda kendi rızalarıyla veya Mehmet Ali Paşa'nın isteğiyle serbest biçimde göç yaşadığı düşünülmüşse, ailenin de bu kuvvetlerle bölgeye gelmiş olma ihtimali doğabilir. Diğer yandan Kavalalı İbrahim Paşa'nın Anadolu'da Osmanlı kuvvetlerine karşı mücadelesi sırasında bölgedeki belirli sayıdaki halkın kendisine yardımcı olduğu da göz önüne alındığında bir yakınlık olduğu ihtimali bile düşünülebilmektedir. Belki de halk arasında Kavalılara sempati duyan kimseler Mısır üzerinden gelen ailelerden kimselerdir. Nitekim bu konuda hem bölge halkından belirli sayıda kimselerin Mısır kuvvetlerine biat edip destek olması ve hatta onların safında Osmanlılara karşı savaşması, hem de karşılıklı yürütülen istihbarat faaliyetleri bilinmektedir. Halkın tutumu ve istihbarat konusunda bak. Salih Kış, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya Muharebesi*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004, 8-10,17-18,32-34.

adlarında 5 çocuğu bulunmaktadır. Ferit Celâl'in bu iki erkek kardeşi de zaman zaman ikinci ad olarak Celâl'i kullanmışlardır. Aile daha sonra soyadı kanunu ile Güven soyadını almıştır.⁹

1869/1870 Seyhan doğumlu İbrahim Celâl'in babası Hacı Mehmet, annesi Feride Hanım'dır. Üç değerli evlat yetiştiren ve Türk Sözü Matbaası ile Adana'da sevilen, sayılan biri¹⁰ olan İbrahim Celâl Güven, 11 Temmuz 1945'te 75 yaşında Adana'da hayatını kaybetmiş, cenazesi Ankara'da bulunan Ferit Celâl'e telefonla bildirilmiş ve ertesi günü 18.30'da cenaze töreni gerçekleştirilmiştir. Oldukça kalabalık olan cenaze törenine dönemin Adana Valisi Akif Eyidoğan, Manisa milletvekili Faik Kurtoğlu, Belediye Başkanı, CHP Adana İl Başkanı, Adana Halkevi Başkanı, İl Emniyet Müdürü gibi isimlerin yanı sıra basın mensupları, resmi ve özel daire müdürleri, çiftçiler, sanatkârlar da katılmıştır.¹¹ Cenazeye *Bu Gün ve 7el* gazeteleri çelenk göndermiş, Seyhan Matbaası ve *Yeni Adana* gazetesi İbrahim Celâl'in vefatına yakın ilgi göstermiş ve Ferit Celâl de bu kurumlara teşekkürlerini iletmıştır.¹² İbrahim Celâl Güven'in eşi, Safiye Hanım 1867'de Adana'da doğmuştur. Annesi Emine, babası Osman Efendi'dir. Safiye Hanım, 15 Ekim 1957'de hastalığından dolayı vefat etmiş, cenaze töreni de 16 Eylül'de İstasyon civarındaki evinden kaldırılarak öğle namazının ardından Asri mezarlığına defnedilerek yapılmıştır. Ferit Celâl, cenazeye İstanbul'da olduğu için katılamamıştır.¹³ Merhumenin çocukları yaşadıkları üzüntü nedeniyle taziyede bulunanlara gazetelerinden teşekkür etmişlerdir.¹⁴

1898 doğumlu olan Coşkun Bey Adana'nın işgali döneminde ağabeyi gibi elini taşın altına koymuş ve cephe gerisinde iâşe memurluğu görevini yerine getirmiştir.¹⁵ Atatürk'ün 15 Mart 1923'teki Adana ziyaretinde o da ağabeyi gibi karşılayanlar

⁹ Aileden edinilen bilgiye göre Güven soyadını Ferit Celâl seçecektir. Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

¹⁰ Ziya İlhan, "Babamız Öldü", *Türk Sözü*, 12.07.1945, S.6362, s.2; *Ulus*, Acı Bir Ölüm, 17.07.1945, S.8612, s.4.

¹¹ Ali Bütün, "Türk Sözü Babasını Kaybetti", *Türk Sözü*, 12.07.1945, S.6362, s.1-2.

¹² Ferit Celâl Güven, "Teşekkür", *Türk Sözü*, 13.07.1945, S.6363, s.1.

¹³ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1957 Günlüğü, 15.10.1957, 16.10.1957; *Türk Sözü*, Ölüm, 16.10.1957, S.9934, s.1.

¹⁴ *Türk Sözü*, Açık Teşekkür, 17.10.1957, S.9935, s.2.

¹⁵ Kemal Çelik, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi(1918-1922)*, TTK, Ankara 1999, s.304; Celal Güven ile görüşme, 02.05.2020.+

arasında bulunmuş ve Atatürk'e kendisinin yapmış olduğu altın bir saban hediye etmiştir.¹⁶ Coşkun Güven de CHP üyeliğinde bulunmuştur. Ancak 27 Mayıs 1946'da partiden istifa etmiştir.¹⁷ *Türk Sözü*'nde de belirli bir dönem idarecilik yapmıştır.¹⁸ Kendisi beden eğitimi öğretmenliğinde bulunmuş ve Adana Mintıkası İdare Heyeti üyesi, Adana Lisesi Oymak Beyi, Adana Türkgücü Futbol Takımı'nın kurucusu olarak görevler de yapmıştır. Yine Adana Halkevi etkinliklerinde görev almış, Adana Halkevi Temsil Kolu yönetmenliğinde bulunmuştur.¹⁹ Celile Hanım ile evli olan Coşkun Güven'in Emine Alanur ve Ahmet Baber adlarında iki çocuğu vardır. Coşkun Bey, 1980 yılında vefat etmiştir.²⁰

Diğer erkek kardeşi 1904 doğumlu olan Nevzat Güven, Adana'nın işgali sırasında *Türkgücü* adlı takımda Fransızlarla yapılan futbol müsabakasına katılmıştır.²¹ Kurtuluşan sonra Paris'te Siyasal Bilimler Okulu'nda yükseköğrenim görmüştür. Bu öğrenimi sırasından itibaren ağabeyine *Türk Sözü*'nde yardımcı olmuş²² ve gazetede birçok görevlerde bulunmuştur. Eşi Kolet adındaki bir Fransız'dır. Ferit Celâl gibi kardeşi Nevzat Bey de hem halkevinde görev yapmış hem CHP içinde etkin görevde bulunmuştur. Adana Halkevi Başkanlığı, CHP il başkanlığı gibi görevler yaparken, bir ara partiden ayrılmasına²³ karşın 1954 ve 1957 genel seçimlerinde de CHP'den milletvekili adayı olmuştur. 27 Ekim 1962'de ise CHP'den istifa etmiştir.²⁴ Ancak bu tarihten sonra da partiyle olan bağını koparmamıştır. Ayrıca Fransızcadan çeviriler yapmış, bazen bu çevirileri gazetede tefrika halinde yayınlamıştır. Yine Seyhan Vilayeti Hars Komitesi üyesi olan Nevzat Güven, Adana Altın Koza Film

¹⁶ *Görüşler*, S.16, 15 Mart 1939, s.19; Vehbi Evinç, "Atatürk'ün Adana'yı Muhtelif Ziyaretleri", *Görüşler*, S.16, 15 Mart 1939, s.30.

¹⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 27.05.1946.

¹⁸ İsmail Tefik, *Adana Vilâyeti Matbuatı*, Hariciye Vekâleti Matbaası, 1932, s.8.

¹⁹ Erdem Çanak, "Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXIX, S.85, 2013, s.14-15; <https://altinrota.org/yazilar/adananin-milli-mucadele-destanina-taniklik-eden-uc-kardes/103>, (Erişim 20/09/19).

²⁰ Celal Güven ile görüşme, 02.05.2020.

²¹ Bedri Aydoğan, "Adana'nın Ünlü İnsanları", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/ÇUKUROVA/makaleler/35.php>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

²² Berna Torkak, *Harf Devrimine Kadar Adana'da Türk Sözü Gazetesi 1927-1928*, T.C. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s.11. Fransa'da bulunduğu sıralarda Türk Sözü'nün Paris muhabiri olarak görev yapacaktır. Tefik, *Adana Vilâyeti Matbuatı*, s.8.

²³ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1950 Günlüğü, 23.11.1950.

²⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1962 Günlüğü, 27.10.1962.

Festivali'nde jüri üyeliğinde bulunmuştur.²⁵ Nevzat Güven'in Aralık 1931 doğumlu Erol ve daha küçük olan Barış adlı iki oğlu vardır.²⁶ Nevzat Bey, 1984'te vefat etmiştir. Ferit Celâl'in kendisinden iki yaş büyük ablası Makbule Hanım ve Coşkun Güven'den iki yaş küçük olan küçük kız kardeş Haver Hanım evlilik gerçekleştirmemişler ve aile evinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Makbule Güven, 1972'de, Haver Güven ise 1986'da vefat etmiştir.²⁷

Ferit Celâl, Mehmet Sadettin (Tok) Bey ve Hatice Hanım'ın kızı edebiyat mezunu Ayşe Fahime Hanım ile Adana'da 8 Mayıs 1927'de nişanlanmış, 4 Haziran'da nikâhları kıyılmış ve İstanbul'da *Beylerbeyi Küplüce yokuşundaki Yumurtacının Köşkü'nde*²⁸ 6 Ekim'de de düğün yapmışlardır. 31 Ocak 1906 doğumlu²⁹ ve anne tarafından Çerkez kökenli olan³⁰ Fahime Hanım'ın kardeşlerinden birisi *Türk Sözü*'nde de görev yapacak olan Refet Sadettin Tok, amcası bir dönem Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı müsteşarlığı yapan Ekrem Tok'tur.³¹ Fahime Hanım, Türkçe üzerine çalışmalar yapmış, Dil Kurultaylarında yer almıştır.³² Ayrıca kendisi de CHP üyesidir. Mevhibe İnönü ile arkadaşlığı bulunmaktadır.

8 Ağustos 1928'de Güngör adında bir oğulları olmuştur. Benzer tarihlerde Ankara'da bulunan Uluğ İğdemir'in ilk çocuğu ile Güngör'ün süt kardeş olduklarını İğdemir yazmaktadır.³³ 18 Eylül 1931 tarihinde ise Güner adlı bir kızı doğmuştur.³⁴ Güngör Ankara Atatürk Lisesi'nden Eylül 1946'da mezun olmuştur.³⁵ Meslek olarak mimarlık istese de kaydını yaptıramayınca İstanbul'da Tıp Fakültesi'ne 1947'de kayıt yaptırmıştır.³⁶ Küçük çocukları Güner, Temmuz 1948'de ilk başlarda nedeni bilinmeyen hastalık belirtileri göstermeye başlamıştır. Tüberküloz teşhisi konulduktan

²⁵<https://altinrota.org/yazilar/adananin-milli-mucadele-destanina-taniklik-eden-uc-kardes/103>, (Erişim 20/09/19).

²⁶ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 07.12.1931; Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

²⁷ Celal Güven ile görüşme, 02.05.2020.

²⁸ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1967-2 Günlüğü, 06.10.1967; 1971 Günlüğü, 08.08.1971. Güven çiftinin düğün fotoğrafı için bak. Ek-2.

²⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 31.01.1931.

³⁰ Nurten Güven ve Ferit Güven ile görüşme, 24.12.2018.

³¹ *Türk Sözü*, Bir Arkadaşımızı Daha Kaybettik, 22.01.1948, S.7120, s.1.

³² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1951 Günlüğü, 07.02.1951; 1954 Günlüğü, 19.07.1954; 1969 Günlüğü, 02.07.1969.

³³ Uluğ İğdemir, "Ferit Celâl Güven", *Yeni Ufuklar*, XXIII/268, 1976, s.34.

³⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 18.09.1931.

³⁵ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 18.09.1946.

³⁶ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1947 Günlüğü, 21.10.1947.

sonra Ankara'da uzun süren tedavinin ardından İstanbul'a gelerek tedavisine devam edilmiştir. Verem tedavisi için önce İstanbul Kartal'da *Yakacık Sanatoryumuna* yatmıştır. Bir iyileşme görülmeyince İsviçre'de tedavisinin devamı için, Ferit Celâl kızıyla birlikte 30 Eylül 1949'da *Ankara Vapuru* ile İstanbul'dan Marsilya'ya hareket etmiştir. Vapurda rastladıkları eski dostlarından Dr. Hasan Ferit Cansever de gemide Güner'i muayene etmiştir. Atina ve Napoli'ye uğrayan gemiden 4 Ekim'de Marsilya'da inmişler, ertesi gün trenle Cenevre'ye hareket etmişlerdir. Cenevre'ye 6 Ekim'de varmışlardır. Oradan da trenle Davos'a giderek 8 Ekim'de tedavinin yapılacağı *Schatzalp Sanatoryumuna* varmışlardır. Hemen tedavisine başlanan Güner'e ilaç tedavisi ve farklı derecelerde hava verilmiştir. 12 Kasım'da bir ameliyat geçirmiştir. Ancak tüm bu uğraşlara rağmen 19 Aralık'ta Güner Güven, on sekiz yaşında iken vefat etmiştir. Yurda 22 Aralık'ta Ferit Celâl dönerken, kızının cenazesi ise ancak 18 Ocak 1950'de gelebilmiştir. 20 Ocak'ta öğle vakti Şişli Camii'nde cenaze namazı kılınmış, Zincirlikuyu'da defnedilmiştir.³⁷ Ferit Celâl, kızının vefatı dolayısıyla telgraf, telefon, yazı veya bizzat taziyelerini bildiren herkese ayrı ayrı teşekkür etmeye "...büyük acım dolayısıyla imkân bulamıyorum." diyerek *Türk Sözü*'nde kısa bir teşekkür yayımlamıştır.³⁸ Memlekete kızını kaybederek dönen Ferit Celâl, üzüntüsünü dostlarına yazdığı mektuplarda hissettirmektedir.³⁹

Kız kardeşinin vefatının ardından yaşadığı üzüntü ve sarsıntı nedeniyle bir yıl evden çıkmayan Güngör Güven, 1953 yılında Tabipler Birliği'nin düzenlediği bir Avrupa seyahatinde tanıştığı⁴⁰ Nurten Hanım ile 29 Kasım 1953'te nişanlanmış, 21 Mayıs 1954'te de evlenmiştir.⁴¹ Evlenmeden önce İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk öğrenimi görmekte olan Nurten Güven'in babası Mehmet Zihni İnce, annesi Ayşe Sabahat İnce'dir ve aslen Rizelidirler. Nurten Güven'in büyük babası Mekke

³⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1949 Günlüğü, 11.08.1949, 30.09.1949, 01.10.1949, 03.10.1949, 04.10.1949, 05.10.1949, 06.10.1949, 08.10.1949, 12.11.1949; 1950 Günlüğü, 18.01.1950, 20.10.1950.

³⁸ *Türk Sözü*, Açık Teşekkür, 24.12.1949, S.7695, s.1.

³⁹ *Çok hisli, deruni* biri olarak tanımladığı kızının tek günahının kendisinin ölüm sırasını alması olduğunu belirtir, yalnızca bu nedenden dolayı onu affedemeyeceğini yazmaktadır. İğdemir, "Ferit Celâl Güven", s.35-37.

⁴⁰ Esasında Avrupa'ya giderek Paris'te ressam olarak çalışmayı planlayan Güngör Bey, Nurten Hanım ile tanışması üzerine bu planını askıya alacaktır. Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

⁴¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1953 Günlüğü, 29.11.1953; 1954 Günlüğü, 20.05.1954.

kadılığında bulunmuştur.⁴² Nurten ve GÜngör Güven'in 25 Nisan 1955'te Murat adında oğulları olmuştur. GÜngör Güven, 1956'da Tıp Fakültesi'nden mezun olarak doktor unvanı almıştır. Ardından uzmanlık eğitimi için Amerika-Kansas'a gitmiş, 4 yıl orada anestezi uzmanı olarak çalışmıştır. 18 Şubat 1959'da ikinci oğulları Engin dünyaya gelmiştir. GÜngör-Nurten çiftinin son çocuğu Ferit ise 29 Nisan 1966'da doğmuştur. 1960'ta uzmanlığını alan GÜngör Güven İstanbul Amerikan Hastanesi'nde anestezi şefi olarak görev yapmaya başlamıştır.

Fahime ve Ferit Celâl Güven, kızları Güner'in vefatından 18 yıl sonra bu kez oğulları GÜngör'ü 5 Temmuz 1967'de Tuzla'da bir deniz kazasında kaybetmişlerdir. GÜngör'ün dalış yaptığı alanda arama kurtarma çalışması yapılsa da bir sonuca ulaşamamıştır.⁴³ GÜngör Güven'in dalış arkadaşları *Balık Adamlar Kulübü* onun hatırasını yaşatmak adına bir dalma yarışması düzenlemiş ve birinciye Güven ailesi adına kupa vermişlerdir. 1970 yılında ise arkadaşları bu kez bir balık avlama yarışması yapmışlardır. Yine bir başka uğraş alanı olarak resim ile ilgilenen GÜngör Güven'in adına Beyoğlu Şehir Galerisinde 3-15 Şubat 1968 tarihleri arasında bir resim sergisi açılmıştır. Ayrıca arkadaşları vefatının birinci yıldönümünde GÜngör Güven'in anısına dalış yaptığı yere bir mezar taşı bırakmışlardır. Ferit Celâl ve ailesi de GÜngör'ün son kez daldığı yere bırakılmak üzere balık adamlara bir sepet gül göndermiştir.⁴⁴ Kaderin

⁴² Nurten Güven ve Ferit Güven ile görüşme, 24.12.2018; Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

⁴³ GÜngör Güven, hafta sonraları daima balık avına çıkmakta, dalış yapmaktadır. Bu avlarında kiraladığı tekneden genellikle Fener Adası'ndan İstanbul yönüne doğru zıpkınla dalmaktadır. Bahsedilen gün de Kambur lakaplı Kenan Akdeniz adlı bir balıkçının teknesiyle ve oğulları Murat ve Engin ile birlikte denize açılacaklardır. Esasen daima Cumartesi günleri dalan GÜngör Güven, o gün bir başkası için müjdelenen sinarit bolluğu üzerine yemek davetlisi olduğu ve hastaneden arkadaşı Erdoğan Adaş'ın kendisine aynı akşam belirtmesi üzerine inanamamıştır. '12-13 metrede sinarit olmaz. Ben biliyorum onlar Mercan kayasına dalıyorlar. Çarşamba günü bende gidip onları takip ederim' diyerek dalmaya karar verecektir. Ölüm nedeni biri daha kabul görür olmak üzere iki farklı görüş bulunmaktadır. Anında bölgede bulunan diğer dalgıçlar aynı yere yaklaşık 43 m. dalsalar da yalnızca ağırlık kemeri ve üzerine bir basınç geldiği anlaşılan ve çatlamış olan maskesi bulunabilmiştir. Tüpü daha sonra Aya Yorgi burnunda bulunmuş, bir de sol eli geriye kalmıştır. Kazanın gerçekleştiği bölgede deniz 10 m. derinlikle giderken bir anda 30 metreye kadar derinleşen bir bölgedir. Arama kurtarma çalışmalarında Rahmi Koç da bulunacaktır. Kazanın gerçekleştiği bölgede bulunan kayaya sonraları "doktorun taşı" denilecektir. Bilgi için bak. Milliyet, 07.07.1967, s.1,7; Milliyet, 08.07.1967, s.2; Milliyet, 11.07.1967, s.1; <https://www.zipkinci.com/deniz-sohbetleri/18287-bilinen-ilk-zipkinci-kaybimiz-ve-o-yillarda-tuzla.html>, (Erişim 20/09/19).

⁴⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1967 Günlüğü, 31.08.1967; 1967-2 Günlüğü, 20.10.1967; 1968 Günlüğü, 28.01.1968, 02.02.1968, 15.02.1968, 05.07.1968; 1970 Günlüğü, 05.09.1970; *Milliyet*, 30.10.1967, s.9; *Milliyet*, 01.02.1968, s.8; *Milliyet*, 25.07.1968, s.8; *Milliyet*, 10.09.1969, s.10.

bir cilvesi olarak Ferit Celâl, daha önce gazetesinde deniz kazalarındaki kayıplara dair bir yazı kaleme almıştır.⁴⁵

Ferit Celâl Güven'in en büyük torunu olan Murat Güven, Alman Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi ile Edinburgh Napier Üniversitesi'nde aldığı eğitim sonrasında yine yurt dışında farklı kurumlarda ve İskoçya Ulusal Kütüphanesi'nde çalışmış, İskoçya'ya yerleşmiştir.⁴⁶ Evli ve bir çocuğu bulunmaktadır. Ortanca torunu Engin Güven de İtalyan Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nde ekonomi eğitimi görmüştür. Evli ve iki çocuk babasıdır. En küçük torunu ve adaşı olan Ferit Güven ise Avusturya Lisesi ve ardından Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden mezun olduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde DePaul Üniversitesi'nde felsefe dalında doktora eğitimi almıştır. Evli ve iki çocuğu bulunan Ferit Bey, Earlham Üniversitesi'nde Felsefe bölümünde akademisyen olarak görev yapmaktadır.

Ferit Celâl'in Adana'da aileden kalma gayrimenkulü bulunmaktadır. Fahime Hanım ile evlendiğinde İstanbul, Beylerbeyi'nde oturmuşlardır. Adana'ya gittiği sıralarda baba evinde, kız kardeşleri Makbule ve Haver ile birlikte kalmıştır. Ayrıca milletvekilliği döneminde Ankara'ya gittiği sıralarda başlarda Taşhan'da kalsa da sonraları Bahçelievler'de bir ev satın almış, ailesiyle burada oturmuştur. Ailenin daha sonraki durağı tekrar İstanbul'dur. İstanbul'da önceleri Üsküdar Doğancılar'da, ardından Fener Yolu'nda oturmuşlar, son ikamet yeri ise Caddebostan olmuştur. Oğulları Güngör'ün vefatının ardından ise kısa bir süreliğine Topağacı'nda bulunan evde gelinleri Nurten Hanım ile birlikte kalmışlardır.

II. Eğitim Hayatı

Ferit Celâl, eğitimine Adana'da başlamıştır. Eğitim hayatına Adana Sultanisi'nde(Lisesi) devam eden Ferit Celâl 1911 yılında bu okuldan mezun olmuştur.⁴⁷ Yabancı dili Fransızca⁴⁸ olan Ferit Celâl, mezun olduktan sonra İstanbul'a giderek her ne kadar 1912 yılında İstanbul Hukuk Mektebi (Hukuk Fakültesi)'ne

⁴⁵ Ferit Celâl Güven, "Sulara Verdiğimiz Kurbanlar!", *Türk Sözü*, 25.08.1960, S.11649, s.2.

⁴⁶ Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

⁴⁷ *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1960. Bazı kaynaklarda liseden mezuniyeti 1912 olarak geçmektedir. Kasım Ener, *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, T. C. Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1996, s.64; Selçuk Ural-Nesrin Soyer, "Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın (1923-1938)", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 177.

⁴⁸ *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1927.

başlamış olsa da aynı zamanda ilgisinin olduğu resim alanında da eğitim görmek için Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) Resim Bölümü'ne de kaydını yaptırmıştır. Ferit Celâl, İstanbul'daki öğrenciliği sırasında kaldığı yeri 21 numaralı oda olarak yazmıştır. Buradan ailesine mektup ve kart göndermeyi de ihmal etmeyecektir. Öğrenciliği esnasında, 19 Aralık 1913'te Türk gençlerinin uğrak mekânı haline gelmeye başlayan İstanbul Türk Ocağı'na kaydolmuştur.⁴⁹

İlerleyen yıllarda basın alanında kendisini gösterecek olan Ferit Celâl, henüz İstanbul'da bir üniversite öğrencisi iken de bir gazeteci edasıyla günlüklerinde güncel olayları işlemiştir. Örneğin Balkan Savaşı'nın durumu hakkındaki haberleri yorumlamış, Türk ordusunun durumuna dair bilgileri yazmıştır. Yine Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülüşü, Kamil Paşa'nın vefatı gibi güncel konuları da defterine not düşmüştür. Elbette öğrenciliği döneminde dersleriyle ilgili de notlar almıştır. Yalnızca hukukla ilgili değil resim ile ilgili görevlerini, çalışmalarını ve sınavlarıyla ilgili bilgilerini yazıya dökmüştür. Parasal durumunu ve gezdiği yerleri de yazmıştır. Hatta doğrudan basın ile ilgilenmiş, bazen günlüğüne yayın camiasında olan biteni not düşmüştür.⁵⁰ Henüz eğitimi devam ederken patlak veren I. Dünya Savaşı ile arkasından Osmanlı Devleti'nin de seferberlik ilanı ve akabinde savaşa katılmasıyla beraber, Hukuk Fakültesi'nde üçüncü ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde ikinci sınıfta iken Adana askerlik şubesinden 16 Eylül 1914 tarihinde akranları gibi askere alınmıştır.⁵¹

III. Askerliği

Ferit Celâl, Mart 1915'e kadar Pendik'te Küçük Zabit II. Alayı⁵² yedek subay talimghâhında birinci bölük komutanlığında öğretmen olarak görevlendirilmiş, 1 Mart

⁴⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1913 Günlüğü, 23.04.1913, 10.05.1913, 25.05.1913, 01.06.1913; 13.06.1913, 20.06.1913, 03.07.1913; 04.07.1913, 09.07.1913, 05.09.1913, 01.10.1913, 19.10.1913, 24.10.1913, 30.10.1913, 25.11.1913, 15.12.1913, 19.12.1913, 20.12.1913; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.68.

⁵⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1913 Günlüğü, 16.01.1913, 23.01.1913, 26.01.1913, 27.01.1913, 01.02.1913, 08.02.1913, 09.02.1913, 11.06.1913; 12.06.1913, 24.06.1913, 13.07.1913, 14.07.1913, 21.07.1913, 22.07.1913, 08.08.1913, 11.08.1913, 14.08.1913, 05.10.1913, 15.11.1913, 04.12.1913

⁵¹ *MSB Arşivi*, Ferit Celâl Güven Askeri Safahat Belgesi; *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1927, Kemal Çelik, "Atatürk'e Yakın Bir Adanalı Hasan Ferit Celal Güven", *Tarihte Adana ve Çukurova*, C. IV, Akademisyen Kit, Ankara 2016, s.175.

⁵² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1964 Günlüğü, 19.07.1964. Buradaki tabur arkadaşlarından birisi Orgeneral Nurettin Baransel'dir. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1967-2 Günlüğü, 23.05.1967.

1915 tarihinde teğmen olarak kendi isteğiyle cepheye gönderilmiştir. Yeni görev yeri Kafkas Ordusu olan Ferit Celâl, o sırada Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra Türkiye'ye sığınan ve Osmanlı Hükümeti tarafından Tebriz Valisi olarak atanan ve Azerbaycan yerel kuvvetlerine komuta eden Mecdüssaltana Afşar'ın yaverliği ile birlikte Türk ordusu arasında iletişimi sağlamakla görevlendirilmiştir. Mecdüssaltana'yı "Azerbaycanlı Afşar ailesinden çok zengin fedakâr bir Türktü. Büyük bir servetini, ailesini Türkçülük uğrunda dağıtmış, son derece asil, malumatlı bir zattı." şeklinde tanımlamıştır.⁵³ Bu sırada harp madalyası olarak 30 Kasım 1915 tarihinde üsteğmenliğe yükselen Ferit Celâl, Urmiye(Rumiye) bölgesindeki çatışmalara katılmış, Güney Azerbaycan bölgesinde Mecdüssaltana ile birlikte milli örgüt kurmuştur.⁵⁴ Yine kendi ifadesinden anlaşılacağı üzere bölgedeyken Revandiz şehrinde bir gece konaklamıştır.⁵⁵

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin ardından Kasım ayında Tebriz'den dönerken, barış olduğuna dair askerler arasında sürekli konuşmalar dönmüşse de hiç kimsenin içeriğinden bilgisi olmadığını kendisi de ifade eden Ferit Celâl, Karadeniz sahillerine doğru yol aldıklarını söylemektedir. Konuşmalar arasında adı geçen Wilson'un, herkes gibi Ferit Celâl de kim olduğunu bile bilmemektedir. İki gün Ahıska'da kaldıktan sonra Mecdüssaltana ile birlikte harekete geçerken, o zaman fırka kumandanı olan Miralay Halid Bey'e⁵⁶ veda etmişlerdir. Çok sonraları defalarca hatırlayacağı Halid Bey'in "Sulh olmadı. Galiba da olmayacak. Herkes buralardan

⁵³ MSB Arşivi, Ferit Celâl Güven Askeri Safahat Belgesi. Mondros sonrasında Türk ordusu Tebriz'i boşalttığına Mecdüssaltana'nın üzüntüden dolayı at üstünde güçlükle durduğunu belirten Ferit Celâl, İran'daki mevcut tehlikeden dolayı kendisine gitmek istediği Batum'a değil bölgeden uzaklaşması önerisini sunacaktır. Ferit Celâl Güven, "Harb-i Umumi Sırasında Ordumuz Tebriz'den Dönerken Müthiş Bir Tren Kazası Olmuştu", *Türk Sözü*, 10.09.1928, S.1274, s.2. Gerçekten de Mecdüssaltana Afşar, İstanbul'a çağrılırken Dâhiliye Nezareti devamlı surette devlet makamları ve memurlarını gereken koşulda hizmetine yönlendirecektir. BOA, DH. ŞFR. 00079.00193.001; BOA, DH. ŞFR. 00078.00108.001; BOA, DH. ŞFR. 00078.00103.001; BOA, DH. ŞFR. 00077.00161.001; BOA, DH. ŞFR. 00077.00061.001.

⁵⁴ MSB Arşivi, Ferit Celâl Güven Askeri Safahat Belgesi; TBMM Arşivi, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1927; Ener, *Adana Cephesi*, s.64; Çelik, "Ferit Celal Güven", s.175; TBMM Albümü 1920-2010 C.4, s.1676.

⁵⁵ Ferit Celâl Güven, "Gençler Arasında Bir Gece", *Türk Sözü*, 08.10.1946, S.6736, s.1.

⁵⁶ Miralay Halid Bey olarak geçen şahıs, 1925'te vefat eden ve Deli namıyla bilinen Halit Paşa olmalıdır. Ancak kendisi, bu tarihlerde Miralaya değil, 1916 tarihinden beri Kaymakam rütbesindedir. Muhtemeldir ki Ferit Celâl metni kaleme aldığı tarihlerde 1920'de yükseldiği rütbesini hatırlıyor olmalıdır. Halit (Karsıalan) hakkında bilgi için bak. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1989, s.214-215.

dönüyor. Ben kalacağım barış olmadı, belki lazım oluruz.” sözüne kızdığını ifade etmektedir. Çünkü o sıralarda birçok kişi gibi Ferit Celâl de kalıcı barışın sağlanmış olduğu düşünmektedir. Batum’a vardığında ise İngilizlerin şehri işgal edeceğini öğrenmiştir. İngiliz donanmasını karşılamak üzere tüm Hristiyan halkın papazlarla birlikte toplandığını, büyük kilisenin aralıksız çan çaldığını görünce “*Bu günün elemi tarif edemeyeceğim. İçimdeki sulh sevinçleri çoktan sönüp gitmişti.*” diyerek duygularını yansıtmıştır. Üstüne bir de orada ölen bir İngiliz askerinin töreninde tabutun başında Mehmetçiklere nöbet tutturulduğunu görünce barışın esasında olmadığı düşüncesi perçinleşmiştir.⁵⁷

Ferit Celâl, Mondros sonrasında Kasım ayında ilan edilen emir gereği⁵⁸ Batum Mevkii Müstahkem Komutanlığı’nda Mirliya Mehmet Cemal tarafından 21 Aralık 1918 tarihinde terhis edilmiş ve ardından önce Kanoya Vapuru ile İstanbul’a, oradan da Adana’ya dönmüştür.⁵⁹ İstanbul’dan Adana’ya giderken Konya’da hemşehrisi Zamir (Damar Arıkoğlu) Bey ile karşılaşmış ve Adana’da direnişe geçme kararı almışlardır.⁶⁰

IV. Milli Mücadele Dönemi

A. Adana’nın İşgali ve Bölgede Milli Mücadele’nin Teşkilatlanması

Adana’nın ilk işgalini Fransız Albayı Raymond’un şehre beraberindekilerle geliş tarihi olan 25 Kasım 1918 olarak kabul eden görüşler vardır.⁶¹ Yaşanan süreçte ise Mondros Mütarekesi sonrasında dayanağını Mondros’un Toros Tünelleri işgalini içeren 10 ve bölgenin silahtan arındırılmasını kapsayan 16. maddeleri ile sağlayan İngiltere bir nota ile 15 Aralık 1918’e kadar Çukurova bölgesinin kademeli olarak boşaltılmasını, silah ve cephanenin toplatılmasını, askerlerin terhis edilmesini istemiştir. Mütarekeye aykırı olarak Adana’nın da boşaltılmasını isteyen İngilizler aksi takdirde savaş tehdidinde dahi bulunmuşlardır. Tevfik Paşa hükümeti ise durumu görüşüp bölgede bulunan 2. Ordu Komutanı Nihat (Anılmış) Paşa’ya müdahalede

⁵⁷ Ferit Celâl Güven, “Sulh”, *Altınyurt*, 20.07.1923, S.4, s.41-42.

⁵⁸ Mustafa Budak, “Mondros Mütarekesinden Sonra Osmanlı 9.Ordusunun Kuzeybatı İran’ı Güney Azerbaycan’ı Tahliyesi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.17, S.51, 2002, s.623-624.

⁵⁹ *MSB Arşivi*, Ferit Celâl Güven Askeri Safahat Belgesi.

⁶⁰ Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul 1961, s.96.

⁶¹ Arıkoğlu, *Hatıralarım*, s.72.

bulunmaması için emir vermiştir. 11 Aralık'ta Fransızların Dörtyol'a girmesi ve 17 Aralık'ta da Mersin'e çıkarma yapması Çukurova'nın Fransız–Ermeni işgali tehlikesi altına girmesiyle 2. Ordu kaldırılarak Nihat Paşa Yıldırım Orduları Grubu müfettişliğine ve Adana vali vekilliğine getirilmiştir. Gerçekten de 13 Aralık'ta Türk birliklerinin Adana'dan ayrılmasının hemen ardından 19 Aralık'ta Fransa'nın Suriye İşgal Komutanı General Hamlin törenle Adana'ya girmiş⁶², 21 Aralık'ta da 1500 kişiyle işgal tamamlanmıştır⁶³. Fransızların Mersin'den sonraki işgal güçleri Yarbay Romieu komutasındaki Doğu Lejyonu adı verilen birliktir ve Adana ile birlikte Tarsus, Pozantı, Ceyhan, Kozan, Toprakkale, Osmaniye, Bahçe, İslahiye'nin işgallerini de bu birlik yapmıştır.⁶⁴

Tüm bunların yanında bölgeye silahlı Ermeniler (*Kamavorlar*) ve onları takiben peşlerinden sivil Ermeniler de Çukurova'ya yerleşmeye gelmişlerdir. Bölgeye gelen Ermenilerin taşkınlıkları karşısında Türklerin önlemler almasıyla işgal kuvvetleri harekete geçmiş ve Başkomutan Allenby'nin emriyle Fransız işgal bölgeleri iki yönetime ayrılmıştır. Mülki idare Fransızlarda kalırken, askeri idare de İngilizlere bırakılmıştır. Adana, Kuzey Valiliği genel merkezi olmuş ve başına Fransız Albay Bremond atanmıştır. Ancak Bremond'un tutumları Ermenilere daha fazla cesaret verince bölge halkı toplanarak *Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*'ni kurmuştur. Fransızlar bölgede her türlü denetimi sıklaştırmış, 27 Aralık'ta da Pozantı'yı işgal etmişlerdir.⁶⁵ Adana'da bulunan ordunun Konya'ya çekilmesi ve yaşanan Fransız işgaliyle bölgedeki halk arasında manevi bir sarsıntı yaşanmıştır.

⁶² Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, TTK yay, Ankara 1994, s.55; İsmail Özçelik, *Milli Mücadele'de Anadolu Basınında Güney Cephesi*, ATAM, Ankara 2005, s.5. Ahmet Remzi Yüreğir ise 15 Aralık'ta son Türk askeri de şehirden ayrılacak, 21 Aralık'a kadar şehre Fransızlar gelmeyecektir demektedir. Ahmet Remzi Yüreğir, "Adana'nın Kurtuluşu", *Görüşler*, S.7, İkincikânun 1938, s.2.

⁶³ Arıkoğlu, işgal ve Ermenilerin sevinçlerinden bahsederken, "Kiliselerin çanları durmadan çalıyordu. Ermeni evleri, dükkanları, çarşı ve pazar, itilaf devletleri ve Ermeni bayrakları ile donatıldı. Yer yer Türk bayrağı yırtıldı... Hakkımızda en hafif kelime kahrolsun Türkler idi" ifadelerini kullanır. Arıkoğlu, *Hatıralarım*, s.74; Tekin İdem, "Ahmet Remzi Yüreğir'in Hayatı ve 8. Yasama Dönemi Meclis Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, S.XXII, Y.8, Haziran 2015, 326; Yüreğir, "Adana'nın Kurtuluşu", s.2.

⁶⁴ Yarbay Romieu'nun komutasındaki Ermenilerin Adana'yı işgaline Ferit Celâl de bir yazısında değinecektir. Ferit Celâl Güven, "İstiklâl", *Türk Sözü*, 05.01.1940, S.4623, s.1; Kemal Çelik, "Çukurova'nın İşgali Döneminde, Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ile Millî Kuvvetlerin Buna Karşı Yayımladığı 1920 Tarihli Yeni Bir Belge", *Akademik Bakış*, 2/3, Kış 2008, Ankara, s.104.

⁶⁵ Hatta Albay Bremond, bölgede Türk bayrağının asılmasını yasaklayacaktır. Ermeniler zaman zaman Fransızlara güvenerek atılımlarında hep daha ileriye gidecektir. Örneğin kendilerinin kararıyla Ermenilerin lideri Dr. Mihram Damatyan Kilikya-Mezopotamya Cumhuriyeti'ni ilan edecek ve

Diğer taraftan ise Sivas Kongresi sıralarında Mustafa Kemal Paşa ile haberleşen Edirneli Yüzbaşı Ali Ratıp Bey (Tekelioğlu Sinan) Adana bölgesi Kuva-yı Milliye komutanı olmuş ve Kongre sonrasında kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kilikya şubesi ile birlikte bölgede teşkilatlanma hızlanmıştır. Pozantı dâhil birçok yerde Türk kuvvetleri başarılı olmuş ise de Tekelioğlu Sinan'ın anlaşmazlık yaşaması üzerine bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa bazı milletvekilleri ve Fevzi (Çakmak) Paşa ile birlikte 5 Ağustos 1920'de Pozantı'ya gelmiş ve bölgede düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan birisi olarak Sadık Paşa'nın teklifi üzerine Mersin milletvekili İsmail Safa (Özler) Bey vali seçilerek Pozantı Adana il merkezi haline getirilmiştir. Ardından Mustafa Kemal Paşa düzenlenen toplantı sonrasında hazırlanan beyannamenin yayınlanmasını istemiş, *Yeni Adana*'da⁶⁶ yayınlanan beyanname en küçük yerleşimlere kadar gönderilmiştir. Bu sırada daha önce Levazım Reisliği yapmış olan Ahmet Remzi (Yüreğir) Bey de Karaisalı'da bulunan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti merkezinin Pozantı'ya alınmasıyla heyet başkanı olmuştur. Bölgede idare ve askeri yönetimde görülen sıkıntıların giderilmesi amacıyla 26 Eylül 1920'de Kurmay Yarbay Mehmet Nuri (Conker) Bey hem valilik hem de 41. Tümen Komutanlığına atanmıştır.⁶⁷

---

hükümet konağına oturacaktır. Ener, *Adana Cephesi*, s.1-7,10-11, 111, 167-168; Yavuz, *Türk-Fransız İlişkileri*, s.55.

⁶⁶ Gazetenin ilk adı Adana'dır. Ancak başyazar öğretmen ve yedek subay Avni Bey'in makalelerinden dolayı 3. sayısından itibaren işgal kuvvetleri tarafından kapatılmıştı. Hikmet Şevki, "Milli Mücadelede Matbuat", *Aydın Tarihi*, Ekim 1929, 20/67, s.4934. Etkisi büyük olan gazetenin yayın politikasını değiştirmesi için Fransızlar para dahi teklif edeceklerdir. Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yay, İstanbul 1964, s.66; Taha Toros, *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 2001, s.28-30. Adana Gazetesi'nin işgal kuvvetlerince kapatılmasının ardından, Ahmet Remzi ve Avni Beyler gazeteyi Yeni Adana olarak sürdürdü. Bu kez de 8. sayı sonrasında Fransız işgal kuvvetleri yine gazeteyi süresiz kapatınca gazete 25 Temmuz 1920'den itibaren 9. sayıyla Karaisalı Kelebek istasyonunda tren yolu üzerinde bulunan geçersiz hata çekilen bir vagona şapograf (kopyalama yöntemiyle baskı) ile basılmaya başlanmıştır. İbrahim İslam, *Milli Mücadele'de Yeni Adana Gazetesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1995, s.10-11. Arkasından bu vagon Bilemedik/Belemedik İstasyonuna taşınacaktır. Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.71. Yeni Adana Gazetesi işgale karşı bir gazete olarak yalnızca bulunduğu çevrede değil, yurtdışında bile etkileri bilinen bir gazete olacak, bir Rus yazarın o dönemdeki eserinde Yeni Adana'dan bahsedilecektir. Şeyda Özçelik, "Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basını'na Yansıması: "Yeni Adana" ve "Türk Sözü" Gazetesi", *Turkish Studies* Volume 8/7 Summer 2013, s.400. İlerleyen yıllarda bu gazeteye 25 Aralık 1964'te Amerika'dan bir basın ödülü gelmiştir. Enver B. Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*, Güven Matbası, Ankara, 1971, s.207-208.

⁶⁷ Ener, *Adana Cephesi*, s.68, 169, 172-174, 197.

Yine bu işgalin etkileri yalnızca siyasi alanda değil basın alanında da görülmüştür. Nitekim İtilaf Devletleri propagandaya önem vermişler ve “*Bizim Orta Doğu politikamız Türk düşmanlığı üzerine kurulmuştur. Türk’ün itibarını yükseltip, Ermeni’nin kredisini düşürecek hiçbir şeye izin vermeyin*”⁶⁸ şeklinde ilkelerini uygulamaya koymuşlardır. Bu tür nedenlerle Ankara’da işgallere karşı yalnız silahla değil propaganda yolunda da Milli Mücadele yönetimini desteklemek için 7 Haziran 1920’de TBMM, *Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi Kanunu* çıkarılmış ve Hamdullah Suphi (Tanrıöver) ilk matbuat müdürü olarak atanmıştır.⁶⁹

Yine bu çerçevede Adana’da haber alma servisi kurulmuş ve başına da Ahmet Remzi Bey getirilmiştir. Bölgede elde edilen bilgiler derhal Ankara’daki Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü’ne gönderilmiştir.⁷⁰ Çünkü bölgede yapılan propagandaların aksine bir Ermeni mezalimi görülüyordu ve bu yüzden çeşitli önlemlere başvurulmuştu.⁷¹ Ayrıca Ahmet Remzi Bey, bu görevinin dışında işgal başından itibaren etkin bir biçimde görev yapmaktaydı. Örneğin işgal başladığında Jandarma Komutanlığı’nda çalışan Haşim Bey’in yönlendirmesiyle Adana halkına silah dağıtan kişilerden birisidir. İlerleyen dönemde işgal yönetiminin hakkında idam cezası vermesi neticesinde çarşafı saklanarak Adana’dan ayrılmıştır.⁷² Adana’daki bu mücadele ortamında basın alanında Milli Mücadele’yi destekleyen ile desteklemeyip yabancı milletlerin çıkarlarına çalışan gazeteler fikir çarpışmasında bulunmuş,

⁶⁸ Fahri Sakal, “Milli Mücadele’de ve Cumhuriyetin İlk Döneminde Propaganda ve Tanıtım Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* XIX/55, Mart 2003, s.86.

⁶⁹ Şapolyo, *Türk Gazeteciliği*, s.194.

⁷⁰ Ener, *Adana Cephesi*, s.237. Ayrıca Ankara’nın isteği üzerine 19 Eylül 1921’de Adana’da yayınlanan gazetelerin listesi Ankara’ya iletilmiştir. Kasım Ener, *Çukurova’nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*, Berksoy Matbaası, İstanbul 1963, s.138.

⁷¹ Mustafa Kemal Paşa, Ermenilerin zulümlerini dünyaya duyurmak için İtalyan Ajansı’nı kullanmak isteğinde bulunacaktır. Yücel Özkaya, *Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın*, ATAM, Ankara 2014, s.41-42. Milli Mücadele basını Adana ve çevresinde meydana gelen her olayı sütunlarına taşıyacaktır. Detaylı bilgi için bak. Özçelik, *Anadolu Basınında Güney Cephesi*, s.27-195.

⁷² İdem, “Ahmet Remzi”, s.328; Toros, *Kurtuluş Savaşı’nda Çukurova*, s.30. Bundan kısa süre öncesinde Yeni Adana’yı kapatmak için Hayat Matbaası Fransızlarca basılmış, Mücavirzade M. Emin ile Avni Bey tutuklanmış, A. Remzi Bey ise saklanarak kurtulmuştu. Arkasından Mustafa Kemal’e bir telgraf çekerek Adana Müdafa-i Hukuk Cemiyeti’nin kurulması için teklifte bulunacaktır. Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.67.

bunlardan *Adana*,⁷³ *Adana'ya Doğru*,⁷⁴ *Tanyeri*⁷⁵ ve *Yeni Adana* gazeteleri zorlu koşullarda işgal karşısında durmuştur.⁷⁶

B. Ferit Celâl'in Milli Mücadele Saflarına Katılması

Ferit Celâl, Adana'ya döndükten⁷⁷ sonra işgal altında bulmuş olduğu memleketinde, Adana aydınlarının ve gençlerinin toplantı yeri olan *Şafak Bahçesi* kahvehanesine⁷⁸ sık sık uğramaktadır. Bu sıralarda Adana'da işgal kuvvetlerine karşı istihbarat toplama ve İstanbul ile haberleşmeyi sağlama adına birbirinden habersiz gizli teşkilatlar kuran gençler arasında Ferit Celâl de bulunmaktaydı. Adana'da Fransız ve özellikle Ermeni hırçınlığı karşısında Ferit Celâl ve arkadaşlarının istihbarat faaliyetlerinde bulunurken düşünceleri “*Bu millet yerde sürünüp kalmaz.*” olmuştur. Bu faaliyetlerinden birisi esnasında Ferit Celâl, 4 Temmuz'da Türk gençlerinin valiliği işgal ettiği ve tutuklamaların yaşandığı günlerde birkaç arkadaşıyla yakalanma tehlikesi yaşamış ancak Fransız Karakolu'nda bulunan Tunuslu bir çavuşun sayesinde Tabakhane yolundan bahçelere doğru kaçmayı başarmıştır. Yine *Şafak Bahçesi*'nde iken şehir dışıyla gizli haberleşmeyi sağlayan telgraf memuru Hasan (Carılıoğlu) Bey vasıtasıyla “*Adana'da Müdafâ-i Hukuk Heyeti Reisi'ne*” şeklinde başlayan bir telgraf gelmiş; böyle bir kuruluş olmadığı için önceleri ilgi göstermeseler de Sivas Kongresi beyannamesi gelince bu kez arkadaşlarıyla birlikte bu görevi üstlenmişlerdir. Bir süre sonra da Sivas Kongresi Beyannamesi'nin bir suretinin dağıtılmasıyla bazı arkadaşlarıyla “*Adana'dan 20-30 km geride...*” Torosların eteklerine çıkmışlardır. Kendisi de bir yedek subay olan Ferit Celâl, Milli Mücadele'yi “*bir yedek subay mücadelesi*” olarak tanımlamaktadır. Yine o bu mücadeleyi “*imanlı, fedakâr ve yüksek karakterli insanların, bir bayrak altında toplanarak, hürriyet uğrunda, ölümü canlarına minnet bilenlerin bir savaşı*” olarak anlamlandırdığı gibi, “*haksızlığa,*

⁷³ 66 numaralı dipnotta bahsedildiği üzere Ahmet Remzi ve Yozgatlı Avni'nin Mücavirzade Mustafa Emin Bey'in sahibi olduğu Hayat matbaasında 25 Aralık 1918'de çıkarmaya başladıkları Karaisali merkezli gazete, işgale karşı mücadele etmekteydi. Ali İlmî'nin çıkardığı ve de işgal yanlısı olan Ferda Gazetesi'nin eleştirilerine hedef olan Adana Gazetesi, üç sayı sonra işgal kuvvetleri tarafından kapatıldı. Ural, “Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın”, s.190; Özçelik, “Yeni Harflerin Kabulü”, s.400.

⁷⁴ Bilgi için bak. Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.68.

⁷⁵ Bilgi için bak. Toros, *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*, s.31.

⁷⁶ Hülya Baykal, *Milli Mücadele'de Basın, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IV, S. 11, Mart 1988, s.476; Ural, “Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın”, s. 167-168.

⁷⁷ Özçelik, Adana'ya dönüş tarihini 1920 olarak vermektedir. Özçelik, “Yeni Harflerin Kabulü”, s.401.

⁷⁸ Ferit Celâl kahvehanenin adını bir yazısında *Şafak Gazinosu* olarak verirken burayı “*çile köşemiz*” olarak tanımlamıştır. Ferit Celâl Güven, “Bayrak”, *Türk Sözü*, 27.03.1949, S.7475, s.1.

şerefsizliğe tahammül etmeye alışmamış, bir milletin ruhundan fıskıran bir kuvvet” olarak tanımlamış ve Kuva-yı Milliye saflarına Temmuz 1919’da katılmıştır.⁷⁹

Ferit Celâl’in diğer yedek subaylar gibi verilen emir üzerine silah ve mühimmat toplamakla da görevli olduğu anlaşılmaktadır. Yine Adana’ya Fransızların getirmiş oldukları araç-gereç gibi malzemeler Türk subaylarınca raporlanmaktaydı. Bu raporlardan birisini de Ferit Celâl 29 Temmuz 1920’de yazmıştır.⁸⁰ Tabii aynı şekilde Fransızlar da Türklerin hareketlerini raporlamakta, hatta parayla satın aldıkları bazı kişilere kendi lehlerinde casusluk yaptırmaktaydılar.⁸¹

İşgal kuvvetlerine karşı genelde vur-kaç şeklinde mücadele veren kuvvetler arasında bulunan Ferit Celâl, Haziran 1920 sonrasında bölgede askeri teşkilatlanma yeniden düzenlenirken Temmuz ayında Buruk/Misis grubu komutanlığına atanmıştır. Bulduğu bölge kendi ifadesiyle cephe demiryoluna yaklaşık 15 km’lik bir mesafededir. Ancak Adana’daki mücadelesi sırasında 41 derece ateşle şiddetli bir amipli dizanteriye yakalanmıştır. Öyle ki cepheye kendisi de hasta olan bir arkadaşı hatıra defterine “*sabaha Ferit Celâl sağ çıkmaz*” yazmıştır. Bir eczacının bulabildiği sıtma iğnesinin arkadaşıyla kendisine yarı yarıya bölüştürülmesiyle hastalığı imkân dâhilinde kontrol edilmeye çalışılmış, Ferit Celâl de, o sıralarda işgalden dolayı Gülek’te bulunan ailesinin yanına izin alarak gitmiştir. Kendisinin rahatsızlanıp komutanlıktan ayrılmasından sonra Buruk grubu komutanlığına atama yapılmamış ve 11 Ağustos tarihli emirle bu grup Seyhan Grubu ile birleştirilmiştir.⁸²

⁷⁹ Bölgedeki Tekelioğlu Sinan Bey’in günlüklerinde Adana’dan aldığı bir mesajda Ferit Celâl’in emre uymayıp, Fransızlara “yaslanmak” istediği ve bu yüzden tehdit edilerek ikna edildiği iddia edilmektedir. Hâlbuki bu iddiadaki tarih 4 Temmuz 1920’dir. Bu tarihlerde Ferit Celâl, Kuva-yı Milliye saflarına katılmıştır. Bizzat Sinan Bey de ilerleyen tarihlerde günlüğünde Ferit Celâl’e güvenmediğini ancak Mersin milletvekili Safa Bey’in ona olan güveninden bahsetmektedir. Bu iddia için bak. *Kuva-yı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey’in Günlüğü*, ATASE yay, Ankara 2012, s.188-189,264. Ferit Celâl’in de Sinan Tekelioğlu hakkında olumsuz görüşleri bulunduğu anlaşılmaktadır. İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.91. Ayrıca Ferit Celâl’in Fransız işgaline karşı mücadelenin manasını ifade ettiği yer için bak. Ferit Celâl Güven, “Darlan Hata Ediyor”, *Ulus*, 03.06.1941, S.7122, s.2; “Haydi Cesaret!”, *Türk Sözü*, 14.12.1946, S.6788, s.1; “Tunuslu Çavuş”, *Türk Sözü*, 05.08.1954, S.9070, s.3; Çelik, *Milli Mücadele’de Adana*, s.126-127; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.69-70; Naci Akverdi, “Bir İşgal Hikâyesi ve Bir Hakikat”, *Görüşler*, S.23, Birinci Kanun 1939, s.11. Milli Mücadele döneminde çekilmiş bir fotoğrafı için bak. Ek-1.

⁸⁰ Ener, *Adana Cephesi*, s.20, 108, 164-165; Çelik, “Ferit Celal Güven”, s.175-176.

⁸¹ Örnekler için bak. Arıkoğlu, *Hatıralarım*.

⁸² Nevzat Güven, “Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu’na”, *Türk Sözü*, 12.12.1948, S.7388, s.2; Çelik, *Milli Mücadele’de Adana*, s.295-297; *Sinan Bey’in Günlüğü*, s.228; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.91-92.

Cephe gerisinde iken Ferit Celâl, artık silah yerine kalemle mücadele aşamasına geçerek “*kalem gazisi*”⁸³ olmuş ve önce *Hayat* gazetesinde yazılar kaleme almıştır.⁸⁴ Ardından Ahmet Remzi Bey’in Fransız ve Ermeni propagandasına karşı daha önce kapatılan gazetesinin yerine bu kez Pozantı’da 1920 başlarında⁸⁵ kurmuş olduğu *Yeni Adana* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yürütmeye başlamıştır. Ancak Ferit Celâl, her ne kadar mücadeleye bu şekilde devam etse de masa başından ayrılarak Batı Cephesi’ne gitmek istediğini Hamdullah Suphi Bey’e yazmıştır. Ama Nuri (Conker) Bey’in isteğiyle Ferit Celâl gazetede kalmış ve Kasım 1920’de Adana’yı işgalden kurtarmakla görevli olan 41. Tümen Harp Divanı Üyeliği’ne kâtip olarak atanmıştır.⁸⁶

Bu gazetenin 9. sayısından itibaren “*Kilikya Türk ülkesidir*” ifadesi yer alırken, 9 Eylül 1920’den itibaren de bu ifade “*Adana Türk ülkesidir*” olmuştur.⁸⁷ Gazete, oldukça etkili olmuş ve yalnızca müfreze komutanları, kaza ve nahiyelere değil Fransız işgali olan yerlere de gönderilmiştir.⁸⁸ Fransız İstihbarat Şefi’nin Adana’da iken tüm haberleri “...sizden öğreniyorduk. ...silahlı kuvvetlerden ziyade bu gazeteden korkuyorduk. ...O kadar işi karıştırıyordun” dediğini aktaran Ferit Celâl, istihbarat şefinin kendisini yaşça daha büyük birisi sandığını da eklemektedir. Fransızların bu gazeteyi şehre sokanlara idam, okuyanlara türlü cezalar verdiğini yazmakta olan Ferit Celâl, bu yoldaki sıkıntıları anlatmakta, gazetenin türlü yokluklar içinde çıktığını aktarmaktadır: “*Ahmet Remzi Yüreğir ve birkaç arkadaştan; elimizde birkaç kasa harf, bir mermer parçası ve bunun üzerinde elle işler bir silindir, soba isinden yapılmış*

⁸³ Şapolyo, Milli Mücadele taraftarı basın mensupları için bu deyimini kullanmaktadır. Şapolyo, *Türk Gazeteciliği* s.206.

⁸⁴ *Türk Sözü*, 01.01.1944, S.5896, s.1.

⁸⁵ Gazetenin 13. sayıdan itibaren Zamir Bey vasıtasıyla artık Pozantı’da üstü çinko kerpiç bir yapının altındaki idarehane ve matbaadan, 27 Kasım 1921’deki 184. sayısına kadar çıkacaktır. Ferit Celâl de gazeteye katılınca portatif yatağını bu yapıya getirerek çalışacaktır. Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.72-73,84. Gerçekten de gazetede baskı sorunları baş gösterince devreye Zamir Bey girecek ve Hürriyet ve İtilâf Fırkası mensubu Zeynel Abidin’in kardeşi Hoca Rifat Efendi’den o sırada Konya’da bulunan Miralay Fahrettin (Altay) Bey’in aracılığıyla gerekli matbaa araçlarını alarak Konya’dan Pozantı’ya götürecektir. Arıkoğlu, *Hatıralarım*, s.172-174; İdem, “Ahmet Remzi”, s.330; İslam, *Yeni Adana*, s.11.

⁸⁶ *MSB Arşivi*, Ferit Celâl Güven Askeri Safahat Belgesi; Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklâl Harbi IV. Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966, s.68,70,173; Ener, *Adana Cephesi*, s.26-27, 43-44, 55,57,64; Çelik, “Ferit Celal Güven”, s.175-176; H. Şevki, “Milli Mücadelede Matbuat”, s.4934; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.93.

⁸⁷ İslam, *Yeni Adana*, s.11. İlk başlarda gazete Pazartesi ve Perşembe günleri yayınlanırken, 23 Haziran 1921 tarihinden sonra Cuma ve Pazartesi hariç her gün çıkmaya başlayacaktır. Gazetenin bir diğer önemli özelliği de “*Milli Mücadele’nin başlangıcından bu yana, yaşayan tek Kuva-yı Milliye gazetesi*” olmasıdır. Özçelik, “Yeni Harflerin Kabulü”, s.401.

⁸⁸ Arıkoğlu, *Hatıralarım*, s.174.

mürekkep, suda tavllanmış kâğıttan başka hiçbir vasıtamız yoktu."⁸⁹ Başyazarlığını yürüttüğü bu gazetede aynı zamanda Celal Sahir, Ramazanzade Kemal, Şair Yahya Nüzhet, Naci Akverdi⁹⁰, Hacı Gülek gibi Adana'nın tanınmış ve ileri gelen isimlerinden yazarlar da bulunuyordu.⁹¹

Ferit Celâl *Yeni Adana*'daki mücadelesinde "*Dündar*" takma adıyla Adana'da *Ferda*,⁹² *Adana Postası*⁹³ ve *Rehber*⁹⁴ gibi düşman yanlısı yayınlara karşı "*vatansever hisleriyle vicdani kanaatinden doğan yazılar*" kaleme alarak Kuva-yı Milliye'nin sesini duyurmaya çalıştı.⁹⁵ *Yeni Adana*, zorlu koşullarda basılmaya devam ederken, "*'Ferda', 'Adana Postası' ve 'Tarsus' paçavralarının kundakçılığına karşı çelik bir duvar vazifesi görüyordu.*"⁹⁶

Fransızların Anadolu'daki işgal bölgelerinde direnişlerle karşılaşması sonucunda ilk aşamada Ankara hükümeti ile 28 Mayıs 1920'de ateşkes imzalanmış, ancak Fransızların ateşkes şartlarına uymaması sonucunda geçersiz olarak kalmıştır.

⁸⁹ Ferit Celâl Güven, "Küçük Gazeteler", *Türk Sözü*, 08.04.1950, S.7783, s.1; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.93-94.

⁹⁰ Naci Akverdi, Ferit Celâl'in okul arkadaşıdır. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1966-2 Günlüğü, 26.06.1966.

⁹¹ Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.73; Orhan Koloğlu, *Türk Basını Kuva-yı Milliye'den Günümüze*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1993, s.48; Ural, "Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın", s.190-191.

⁹² Yayın hayatına 5 Aralık 1918'de başlayan ve Hürriyet ve İtilâf Fırkası genel sekreteri Zeynel Abidin'in kardeşi Ali İlmi'nin çıkardığı işgal taraftarı gazete. Gazete Milli Mücadele'yi İttihatçı veya Bolşevik olarak tanımlayıp, Kuva-yı Milliye zafer kazandığında Ermenilerden özür dilemekte, kaybettiğinde ise alaycı yorumlar yapmaktaydı. Adana'dan Fransız kuvvetleri çekilirken onlar da kaçacaklardır. Yine gazete yöneticileri Lozan Barış Antlaşması'nın ardından 150'likler listesine alınmış ve ülkeye girişleri yasaklanmıştır. İbrahim İslam, "Milli Mücadele'ye Muhalif Bir Gazete: "Ferdâ"", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 12, 2009, s.161-162, 170; Toros, *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*, s.27. Hatta Ferda ile Son Posta gazeteleri düşman uçakları ve casusları tarafından dağıtılmaktaydı. Ferda Gazetesi küçük boyutlarda basılarak Toros eteklerine atılması kolaylaştırılacak ve bölgedeki kişilerin Milli Mücadele aleyhine dönmesini amaçlayacaktır. Ener, *Adana Cephesi*, s.239; Yusuf Ayhan, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana 1963, s.33. Bu sebeple Yeni Adana, bu gazeteyi "*Türkçe Fransız Gazetesi*" olarak tanımlama yapmıştır. İslam, *Yeni Adana*, s.22-24,28.

⁹³ 1919'da yayın hayatına başlayan Giritli İlhami tarafından Fransızlardan alınan ödenekle yayınlanan işgal taraftarı gazete. Giritli İlhami daha önce işlediği bir suç dolayısıyla Adana'dan kaçmış olsa da Fransız işgaliyle geri dönmüştür. Ayhan, *Adana'nın Kurtuluşu*, s.34; İslam, "Ferda", s.161; İslam, *Yeni Adana*, s.29.

⁹⁴ Aralık 1920'de kurulan ve Fransız İstihbarat Şefi'nin adamlarından olan Derviş Ata'nın (ya da Ata Derviş) çıkardığı işgal taraftarı gazete. Çelik, "Çukurova'nın İşgali Döneminde", s.112; İslam, "Ferda", s.161.

⁹⁵ Arıkoğlu, *Hatıralarım*, s.172-174; Çelik, "Ferit Celal Güven", s.176-177. Adana basınında o günlerde Ferda, Rehber, Adana Postası gibi Milli Mücadele aleyhtarı gazeteler dışında azınlıkların çıkardığı Hayistan, Azamarad, Kilikya ve Toros ve de işgal kuvvetlerinin gazeteleri de bulunmaktadır. Özçelik, "Yeni Harflerin Kabulü", s.400; İslam, "Ferda", s.160-161. Ferit Celâl gazeteye 26 yaşında 1920'nin ikinci yarısında katılacaktır. İslam, *Yeni Adana*, s.13-14,17.

⁹⁶ Ayhan, *Adana'nın Kurtuluşu*, s.41.

Ateşkesten sonraki süreçte işgal kuvvetlerinin özellikle de Ermenilerin mezalimi artmış ve 10 Temmuz 1920'de “kaçkaç” adı verilen olay gerçekleşmiştir. Türklerin bölgeden çıkmasını arzulayan Ermeniler, tedhiş politikası gereği büyük bir katliama girişince halk 4 gün boyunca güney bahçelerine doğru kaçmaya başlamıştır. Fransız işgal güçleri ise Türk halkının bölgeden gitmesinden faydalanmaya çalışmış, buna karşın Nuri Bey Pozantı'da bir kongre toplama kararı almıştır. Kongrenin kararları *Yeni Adana*'da yayınlanmış, kongre sonrasında 41. Tümen komutanı ve vali Nuri Bey sert önlemler almıştır.⁹⁷

C. Adana'nın Kurtuluşu

Fransızlar hem Güneydoğu Anadolu'da işgal ettiği yerlerde tutunamaması hem de siyasi çıkarlarını korumak adına 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması'nı imzalamış ve böylece Ankara'yı tanıyarak işgal ettiği yerlerden çekilmeyi kabul etmiştir.⁹⁸ Elbette Fransız işgalinin sonlanması Türklerin başarılı mücadelesi ve bunda Adana ve çevresinde askeri mücadelenin yanında propaganda faaliyetleri de etkili olmuştur. Özellikle *Yeni Adana*'nın zor şartlar altında⁹⁹ Mersin, Tarsus ve hatta Kıbrıs ile Beyrut'a ulaştırılan, 400-500 adet baskıya ulaşan, geniş bir coğrafyada muhabirlerinin bulunduğu bir gazete olması Fransızları oldukça ciddi önlemler almaya sevk etmiştir.¹⁰⁰ Bunun yanında uzlaşmanın ardından Franklin Bouillon'a Adanalılar adına teşekkür konuşmasını yapanın gazetenin başyazarı Ferit Celâl olması da yayın politikasında Türk tarihini ve kültürünü benimseyen *Yeni Adana*'nın Milli Mücadele'ye katkısını ortaya koymaktadır.¹⁰¹

Ankara Antlaşması'nın ardından 26 Kasım'da Türk heyeti şehri teslim almak adına Kelebek'e gitmiş ve şehre girmek için beklemeye başlamıştır. Şehri terk etmeden birkaç gün önce tekrar geleceğini söyleyerek¹⁰² kendince meydan okuyan Fransız General Dufieux 24 Kasım'da şehri terk ettiğinden Türk heyeti şehre ertesi gün girerek hükümet dairelerini devralmışlardır. 1 Aralık itibarıyla de şehirde Türk bayrağı

⁹⁷ Ener, *Adana Cephesi*, s.145, 147, 149, 199-201.

⁹⁸ Genelkurmay, *Güney Cephesi*, s.249,253.

⁹⁹ Zorlu koşullara bir örnek için bak. Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.72.

¹⁰⁰ Oldukça yaygın olan bu gazetenin Münih ve Londra'da muhabirlerinin olduğu bilgisi de verilmektedir. İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını(Mayıs 1919-Temmuz 1921)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, Ankara 1981, s.13.

¹⁰¹ Ener, *Çukurova'nın İşgali*, s.160; İslam, *Yeni Adana*, s.18-21,41-43,141.

¹⁰² Ferit Celâl Güven, “Şimdi de Kilikya... Ha!”, *Türk Sözü*, 10.07.1946, S.6663, s.1.

dalgalanmaya başlamıştır. Tamamen boşaltma işlemi de 4-5 Ocak'ta sona ermiştir.¹⁰³ Adana'nın Fransız ve Ermeni işgalinden kurtulmasıyla şehirde günlerce kutlamalar yapılmıştır. Adana'nın kurtuluşu için yapılan kutlamalardan birisi 20 Aralık 1921 Salı günü öğleden sonra Fransız temsilcisi Franklin Boullion'un kaldığı evin (günümüzde Adana/Seyhan İstiklal Ortaokulu) önüne Adanalıların giderek Türk ve Fransız bayraklarıyla kutlamalar yapılmasıdır. Evin önünde “*Adana adına Suphi Paşazade Abidin, Rasihzade Feyzi, Osmanlı Matbaası sahibi Mustafa Emin, Debbağ Gani...*” ile birlikte Ferit Celâl Fransız temsilcisini selamlamıştır. Ardından Ferit Celâl şu konuşmayı yapmıştır: “*Mösyö Franklin Buyyon, gördüğünüz şu büyük kitle, buraya, sizi selamlamak için gelmiştir. Franklin Buyyon gibi müstesna bir şahsiyetin Türk tarihinde layık olduğu şerefli sahifeleri işgal etmesiyle Türk Milleti elbette bahtiyardır. O şerefli sahifeler arasında raşin bir dostluk göreceksiniz. Bu dostluk asırların eseridir. Bu Türk-Fransız dostluğu asırların bağrında yaşamıştır. Umumi Harb sonunda ilk dost sesini Fransa'dan işittik. Hakkın ve hakikatin sesi olarak yükselen ve kalplerimizde derin akisler yapan bu sadânın Mösyö Franklin Buyyon'un hançeresinden de aynı kuvvetle, aynı tonda çıktığını işitmenin müstesna bahtiyarlığını hissetmekteyiz. Bu ses ve yeniden vücut bulan bu asırdide dostlukla beraber, sizin kiyasetli ve mahir siyasetiniz aradaki suitefehümleri de ebediyyen ortadan kaldırıyor. İşte, Türk-Fransız dostluğunun rasanet ve ebediliğine delil olan (Türk Fransız bayraklarını göstererek) şu bayraklar, aynı omuzlarda dalgalanıyor. Türkler, kendilerine dost eli uzatanları unutmaz. Piyer Lotiler, Klod Farerler nasıl sevilmiş ve Türk kalbinde yer etmişse, sizin muhterem şahsiyetiniz de bu isimler arasında ebediyyen yaşayacaktır. Sizi tekrar selamlarım. Yaşasın Türkiye! Yaşasın Fransa!” Bu konuşmanın etkisiyle Adanalılar duygulanmış, Bouillon ise etkilendiğini belirten bir konuşma yaparak karşılık vermiştir. Ferit Celâl'in bu konuşması Fransızcaya çevrilmiş, konuşmalar bitince öğrenciler geçit töreni yapmıştır.¹⁰⁴*

Yine başka kutlamalarla yaşanan sevinç sürmüştür. Bunlardan 5 Ocak 1922'deki kutlamalarda Kumluk meydanında öğle saatlerinde kürsüye Ferit Celâl çıkmış ve 5 Ocak gününün en büyük bayram olarak kabulünü teklif etmiştir. Ayrıca daha önce

¹⁰³ Ener, *Adana Cephesi*, s.251,255.

¹⁰⁴ Ayhan, *Adana'nın Kurtuluşu*, s.158-160; Çelik, *Milli Mücadele'de Adana*, s.490-491.

Fransızların Türk bayrağını şehirde yasakladığı sıralarda arkadaşlarına “*Adana kurtulacaktır. Kurtulduğu gün öyle bir bayrak yapalım ki, şanı, şerefi göklerden başımıza rahmet gibi gölge salsın.*” şeklinde bir teklifte bulunmuştur. Bu teklif kabul edildiğinden, gerçekten de 5 Ocak sabahında hazır olan bayrak bütün Adanalılarca taşınmıştır. Yalnız hilali dikilirken dört dikişçinin çalıştığı yaklaşık 95 metrelik bayrak saat kulesiyle Ulu Camii minaresi arasına çekilmiştir. Kurtuluşun ardından hükümet konağının büyük salonunda hazırlanan Türk bayrağı Milli Eğitim Müdürü Refet Bey’in öncülüğünde Terzi Nuri Efendi’nin imalatıdır.¹⁰⁵

Ferit Celâl ileride bütün bu hatıraları için “*Ne kadar gençtik, heyecanlı, atıldık. Bu kurtuluşa benim de emeklerim vardı. Göğsüm iftiharla dolup taşıyordu. Konuşup dolup taşıyordum. Ne güzel günlerdi o günler.*” demektedir.¹⁰⁶ Ferit Celâl yalnızca Adana’nın kurtuluş günlerinde değil, etkili hitabeti ve kalemıyla daha önce de çeşitli konuşmalar yapmış, yazılar kaleme almıştır. Örneğin 23 Nisan’ın milli bayram olarak kabul edilmesinin ardından Adana’da yapılan 25 Nisan 1921’deki kutlamada Ferit Celâl de bulunmuş ve *Yeni Adana*’daki yazısında “*Türk artık öldü diyorlar. Türk ölmez ve öldürülmez*” ifadelerini kullanarak mücadelenin devamlılığını dile getirmiştir.¹⁰⁷

V. Milli Mücadele Sonrası

İşgale karşı mücadelesinden “*başı yukarıda alını açık inen*” Ferit Celâl, “*Düşman Türk milletini inkâr etti, fakat Türk milleti kendini, inkâr edenlere varlığını; zorla kabul ettirdi... İstiklal ve hürriyet gibi yüksek değerler uğrunda başını ortaya koyan Türk milleti bütün hesapları tersine çevirdi...*” şeklinde ifade ettiği¹⁰⁸ Adana’nın kurtuluşundan sonra harp ve kırmızı şeritli İstiklâl Madalyaları almıştır.¹⁰⁹ Bu mücadele onun için oldukça anlamlıdır: “*Genç yaşımın bu davadaki rolü ne olursa olsun benim için tükenmez bir öğünme kaynağıdır.*”¹¹⁰ Ferit Celâl, Adana’nın işgalinin

¹⁰⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1968 Günlüğü, 05.01.1968; 1969 Günlüğü, 05.01.1969; 1971 Günlüğü, 05.01.1971; Güven, “Bayrak”, s.1; Ener, *Çukurova’nın İşgali*, s.165; Yüreğir, “Adana’nın Kurtuluşu”, s.3; www.yeniadana.net/kose-yazilari/cukurova_millimucadele_hatiralari-1-4067.html?deskmode=1?m=1, (Erişim 01.04.2020).

¹⁰⁶ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1962 Günlüğü, 05.01.1962.

¹⁰⁷ İslam, *Yeni Adana*, s.41-42, 71.

¹⁰⁸ Ferit Celâl Güven, “5 Kanunisâni”, *Türk Sözü*, 05.01.1937, S.3721, s.1.

¹⁰⁹ TBMM Arşivi, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1960.

¹¹⁰ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1944 Günlüğü, 05.01.1944.

sona ermesinin ardından bu kez vatanın diğer köşelerinin de işgalden kurtulması için basın yoluyla mücadelesini sürdürürken, toplumsal alanda faaliyet ve görevlerde bulunmaya başlamıştır.

Kendilerinin oluşturduğu Adana Türk Ocağı'nda yürütmekte olduğu Adana Türk Ocağı Genel Sekreteri sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa'nın 15 Mart 1923'teki Adana ziyaretinde, Latife Hanım, Uluğ (İğdemir), Zamir Bey ve beraberindekileri karşılayanlar arasında bulunmuş ve bu karşılaşmada Paşa'nın ellerini sıkmakla yaşadığı mutluluğu *“başının göklere değdiği”* biçiminde ifade etmiştir. Esasında Mustafa Kemal, daha önce 5 Ağustos 1920'de Adana'ya gelmiştir, fakat bu sırada Ferit Celâl, Paşa ile karşılaşmamıştır. 15 Mart günü ise Mustafa Kemal, ziyaret ettiği Adana Türk Ocağı hatıra defterine *“Adana Türk Ocağı Türklük nurunun feyyaz membaı olsun.”* cümlesini barındıran kısa bir yazı kaleme almıştır. Ardından arkadaşlarının Adana gençleri adına konuşmakla görevlendirdiği Ferit Celâl, Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben yaptığı uzun konuşmasında dikkatleri üzerine çekmiştir. Kurtarıcı olarak sıfatlandığı Gazi Mustafa Kemal'i *“kendi içlerinde görmekle ömürlerinin en mes'ut ve bahtiyar ve unutulmaz bir günlerini”* yaşadıklarını belirterek konuşmasına başlar. *“Öz Hemşerimiz”* dediği Gazi Mustafa Kemal'e, artık her Türk'ün onunla iftihar etme hakkının yanında bunun bir borç olduğunu ifade eder. Ardından dünya tarihinde bazı milletlerin de böyle kurtarıcıların olduğunu ancak hiçbir milletin Türk milleti kadar ölmüş zannedildiği halde Milli Mücadele gibi bir istiklâl mücadelesine giriştiği görülmemiştir der ve bu noktada dışarıdan bu mücadeleye bakanların mutlaka Gazi Mustafa Kemal'in *“eşsiz bir insan”* olduğunu tasdik edeceklerini söyler. Konuşmasının devamında, altının toprak altından, incinin ise kabuklarından çıkarıldıktan sonra kıymetli olduğunu söyleyerek, asıl işin bu altınları bulup çıkarmak, incileri toplamak olduğunu söyleyerek mücadeleyi tasvir eder. Ardından Gazi Mustafa Kemal'in bu mücadelesi ile mazlumlara örnek ve yol gösterici olduğunu belirtir. Milli Mücadele'yi aşamalara ayırarak kısa bir özetini yaptıktan sonra bu kez *“Bu bir zafer değil, Türk milletinin bir mucizesidir.”* diyerek mücadeleyi yüceltir. Konuşmasının can alıcı noktasında ise doğrudan saltanata işaret ederek *“Teşkil ettiği serseri çetelerle düşmanlara piştarlık eden bir sultan vardı. Bir saltanat vardı. Bu da bir düşman idi. ...Bu düşmanı da yıkmak lazımdı. Bu da yıkıldı.”* der ve o güne dek belki de açıkça söylenmekten kaçınılan düşünceleri Gazi Mustafa Kemal'in karşısında dile getirir.

Konuşmasının son bölümünde bu kez cehaletin karşısında Türk gençlerinin daima Gazi'nin yanında olacağını altını çizer ve “Allah şahit olsun, vatan, hâkimiyeti milliye tehlikeye düştüğü gün, vatan fedakârlık istediği gün, irticam başı, cehlin başı kalktığı gün icab ederse hayatımızı sizinle beraber feda edeceğiz.” şeklinde yemin eder. Bu uzun konuşmasını “Millet yaşasın, milletin kalbi siz yaşayınız.” cümlesiyle sonlandırır.¹¹¹ Konuşması sırasında etraftakiler Paşa'nın ters bir tepki verebileceği düşüncesiyle endişelenmişse de Mustafa Kemal Paşa önce konuşma sırasında Latife Hanım'a dönerek bir şeyler söylemiş, ardından kürsüye çıktığında da Ferit Celâl'i öven bir şekilde konuşmasına başlamıştır. Konuşmasında Milli Mücadele fikrinin kendisinde burada yeşerdiğini dillendirmiştir. Ferit Celâl, Atatürk'ün bu ifadesini “Anası Mustafa Kemal'i Rumeli topraklarında doğurdu. Mustafa Kemal ise büyük inkılâp ve zaferi, Anadolu'nun feyizli bir köşesi olan Adana'da dünyaya getirdi.” şeklinde ifade ederek¹¹² Adana'nın Milli Mücadele'deki önemini betimlemiştir.

Mustafa Kemal Paşa, sonrasında verdiği direktifle Ferit Celâl'in ve arkasından kendisinin yaptığı konuşmanın Anadolu Ajansı aracılığıyla tüm yurda dağıtılmasını istemiştir.¹¹³ Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasını not alanlar arasında Ferit Celâl'in o sıralarda lise öğrencisi olan kardeşi Nevzat Güven de vardır. Yine Mustafa Kemal Paşa, çiftçilerin daveti üzerine Türk Ocağı'nda çay ziyafetine katılmıştır.¹¹⁴ Ferit Celâl Adana'nın kurtuluşundan sonra Adana Lisesi'nde 3 yıl resim öğretmenliği yapmıştır.¹¹⁵ Ferit Celâl'in bir diğer görevi de İstihbarat Müdürlüğü olmuştur.

¹¹¹ *Hâkimiyeti Milliye*, 16.03.1923, S.765, s.1; *Görüşler*, Ferit Celâl Güven'in Nutku, S.16, 15 Mart 1939, s.8-12; Ferit Celâl Güven, “Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk”, *Türk Sözü*, 29.10.1950, S.7935, s.2; “Bir Hatıra”, *Türk Sözü*, 10.11.1950, S.7946, s.1; “Büyük Fikrin Beşiği; Adana”, *Görüşler*, S.16, 15 Mart 1939, s.3-5; Uluğ İğdemir, *Atatürk'ün Yaşamı*, C.I, TTK, Ankara 1980, s.136; Taha Toros, *Atatürk'ün Adana Seyahatleri*, Seyhan Basımevi, Adana 1939, s.15; TRT, “*Cumhuriyete Kanat Gerenler*” belgeseli, 27. Bölüm, 1994; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.70-75. Ferit Celâl ilerleyen yıllarda bu konuşmadan hem büyük gurur duyduğunu hem de söyledikleri hakkında endişe ettiğini ifade edecektir. Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019. Konuşmanın tamamı için bak. Ek 11.

¹¹² Güven, “Büyük Fikrin Beşiği”, s.5.

¹¹³ Konuşmanın tamamı için bak. *Görüşler*, “Atatürk'ün Türk Ocağında İrad Ettikleri Nutuk”, S.16, 15 Mart 1939, s.6-8. Ferit Celâl bizzat Atatürk'ün kendi düzeltmeleri olduğu Atatürk'ün konuşmasına verdiği yanıtı Uluğ İğdemir'in hediye etmesiyle evine asacaktır. İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.11,72-75.

¹¹⁴ Vedat Günyol, “Seksen İkilik Bir Gençti Ferit Celâl”, *Yeni Ufuklar*, XXIII/268, 1976, s.3-4; Mehmet Pınar, “Adana Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/41, Aralık 2015, s.539-540; Toros, *Adana Seyahatleri*, s.16-18; Çelik, *Milli Mücadele'de Adana*, s.43; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.72-75; ATAM, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, ATAM, Ankara 2006, s.117-118.

¹¹⁵ TRT, “*Cumhuriyete Kanat Gerenler*” belgeseli, 27. Bölüm, 1994.

VI. Türk Ocağı Bünyesindeki Faaliyetleri

Şubat 1923'te genel merkeze teşkilatlanmayı tamamladığını bildirerek faaliyetlere başlamış olan¹¹⁶ Adana Türk Ocağı çatısı altında birçok faaliyette bulunan Ferit Celâl, inkılâpların savunuculuğunu üstlenmiştir. Hilafetin kaldırılması sonrasında Adana Türk Ocağı adına telgraf çekmiş, kararı desteklediklerini ve sonuna kadar arkalarında olduğunu bildirmiştir. Şeyh Said isyanına karşı da Ocak sert tepki vermiştir. Yeni harflerin öğretilmesi konusunda Türk Ocaklarının konferanslar verip, sözlük oluşturmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Öyle ki konferansların belirli bir düzende yapılma fikri de Türk Ocakları I. Kurultayı'nda kabul edilmiştir. Ferit Celâl bu inkılâpçı görüşünü yalnızca Adana Türk Ocağı'nın faaliyetlerinde yansıtmamış, yazılarında da göstermiş ve Türk Ocakları Kurultaylarında da bunu destekler nitelikte konuşmalar yapmıştır. Diğer taraftan vefat etmiş Türk Ocaklıların hatırlanması için de Kurultayda konuşmuştur.¹¹⁷ Ferit Celâl, Türk Ocakları I. Kurultayı'nda, *Türk Yurdu*'nun Cumhuriyet dönemiyle birlikte yayın politikasının artık yeni bir şekle bürünmesi gerektiğini söylemiştir. Bu bağlamda Türk Ocaklarının geleneksel kimlikten kurtularak çağdaşlaşma faaliyetlerine yönelmesini savunmuş, Ocak faaliyetleriyle siyasetin ayrı tutulmasını istemiştir. Nitekim milletvekili seçildiğinde Türk Ocakları güney bölgesi müfettişi iken görevinden istifa etmiştir.¹¹⁸ 1928'deki kurultayda da yer almış ve Mersin ve çevresindeki Türk Ocaklarını denetlemek için görevlendirilmiştir.¹¹⁹

Adana Türk Ocağı'nın 15 Mayıs 1923'te çıkmaya başlayan yayın organı olan ve *Türk Sözü*'nde birlikte yola çıktığı Uluğ İğdemir ile çıkardığı *Altınyurt*'ta¹²⁰ yazı işleri müdürlüğünü yürütmüş ve yazılar kaleme almıştır. Adana Türk Ocağı çatısı altında faaliyetlerde bulunan Ferit Celâl, etkili hitabeti olması nedeniyle olsa gerek, Adana Türk Ocağı ziyaretçilerine nutuk okuma görevlerini de yerine getirmekteydi. Örneğin

¹¹⁶ Pınar, "Adana Türk Ocağı", s.537-538.

¹¹⁷ *Türk Ocakları 1927 Senesi Zabıtları*, s.359-360; Pınar, "Adana Türk Ocağı", s.543-545.

¹¹⁸ Pınar, "Adana Türk Ocağı", s.538.

¹¹⁹ Mehmet Pınar, *Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum 2012, s.56.

¹²⁰ *Altınyurt* veya *Altın Yurd* veya *Altınyurt Dergisi* 15 Mayıs 1339/1923 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Yeni Adana Matbaası'nda basılacaktır. *Altınyurt*'un başlığının hemen altında bulunan logonun altında "*Türk Ocağı'nın gayesini takip eder haftalık mecmua*" ifadesi bulunmaktadır. Uluğ İğdemir, *Yılların İçinden*, TTK, Ankara 1991, s.96; Ural, "Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın", s.168; Pınar, "Adana Türk Ocağı", s.538.

Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın Fahrettin (Altay) Paşa ile 14 Mayıs 1923 tarihindeki Adana ziyaretlerinde Ferit Celâl onları bir konuşmayla karşılamıştır. Bu olay *Altınyurt*'ta da detayları ile verilmiştir.¹²¹

Adana Türk Ocağı, İstanbul'da çıkan *İstiklal* adlı bir gazete tarafından siyasete karıştığına dair eleştirinin¹²² dışında *Yeni Adana*'nın sahibi A. Remzi Bey'in 1928'de Ocak'tan ihracı sorunu yaşamıştır.¹²³ Bunun dışında Adana'da faaliyetleri sorunsuz devam etmiştir. İlerleyen yıllarda da Ferit Celâl, 1913'te İstanbul'da katıldığı Türk Ocağı'na katkı sunmaya devam etmiş, programlarına fırsat buldukça dâhil olmuştur. Örneğin Adana'nın kurtuluş yıldönümü için 5 Ocak 1931'de İstanbul Türk Ocağı'nda bir program düzenlenirken kendisi de "*Adana mücadelesinin aşamalarından*" bahsetmiştir.¹²⁴

VII. Diğer Kuruluşlardaki Görev ve Faaliyetleri

Ferit Celâl, sosyal yaşantısında oldukça faal olmuş, çeşitli kurumların etkinliklerine katılmış veya bizzat görev almıştır. 1930 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nde bulunmuş, neşriyat encümenine seçilmiştir.¹²⁵ Yine kurulması 1928'de planlanan ve ilk adı Türk Maarif Cemiyeti olan Türk Eğitim Derneği'nin(TED) kurucu üyeleri arasında bulunmuştur.¹²⁶

Dil Kurultaylarına katılmaya gayret göstermiştir. 1932 yılında gerçekleşecek Dil Kurultayı'na üye olmak için başvurmuştur.¹²⁷ 3. Dil Kurultayı'na katılmak istemişse de o sırada İstanbul'da olduğundan kurultaya bir tebrik telgrafi göndermekle yetinmiştir.¹²⁸ Türk dili çalışmaları sırasında Türkçe sözcüklerin anketin yanında başka kaynaklardan da bulunması için yapılan çalışmalar çerçevesinde *Radloff Sözlüğü*'nün¹²⁹ eski yazıdan yeni yazıya geçirilmesi kararlaştırılmış; Ferit Celâl de 4

¹²¹ Ural, "Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın", s.171.

¹²² *Türk Sözü*, 16.02.1925, S.282, s.2

¹²³ Pınar, "Adana Türk Ocağı", s.539. Ahmet Remzi Bey hakkında olumsuz raporların oluşması bu konuda etken sayılabilir. Bak. s.540.

¹²⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1913 Günlüğü, 05.01.1931.

¹²⁵ *Hakimiyeti Milliye*, Milli Tasarruf Cemiyetinde, 07.01.1930, S.3051, s.1.

¹²⁶ Dernek, 1939'da dernek statüsü kazanacaktır. <https://www.ted.org.tr/ted-hakkinda/kurucu-uyeler/> (16.10.2019).

¹²⁷ *Akşam*, Dil Kurultayı, 14.09.1932, S.5004, s.4.

¹²⁸ *Akşam*, Kurultaya Girme Kartları, 20.08.1936, S.6408, s.4; *Ulus*, Üçüncü Dil Kurultayı Dün de Çalışmalarına Devam Etti, 26.08.1936, S.5417, s.1,5.

¹²⁹ Türkoloji çalışmalarında önemli bir yeri olan ve çalışmalarıyla Türkoloji'de "Radloff devri" olarak anılan bir dönemin ortaya çıkmasına neden olan Alman asıllı Rus Türkolog Wilhelm Radloff (1837-

cilt olan bu sözlüğün bir cildinin Abdullah Battal Bey ile birlikte fişlenmesini üstlenmiştir.¹³⁰ Yine yabancı kökenli sözcüklerin yerine öz Türkçe sözcüklerin seçimi işi için kurulan Anket Komisyonu'nda da görev yapmıştır.¹³¹

Ayrıca dil çalışmaları sırasında Atatürk'ün sofrasında bulunmuş, gece yarısından sonra sabaha karşı 5.30'a kadar süren ve 6'da Çankaya'dan ayrıldıkları toplantılarda yer almıştır. Atatürk ile birlikte dil işleri üzerine yapılan toplantılarda bulunduğunu günlüğüne de not almayı ihmal etmemiştir. 19 Mart 1937'de Atatürk'ün Karlsbad hatıralarını okuduğu gece sofrasında ve çalışmalarda bulunmaktan dolayı yaşadığı mutluluğu günlüğüne, “*Bu gece hayatımın eşsiz bir gecesi.*” şeklinde not düşmüştür. Bu toplantılarda ayrıca eşi Fahime Hanım da etken olmuş, arkadaşlarıyla ileri sürdükleri bir dil tezi kabul görmüştür.¹³² Ayrıca dil işleriyle ilgilendiği dönemde günlüğünün boş kısımlarına öz Türkçe sözcükler ve yer adları yazmış, kökleri üzerinde durmuştur.¹³³

Ankara'da bulunduğu sıralarda özellikle Halkevi başkanlığı döneminde birçok kuruluşla ilgilenmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti ile yakından ilgilenmiş, çeşitli yollarla bu cemiyetin çalışmalarına katılmış, görev almıştır.¹³⁴ Kızılay gibi bazı kurumların çalışmalarına da katılmıştır.¹³⁵ Sakini olduğu Bahçelievler Kulübü'ne de üye olacaktır.¹³⁶ Milletvekilliği döneminde Ziraat Bankası İdare Meclisi'nin toplantılarına davet edildiği gazetedeği ilanlardan öğrenilmektedir. Adanalı ve Kayserili iş adamlarının ortaklığı olan Akbank 23 Aralık 1947 tarihinde kurulurken, Ferit Celâl de kurucuları arasında bulunmaktadır. Bankanın kuruluşunun ilanına *Türk Sözü*'nde de yer verilmiştir.¹³⁷ 1959'da Adana'da, Çukurova Mücahitler Cemiyeti kongresine katılmış ve kongreye başkanlık yapmıştır.¹³⁸

1918), *Versuch eines Wörterbuches des Türk-Dialekte* adlı 4 ciltlik eseriyle tüm Türk lehçelerinden sözcükleri bir araya getirmeye çalışmıştır. Naciye Yıldız, “RADLOFF, Friedrich Wilhelm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.34, s.389. Ayrıca bahsedilen sözlüğün incelemesi için bak. Hasan Eren, “Wilhelm Radloff ve Türk Dialektleri Sözlüğü”, *Türk Dili*, C.56, S.444, s.336-354.

¹³⁰ *Hakimiyeti Milliye*, Dil İşleri, 17.09.1933, S.4369, s.4.

¹³¹ *Hakimiyeti Milliye*, Dil İşleri, 18.09.1933, S.4370, s.3.

¹³² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1937 Günlüğü, 16.03.1937, 19.03.1937, 21.03.1937, 24.03.1937, 28.03.1937, 31.03.1937, 02.04.1937, 05.04.1937, 07.04.1937, 04.05.1937.

¹³³ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1937 Günlüğü.

¹³⁴ *Hakimiyeti Milliye*, Himaye-i Etfal Cemiyeti, 07.03.1934, S.4535, s.4.

¹³⁵ *Ulus*, Kızılay Balosu İçin Hazırlık, 04.03.1939, S.6315, s.5.

¹³⁶ *Ulus*, Bahçelievler Kulübü Kongresi Yapıldı, 07.06.1945, S.8572, s.2.

¹³⁷ Çelik, “Ferit Celal Güven”, s.182.

¹³⁸ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1959 Günlüğü, 04.01.1959.

Ferit Celâl Güven, yedek subaylık, öğretmenlik, gazetecilik ve milletvekilliği mesleklerini 28 yıl yaptıktan sonra 8 Şubat 1946'da emekli olmuştur. Ancak bu emeklilik onu çalışma azminden geri bırakmamış, hayatının geri kalanında başta gazetecilik olmak üzere birçok görev üstlenmiştir. Kendisi de emekli olduğu sıralarda hissettiği çalışma isteğini şu şekilde dile getirmiştir: “*Tuhaf bir duygu baskısı altındayım. İnsan hiçbir şey duymadan hayatta kestirdiği bu mesafeyi, böyle bir olayla, kolayca tahlil edebiliyor. Uzun yıllar ve sonra yaşları ihtar eden bir gün. Canlıyım, hareketliyim, içim gençliğin bütün heyecanı ile dolu, kendimi vazifesi bitmiş görmüyorum. Daha ömrümde yıllar var.*”¹³⁹ Gerçekten de Ferit Celâl, emekli olmasına karşın hayatının son yıllarına dek etkin bir çalışma hayatı içinde yer almıştır.

VIII. Türk Sözü Gazetesi

A. Gazetenin Kuruluşu ve Vasıfları

“*Cumhuriyetin ve inkılâpların çocuğu olan... ve inkılâpçı, milliyetçi bir yolu*”¹⁴⁰ benimseyen *Türk Sözü* gazetesi Ferit Celâl Bey tarafından kurulmuştur. Kuruluş tarihiyle ilgili bazı farklı görüşlerin olduğu¹⁴¹ ve *Yeni Adana*'da birlikte çalıştıkları Uluğ İğdemir'in ifadesine göre Ferit Celâl *Yeni Adana*'da başyazarken, İğdemir de fiilen yazı işlerini yürütmekteydi. Ferit Celâl fikir ayrılıkları yüzünden 1923'ün ortalarında ayrılmaya karar vermiş ve Uluğ İğdemir'e birlikte yeni bir gazete çıkarma teklifini yapmıştır. İğdemir de 1923 Ekim'inde *Yeni Adana*'dan ayrılmıştır. Ancak ellerinde sermayeleri olmadığından dönemin Mersin milletvekili Muhtar Fikri (Güçüm) Bey yardım etmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde gazetenin baskı araç gereci gibi bazı malzemelerini almak üzere İstanbul'a gitmiş olan İğdemir, gazeteyi, vilayetten

¹³⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 08.02.1946.

¹⁴⁰ *Türk Sözü*, *Türk Sözü 32 Yaşında*, 01.01.1956, S.9452, s.1.

¹⁴¹ Burada gazetenin ulaşabildiğimiz ilk sayısı olan 13 Ocak 1924 tarihli sayısında sayının 11, yılın da 1 olarak yazılması tartışmalara son noktayı koymalıdır. *Türk Sözü*, 13.01.1924, S.11. Uluğ İğdemir'in ifadesine bakıldığında da Ferit Celâl, 1923'ün ortasında *Yeni Adana*'dan ayrılacak ve kısa süre sonra *Türk Sözü*'nü kuracaktır. İğdemir, “Ferit Celâl Güven”, s.31-32. Bazı sayılarda ise gazetenin kuruluş yıldönümü hakkında kafa karışıklığına yol açan kutlama mesajları verilmiştir. Özçelik, “Yeni Harflerin Kabulü”, s.401. Ancak buradaki ifade, Torkak'ın tezinde aynı şekilde verildiği halde açıkça “beşinci yaşına girdi” biçiminde yer alacaktır. Buradan hareketle 4 yılın dolduğu ifadesiyle esasında gazetenin ifadesinde bir karışıklığın olmadığı görülmektedir. Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.6. Diğer taraftan bazı resmi yayınevleri çıkış tarihi olarak 1 Ocak 1923 yazmaktadır. Feridun Fazıl Tülbenççi, *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar*, Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü, 1941, s.42; Tevfik, *Adana Vilâyeti Matbuatı*, s.7. Hatta gazetenin Ferit Celâl'in özgeçmişini verdiği bir yazısında *Türk Sözü*'nün kuruluşu 1925 olarak geçmektedir. *Türk Sözü*, 20.07.1946, S.6672, s.1.

kiraladıkları eski bir taş baskı makinesinde bastıklarını söylemektedir. Gazetenin matbaa ve idarehanesi hükümet konağı yakınında düyun-u umumiye karşısındadır. Buradaki binaları Fransızlardan kalma eski, ahşap bir barakaydı. Aralık 1923'te hazırlıklar sonlanmış ve ilk sayısını 1 Ocak 1924'te çıkarmışlardır. Makine elle çevirmeye çalışan bir türdedir ve ağır bir şekilde dönüp büyük gürültüler çıkararak yorucu bir uğraş gerektirmektedir.¹⁴² Buradaki köhne makine başında ilk sayıyı çıkarmak için saatlerce makinenin kolunu çeviren bir başka kişi de Selim Sarper olmuştur. *Türk Sözü*'nün bu ilk kadrosu Ferit Celâl ile birlikte Uluğ İğdemir, Selim Sarper, Hikmet Şevki, Turhan Cemal Beriker, Baki Tonguç, Rıza Salih Saray, Coşkun ve Nevzat Güven'den oluşmaktadır.¹⁴³

İlk günlerde, eski yuvaları *Yeni Adana*'nın rakibi olan *Türk Sözü*'nün 500 nüsha basılan ilk sayısı iyi satış yapsa da rakiplerinin gerçekleştirdiği atılımlar karşısında birkaç gün sonra satışlar giderek düşmüştür. Bu sıralarda resim öğretmenliğini sürdüren Ferit Celâl gazetenin satışının düşük olması nedeniyle kötümserliğe düşmüş, maddi açıdan sıkıntı yaşamıştır. Üstüne bir de gazeteyi çıkardıkları baraka, açılıştan bir süre sonra 1924 sonbaharında yanarak kül olmuş ve Atatürk'ün emriyle *Türk Sözü*'ne CHP'den 3000 liralık bir yardım yapılmıştır. Bir miktar da banka ve kişilerden borç alarak bu kez Ulu Camii yanındaki Sanat Okulu'nda gazete binasını açmışlardır.¹⁴⁴

Ferit Celâl, kurucusu olduğu bu gazetede aynı zamanda Dr. Halim Hüsnü'den sonra başyazarlık görevini de yürütmüştür. Sorumlu müdürlüğünü ilk olarak Dava Vekili Fahri (Uğurlu) Bey'in ardından sırasıyla Ferit Celâl ve Baki Tonguç Bey'in üstlendiği (1924-1928 yılları arasında) gazetenin hüviyet vesikası Matbuat Umum Müdürlüğü'nden 8 Mayıs 1930'da alınmıştır. Yazı işleri müdürlüğünü üstlenen isimlerden ilki Şemsi İzzet Bey'dir. İdare müdürlüğünü Uluğ İğdemir üstlenmiş, tertip heyeti şefi de Şerafettin Bey olmuştur. Gazete 4 sayfa ve her sayfa 6 sütundan

¹⁴² İğdemir, *Yılların İçinden*, s.100-101.

¹⁴³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1968 Günlüğü, 12.10.1968. İğdemir de şu şekilde anlatmaktadır: "Makine elle çevrilerek işlerdi. Gayet ağır dönen ve gürültü ile işleyen makinemizi iki gözü kör fakat güçlü kuvvetli bir işçi çeviriyordu. O yoruldukça biz de bir taraftan kendisine yardım etmeğe yelteniyor, fakat birkaç dakika sonra yorularak tekerleğin kolunu bırakıyorduk". İğdemir, *Yılların İçinden*, s.101; *Türk Sözü*, 01.01.1944, S.5896, s.1.

¹⁴⁴ İğdemir, *Yılların İçinden*, s.101-102. Ferit Celâl binanın gerici tarafından yakıldığını söyleyerek, "softalarla dövüşüyordum" diyecek ve yangın esnasında etraftan gelen seste "bu adamı da atın içine de yansın gitsin" dediğini ifade ederek görüşüne kaynak gösterecektir. İnan, *Tarihe Tamkılık Edenler*, s.95.

oluşmaktaydı. İlk sayfada iç ve dış haberlere, ikinci sayfada ise en son gelişmeler (son saat ve son dakika haberler) ile günlük piyasa haberlerine de yer verilmiştir. İkinci sayfada Adana ile ilgili haberler verilmiş ve hikâye-fıkra türü edebi eserler yayınlanmıştır. Üçüncü sayfada dış siyaset ile spor ve genel ilanlar verilmiştir. Son sayfa sağlık, makine ve gıda reklam ve ilanlarına ayrılmıştır.¹⁴⁵ Gazete 4 sayfa çıkmakta iken 40x55 ebadında çıkmışsa da sonraları II. Dünya Savaşı dolayısıyla yaşanan kâğıt sıkıntısı üzerine boyutlarını 30x45 cm yaparak küçültmüştür. Zaman zaman maddi sıkıntıları aştıklarını duyurarak okuyucularına 6 sayfa olarak çıkacaklarını bildirmişlerdir.¹⁴⁶

Gazetenin fiyatı ilk günlerde 5 kuruştur. Nisan 1944 tarihinde ise gazetenin fiyatı 10 kuruş olmuştur. Yine aynı yıl matbaa değerlenince matbaanın ve gazetenin işlerini düzenlemek adına *Türk Sözü*'nün sahibi olarak Ferit Celâl %50 hisseyi yarı yarıya kardeşleri Nevzat ve Coşkun Güven'e devrederek kolektif bir şirket kurmayı kararlaştırmışlardır. Şirket kurulurken ise yeni bir düşünceyle 60 liralık 600 hisse üzerinden, %45 Ferit Celâl'in, %20 Coşkun'un, %20 Nevzat'ın ve ayrıca %5'i de eşi Fahime, %5'i Nevzat'ın eşi Kolet'in, %5'i de Coşkun'un eşi Celile'nindir. Coşkun ve Nevzat kardeşler, ağabeylerine hisselerin parasını vereceklerdir.¹⁴⁷ Sonraki yıllarda bu ortaklık yaşanan maddi sıkıntılardan dolayı rafa kaldırılmıştır.

1946'da genel yayın müdürü Macit Güçlü iken aynı yıl Tefik Can bu görevi devralmıştır. 1950'de Ferit Celâl'in kardeşi Nevzat Bey yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiştir. 1954 yılında ilk kez kendi binalarında çalışmaya başlamışlardır.¹⁴⁸ Matbaanın idare yerinin artık İnönü Meydanı'na taşındığı görülmektedir. 50'li yıllarda mali bunalım geçiren gazete 1954'te fiyatını 15 kuruş yapmıştır. Ancak dört yıl sonra bu rakam 25 kuruşa çıkmıştır. 1958'de yazı işleri müdürlüğünü Derviş İlpars alsa da

¹⁴⁵ İğdemir, "Ferit Celâl Güven", s.31-33; Ural, "Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın", s.177; Tefik, *Adana Vilâyeti Matbuatı*, s.8; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.8. Türk Sözü 1944 tarihli nüshasında ilk yazı işleri müdürü olarak Hikmet Şevki'yi göstermektedir. *Türk Sözü*, 01.01.1944, S.5896, s.1.

¹⁴⁶ Örneğin II. Dünya Savaşı sürerken daha önce küçülmek zorunda kaldığını belirtecek, ancak savaş döneminde bir fedakârlık yaptığını belirterek sayfa sayısını 6'ya yükseltip yeni hurufat ile çıkacağını ve eski haline döneceğini duyurmaktadır. *Türk Sözü*, Okuyucularımız İçin Yeni Fedakârlıklarımız, 20.08.1940, S.4810, s.1. Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.7. Gazetenin ilk dönemindeki tüm maddi vasıfları ve durumu hakkında bilgi edinmek için Torkak'ın yüksek lisans tezine başvurulabilir. Bak. Berna Torkak, *Harf Devrimine Kadar Adana'da Türk Sözü Gazetesi 1927-1928*, T.C. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Basılmamış Y.L. Tezi, 2018.

¹⁴⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 25.10.1944, 17.11.1944, 23.11.1944.

¹⁴⁸ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1954, 14.04.1954.

fiilen görevi yürüten yine Nevzat Güven olacaktır. Ferit Celâl, 1960'da gazetenin imtiyazını kardeşi Nevzat Güven'e devretmiştir.¹⁴⁹

Bu tarihten sonra gazetenin künyesinde sahip Nevzat Güven olarak yayınlanmaktayken, Ferit Celâl Güven, kurucu ve başyazar unvanlarıyla gösterilmektedir. Aynı yıl yazı işlerini fiilen idare görevi gazetenin sorumlu müdürü Hayrettin Aydoğmuş'ta olmuş, kısa bir dönem sorumlu müdür görevini Şahin Görtunç'a verse de tekrar aynı göreve geri dönmüştür. 1962 yılında gazetenin sorumlu müdürü olarak Avukat Emin Bilen Tümer görülmektedir. 1963'ün başında yazı işlerini fiilen üzerine alan isim ise Tülünay Ertan olmuştur.

B. Yayın Politikası

Türk Sözü yayın politikası olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı tüm inkılâp hareketini oldukça sıkı şekilde destekleyen bir konumda olmuştur. İnkılâpların halka açıklanması sürecinde daima gönüllü olan gazete bu bağlamda bir yayın politikası gütmüştür. Örneğin harf inkılâbı sırasında toplumun yeni harflere alışması için basın büyük bir önemi vardı. Hatta bu noktada basının sorunları da oldukça büyük olmuştur. Çünkü hem yeni harfleri halka tanıtmak için önce gazete çalışanlarının bunu öğrenmeleri gerekmekteydi. Ardından o yıllardaki baskı tekniklerinden birisi olan hurufat sisteminde Arap harfleri çıkarılarak Latin harfleri almaları gerekliydi. Bu noktada gerçekten basının özverili çalışmaları arasında *Türk Sözü* de yerini alarak yeni harf kanununu tam sayfa yayınlamış¹⁵⁰ ve harf inkılâbını okuyucularına tanıtmıştır. 1 Aralık 1928 tarihi itibarıyla tüm basın Türkçe olarak çıkmaya başlamıştır.¹⁵¹ Yine yayın hayatı boyunca gazete birçok yerli ve yabancı eseri tefrika halinde yayınlamıştır. *Türk Sözü*'nün yayın politikasından bir tanesi de yurt dışındaki Türk yönetimi ile Türk inkılabını öven haber ve makalelerin yayınlaması olmuştur.¹⁵²

Öte yandan özellikle çok partili hayat döneminde olmak üzere belli dönemlerde ana sayfada okuyucularından CHP'ye oy vermesini açıkça isteyen bir yayın politikası gütmüştür.¹⁵³ Bu politikasından dolayı gazetenin matbaasına saldırı gerçekleştiği

¹⁴⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1960 Günlüğü, 28.05.1960.

¹⁵⁰ Özçelik, "Yeni Harflerin Kabulü", s.405.

¹⁵¹ Özçelik, "Yeni Harflerin Kabulü", s.399.

¹⁵² Bunun bir örneği harf inkılâbının uluslararası yankılarına yer vermesidir. Özçelik, "Yeni Harflerin Kabulü", s.407; Ural, "Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın", s.178.

¹⁵³ *Türk Sözü*, 26.05.1946, S.6625, s.1.

olmuştur.¹⁵⁴ Hatta Ferit Celâl ve *Türk Sözü*'ne yaptırım talebi yalnızca karşıt görüşlerden değil gazetenin CHP'yi eleştiren yayınlarından dolayı 1947 yılında bizzat CHP Seyhan Bölge Müfettişi tarafından istenilmiştir. Bu yaptırımla Ferit Celâl'in İstanbul veya Ankara'da görevlendirilerek Adana'dan uzaklaştırılması veya *Türk Sözü*'ne yapılan yardımların kesilmesi ve parti tüzüğü gereğince cezalandırılması talep edilmiştir.¹⁵⁵ Gerçekten de CHP'nin bazen *Türk Sözü*'ne yardım ettiği Ferit Celâl'in özel evrakıyla da doğrulanmaktadır.¹⁵⁶

DP iktidarı süresinde ise zaman zaman *Türk Sözü*'nün adli takibatı da olmuştur. Örneğin 1957'de İş Kanununa riayetsizlikten Ferit Celâl savcılığa çağrılarak ifadesi alınmıştır.¹⁵⁷ Ancak Ferit Celâl kendi ifadesiyle *Türk Sözü*'nün CHP'nin resmi bir organı olmadığını söylemektedir. Partizan olmamakla birlikte partici, Atatürk ilkelerine bağlı olduklarını da ifade etmektedir.¹⁵⁸ Demokrat Parti(DP)'nin muhalefet döneminde gazete binasına Adnan Menderes uğrayarak, "*Siz İsmet Paşa yanlısı yazılar yazıyorsunuz, bizimle ilgili de yazılar yazın*" şeklinde bir talebi olmuş, o sırada matbaada bulunan Coşkun Güven ise "*Siyasi görüşümüz uyuşmamakta ancak kişisel olarak sizinle ilgili yayın yapabiliriz.*" yanıtını vermiştir.¹⁵⁹ DP'nin son döneminde maddi zorluklar yaşayan gazete, Tahkikat Komisyonu'nca süresiz olarak 10 Mayıs 1960'ta neden gösterilmeden kapatılmıştır. Gazetenin kapatıldığı haberini BBC radyosunun Adana'da iki gazetenin kapatıldığını söylemesiyle öğrenen Ferit Celâl bunun nedenini gazetenin İnönü'nün dış basına verdiği beyanatı ve basın toplantısını yayınlaması olarak düşünmektedir. 27 Mayıs İhtilâli ardından 28 Mayıs günü mühürleri sökerek gazeteyi yeniden açmışlardır.¹⁶⁰

¹⁵⁴ Ferit Celâl Güven, "Muhalefet Karşısında DP", *Türk Sözü*, 25.08.1957, S.9891, s.2. Ayrıca faili meçhul saldırılar da olacaktır. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 27.11.1945.

¹⁵⁵ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.15. İlginçtir, kısa süre sonra Ferit Celâl 1947 yılında CHP tarafından İstanbul'da kurulan Memleket Gazetesi'nin başına getirilecektir.

¹⁵⁶ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, Halk Fırkası Kâtibi Umumisinden Ferit Celâl Güven adına 5 Teşrinisani(Kasım) 1940 tarihli belge.

¹⁵⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1957 Günlüğü, 11.12.1957.

¹⁵⁸ Ferit Celâl Güven, "Tenkit Bir Cesaret Değil, Vazifedir", *Türk Sözü*, 09.10.1957, S.9928, s.1; "Böyleside Olurmuş", *Türk Sözü*, 12.04.1962, S.12124, s.3.

¹⁵⁹ Celal Güven ile görüşme, 02.05.2020.

¹⁶⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1960 Günlüğü, 10.05.1960, 29.05.1960.

C. Diğer Yayınlarla Rekabeti ve Yaşanan Tartışmalar

Yeni Adana ile rekabete girişen *Türk Sözü*, görüşleri benzer olan bu gazeteyle genelde kötü ilişkiler kurmuştur. Öyle ki zaman zaman karşılıklı suçlamalarda bulunulmuş, mahkemeye kadar taşınan kavgalar yaşanmıştır. Kişiliğine yönelik suçlamalar ve hakaretlerle de karşılaşan Ferit Celâl bu durumu bir süre sonra "...alışlageldik bir şey." olarak tanımlamıştır.¹⁶¹ *Yeni Adana* ile *Türk Sözü* arasındaki kavgalardan ilki 1930'da gerçekleşmiş, dönemin Adana Büyükşehir Belediyesi ve Başkan Turhan Cemal Beriker'in *Türk Sözü* gazetesi tarafından daima kollandığı suçlaması *Yeni Adana*'dan gelmiştir. Ayrıca Belediye'nin yaptığı bazı uygulamaları da sert bir dille eleştirmiştir. Eleştiriler karşısında *Türk Sözü* iddiaları yalanlamış, sonuçta karşılıklı eleştiriler bir başka konuya dönüşmüştür.¹⁶²

Hemen arkasında gerçekleşen bu kavgada Adana'nın Çotlu köyündeki bir şahıs ve arazi üzerinden karşılıklı suçlamalar yapılmıştır. *Türk Sözü*, *Yeni Adana*'nın sahibi Ahmet Remzi'nin köylünün tarlalarını gasp ettiği tezi üzerinde durmuş, birbirlerine sert eleştiriler yöneltmişlerdir. Ancak mahkemeden söz edilse de bu atışmanın sonucu hakkında bir bilgiyi her iki gazete de vermemiştir.¹⁶³ Bunun hemen arkasından 1930'un ikinci yarısından başlayarak 1932 yılına kadar bu kez Milli Mücadele sırasında Adana'da esir alınan Menile taburunun bayrağı hakkında iki gazete karşı karşıya gelmiştir. Ferit Celâl bu konu hakkında "*Bir millet zaferinin eserlerine hizmetkâr olmazsa kazanılan zaferlerin ne kıymeti olabilir, ne acı, ne feci bir olay karşısındayız.*" düşüncesindedir.¹⁶⁴ *Türk Sözü*'nün, esir alınan bu taburun sancağının Ahmet Remzi Bey'de olduğunu, kendisinin Fransızlara sattığını ve derhal bulunarak Milli Mücadele Müzesi'ne verilmesi gerektiğini ileri sürerek başlattığı bu tartışma, birbirlerine karşı ağır suçlamalarla devam etmiş, mahkemeye taşınmıştır. Mahkemede her iki tarafın da birçok görgü tanığı¹⁶⁵ olsa da sonuçta iki taraf birbirlerine karşı açtığı

¹⁶¹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1931 Günlüğü, 01.01.1931.

¹⁶² Şeyda Özçelik, "Adana Basınında Söz Düellosu: Yeni Adana ve Türk Sözü Gazetelerinin Kalem Kavgası", *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi Bildiri Tam Metni Kitabı*, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2018, s.24-31.

¹⁶³ Özçelik, "Kalem Kavgası", s.31-35.

¹⁶⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1931 Günlüğü, 07.01.1931.

¹⁶⁵ Örneğin bunlardan bir tanesi olan Besim Bey bir mektup ile olan biteni açıklayacak, bayrak Ahmet Remzi Bey'deydi diyecektir. Bayrağa dair anılarını Kalekapısı'nda bulunan Yeni Adana matbaasında Ferit Celâl'e anlattığını, Ahmet Remzi Bey'in araya girerek bunu Türk Ocağı'na hediye edeceğini söylediğini ekleyecektir. *Hakimiyeti Milliye*, Adana'da Tarihi Bayrak Meselesinin Yeni Safhası,

hakaret davasını geri çekmiştir. Bu iddianın davasında *Yeni Adana*'nın yazı işleri müdürü, Ferit Celâl'in, Şeyh Sait isyanı zamanında, 1925'teki kısmi seferberlik zamanı askere gitmeyip asker kaçağı olduğunu ileri sürerek farklı bir tartışma başlatmıştır.¹⁶⁶

İki gazete arasında devam eden tartışmalar her zaman oldukça ağır suçlamalar ve hakaretlerle geçmiş, fakat en üst seviyeye Ferit Celâl'in asker kaçaklığıyla suçlanması üzerine ulaşmıştır. Ahmet Remzi Bey, Ferit Celâl'in 1925'teki kısmi seferberlik zamanında askere gitmeyip kaçtığını ileri sürmüş, Ferit Celâl ise görevi¹⁶⁷ neticesinde gitmediğini söylemiştir. Ferit Celâl bu iddianın ortaya atılmasının ardından dönemin TBMM Başkanı Kazım (Özalp) Bey ile görüşerek durumu anlatmış ve Paşa da kendisine seferberlikten muaf olduğunu bildirmiştir. Yine dönemin Antalya milletvekili ve bir hukukçu olan Ahmet Saki (Derin) Bey ile de durumu görüşmüş, Saki Bey yayını incelemiştir. Ardından, *Yeni Adana* ve *Yarın* gazetelerine bu yönde yayın yaptıkları için iftira ve hakaret davası açmıştır. Bu iki gazete hakkında “*Acaba bilmedikleri bir mesele hakkında niçin bu kadar hararetle ortaya atıldılar. Bu sefiller bakalım daha ne kadar zaman bu tarzda uğraşacaklar.*” demektedir. Dava sürecinde Milli Savunma Bakanı ve başsavcı gibi kişilerle konu üzerinde görüşmüştür.¹⁶⁸ Bu olayın başında Menemen'deki gerici ayaklanma sırasında *Türk Sözü*'nde bir karikatür yayınlanmış ve *Yeni Adana* bu çizimi ancak “asker kaçağı” olan ve “*menfaati uğrunda yılan gibi sürünen*” Ferit Celâl gibi birisinden bekleriz ifadesinde bulunmuştur. *Yeni Adana*, bu sıralarda Ahmet Remzi'ye itham edilen sancağın satma/çalma suçlamalarına karşı Ferit Celâl'e asker kaçağı suçlamasını çok ağır sözlerle uzun süre yayın yapmıştır. Hatta milletvekili olarak Ankara'da bulunmasının da “kaçak” oluşunun önüne geçemeyeceğinden bahsederek iddialarını sürdürmüşlerdir. Yine Ferit

23.11.1930, s.2. Gerçekten de Ferit Celâl'in 1923'te yazmış olduğu bir hatıranın dipçesinde ise bu Ahmet Remzi Bey tarafından Adana Türk Ocağı'na hediye olarak verileceği yazmaktadır. Ferit Celâl Güven, “Kırk Kahramanlar”, *Altınyurt*, 21.05.1923, S.2, s.20. Ayrıca bu tartışmalar sırasında Sinan Bey de dâhil olarak, böyle bir bayrağın aslında olmadığını ileri sürünce Ferit Celâl, Sinan Bey için *bu zavallı adama hayret etmemek elde değil, acaba bunu niçin yapıyor* demektedir. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 07.01.1931.

¹⁶⁶ Özçelik, “Kalem Kavgası”, s.35-42.

¹⁶⁷ Bu esnada Adana İstihbarat Müdürlüğü yapan Ferit Celâl'in aynı zamanda lisede öğretmenlik yapmasından dolayı Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nin emriyle seferberliğe katılmadığının kayıtları ile var olduğu yazılmaktadır. *Vakit*, Ferit Celâl B. 17.01.1931, S.4680, s.3.

¹⁶⁸ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 11.01.1931, 13.01.1931, 15.01.1931, 26.01.1931, 27.01.1931, 28.01.1931; *Akşam*, 15.01.1931, S.4406, s.4.

Celâl'in Adana'dan Ankara'ya gidişini kaçma olarak tanımlamış ve davanın da oradan açılmasını eleştirmişlerdir. *Türk Sözü* ise gerekli belgelerin Ankara'daki mahkemede sunulduğunu ancak, *Yeni Adana*'dan kimsenin mahkemeye gelmediğini yazmaktadır. *Yeni Adana* da bu konuda mahkeme celbinin ellerine ulaşmadığı savunmasını yapmıştır. Sonuçta mahkeme kararıyla Ferit Celâl Bey asker kaçağı iddiaları ve hakaret için açtığı davayı kazanmış, Ahmet Remzi ve yazı işleri müdürü Tefik Bey birer yıl hapis ve ikişer yüz lira para cezasına çarptırılmıştır. Öte yandan karşı davada da hakareten dolayı Ferit Celâl bir yıl hapis, iki yüz lira para cezası ve *Türk Sözü* gazetesi yazı işleri müdürü Baki Tonguç Bey de bir yıl üç ay hapis, üç yüz lira para cezası almıştır. Mahkeme tarafların 8 gün içinde davalarını geri çekmeleri halinde cezaların kalkacağını da taraflara bildirmiştir.¹⁶⁹ Mahkemenin bu kararının ardından taraflar birbirlerine karşı olan şikâyetlerinden vazgeçmiş, dava dosyası kapanmıştır.¹⁷⁰ Görüleceği üzere taraflar birbirlerine çok ağır suçlamalar yapsalar da hem karşılıklı olarak suçlamalardan vazgeçmekte hem de bir suçlamanın sonu gelmeden bir başka suçlamaya yönelmektedir. Bu açıdan her iki tarafın da, Özçelik'in de dile getirdiği şekliyle;¹⁷¹ Adana'nın aynı eksendeki gazetesi olarak okuyucuların gözünde daha güvenilir ve tercih edilen yayın olma amacıyla hareket ettiği ve rakibini bu yöntemlerle gözden düşürmeye çalıştığı yorumu yapılabilir.

Sonraki yıllarda da gazeteye farklı cephelerden gelen suçlamalara yanıtlar verilmiştir. Ferit Celâl, belirli periyotlarda gelen suçlamalardan gizli, imzasız yazıları dikkate almadan genellikle doğrudan kişiliğine yönelen suçlamalara yanıt vermektedir. Yanıt verirken ithamların bazen aynı görüşü paylaştığı kişilerden gelmesine yönelik bir serzenişte bulunur. Kendisine yöneltilen suçlamaların arkasında aynı parti çatısı altında bulunduğu birisinin olduğunu söyleyerek bunun olmaması gerekliliğini savunmaktadır. “*Kimsenin ne kötölemesiyle yok olacak ve ne de kimsenin methiyeleriyle yükselecek...*” biri olmadığını ve yıllardır herkesin karakterini tanıdığını ifade etmektedir. “*Yurt ve memleket çıkarları bizim öz direktifimizdir.*” diyerek suçlamalara yanıt vermiştir.¹⁷² Benzer biçimde başka bir suçlamayla daha karşılaşan

¹⁶⁹ Özçelik, “Kalem Kavgası”, s.42-46.

¹⁷⁰ *Vakit*, Barıştılar, 25.01.1932, S.5046, s.6.

¹⁷¹ Özçelik, “Kalem Kavgası”, s.46.

¹⁷² Ferit Celâl Güven, “Bir Kaç Söz”, *Türk Sözü*, 27.09.1945, S.6425, s.1,3.

Ferit Celâl, bu kez gazetesinin de suçlandığını görünce yanıt verme kararı aldığını belirterek, *Tasvir* gazetesinde Mersin'den gelen isimsiz bir mektuba karşı kaleme sarılmıştır. Bunun hangi amaçla yapıldığını da sorgulamış ve kendi adına "...oyununa göre kılık değiştirip sahneye çıkan aktörlerden değiliz... CHP'sinin bugüne kadar başardığı büyük işlerin şerefinde az çok hissemiz vardır." demiştir. *Türk Sözü* gazetesinin Atatürk'ün izindeki "orduya bir sınır eri cesaret ve fedakarlığıyla" katıldığını söyleyerek, "şark usulü jurnal" olarak tanımladığı bu suçlamayı gazetesi ve kendisi adına reddetmiştir. *Türk Sözü*'nün hiçbir çıkar kaygısı gütmeyen Türk inkılâbının ve bağımsızlığının hizmetinde bulunduğunu aktararak, gazetesinin özelliğini şu şekilde yazmıştır: "İnkılâpçı CHP'sinin vefalı, cesaretli bir neferi."¹⁷³

1946 seçimleri öncesinde *Türk Sözü* bir istihbarata ulaşmış ve Adanalı büyük bir toprak sahibinin Tarsus'ta büyük miktar para yatırarak Turhan Cemal ve Ferit Celâl'in adlarını aday listesinden sildirmek istediği iddiasında bulunmuştur.¹⁷⁴ Ardından bu kez sahibi CHP üyesi olan Mersin'deki *Akın* gazetesi, Ferit Celâl Güven ile diğer CHP'li adaylar hakkında ağır hakaretler içeren yayın yapmış, bunun karşılığı olarak *Türk Sözü*, Ferit Celâl Güven'in yoğun iş temposu olmasına karşın her zaman seçim bölgesinde halk arasına karıştığını belirterek suçlamaları reddeden bir yazı yayınlamıştır.¹⁷⁵ Ferit Celâl ise, Cavit Oral'ın kendisi hakkında uzun süre devam eden eleştirilerine yanıt vermemiş ancak *Türk Sözü* ve *Keloğlan*¹⁷⁶ hakkında bir takım ifadeler kullanınca yanıt hakkını kullanmıştır. Cavit Oral'ın, kendisi hakkında halkevi başkanı iken usulsüzce yurt dışına çıktı, ödeneği kendine harcadı gibi iddiaları karşısında şaşkınlığını ve üzüntüsünü gizleyemezken, kendisinin milletvekilliği sona erince halkevi başkanlığından istifa etmesinin yalnızca partisine mali bir yük olmamak nedenine bağlayarak açıklamıştır. Harcamaları ise Ankara Halkevi çalışmaları bünyesinde yaptığını belirterek, çalışma hayatında kendisine yalnızca söylenen, iyi dileklerden başka bir şey ummadığını söylemiştir. Oral'ın olgun bir politikacı olarak zekâsını kullanıp hasımlarını eleştirmede yazmıştır. İlerleyen süreçte Oral'ın

¹⁷³ Ferit Celâl Güven, "Yolumuzdayız, Yerimizdeyiz", *Türk Sözü*, 21.06.1946, S.6647, s.1.

¹⁷⁴ *Türk Sözü*, Seyhan ve İçel İlleri Milletvekili Adayları, 17.07.1946, S.6669, s.1; *Ulus*, 22.06.1946, S.8952, s.3.

¹⁷⁵ *Türk Sözü*, Mersin'deki Akın Gazetesi CHP Adayları Hakkında İğrenç İftiralar Savuruyor, 19.07.1946, S.6671, s.1-2.

¹⁷⁶ Nevzat Güven'in öncülüğünde *Türk Sözü* kadrosunun çıkardığı yerel siyasi mizah gazetesi.

eleştirilerini kanıtlarla yanıtlamaya devam etmiştir. Hatta karşısındakinin haline acıdığını dahi belirtmiştir.¹⁷⁷

Bir başka suçlama 1948 yılında DP lideri Celâl Bayar'a yapmış olduğu bir eleştiri yazısının¹⁷⁸ ardından gelmiştir. Suçlama, DP'yi destekleyen yerel gazeteden gelmiştir ve komünistleri himaye suçlamasıdır. Bu noktada Ferit Celâl, bu suçlamalara karşı yanıtını eski yazılarını tefrika halinde yayınlarak vermiştir.¹⁷⁹ Ferit Celâl hakkında yazılar kaleme alan Adana'daki Demokrat Gazetesi, bir baş makalesinde Ferit Celâl'e, Necip Fazıl'ın etmiş olduğu küfürler üzerinden utanç duymasını isterken, buna karşılık Ferit Celâl de yanıtlamıştır. Yanıtında Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*'da Türk inkılâbı ve Atatürk düşmanı birisi olarak yazdığı vahim bir yazı üzerine, o sırada CHP'nin isteğiyle görev yaptığı İstanbul'daki *Memleket* gazetesinde eleştirilerde bulunarak tüm İstanbul basınının da *Büyük Doğu*'ya karşı harekete geçmesine aracı olduk demektir. Ancak sonradan *Büyük Doğu* kapatılmış, Necip Fazıl da tutuklanmış olduğundan mesele kapanmıştı derken, zamanında *Ferda* gazetesinden Ali İlmî'nin de kendisine küfürler savurduğunu hatırlatmıştır. Yanıtında, "Eğer Türk inkılâbını, Atatürk'ü, analarımızın, kızlarımızın, karılarımızın şeref ve haysiyetini müdafaa yolunda uğradığım küfürleri 'Demokrat' gazetesi benim için bir töhmet ve ayıp sayıyorsa bu töhmeti, bu ayıbı bir şeref kabul ediyorum." demektir.¹⁸⁰

D. Gazetenin Kapanışı

Birçok sıkıntılar yaşayan gazetenin durumunu Ferit Celâl ve iki erkek kardeşi birkaç kere düzeltmeye çalışsa da çabalar yeterli olmamıştır. Hatta Ferit Celâl, 20 Kasım 1946'da CHP'nin kefaletiyle Türkiye İş Bankası'nda 6 bin lira kredi almak durumunda kalmıştır.¹⁸¹ Kötü gidişat süresince genellikle kardeşlerden Coşkun'un ilgisiz kaldığı görüşü Ferit Celâl'de ağır basmaktadır. Özellikle DP iktidarı döneminde

¹⁷⁷ Ferit Celâl Güven, "Biz ve Cavit Oral!", *Türk Sözü*, 30.05.1947, S.6925, s.1-2; "Biz, Cavit Oral, Yolumuzu Kimseye Kestirmeyiz! Ve Açık Hüviyetle Kavgamızı Yaparız", *Türk Sözü*, 05.06.1947, S.6930, s.1-2; "Biz de Acıdik Haline!", *Türk Sözü*, 06.06.1947, S.6931, s.1-2.

¹⁷⁸ Ferit Celâl Güven, "DP Liderinin Bir Tamimi ve CHP", *Türk Sözü*, 17.04.1948, S.7194, s.1,3.

¹⁷⁹ Ferit Celâl Güven, "Yirmi Sekiz Yıl Önce Başlayan Mücadelem", *Türk Sözü*, 20.04.1948, S.7196, s.1; "25 Yıl Evvel Türksözü'nde Yayımlanan Komünizm Aleyhinde Bir Makale", *Türk Sözü*, 21.04.1948, S.7197, s.1; "Komünizm Tehlikesini Türk Milleti Kadar İçinden Duymuş Bir Millet Azdır", *Türk Sözü*, 25.04.1948, S.7200, s.2; "Bu Dava Demokrasi Davasıdır", *Türk Sözü*, 27.04.1948, S.7201, s.1.

¹⁸⁰ Ferit Celâl Güven, "Komik Bir Başmakale", *Türk Sözü*, 01.05.1948, S.7205, s.1.

¹⁸¹ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.10.

yaşadıkları parasızlık gitgide gazeteyi çıkmaza sokmuştur. Bazen makine arızalarından dolayı gazete yayınlanmamıştır. Ferit Celâl yaşanan zor durumu “*Her bakımdan perişan bir halde bulunan, bütün teknik vasıtalarından mahrum düşmüş olan zavallı Türk Sözü ile uğraşıp duruyorum.*” şeklinde ifade eder. Matbaanın Adana Maliyesine borcu dolayısıyla 4’te birine 1961’de el koyulmuştur. Sonrasında matbaanın 3/2’sinin satışına izin verilmiştir.¹⁸²

Giderek artan sıkıntılardan birisi de 1962 yılında gazetenin uygun hareket etmediği bildirisi ile birlikte resmi ilan yayınlarının kesilmesidir. Ferit Celâl, haberi alınca, çözebilmek için dönemin Basın İlan Kurumu Genel Müdürü Sabahattin Selek ile görüşmüş ve defterine şu notu yazmıştır: “*Şu Türk Sözü her devirde ezilmek istenilen bir gazete, suçu inkılâpçı ve dürüst olmak.*” Aynı yıl Adana Emlak Bankası, matbaa binasının satışını borçlara karşılık istemiştir.¹⁸³ Son dönemlerde çıkar yol bulmak adına gazete ve matbaanın kendi binası önce *Günaydın*’a ardından *Hürriyet* gazetelerine kiralanmıştır. Ancak gazetenin mali açıdan bunalımı gitgide artarak devam etmiştir. Çalışanları grev ve iş bırakmaya gidecek olan gazete için kesin bir biçimde çıkar yol bulunamamıştır. Ağır ekonomik buhranın ardından 6 Şubat 1963’te *Türk Sözü*’nün kapatma kararı alınmıştır. 2 Nisan 1963’te ise 39. yılına girmiş olan gazete kapanmıştır.¹⁸⁴

Gazetenin 1963 yılına kadar devam eden yaşamında birçok önemli isim de katkıda bulunmuştur. Bunlar arasında Mehmet Emin Yurdakul, Hikmet Şevki, Behçet Kemal Çağlar, Arif Nihat Asya, Nurullah Ataç, Taha Toros, Selahattin Sepici, Naci Akverdi, Hamdi Akverdi, Orhan Kemal gibi adlar bulunmaktadır. Ayrıca Turhan

¹⁸² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1959 Günlüğü, 30.05.1959, 1961 Günlüğü, 06.03.1961, 18.07.1961.

¹⁸³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1962 Günlüğü, 28.03.1962, 14.04.1962.

¹⁸⁴ Birden çok kaynakta gazetenin kapanma yılı 1966 olarak verilmekte iken, hem gazetenin bu tarihten sonra çıkmış olduğuna dair bir kanıt olmadığından hem de bizzat gazetenin kurucusu ve sahibi olan Ferit Celâl Güven’in günlüğündeki ifadelerinden yola çıkarak kapanış yılını 1963 olarak göstermekteyiz. 2 Nisan 1963 tarihli sayfada Ferit Celâl, matbaa ve gazetenin maddi sıkıntıları üzerine işçilerin iş bıraktıklarını yazdıktan sonra “*Artık Türk Sözü çıkmayacak. Tam 38 yıl 3 ay bin türlü çekişmeler içinde hayatı geçen gazetenin bu akıbeti içimde bir evlat acısı yarattı. Çok çok üzgün ve sinirliyim. Daha doğrusu harabe halindeyim*” notunu düşecek ve kenarına da “*gazetenin kapanışı*” ifadesini koyacaktır. Öyle ki 19 Haziran 1963 tarihli notunda kardeşi Nevzat’a telefon ederek bilgi aldığını yazdıktan sonra “*Bir kez daha anlaşılıyor ki Türk Sözü’nün kapatmakla çok büyük bir hataya düşmüşüz. Dirlik hala çıkmamış*” yazmaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki gazete bu tarihte kapanmış durumdadır. Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1963 Günlüğü, 06.02.1963, 02.04.1963, 16.06.1963. Türk Sözü binası önünde Ferit Celâl’in fotoğrafı için bak. Ek-6. Ayrıca Türk Sözü’nün kapatıldığına dair günlük sayfası için bak. Ek-10.

Selçuk'un ilk karikatürleri *Türk Sözü*'nde yayınlanmış, Abidin Dino gibi isimlere de kadrosunda yer veren bir gazete olmuştur.¹⁸⁵ Gazetenin ayrıca bir matbaası vardır ve matbaa çalışmalarını gazeteden sonra da devam ettirmiştir. *Türk Sözü* matbaası birçok kitap, dergi, broşür ve gazetenin de yayımcısı ve baskıcısı olmuştur.¹⁸⁶ Sahibi Ahmet Nevzat Güven olarak bildirilen matbaanın Adana Ticaret Odası'na tescil edildiği son tarih Aralık 1973'tür. Matbaanın bu tarihteki adresi merkezde bulunan Kurtuluş Caddesi, numara 220'dir.¹⁸⁷

IX. Siyasi Faaliyetleri

Siyasal anlamda açık bir arzusu ve hırsı bulunmayan Ferit Celâl Güven, etken siyaset içinde alt kademelerde dahi görev yapmamasına karşın kendisini 1927'de milletvekili olarak bulmuştur. Özellikle 15 Mart 1923'te Atatürk'e hitaben yapmış olduğu nutkundan dolayı kendisine karşı bir sempatisi olduğunu düşünen Ferit Celâl, yine Atatürk'ün kendisine “*hararetli bir devrimci olmasından dolayı iltifat ettiği*nden” bahsetmektedir. Büyük olasılıkla Ankara yolu bu şekilde açılmış olan Ferit Celâl'e daha önce İzmir suikastı olayından sonra boşalan milletvekilliği koltukları için teklif gelmiş ancak reddetmiştir.¹⁸⁸

1927'de bu kez aday gösterilen Ferit Celâl, seçimlerde 419 oy almış, 11 Eylül 1927 tarihinde mazbatasını alarak Urfa milletvekili olmuştur. 1 Kasım'da Meclis'e katılırken ertesi gün mazbatası onaylanmıştır.¹⁸⁹ Böylece CHP içinde kendine yer

¹⁸⁵ Özçelik, “Yeni Harflerin Kabulü”, s.401; Aysun Aydın, “Abidin Dino'nun Resimlerinde Yaşayan Edebiyat”, *Tyke Sanat ve Tasarım Dergisi*, C.2, S.2, Haziran 2017, s.87. Hatta Dino bir süre yazı işleri müdürlüğü yapacaktır. *Türk Sözü*, 01.01.1944, S.5896, s.1.

¹⁸⁶ Basmış olduğu bazı gazete ve dergiler: *Adana Ticaret Haberleri*, *Memleket Çukurova'da*, *Adana Ticaret Gazetesi*, *Karatepe*, *Ahali*, *Akgünler*, *Görüşler*, *Kırkpınar*. Tefik, *Adana Vilâyeti Matbuatı*, s.7,11,15,23,46; Çanak, “Akgünler Gazetesi”, s.6. Basılan bazı kitaplar: *Gurbet Akşamı*(Hamdi Göaklp,1927), *Yastığının Rüyası*(Arif Nihat Asya,1930), *İki Kitap*(Ali Hadi Okan,1936), *Köyümün Yolları*(Şakir Atilla Kuran,1937), *İnsanların İstikbali ve Dinlerin Mahiyeti*(Abdürâzak Tekerek,1938), *Rüya*(İvan Sergey Turgenyev,1938), *Gözyaşları*(Mürşide Ülker Akyol,1939), *Tilki Olan Kadın*(David Garnett,1940), *Buğu*(Şükrü Enis Regü,1943), *Kel*(Abidin Dino,1944), *Satranç Oyuncusu*(Stefan Zweig,1944), *Hasta Başında*(Maurice Roch,1945), *Toros Kahramanları*(Remzi Gürçan,1946), *Adana'dan Tipler*(Kemal Ergon,1946), *Halka Hukuk Bilgisi*(Enver Kırker,1947), *Kaplan Postlu Adam*(Schotha Rusthaweli, 1948), *Adana Okulların Trahom Savaşı*(İzzet Bilger,1950), *Üniversite Davası ve Kültür Şarlatanlığı*(Fuat Hikmet Güner,1951), *Adana Tarihine ve Tarımına Dair Araştırmalar*(Kasım Ener,1967).

¹⁸⁷ www.sektorelrehber.com/firma/ahmetnevzatguventurksozummatbaasi [Erişim tarihi 21.03.2020].

¹⁸⁸ İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.94-95.

¹⁸⁹ *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1927. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, *TBMM – III. Dönem*, C.III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay, s.606.

bulan Ferit Celâl, Urfa milletvekili olduğu Meclis'teki III. dönemde Geçici Başkanlık Divanı'nda kâtip seçilmiştir. Bu dönemde Maarif Encümeni'nde çalışmıştır.¹⁹⁰ Meclis toplantıları dışında eski Meclis binasında gerçekleştirilen parti toplantılarında da bulunmuştur. Ayrıca Parti Genel Sekreterliği, parti ocaklarının olağanüstü kurultayına Birecik Ocağı'nın üyesi sıfatıyla davet etmiştir. Milletvekilliğinin sona ermesine yakın bir zamanda Ferit Celâl 20 Nisan 1931'de, III. dönem Çanakkale milletvekili olan Ziya Gevher (Etili) Bey'den bu kez Mersin'den milletvekili adayı olduğunu öğrenmiştir.¹⁹¹

IV. dönemde 231 oydan 229'unu alarak Mersin milletvekili seçilmiş, mazbatasını 26 Nisan 1931'de onaylanmıştır.¹⁹² 4 Mayıs 1931'de Mersin milletvekili olarak katıldığı Meclis'te 9 Mayıs 1931 tarihli oturumda Maarif Encümeni'ne seçilmiş ve görevini III. toplantı sonuna kadar sürdürmüştür. Ayrıca III. toplantıda İş Kanunu tasarisinin incelenmesi için kurulan geçici komisyonda görev yapmıştır. IV. dönemde Sivas milletvekili Necmettin Sadak ve bazı milletvekilleriyle birlikte Ferit Celâl'in de dokunulmazlığının kaldırılması görüşülmüş, ancak 29 Nisan 1933'te buna gerek olmadığı kararı çıkmıştır. 1 Kasım 1934'deki IV. toplantı yılı Başkanlık Divanı seçimlerinde Ziya Gevher ve Avni Beylerin yerine Konya milletvekili Muzaffer Bey ile birlikte kâtip seçilmiştir.¹⁹³ Şubat 1934'te seçim bölgesinde nüfus sayımının önemine dikkat çekmek amaçlı uluslararası nüfus siyaseti hakkında köylülere bir konuşma yapmıştır.¹⁹⁴ Ayrıca bu dönemde seçim bölgesindeki parti içi muhalefet çekişmeleri kaynaklı yaşanan olaylar hakkında bazı araştırmalar yaptırmış, düzeni sağlamaya çalışmıştır.¹⁹⁵

1935'te de İçel'den aday gösterilmiş, milletvekili olmuştur. 12 Şubat 1935'te seçim tutanağını alarak yeniden İçel milletvekili olduğu¹⁹⁶ V. dönemde, TBMM 1 Mart 1935 Cuma günü saat 14.00'de açılmış ve Ferit Celâl de ant içerek görevine başlamıştır. Aynı gün yapılan Meclis Başkanlığı seçiminin hemen ardından Divan üyeleri seçimleri yapılmış ve Ferit Celâl, 374 oy alarak kâtip üyeliğe seçilmiştir. Ferit

¹⁹⁰ Öztürk, *TBMM – III. Dönem*, s.69; aynı eser, C.III, s.606.

¹⁹¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 03.03.1931, 09.04.1931, 20.04.1931.

¹⁹² *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Seçim Mazbatasını 1931.

¹⁹³ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – IV. Dönem*, C.I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay, s.61, 61, 158, 737, 814; aynı eser C.II, s.453.

¹⁹⁴ *Hakimiyeti Milliye*, Mersin'de Nüfus Kayıtları, 26.02.1934, S:4526, s.3.

¹⁹⁵ Pınar, *Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat*, s.161,223.

¹⁹⁶ *BCA*, 030.10/75.492.12: 1,2,4.

Celâl, 22 Mayıs 1935'te kendi isteğiyle bu görevinden Ankara Halkevi Başkanlığına getirilmesi nedeniyle ayrılmıştır.¹⁹⁷ Aynı zamanda CHP'nin uyguladığı kendi usulü nedeniyle halkevi başkanı olması dolayısıyla bu tarihten sonra meclisteki komisyonlara girememiştir.¹⁹⁸ Bu milletvekilliği döneminde parti içinde etkin olmuş, 1935'in Mayıs ayındaki parti kurultayında program encümenine seçilerek, raportörü olduğu¹⁹⁹ bu encümen adına program ve nizamnamede yapılan değişiklikleri partililere açıklama görevini üstlenmiştir.²⁰⁰ Yine bu milletvekilliği sırasında memleketi Adana'da yaşanan sel felaketinin ardından bölgeye Damar Arıkoğlu ile birlikte giderek felaketzedelerle görüşmüştür.²⁰¹ Ayrıca partinin düzenlediği resmi balo ve törenlerde de düzenleyici kurulda yer almıştır.²⁰² Nitekim kendisi bu dönemde aynı zaman partide Genel Yönetim Kurulu üyesi ve kültür işlerine bakan sekizinci büro şefidir.²⁰³

Atatürk'ün vefatının ardından yapılacak olan anıt mezarın yer tespiti için Aralık 1938'te kurulan komisyonun ardından Meclis'te kurulan ve ilk toplantısını 5 Ocak 1939'da yapan 15 kişilik üst komisyon içinde *Kâtip Üye* sıfatıyla bulunan Ferit Celâl, Falih Rıfki ve Salah Cimcoz ile birlikte anıt mezarın yerinin Çankaya olmasını önermiştir. Bu görüşlerindeki gerekçeleri, Çankaya'nın şehrin her tarafına hâkim olduğu ve Atatürk'ün hayatı boyunca Çankaya'dan ayrılmamasıdır. Gerçekten de ilk komisyonda belirlenen yerler arasında en çok benimsenen yer Çankaya olmuştur. Bu üç isim komisyonun hazırladığı raporun altına şerh düşerek bunu belirtmişlerdir. Ancak komisyon Rasattepe'de karar kılmış ve 7 Temmuz 1939'da alan kamulaştırılmıştır.²⁰⁴ Anıtkabir'in inşası bitip Atatürk'ün naaşı oraya nakledildikten sonra ziyarete gitmiş, yeni yapıyı pek beğenmemiştir.²⁰⁵

¹⁹⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi* 01.03.1935, C.I, D.V, İ.1, s.3; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – V. Dönem*, C.I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay, s.43,45, 47-48; aynı eser, C.II, s.332.

¹⁹⁸ Güven, "Açık Hüviyetle Kavgamızı Yaparız", s.2.

¹⁹⁹ *Ulus*, C.H. Partisi Kurultay Bildirisi, 10.05.1935, S.4950, s.3; Kurultay Komisyonları Çalışıyor, 11.05.1935, S.4951, s.1.

²⁰⁰ *Akşam*, Parti Kurultayı Dün de Toplandı, 13.05.1935, S.5949, s.2.

²⁰¹ *Akşam*, Adana'da Su Altında Kalan Yerler Dolaşıldı, 12.12.1936, S.6522, s.5.

²⁰² *Ulus*, Cumhuriyet Bayramı Baloları, 13.10.1937, S.5824, s.2.

²⁰³ Ali Güler, *Bir Vedanın Ardından*, ATAM, Ankara 2009, s.18.

²⁰⁴ *BCA*, 030.10.0.0/01.08.14.04: 1-3; Çelik, "Ferit Celal Güven", s.181-182; Güler, *Bir Vedanın Ardından*, s.18; Ali Güler, *Atatürk'ün Son Sözü Aleykümesselâm*, Yeditepe Yay. İstanbul 2013, s.192-197; *Ulus*, Parti Komisyonu Dün İlk Toplantısını Yaptı, 06.01.1939, S.6262, s.1.

²⁰⁵ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1953 Günlüğü, 14.11.1953.

30 Mart 1939'daki seçimle VI. dönemde 590 oyla yeniden İçel milletvekili seçilen²⁰⁶ ve 3 Nisan'da Meclis'e katılıp ant içen²⁰⁷ Ferit Celâl'in önceki dönemden kalan 8 Ağustos 1939 tarihinde bir sonraki devreye bırakılan²⁰⁸ dokunulmazlığının kaldırılması konusu tekrar gündeme gelmiştir. Matbuat Kanunu'na aykırı hareket etmekten dolayı dokunulmazlığının kaldırılması istenmiş, 27 Aralık 1940'ta görüşülerek kabul edilmiştir. Ayrıca bu dönemde Meclis'te uluslararası parlamentolar birliği olan *Arsulusal Parlamentolar Birliği*'nde Türk Grubu üyeliğinde bulunmuştur. Yine Ferit Celâl, 12 Temmuz 1940'ta Meclis'teki dış politika konusundaki görüşmelerde Emin Sazak, Damar Arıkoğlu, Abidin Daver, Aka Gündüz, Nuri Demirağ gibi birkaç isimle birlikte Başbakan Refik Saydam'ın nutku sonrasında söz alan vekillerin konuşmalarını Anadolu Ajansı'nın yayınlamasını isteyen bir takrir sunmuşlardır.²⁰⁹ Ferit Celâl, tüm bu çalışmalarının dışında özellikle seçim dönemlerinde çeşitli illere CHP adına konferanslar vermek için görevlendirilmiştir.²¹⁰ Partisi adına farklı bölgelerde II Dünya Savaşı konulu konferanslar da vermiştir. Örneğin Malatya'da bir sinemada, Elazığ'da Halkevi'nde, Tokat'ta Cumhuriyet Meydanı'nda, Amasya'da Cumhuriyet Meydanı'nda ve Samsun'da da "*Dünyanın Son Vaziyeti Karşısında Türkiye*" konulu bir konuşma yapmıştır.²¹¹ Ayrıca belirli günlerde radyoda da konferanslar vermiştir.²¹²

1943 yılında önce CHP Ankara ikinci seçmeni olarak seçilmiştir.²¹³ 15 Mart 1943 seçimlerinde ise yine İçel'den aday gösterilerek 585 oyla İçel milletvekili seçildiğine dair seçim mazbatasını onaylanarak yeniden milletvekili olmuştur.²¹⁴ Burada

²⁰⁶ *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Seçim Mazbatasını 1939.

²⁰⁷ Ferit Celâl'in milletvekili andını ederken çekilmiş olan fotoğrafı için bak. Ek-3.

²⁰⁸ 24 Mayıs 1938 tarihli ve Başbakan Celal Bayar imzalı dilekçede Mersin'de bulunan Abdürrezzak Tekerek adlı avukatın İnsanların İstikbali ve Dinlerin Mahiyeti adındaki kitabını Ferit Celâl'in matbaasında bastırması ve kitap matbuat kanununa uygun olarak savcılığa verilmemiştir. Bu nedenle Ferit Celâl'in dokunulmazlığının kaldırılması istenecektir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 08.05.1939, C.II, D.VI, İ.9, s.29,42,

²⁰⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 03.04.1939, C.I, D.VI, İ.1; İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – VI. Dönem*, C.I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay, s.142, 217, 289; aynı eser, C.II, s.1171-1181; aynı eser, C.IV, s.3402, 3650, 3663, 3740, 3787; aynı eser, C.V, s.334.

²¹⁰ Ferit Celâl Güven, "İtimadımızın Sırrı", *Türk Sözü*, 15.10.1940, S.4857, s.1,3.

²¹¹ *Ulus*, 09.10.1940, S.6892, s.2; Muhtelif Hatipler Konferanslar Verdiler, 25.03.1941, S.7052, s.1; *Akşam*, 26.03.1941, S.8054, s.6; Türk Milleti Milli Şefinin Etrafında Her Tecavüzünü Karşılacaktır, 30.03.1941, S.8058, s.2. Bu konuşmalardan birine ait görsel için bak. Ek-5.

²¹² *Ulus*, Ferit Celâl Güven'in Güzel Bir Konuşması, 20.05.1941, S.7108, s.2.

²¹³ *Ulus*, İkinci Seçmen Seçimi Dün Bitti, 21.02.1943, S.7741, s.3.

²¹⁴ *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Seçim Mazbatasını 1943; *Türk Sözü*, 24.02.1943, S.5633, s.2.

Ferit Celâl ile ilgili ayrı bir bilgi vermek gerekmektedir. Nitekim yapılacak seçim öncesinde dönemin İçel Valisi Tevfik Gür,²¹⁵ şehirdeki incelemeleri neticesinde de halkın Mersinli olmayanlar hakkında olumlu düşünmediklerini ve bunun da seçimlere yansıtacağı fikrine varmıştır. Ancak burada Vali, Turhan Cemal Beriker ile birlikte Ferit Celâl Güven adının istisna olacağını belirtmiştir.²¹⁶ Anlaşılmaktadır ki Ferit Celâl, Adanalı olmasına karşın Mersinli olmayan diğer adaylara göre, Mersin’de halk arasında kendisini sevdirmiş ve kabul görmüş bir milletvekilidir. 8 Mart 1943 tarihinde açılan Meclis’te İçel milletvekili olarak ant içen Ferit Celâl, Meclis’te oluşturulan *Beynelmilel Parlamentolar Birliği Türk Grubunu Teşkil Eden Zevât* arasında bulunmuştur. Bu dönemde görüşülürken 7 saat süren²¹⁷ bir tartışma yaşanan Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’na kabul oyu vermiştir.²¹⁸ Bu milletvekilliği döneminde 11 Aralık 1944 tarihli CHP Meclis Grup Toplantısında Rasih Kaplan’ın söz alarak eski Maliye Bakanı olan Fuat Ağralı’dan bahsederken ailesi hakkında konuşması üzerine sınırlarına hâkim olamayarak, yerinde olduğu halde Kaplan’a tepki göstermiştir. Bunun üzerine konuşmacı, konuşmasını daha ılımlı yapmaya başlamıştır.²¹⁹ Ayrıca, 5 Ocak Adana’nın kurtuluşu gününe özel olarak Adana, Mersin, Tarsus parti ve belediye başkanlarına kurtuluş bayramı için telgraf çekmiştir.²²⁰ 1945’te seçim bölgesinde geziler düzenlemiş, İçel valisi ile birlikte gittiği Anamur’da 23 Nisan hakkında kısa bir konuşma yapmıştır. Aynı yılın 30 Ağustos’unda ise radyodan parti adına konuşmuştur.²²¹

1946’da yapılacak olan yerel seçimlerin öncesinde CHP içinde Hasan Şükrü Adal ve Kemal Turan ile birlikte Ferit Celâl’den oluşan bir haber alma bürosu kurulması düşünülmüştür.²²² Bu durumun biraz da CHP’nin karşısında artık yeni bir muhalefetin kurulmasından dolayı gerçekleştiği düşünülebilir. 6 Temmuz’da da genel

²¹⁵ Vali Tevfik Gür ile dostluğu olan Ferit Celâl, Mersin’de olduğu zaman kendisine yemek davetlisi olarak misafirlğe gittiği olacaktır. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 16.04.1945.

²¹⁶ *BCA*, 490.01/368.1548: 1-3.

²¹⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 04.06.1945.

²¹⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 08.03.1943, C.I, D.VII, İ.1, s.5; İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – VII. Dönem*, C.I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay, s.140,282; aynı eser, C.II, s.1654,1656. Zaten bu konu hakkında daha önce görüşlerini yazmış ve bu kanunu desteklemiştir. Ferit Celâl Güven, “Köylüye Toprak”, *Türk Sözü*, 29.08.1940, S.4819, s.1-2.

²¹⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 11.12.1944.

²²⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 03.01.1945.

²²¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 22.04.1945, 30.08.1945.

²²² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 30.04.1946.

seçimlerde yine İçel'den aday gösterileceğini öğrenmiştir. Seçim günü ise İçel'den gelen haberlerin kötü olduğunu, özellikle kendisine ve Turhan'a karşı kötü bir görüş olduğunu yazmaktadır.²²³ 21 Temmuz 1946'da gerçekleştirilen seçimde bazı haberlerde kazandığı yazılsa²²⁴ da milletvekili seçilememiştir.²²⁵ Bu seçimlerde kendi parti teşkilatının çalışmadığından daima dert yanan Ferit Celâl, bu noktadaki şikâyetini bir adım daha öteye götürmüş ve adeta DP'nin kazanması ve demokratik bir ilerleme sağlanması adına bilinçli hareket edildiği imasında bulunmuştur. İnönü de seçim sonrasında eski mesai arkadaşı olan Ferit Celâl'e "*Gücendin mi?*" sorusunu yöneltmiş, Ferit Celâl bu soruya biraz sitemli bir tavırla gücenmediği yönünde yanıt vermiştir. Bunun üzerine İnönü'nün, evinin kapısının kendisine açık olduğunu, "*...ne telefon, ne şu ne bu, gelirsin zile basarsın girersin içeriye.*" cümlesiyle ifade ettiğini belirtmektedir.²²⁶

Milletvekilliği son bulan Ferit Celâl'i, 1948'de Adana'da CHP İl Kongresi'nde partililerin isteği üzerine kurultay delegeşi seçmişlerdir.²²⁷ Ertesi yıl Adana Döşeme CHP Ocağı'nda bir konferans vermiştir.²²⁸ Son kez milletvekili adaylığı ise 1950 genel seçimlerinde bu kez Seyhan'dan olmuştur.²²⁹ Bu adaylığı döneminde etkin siyasete girmeye sıcak bakmayarak, daha çok kendi deyişiyile "*ortadan kaybolan Kemalizm ilkeleri için*" çalışmak istemektedir.²³⁰ 6 Nisan'da CHP'den adaylık için başvurduğu zaman,²³¹ "*...bunu istemeye istemeye yaptım, bir oyun içinde olduğumuzu görüyorum.*" şeklinde defterine not düşmüştür. Adana'da Hürriyet semtindeki CHP Ocağı'nda ve Halkevi'nde konuşma yapmıştır. Adana'da CHP adaylarını belirlemek adına yapılan oylamada 146 oy almıştır. Partisinin durumunu önceden gördüğünü ve bu halin en çok siyasi rakiplere yaradığını düşünmektedir. Seçim propagandaları başlayınca Ferit Celâl de Adana ve çevresindeki seçim bölgesinde köylerde

²²³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1946 Günlüğü, 06.07.1946, 21.07.1946.

²²⁴ Ulus, 46 İlde Seçimi CHP Kazandı, 23.07.1946, S.8983, s.4.

²²⁵ Binark, TBMM – VII. Dönem, s.648,679.

²²⁶ İnan, Tarihe Tanıklık Edenler, s.96-97.

²²⁷ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1948 Günlüğü, 18.03.1948.

²²⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1949 Günlüğü, 26.03.1949.

²²⁹ Türk Sözü, 23.04.1950, S.7796, s.3.

²³⁰ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1950 Günlüğü, 02.02.1950.

²³¹ BCA, 490.01/318.1309.1: 3.

konuşmuştur.²³² Ancak yine milletvekili seçilememiştir. Buna karşın sonraki yıllarda da CHP Ocaklarında ve meydanlarda konuşmalar yapmaya devam etmiş, parti kongrelerine katılmıştır.²³³

Sonuçta baktığımızda III. dönem Urfa, IV. dönem Mersin, V, VI. ve VII. dönemlerde de İnel milletvekili seçilerek 1927-1946 yılları arasında Meclis'te yer almıştır.²³⁴ Bu haliyle Adana'da siyasi çevrelerce tanınmış bir kişi olarak zaman zaman bazı söylentilerle de karşı karşıya kalmıştır. 1950'de Ferit Celâl'in CHP'den istifa ettiğine dair yazılar yayınlayan DP taraftarı *Zafer* gazetesini yalanlamıştır.²³⁵ Yine kendisi ve kardeşi Nevzat Güven hakkında 1954 yılında Adana'da çıkmakta olan *Bugün* adlı gazete bir yayın yaparak, Ferit Celâl ve kardeşinin İstanbul'da Başbakan ile temas etmeyi düşünüp DP'ye geçmeyi planladıklarını yazmıştır. Bunun üzerine hem Nevzat Güven doğru olmadığına dair bir yazı kaleme almış hem de *Türk Sözü*'nde bu haber yalanlanmıştır.²³⁶

Ferit Celâl Güven, etkin siyasette ise son olarak 27 Mayıs 1960 İhtilâli sonrasında kurulan *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Kurucu Meclis* üyeliğine 27 Aralık 1960'ta 25 oyla basın kontenjanından Basın Temsilcisi (06.01.1961 – 25.10.1961) olarak seçilerek görev yapmıştır. Henüz üyeleri belirlenmediği bir sırada amaçları farklı olsa da bu Meclis'i TBMM'nin rolüne benzetilebilir yorumunda bulunmuştur.²³⁷ Daha sonraları bu görevi “65'inden sonra bir dönüm noktası bu iş.” şeklinde yorumlayarak, üyelerle ilgili izlenimini de “Uyanık, aydın, heyecanlı bir topluluktan bu.” şeklinde belirtmiştir.²³⁸ Temsilciler Meclisi'ne 4 Ocak 1961'de katılmıştır.²³⁹ 5 Ocak'ta Meclis'e gelerek gerekli belgelerini hazırladığı bu görevine 6 Ocak 1961'de ant içerek başlamıştır. 23 Ocak'ta gerçekleştirilen

²³² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1950 Günlüğü, 03.03.1950, 06.04.1950, 09.04.1950, 15.04.1950; *Türk Sözü*, 22.04.1950, S.7795, s.1-3; 29.04.1950, S.7801, s.1-2; 02.05.1950, S.7803, s.1-2; 03.05.1950, S.7804, s.1; 10.05.1950, S.7801, s.2.

²³³ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1952 Günlüğü, 06.04.1952; 1953 Günlüğü, 16.01.1953, 18.01.1953, 26.01.1953, 21.06.1953; 1954 Günlüğü, 11.03.1954, 06.04.1954, 20.04.1954, 24.04.1954; 1961 Günlüğü, 24.08.1961.

²³⁴ *TBMM Albümü 1920-2010 C.4*, s.1676.

²³⁵ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1950 Günlüğü, 06.03.1950.

²³⁶ *Türk Sözü*, Bugün Gazetesinin Uydurma Haberi, 01.09.1954, S.9087, s.1.

²³⁷ Ferit Celâl Güven, “Kurucu Meclis ve Politika Bezirganları”, *Türk Sözü*, 03.12.1960, S.11732, s.1.

²³⁸ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1960 Günlüğü, 28.12.1960; 1971 Günlüğü, 06.01.1971.

²³⁹ *TBMM Arşivi*, Ferit Celâl Güven Tercüme-i Hâl Varakası, 1960; *TBMM Albümü 1920-2010 C.4*, s.1676.

komisyon seçimlerinde 213 oyun tamamını alarak Basın-Yayın ve Turizm Komisyonu'na üye olarak seçilmiştir.²⁴⁰

Yeni anayasa çalışmaları kapsamında Temsilciler Meclisi'nde katıldığı birçok birleşimde olumlu yönde oy kullanan Ferit Celâl, seçim hükümlerine dair bir kanunun değiştirilmesine 160 üyeye birlikte, bir başka seçim hükmüyle ilgili 6. ve 32. maddeye, ayrıca ödeneklerle ilgili 61. maddeye ret oyu vermiştir. Ödeneklerle ilgili bir başka kanun maddesine oldukça kalabalık bir grupla birlikte Ferit Celâl değişiklik önergesinde bulunmuştur. Yine 13 Nisan'daki birleşimde basın-yayın ile ilgili kanunun 22. maddesine “*olaylar üzerine yayın yasağının konulamayacağı*” ve ayrıca basın yargılamaların üç hâkimli toplu mahkemelerde yapılması ibaresinin eklenmesi için, 24. maddenin değiştirilmesi için bazı isimlerle birlikte bir önerge vermiştir. Milletvekili seçilme yaşı için 67. maddede belirtilen 30 yaşının, Bülent Ecevit'in de bulunduğu bazı isimlerle birlikte “*25 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir*” ifadesiyle düşürülmesine dair önerge vermiştir. Topraklandırma, kamulaştırma gibi konularla ilgili bir kanun maddesinin daha değiştirilmesini bazı isimlerle birlikte önermiştir. Yine Anayasa maddelerindeki kavramlar üzerinde de Ferit Celâl önerge vermiştir. Bir maddede geçen devletleştirme ifadesini millileştirme olarak değiştirilmesini önermişlerdir. Meslek kuruluşlarıyla ilgili bir maddenin değiştirilmesi önergesinde de imzası bulunmaktadır. Anayasa tasarısının 2. maddesine büyük çoğunlukla birlikte ret oyu vermiştir. Ayrıca bazı maddelerde Milli Birlik Komitesi (MBK)'nin yaptığı değişikliklere ret kararı veren 130 kişi arasında olmuştur. Son olarak olağanüstü koşulları göz önünde bulundurularak kanunları hazırlayanlara yasal bir yükümlülük bulunmamasına dair bir önergenin altına imza atmıştır. Çalışmaların sonunda 5 Nisan'da hazırlanan Anayasa taslağına kabul oyu vermiştir.²⁴¹

Anayasa taslağının sona ermesi üzerine “*...tasarının üzerinde çok çalışılsa da eksiksiz denilemez. Herhalde ileride değiştirilebilecek maddeleri olacak, ihtiyaçlara daha uygun bir biçimde konulacaktır. Bu kısa süre içinde daha iyisine yapmak*”

²⁴⁰ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1961 Günlüğü, 05.01.1961, 06.01.1961, 23.01.1961.

²⁴¹ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, 06.01.1961, C.I, B.1,s.4; aynı yayın, 23.01.1961, C.I.B.8, s.136; aynı yayın, 06.04.1961, C.II, B.39, s.654; aynı yayın, 13.04.1961, C.III, B.44, s.200-201,209; aynı yayın, 18.04.1961, C.III, B.47, s.400,408; aynı yayın, 19.04.1961, C.III, B.48, s.408; aynı yayın, 24.04.1961, C.IV, B.54, s.284,324; aynı yayın, 28.04.1961, C.IV, B.56, s.440, aynı yayın, 03.05.1961, C.IV, B.59, s.544; aynı yayın, 04.05.1961, C.IV, B.65, s.612, 659, 677; aynı yayın, 12.05.1961, C.V, B.66, s.342; aynı yayın, 20.05.1961, C.V, B.75, s.503; aynı yayın, 13.06.1961, C.VI, B.78, s.78.

mümkün değildi. Millete memlekete hayırlı olsun.” yorumunda bulunmaktadır. Çalışmalar tamamen sona erdiğinde de çok yorulup, kilo kaybettiğini belirterek, “...*bu aştta bir parçacık tuzum olduğundan kıvanç duymaktayım.”* demektedir.²⁴² Daha sonraları Kurucu Meclis’te yer alan bazı üyeler açılış yıldönümlerinde toplanmış, Ferit Celâl de katılmıştır.²⁴³ İlerleyen yıllarda ülkede çokça anayasa üzerinde tartışmalar söz konusu olduğunda Ferit Celâl hazırlanan anayasanın iyi olduğunu fakat uygulanamadığından dem vurmıştır. Hatta aynı görüşünü 1927 yılındaki bir makalesinde de savunduğu görülmektedir. Buradaki düşüncesinde, Ferit Celâl’e göre kanunlar ne kadar iyi olursa olsun görevinin önemini anlamayan memurların eline geçtiğinde fayda yerine zararlı olabilmektedir.²⁴⁴

X. Ankara Halkevi Başkanlığı

Kapatılan Türk Ocaklarından doğan boşluğu doldurmak amacıyla 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan CHP 3. Büyük Kongresi ile kurulması kararlaştırılan²⁴⁵ halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde ülke genelinde on dört noktada aynı gün açılmış, Ankara’da yapılan törene Ferit Celâl de katılmıştır. Kurumsal yapı olarak halkevlerinin genel merkezi yoktur, her halkevi bulunduğu yerin merkezidir.²⁴⁶ Bu amaçla halkevlerinin başkentteki şubesi Ankara Halkevi açılışı genel merkez seviyesinde olmuş ve büyük bir tören düzenlenmiştir.

Ferit Celâl, halkevlerinin kuruluş aşamasında görev alan kişilerden birisi olmuş ve halkevlerinin yapılmasını dikkatle takip eden Atatürk ile birçok olayda bir arada bulunmuştur.²⁴⁷ Halkevlerinden önce henüz Türk Ocakları çatısı altında bulunan Ferit Celâl’in böyle bir kurum arzusu eskiye dayanmaktadır. Ferit Celâl ile Hamdullah

²⁴² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1961 Günlüğü, 04.05.1961, Mayıs notu.

²⁴³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1963 Günlüğü, 06.01.1963, 1966 Günlüğü, 06.01.1966.

²⁴⁴ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.69. Bu görüşünü ilerleyen yıllarda torununa şu şekilde anlatacaktır: “*Bana dünyanın en iyi anayasasını ama en faziletsiz kadrosunu ver ben sana cehennemini, en kötü anayasasını ama en faziletli kadrosunu ver cenneti gösteririm*”. Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

²⁴⁵ Anıl Çeçen, *Atatürk’ün Kültür Kurumu: Halkevleri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018, s.111; Nurcan Toksoy, *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yayınevi, Ankara 2007, s.32.

²⁴⁶ C.H.P. *Halkevleri Öğreneği*, Receb Ulusoglu Basımevi, Ankara 1938, s.21; Ferit Celâl Güven, “Halkevlerinin Kuruluş Nedeni”, *Atatürk ve Halkevleri Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler*, TTK Basımevi, Ankara 1974, s.61.

²⁴⁷ Çeçen, *Halkevleri*, s.111; Güven, “Kuruluş Nedeni”, s.61-62. Hatta bir keresinde Ankara Halkevi’ndeki ziyaretinde halkevi amatör üyelerince oynanan piyesteki ağdalı Türkçeyi Ferit Celâl’e kendisiyle dil üzerine yaptığı konuşmaları hatırlatarak eleştirmiş ve oyun sonlanmıştır. İnan, *Tarihe Tamkılık Edenler*, s.76-78. Bu konuya *Mustafa Kemal Atatürk* başlığı altında tekrar temas edilecektir.

Suphi'nin 1924'teki görüşmelerinde düşünülen örgütleşmenin Türk Ocaklarında yapılacağını, mesleklere uygun şubelerin, kolların kurulacağını ve "...sergilerini gezdirecek ve içinde kin yerine fennin, ilmin, sanatın, sanayi-i nefisenin ve iktisadın fikirleri cereyan eden ve bütün memleketi kucaklamış bir şebeke haline geçecektir." şeklinde konuşulduğunu aktarmaktadır.²⁴⁸ Halkevlerinin kuruluşundaki görevini; inkılâpların gelişmesi, amacına ulaşması ve halkı eğitmek olarak Atatürk'ün her yerde dile getirip verdiğini söyleyen Ferit Celâl, yine görevlisi bulunduğu sırada halkevlerinin çalışmaları kapsamında 1945 yılındaki bir radyo konuşmasında, halkevlerinin önemini Türk halkına anlatmıştır.²⁴⁹

Mayıs 1935'te Nafi Atuf Kansu'nun parti Genel Yönetim Kurulu'na seçilmesi üzerine Ankara Halkevi Başkanlığını bırakmasıyla boşalan koltuğa o sırada İçel milletvekili olan Ferit Celâl oturmuştur. Diğer şubelerden farklı olarak Ankara Halkevi başkanı, CHP Genel Yönetim Kurulu tarafından seçilmektedir.²⁵⁰ 1935 yılında seçildiği Ankara Halkevi Başkanlığını 11 yıl aralıksız sürdürmüştür. Bu açıdan Ferit Celâl'in yürüttüğü bu başkanlık görevinin başkentte yer alması dikkate değer bir taraf olmakla birlikte, istikrarlı biçimde ve kendi isteğiyle ayrılana kadar sürdürmesi üstlenmiş olduğu bu görevini layıkıyla yaptığina işaret eden bir kanıttır. Başkanlık süresince "*Cumhuriyet devrinin sıhhat politikası beş evli köylere kadar sıhhat vasıtalarını götürmektir.*" düşüncesine²⁵¹ sahip olan Ferit Celâl halkevlerinin hem sosyal yardım hem de köycülük gibi toplumsal çalışmalarını destekleyip bu çalışmalara önem vermiştir.

Ferit Celâl'in başkanlığında Hıfzı Oğuz, Ragıp Tüzün, Uluğ İğdemir, Muhittin İnözü, Namık Katoğlu gibi isimlerden oluşan Ankara Halkevi Yönetim Kurulu 1936'da son iki yılındaki çalışmalarını gösteren bir kitapçık yayımlamıştır. Bu yayına göre bir yıl içinde Ankara Halkevi'nin çalışmalarına 300.000 kişi gelmiş, edebiyat kolu da 29 konferans, 15 oturum, 6 gösteri ve 7 anma toplantısı düzenlemiştir. Güzel sanatlar kolu bir yıl içinde 38 temsil sahnelemiş, spor kolu avcılık ve beden terbiyesi

²⁴⁸ Ferit Celâl Güven, "Tecemmu Devri", *Türk Sözü*, 13.01.1924, S.11, s.1.

²⁴⁹ Güven, "Kuruluş Nedeni", s.59; Çeçen, *Halkevleri*, s.195; TRT, "*Üç Kültür Kurumu*" belgeseli, 3. Bölüm, 1978.

²⁵⁰ *Akşam*, Ankara Halkevi Başkanlığı, 19.05.1935, S.5955, s.1; *Ulus*, Halkevimizin Yeni Başkanı, 22.05.1935, S.4962, s.2; *Halkevleri Öğreneği*, s.5; Toksoy, *Halkevleri*, s.37. Ferit Celâl'in başkanlık makamındaki fotoğrafı için bak Ek-4.

²⁵¹ Ferit Celâl Güven, "Sıhhat Meselesi", *Türk Sözü*, 21.08.1940, S.4812, s.3.

kursları başlatmıştır. Toplamda kurslardan 12.000'den fazla insan yararlanmıştır. Sosyal yardım kolu Türk Maarif Cemiyeti ile birleşerek öğrenci yurdu açmış, yoksul öğrencilere para ve eşya yardımı sağlamış, öğrencilere yemekhane kurmuştur. Yine halk dersaneleri kolu, Ankara Cezaevi'nde 300 mahkûmu çeşitli kurslarla eğitmiştir. Yeni bir açık hava sineması açarak halka tarih ile ilgili filmler gösterilmiştir. Binden fazla eser kitaplığa kazandırılmış, 20.000'e yakın kişi buradan faydalanmıştır. Köycülük kolu bir yılda 22 köye gitmiş ve çocuklara okul araç gereçleri dağıtmış, binden fazla hastaya bakmış, ağaç dikme etkinlikleri düzenlemiş ve tarım konusunda köylüye konferanslar vermiştir. Müze kolu da Ankara için tarihsel bir kılavuz hazırlamış ve müzenin kurulması için çalışmalara başlamıştır.²⁵² 1936'da ise; 51 tiyatro, 16 konser, 80 konferans, 66 film gösterimi, 6 sergi düzenlenirken bunlara toplamda 385 bin ve kütüphaneye kayıtlı 28 bin kişinin gelmesiyle Türk Ocaklarından kalma geniş salonlu, modern tiyatro sahnesiyle, büyük kitaplığı, spor salonu olan binanın artık yetmediğini dillendirenler olmuştur.²⁵³

Ferit Celâl'in başkanlığı döneminde milli bayramlarda törenler düzenlenmiş, çoğunluğunda da açılış konuşmasını kendisi yapmış ve kutlamalar gösterilerle desteklenmiştir. Dil Bayramı, Toprak Bayramı, Lozan Günü gibi özel günler için de her yıl mutlaka bir program hazırlamıştır. Programların ardından genellikle halkevinde Ferit Celâl tarafından bir resim, fotoğraf, heykel gibi sanat dallarında veya kültürel konularda sergileri açılmıştır. Yine savaşların yıldönümünde savaşın önemine, nedenine ve sonucuna dair konuşmalar yapılmıştır.²⁵⁴ Yeri geldiğinde kendisi Ankara Radyosu'na da katılarak konuşmalarını gerçekleştirmiştir.²⁵⁵ Sanat hakkında bilgisi ve ilgisi olan Ferit Celâl, bir anne gibi gördüğü²⁵⁶ sanatçıyı başkanlığı döneminde

²⁵² Çeçen, *Halkevleri*, s.155.

²⁵³ Ercümen Ekrem Talu, "Ankara Mektupları Ankara Halkevi Binası Artık Dar Gelmeğe Başladı", *Akşam*, 20.05.1937, S.6676, s.5.

²⁵⁴ *Ülkü*, "Ankarada Dil Bayramı", VI/32, s.87-89; *Ulus*, 29.10.1935, S.5122, s.1,3; *Ulus*, 25.07.1936, S.5385, s.1-2; *Ulus*, 27.09.1936, S.5449, s.1-2; *Ülkü*, Kültür Haberleri, VIII/44, 1936, s.160; *Ulus*, 24.04.1937, S.5652, s.6; *Ülkü*, Bir Kuruluşun 17inci Yıldönümü, IX/51, 1937, s.211-216; *Akşam*, 02.04.1941, S.8061, s.1; *Ulus*, 02.04.1941, S.7060, s.1,5; *Ulus*, 02.04.1942, S.7402, s.1-2; *Ulus*, 18.06.1945, S.8583, s.1-2.

²⁵⁵ *Ulus*, 13.05.1937, S.5671, s.3; *Ulus*, 14.05.1938, S.6029, s.3; *Akşam*, 19 Mayıs Sihat ve Zindeliğin Remzidir, 18.05.1937, S.6674, s.9; *Türk Sözü*, 31.03.1946, S.6548, s.1.

²⁵⁶ "O, artık dünyaya çocuk getirmek üzere bulunan bir ana gibidir. Ana yavrusunu kolları arasında görünce sancılarını unuttur, yepyeni bir varlığın ve iktidarın vekar ve gururu ile hüviyetini bambaşka görür. Sanatkâr da böyle değil midir?" Ferit Celâl Güven, "Sanatın, Sanatçının Kudreti", *Ulus*, 01.09.1945, S.8658, s.5.

desteklemiştir. Heykel, resim, fotoğraf ve kıyafet gibi çeşitli alanlarda yapılan sergiler, yalnızca Ankara'nın sanat dünyasını değil, tüm Türkiye'den kişileri Ankara Halkevi'ne toplayabilmekteydi. Sergilerin açılışında da konuşmaları büyük çoğunlukla Ferit Celâl yapmıştır. Bunlardan başka şiir geceleri, müzik dinletileri, opera ve bale gösterileri, edebiyat yarışmaları Ankara Halkevi'nin cazibesini artırmıştır. Bazen de jürisinde Ferit Celâl'in de bulunduğu teşvik amaçlı sanat yarışmaları yapılmıştır. Yine yapılan sahne sanatları halkın ilgisini oldukça çekecektir ki bir de buna sonraları film gösterileri eklenmiştir.²⁵⁷ Ferit Celâl'in bu çalışmalarına birçok övgü dolu yorum gelmiştir. Onu “*çalışkan, yorulmaz, enerjik başkan*” olarak tanımlamışlardır.²⁵⁸

Ferit Celâl yalnızca Ankara Halkevi salonunda değil dışarıda da birçok etkinlik yapmıştır. Halkevleri'nin onuncu yıl kutlamalarında istasyonda da 10 bin kişinin katıldığı bir halk dansları gösterisi yapılmıştır.²⁵⁹ Ferit Celâl, spora değer ve önem veren bir insan olarak başkanlığı döneminde bu alanda birçok etkinliğe öncülük etmiştir. Yüzme, koşu, eskrim, bisiklet gibi farklı spor dalında yarışmalar düzenlemiş, yarışmacıları halkevinde ağırlamış ve ödülleri bizzat takdim etmiştir.²⁶⁰ Ankara

²⁵⁷ *Ülkü*, Ankara Halkevinin Bir Ayda Yaptıkları, VI/33, 1935, s.318; Çiğdem Doğan, *Ankara Halkevi Sergileri*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s.76,78,80-81,128,134,137,142-143,146-148,154,159-160,165; *Ulus*, 01.11.1936, S.5484, s.1,3; *Ulus*, 10.01.1938, S.5909, s.6; *Ulus*, 29.06.1938, S.6075, s.2; Mustafa Oral, *C.H.P.'nin Ülküsü C.H.P.'nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Yayınları, Antalya 2006, s.82; *Akşam*, 25.04.1939, S.7371, s.1,11; *Ulus*, 16.03.1940, S.6685, s.1,5; *Akşam*, 21.05.1940, S.7752, s.4; *Ulus*, 21.05.1940, S.6751, s.1,4; *Ulus*, 23.05.1940, S.6753, s.1,4; *Ulus*, 06.07.1940, S.6797, s.2; *Ulus*, 25.01.1941, S.6993, s.1,5; *Ulus*, 23.02.1941, S.7022, s.1,2; Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002, s.122; *Ulus*, 21.02.1942, S.7378, s.1; *Akşam*, 23.02.1942, S.8383, s.1,4; *Akşam*, 25.02.1942, S.8385, s.3; *Ulus*, 27.02.1942, S.7384, s.1; *Ulus*, 04.03.1942, S.7389, s.1,3; *Akşam*, 20.05.1942, S.8469, s.2; *Akşam*, 20.05.1942, S.8469, s.2; *Ulus*, 20.05.1942, S.7466, s.1-2; *Ulus*, 23.01.1943, S.7712, s.1,4; *Ulus*, 20.05.1943, S.7829, s.1,5; Toksoy, *Halkevleri*, s.213,298; *Ulus*, 26.03.1944, S.8134, s.2; *Ulus*, 28.03.1944, S.8136, s.1; *Ulus*, 08.04.1944, S.8147, s.1; *Akşam*, 26.05.1944, S.9196, s.2; *Ulus*, 26.05.1945, S.8560, s.1,4; *Ulus*, 05.01.1946, S.8784, s.2; *Ulus*, 07.01.1946, S.8786, s.1; *Ulus*, 22.05.1946, S.8921, s.2; *Ulus*, 26.02.1940, S.6666, s.1,5.

²⁵⁸ Turgut Zaim, “Halkevi Resim ve Heykel Sergisi”, *Ulus*, 03.03.1938, S.5957, s.7; Sadi Karsel, “Beş Türk Bestekârı”, *Ulus*, 22.02.1939, S.6305, s.5; Mümtaz Faik Fenik, “Ankara Halkevinde Resim Sergisi”, *Ulus*, 05.03.1940, S.6674, s.6; *Ulus*, Toprak Bayramı Dün Törenle Kutlandı, 25.03.1940, S.6694, s.1,5; Burhan Asaf Belge, “Ankara Halkevi'nde”, *Ulus*, 27.02.1941, S.7026, s.2; *Ulus*, Ankara Yüksek Öğrenim Yardımcıların Birliğinin Çayı, 12.06.1943, S.7791, s.4.

²⁵⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1942 Günlüğü, 25.02.1942.

²⁶⁰ *Ulus*, 22.05.1936, S.5321, s.6; *Ulus*, 24.03.1937, S.5621, s.5; *Ulus*, 27.12.1936, S.5537, s.5; *Ulus*, 28.12.1936, S.5538, s.1,6; *Ulus*, 27.12.1936, S.5537, s.5; *Ulus*, 16.08.1937, S.5766, s.5; *Ulus*, 18.07.1938, S.6094, s.1,7; *Ulus*, 10.07.1939, S.6442, s.6; *Ulus*, 28.12.1940, S.6969, s.1,4; *Ulus*, 28.12.1941, S.7327, s.1,4; *Ulus*, 03.08.1942, S.7541, s.1,4; *Ulus*, 28.12.1942, S.7681, s.1,3; *Ulus*, 28.12.1943, S.8045, s.1,8; *Ulus*, 28.12.1944, S.8410, s.2; *Ulus*, 28.12.1945, S.8776, s.1,5.

Halkevi Avcılık Şubesinde düzenlenen küçük bir yarışmaya Ferit Celâl de katılmıştır.²⁶¹ 21 Ağustos 1940'ta Ankara Halkevi'nde toplanan Gençlerbirliği yeni yönetim heyeti görev dağılımı yapmış, Ferit Celâl'in yönetimde yer alması *Ulus*'ta şu şekilde duyurulmuştur: “*Ferit Celâl Güven gibi, içtimai ve kültürel sahalarda tuttuğunu başarır bir zat eline geçen Gençlerbirliği'nin memleket için hayırlı bir spor yuvası olacağına şüphe yoktur. Gençlere başarılar dileriz.*” Sonraki yılda da Ferit Celâl'in kulübün başkanı seçildiği görülmektedir. Ayrıca daha önceden Ferit Celâl'in Galatasaray Kulübü'nün koruyucu üyeliğine seçilmiş olduğu görülmektedir.²⁶² Yine 1940 yılında çıkan Beden Terbiyesi Kanunu'na dayanarak kurulan Gençlik Kulüpleri ile ortaklaşa çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların öncesinde yılın sonuna doğru Halkevi'nde Beden Terbiyesi Genel Direktörü ve Halk Partisi Umumî İdare Heyeti üyesi ve Ankara Spor Teşkilatı üyelerinin katıldığı bir toplantıda konuşma yapan Ferit Celâl, burada alınan karar gereği de iki hafta sonra yine Ankara Halkevi'nde Ankara Bölgesi Beden Terbiyesi Komisyonu'nu toplamıştır. Daha sonraları Beden Terbiyesi hakkında toplantılar yapılmış ve çalışmalar belirlenip alınan kararlar uygulanmıştır.²⁶³

Ayrıca Ankara Halkevi'nde sanattan bilime birçok farklı konuda konferanslar verilmiştir.²⁶⁴ Ferit Celâl, Ankara Halkevi Başkanlığı döneminde çeşitli konukların, kongrelerin ve toplantıların da ev sahibidir.²⁶⁵ Diğer yandan başta Atatürk olmak üzere, birçok tarihi şahsiyet, fikir adamı ve sanatçılar için anma törenleri yapmıştır.²⁶⁶ Başkan olduğu dönem süresince inkılâpları koruma, uygulama ve geliştirme uğraşı

²⁶¹ Samih Tiryakioğlu, “Halkevi Avcılarının Bayramında”, *Ulus*, 12.09.1938, S.6150, s.7.

²⁶² *Ulus*, 22.08.1940, S.6844, s.2; *Ulus*, 27.07.1941, S.7176, s.4. Ferit Celâl Gençlerbirliği Kulübü başkanlığını işlerinin yoğunluğu nedeniyle 1942'de kendi isteğiyle bırakacaktır. *Ulus*, 19.07.1942, S.7526, s.2; *Ulus*, 28.12.1937, S.5896, s.9.

²⁶³ Ferit Celâl Güven, “Gençlik Kulüpleri”, *Türk Sözü*, 05.09.1940, S.4824, s.1; *Ulus*, 23.12.1940, S.6964, s.5; *Ulus*, 30.12.1940, S.6971, s.1,2.

²⁶⁴ Toksoy, *Halkevleri*, s.209-210.

²⁶⁵ *Ulus*, 17.01.1943, S.7706, s.2; *Ulus*, 16.03.1945, S.8489, s.2; *Ulus*, 19.09.1935, S.5082, s.5. *Ülkü*, Ankara Halkevinin, s.318-319; *Ulus*, 21.12.1935, S.5175, s.3; *Ulus*, 03.03.1936, S.5244, s.5; *Ulus*, 21.04.1936, S.5290, s.2; *Ulus*, 30.04.1936, S.5299, s.1; *Ulus*, 04.05.1937, S.5662, s.2; *Akşam*, 29.12.1937, S.6897, s.8; Toksoy, *Halkevleri*, s.141,202; *Ulus*, 26.03.1938, S.5980, s.1,5; *Ulus*, 01.04.1938, S.5986, s.3; *Ulus*, 29.05.1938, S.6044, s.2 *Ulus*, 18.12.1938, S.6243, s.4; *Ulus*, 22.01.1939, S.6278, s.2; *Ulus*, 02.06.1939, S.6404, s.1,8; *Ulus*, 05.02.1940, S.6645, s.1; *Ulus*, 20.03.1940, S.6689, s.2; *Ulus*, 06.06.1940, S.6767, s.2; *Ulus*, 02.04.1942, S.7418, s.2; Güven, “Kuruluş Nedeni”, s.61; *Ulus*, 10.06.1942, S.7487, s.3; *Ulus*, 19.03.1943, S.7767, s.1-2; *Ulus*, 18.03.1943, S.7766, s.1; *Ulus*, 16.03.1945, S.8489, s.2; *BCA*, 490.01/735.8.1: 15.

²⁶⁶ *Akşam*, 29.11.1935, S.6149, s.1; *Ulus*, 07.09.1935, S.5070, s.3; *Ulus*, 12.10.1935, S.5105, s.3; Toksoy, *Halkevleri*, s.195,283,289; *Ülkü*, Kubilay Günü, VI/35, 1935 s.366-368; *Ulus*, 20.04.1937, S.5648, s.2; *Ulus*, 11.11.1939, S.6566, s.5; *Ulus*, 23.01.1944, S.8071, s.1,3.

içinde Halkevleri kollarının çalışmalarına elinden geldiğince bizzat katılan Ferit Celâl, Köycülük Kolu kapsamındaki faaliyetlerde de bulunmuştur. Bu geziler genellikle günübürlük yapılmıştır. Bazen ise geziler yatılı olmuş, köylerde konaklanmış ve köylülere her anlamda yapılan yardımların dışında dönem şartları içinde gerekli bilgiler de verilmiştir.²⁶⁷ Başkan, katılmadığı programlara desteğini sağlamıştır. Tüm bunların yanında “*Köy Araştırmaları İçin Rehber*” hazırlanmış, köylülere çeşitli sorular sorularak her köyün kimliği ve özellikleri ortaya çıkarılmıştır.²⁶⁸ Halkevinin başkentte bulunmasından dolayı bazı Ankara’ya has günler burada kutlanılmıştır. Partinin kuruluşu, Ankara’nın başkent oluşu veya Atatürk’ün Ankara’ya gelişleri için törenler düzenlenmiştir.²⁶⁹ Yine sosyal yardım açısından hem sağlık sorunları çekenlere hem de ihtiyacı olan öğrencilere destek olunmuştur.²⁷⁰

Başkanlığının ilk yılında gerçekleştirdiği etkinliklerden bazıları mahkûm ve tutuklulara eğitim vb. kursları açarak onların topluma kazandırılmasının hedef ettiği çalışmalardır. Hapishanede kurslar ve ilerleyen dönemde bazen konferanslar da verilmiştir. Ekim ayında Atatürk İlkeleri’ni ve Türklüğü açıklayan 5000 tane “*Halkevinden Halka*” adlı bir broşür ve “*Hitabet Sanatı, Teknik ve Psikolojisi*”²⁷¹ ile “*Anadolu Coğrafya Lûgati Sonuçları*” adlı iki kitap basılıp ücretsiz dağıtılmıştır.²⁷² Ayrıca 14 Kasım’da 40 kişilik ticaret kursu açılmış, Ferit Celâl de açılışta bulunmuştur. Yoğun ilgi görünce ikinci bir 40 kişilik grup daha alınmıştır.²⁷³ 1936’da da 9500 kişiye yardım elini uzatan Ankara Halkevi’nin, 6000’e yakın öğrenciye okul araç-gereçleri dağıttığı görülmüştür.²⁷⁴ 1936’da, Ankara’da kurulmuş olan *Hukuk İlmini Yayma Kurumu* ile ortaklaşa Cumartesi günleri konferanslar düzenlenmiştir. 1937’de Atatürk Edebiyatı Günü yapılmıştır. Yine aynı yıl stenografi²⁷⁵ kursu açılmış,

²⁶⁷ Örneğin II. Dünya Savaşı’nın sürdüğü bir dönemde köylülere uçak bombardımanları ve zehirli gazlar hakkında bilgiler veriliyordu. *Ulus*, 08.09.1936, S.5430, s.2; Şimşek, *Halkevleri*, s.125; *Ulus*, 21.03.1938, S.5975, s.1; *Ulus*, 25.03.1940, S.6694, s.1,5; *Ulus*, 30.08.1943, S.7931, s.2; *Ulus*, 10.04.1944, S.8149, s.1,3; *Ulus*, 29.08.1944, S.8290, s.1.

²⁶⁸ Bu şekilde Ankara’da 140 köyün bilgisi toplanmıştır. Toksoy, *Halkevleri*, s.56-57.

²⁶⁹ *Türk Sözü*, Milli Şefin Partili ve Halkevîlere İltifatları, 12.09.1943, S.5810, s.1; *Ulus*, C.H.P.nin Yıldönümü Dün Kutlandı, 10.09.1943, S.7942, s.1,3.

²⁷⁰ *BCA*, 490.01/1464.4.7: 1-3.

²⁷¹ *BCA*, 490.01/822.251.1: 6.

²⁷² Şimşek, *Halkevleri*, s.65-67; Toksoy, *Halkevleri*, s.195, 388; *Ülkü*, Ankara Halkevinin, s.318.

²⁷³ *Ulus*, 14.11.1935, S.5165, s.3; *Ülkü*, Ankara Halkevinin, s.320

²⁷⁴ Talu, “Ankara Mektupları”, s.10.

²⁷⁵ Söylenenleri anında hızlıca yazıya dökme.

radio merkezi halkevlerinin hoparlörüne bağlanarak seçme plaklar çalınmıştır.²⁷⁶ 1945 yılında üç ay sürecek kütüphanecilik kursu açılmış, özellikle halkevlerindeki iş bilir kütüphaneci sıkıntısı çözülmek istenmiştir.²⁷⁷ Aynı yıl Ankara Halkevi'nde beş kitap yayımlanmıştır.²⁷⁸

29 Ekim 1944 tarihinde İnönü, Ankara Halkevi'nde Ferit Celâl'i överek, "Burada benim yakın bir arkadaşım, ince, bilgili eli vardır. Onun için her şey burada güzel ve muntazam olur." demiştir.²⁷⁹ İnönü, Ferit Celâl'in çalışmalarını takip etmekle birlikte onu yalnızca sözlü olarak övmemiş, telgraflar çekmiş²⁸⁰ ve Köşk'e davet etmiştir. Örneğin II. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından halkevinde savaşın bitmesi şerefine ve İnönü adına bir tören yapılmış, 11 Mayıs 1945'teki bu törenden bir gün sonra İnönü'nün davetlisi olarak Çankaya'ya gitmiştir. Davette ayrıca Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay, General Salih Omurtak, Saffet Arıkan, Rahmi Apak ve Nafi Atuf Kansu vardır.²⁸¹

1946'da İngiliz Kültür Heyeti'nin İngiltere'ye iki halkevi görevlisini davet etmesi üzerine İnönü, bu görev için Tezer Taşkiran ile Ferit Celâl'i uygun görmüştür. Ferit Celâl, Mart ayı başında aldıkları bu görev için Nisan başında gitmek istediklerini yazmaktadır.²⁸² Halkevi başkanlığı döneminde iken Atatürk'ün 10. yıl nutkunun ses kaydını Kültür Bakanlığı depolarında aratarak bulmuştur. Bunun hakkında "Bu hizmetimden ötürü daima derin bir huzur ve sevinç duydum içimde." demektedir.²⁸³

1946 seçimlerinde milletvekili olamamasından dolayı Ankara Halkevi Başkanlığından 26 Temmuz 1946'da CHP Genel Sekreterliği'ne verdiği dilekçe ile

²⁷⁶ Toksoy, *Halkevleri*, s.279-280, 283, 431.

²⁷⁷ Toksoy, *Halkevleri*, s.322.

²⁷⁸ Toksoy, *Halkevleri*, s.389.

²⁷⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 29.10.1944.

²⁸⁰ *Ulus*, Millî Şefimizin Ankara Halkevine Kıymetli İltifatları, 03.04.1942, S.7402, s.1; *Ulus*, Ankara Halkevlilerin Telgrafına Şefimizin Cevabı, 15.05.1945, S.8549, s.1.

²⁸¹ Ferit Celâl Güven, "Ankara Halkevinde Milli Şefe Minnet Töreni", *Türk Sözü*, 12.05.1945, S.6310, s.1; *Ulus*, Ankara Halkevinde Dün Heyecanlı Bir Toplantı Yapıldı, 12.05.1945, S.8546, s.1,4; *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 12.05.1945.

²⁸² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 06.03.1946. İngiliz Kültür Heyeti ile olan iyi ilişkileri sonrasında İngiliz Kültür Heyeti, Ankara Halkevi'nde çeşitli sergiler, toplantılar düzenlemişti ve İngiltere Büyükelçisi'nin davetlerine de Ferit Celâl çağrılmıştı. Bu iyi ilişkiler sonucunda İngiliz Kültür Heyeti, Seyhan milletvekili ve Ankara Halkevi Başkanı olan Ferit Celâl'i Kastamonu milletvekili Tezer Taşkiran ile birlikte İngiltere'ye davet etmiştir. Bu davetle Güven ve Taşkiran İngiltere'ye gidip, kültür kurumlarını gezeceklerdi. *Ulus*, Ferit Celâl Güven ve Tezer Taşkiran Londra'ya Gidiyor, 29.03.1946, S.8867, s.2.

²⁸³ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1959 Günlüğü, 29.10.1959.

istifa etmiştir. Görevinden kendi isteğiyle istifa etmiş olmasına karşın, “...*bu güzel sevimli kültür müessesesinden ayrılırken çok acı duydum.*” demektedir.²⁸⁴ Gerekece olarak da İsmet İnönü’ye, milletvekili olduğu için Ankara Halkevi Başkanı olduğunu ve makamın getirdiği protokole, milletvekili sıfatı olmadan uymayacağını dile getirerek açıklamıştır. Hatta İnönü’nün, kendisinin Ankara Halkevi Başkanı olarak Londra’ya çağrıldığını hatırlatması üzerine de benzer nitelikte protokole uymayacağını söyleyerek reddetmiştir. Nitekim gerçekten de Ferit Celâl, hem milletvekili hem de Ankara Halkevi Başkanı sıfatıyla elçiler tarafından davet edilmekteydi ve her türlü devlet töreninde de protokoldeydi.²⁸⁵ Ferit Celâl daha sonra tekrar aday olarak düşünülse de bu gerçekleşmemiştir.²⁸⁶

DP’nin kurulmasıyla birlikte, CHP’nin sürekli kendisinin kültür kolu olarak tanımladığı²⁸⁷ halkevleri yeni bir noktaya taşınmış, kurumsal kimliğinden sonra şimdi siyasal çevre bakımından da tamamen CHP’ye kaymıştır. DP iktidarı döneminde kurum hakkında uzun tartışmalar olmuş, sonuçta 11 Ağustos 1951 tarih ve 5830 sayılı yasayla halkevleri kapatılmıştır.²⁸⁸ Ferit Celâl, hayatının son yılında bu kurumda geçirdiği zamanı “*Uzun bir süre Halkevinin içinde çalışmış olmanın huzurunu, bahtiyarlığını bugün dahi kendimde en derin bir heyecanla hissetmekteyim.*” şeklinde ifade etmektedir.²⁸⁹

Halkevi görevinden ayrıldıktan sonra gönül bağı kopmayacak olan Ferit Celâl, fırsat buldukça halkevleri programlarına katılmış, davet edildiğinde ise konuşmacı olmuştur. Yine halkevleri etkinlikleri ve sorunlarıyla ilgilenmiş, öneriler sunmuştur.²⁹⁰ Sonraki süreçte halkevlerinin yeniden kurulması düşünülerek halkevi kadrolarının bulunduğu Türk Kültür Dernekleri kurulmuş, Ferit Celâl de danışma heyetinde yer

²⁸⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1946 Günlüğü, 26.07.1946. Ferit Celâl’in yerine yıllardır Ankara Halkevi ikinci başkanlığı yapan Dr. Ragıp Tüzün getirilecektir. *Ulus*, Ankara Halkevi Başkanlığı, 19.09.1946, S.9041, s.2.

²⁸⁵ İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.96-97.

²⁸⁶ İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.97. Burada belirtilmesi gereken nokta, Arı İnan’ın “*Bir daha Halkevi Başkanı olmadınız mı?*” şeklindeki sorusuna Ferit Celâl’in “*Hayır. 1950’de namzetliğimizi koydular gene oradaki partili arkadaşlar. Kaybettik tabii. Demokrat Parti kazandı.*” biçimindeki yanıtıdır.

²⁸⁷ BCA, 490.01/4.21.11: 1; Şimşek, *Halkevleri*, s.91.

²⁸⁸ Çeçen, *Halkevleri*, s.80,224; Toksoy, *Halkevleri*, s.123-129.

²⁸⁹ Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, s.92.

²⁹⁰ Ferit Celâl Güven, “Adana Halkevi”, *Türk Sözü*, 12.11.1946, S.6761, s.1-2; “Raşit Rıza ve Tiyatro”, *Türk Sözü*, 21.01.1947, S.6819, s.1; “Ata’nın Nutku”, *Türk Sözü*, 02.04.1949, S.7480, s.1.

olarak toplantılarına katılmıştır.²⁹¹ Halkevlerinin ikinci döneminde Halkevleri Koordinasyon Kuruluna seçilmiş ve toplantılara dâhil olmuştur.²⁹² 5. Kurultay sonrasında Halkevleri Atatürk Enstitüsü bildirici üyeliğine Sadi İrmak, Cahit Külebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Vedat Günyol, Bahriye Üçok, Melih Cevdet Anday, Tarık Zafer Tunaya, İlhan Selçuk, Sabahattin Selek, Abdi İpekçi, Orhan Şaik Gökyay ve diğer bazı isimlerle birlikte Ferit Celâl Güven de seçilmiştir. Bildirici üyeler kendi çalışmalarının yanı sıra Atatürk ile ilgili gördükleri çalışmaları, haberleri veya olayları bildirmekle görevlidir.²⁹³

XI. Basın ve Yayın Alanındaki Faaliyetleri

Ferit Celâl, hukuk ve sanat alanlarında eğitim alsa da Milli Mücadele döneminde dahil olduğu basın alanına hayatını adanmış ve meslek olarak gazetecilik uğraş alanı olmuştur. Esasında Ferit Celâl'in basına olan ilgisi çok önceleri başlamış, Adana'daki Ermeni olaylarını takip eden dönemde, Cemal Paşa Adana valisi iken Kemal Akman ve Yahya Nüzhet ile birlikte şapograf yöntemiyle bir gazete çıkarmışlardır. Ancak hükümeti eleştiren yazılarından dolayı çok geçmeden arkadaşlarıyla birlikte mahkemeye verilmiştir. Mahkeme, yaşlarının küçük olması nedeniyle beraat vermiş, ilk basın hayatı böylece son bulmuştur.²⁹⁴

Yeni Adana'nın ardından *Türk Sözü*'nü kurup yöneten Ferit Celâl basın alanında dönemin etkili isimleriyle birlikte çalışma fırsatını yakalamış ve özellikle de Ankara'da bulunduğu sıralarda birçok faaliyette bulunmuştur. Çalıştığı gazetelerin dışında başta *Ülkü*, *Türk Yurdu* ve *Altınyurt* olmak üzere, Adana Halkevi yayın organları olan *Görüşler* ve *Çukurova* dışında, *Yücel*, *Yeni Ufuklar*, *Gürbüz Türk Çocuğu*, *Çığır*, *Güney*, *Kırkpınar* dergilerinde; *Akşam*, *Ulus*, *Pazar Postası*, *Dirlik*, *Cumhuriyet*, *Vatandaş* gazetelerinde yazılar kaleme almıştır. Kendisinin bir başka

²⁹¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1961 Günlüğü, 10.04.1961, 05.05.1961. Bağımsız dernek statüsünde Türk Kültür Dernekleri kurulmuş, 21 Nisan 1963 tarihli kongrede adı Halkevleri olmuş ve ülke düzeyine yayılmış, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi üzerine bir kez daha kapatılmıştır. Üçüncü dönem halkevleri, 1987 tarihinde Ankara 3. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin 23 Haziran 1987 tarih ve 1098 sayılı kararıyla açılacaktır. Bilgi için bak. Toksoy, *Halkevleri*, s.130; Çeçen, *Halkevleri*, s.237,320.

²⁹² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1970 Günlüğü, 14.03.1970.

²⁹³ Çeçen, *Halkevleri*, s.291-293.

²⁹⁴ *Türk Sözü*, 01.01.1944, S.5896, s.1.

yetkinliği ise çizimdir. Bu konuda kendi çalıştığı gazeteler dışında birçok basın organında Ferit Celâl'in çizimleri yayınlanmıştır.

Genel sekreterlik ve müfettişlik görevlerinde bulunduğu Türk Ocaklarının yayın organı haline gelen *Türk Yurdu* dergisinin Ankara'da çıkmaya başlayan ikinci dizisiyle birlikte Cemil Behçet ve Enver Kâmil'in ardından Ocak 1928-Şubat 1930 tarihleri arasında 195-222 arasındaki sayılarda yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiştir.²⁹⁵ Ankara Halkevi'nin yayın organı gözükmekle birlikte, merkezin dergisi olan ve partinin gerekli yönlendirmelerini yapmış olduğu *Ülkü* dergisinde Ankara Halkevi Başkanlığı sırasında yazı işleri müdürlüğünü yürütmüştür.²⁹⁶ Milletvekilliği sırasında CHP'nin öncülüğünde kurulan ve Reşat Nuri Güntekin'in işlerini yürüttüğü²⁹⁷ *Memleket* gazetesinin sahip ve başyazarlık görevini üstlenmiştir. İnönü de bu konuda Ferit Celâl ile bizzat ilgilenip, görevi aldığı için tebrik etmiştir.²⁹⁸ Parti adına bu gazeteyi güçlkle idare ederken,²⁹⁹ bir takım zorluklarla karşılaştığında yalnız kaldığı olmuştur. Örneğin DP'den Kenan Öner'e karşı dava açmış, avukat bulunmakta zorluk çekilmiş, kendi çabasıyla bulabilmiştir.³⁰⁰ *Memleket*'te 6 aylık bir çalışmanın ardından önce CHP Genel Sekreteri ile görüşerek ayrılma kararını bildirmiş ertesi gün 9 Aralık 1947'de parti sekreterliğine gazeteden istifasını sunmuştur.³⁰¹ 1937 yılında Raşit Rıza ile birlikte *Çakır Ali* adlı bir tiyatro oyunu yazmıştır.³⁰² Ekonomik sıkıntılar dolayısıyla

²⁹⁵ Çelik, "Ferit Celal Güven", s.178-179.

²⁹⁶ BCA, 490.01/6.28.8: 1; TRT, "Cumhuriyete Kanat Gerenler" belgeseli, 27. Bölüm, 1994. Ancak Oral'ın incelemesinde böyle bir görevde adı geçmemektedir. Oral, C.H.P.'nin Ülküsü, s.84.

²⁹⁷ BCA, 490.01/1275.240.4: 4,5,6,7,16,17.

²⁹⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1947 Günlüğü, 13.07.1947, 14.07.1947. 1947 yılına ait günlüğün örneği için bak. Ek-8.

²⁹⁹ Kendisi de gazetenin içinde bulunduğu durumun kötü olduğunu günlüğüne yazacaktır. Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1947 Günlüğü, 16.07.1947, 17.07.1947, 19.07.1947, 22.10.1947. Gazetenin borçları için bak. BCA, 490.01/1275.240.4: 3.

³⁰⁰ Ferit Celâl Güven, "Manevi Bir İhtar", *Türk Sözü*, 19.08.1953, S.8787, s.1; *Ulus*, 27.09.1947, S.9413, s.3; Yeni Bir Basın Davası Başladı, 21.10.1947, S.9436, s.3.

³⁰¹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1947 Günlüğü, 08.12.1947, 09.12.1947.

³⁰² Bu tiyatro eseri Ferit Celâl'in bir hikâyesi olmakla birlikte tiyatroya çevrilirken iki isim birlikte çalışmıştır. Ferit Celal Güven- Raşit Rıza Samako, *Çakır Ali*, Ulus Basımevi, Ankara 1937. Bu tiyatro 1940'ta CHP Mamak Ocağı'nda sahnelenecektir. *Ulus*, C.H. Partisi Mamak Ocağı'nda, 31.10.1940, S.6914, s.2. Yine Ferit Celâl'in memleketi Adana'da ve seçim bölgelerinden Mersin'de de bu eser sahnelenecektir. Hamdiye Algan, *Halkevlerinde İnkılâp Temsilleri (1932-1951)*, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s.61; Pınar, *Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat*, s.196. Ayrıca Raşit Rıza, gösterime girmiş ilk yerli film olan 1917 tarihinde yapılan Casus adlı filminin oyuncu kadrosunda yer alan önemli bir sanatçıdır. TRT, *Tarihin Ruhunu, Milli Sinema*, 32. Bölüm, <https://www.trt2.com.tr/tarih/tarihin-ruhu/tarihin-ruhu-or-milli-sinema-or-32-bolum-128011> (erişim tarihi: 04.11.2019).

Türk Sözü'nün kapatılmasının ardından Ferit Celâl, yeni bir gazete çıkarmayı düşünerek adını *Dilek* olarak belirlemiştir. Ancak tespit edildiği kadarıyla 3 Temmuz 1963'te ilk sayısı çıkararak neşredilen yayın Aydın Remzi Yüreğir ile ortak olarak çıkarılan *Dirlik* adlı bir gazetedir. Öte yandan Güven ve Yüreğir ortaklığı pek uyumlu olmamıştır. Ferit Celâl de bu ortaklığı hiçbir zaman beğenmemiştir. Nihayetinde bu ortaklık Mayıs 1964'te sonlanmıştır.³⁰³

Ayrıca bulunduğu muhitteki sanatçıları gözetmiş, onlar için aracı olmuştur. Zaman zaman mahkemelerde de lehlerine tanıklık yapmıştır. Örneğin Abidin Dino'nun sürgün cezasını Adana'da geçirmesi için İnönü'ye rica etmiş ve bu isteği kabul edilmiştir.³⁰⁴ Yine kültürel araştırmalar yapmak üzere bazı araştırmacıları teşvik etmiştir.³⁰⁵ Gazetecilik yaşamında bazen yurtdışına çıkmıştır. Bunlardan birisi, dönemin Başbakanı İsmet İnönü ile birlikte Atina'ya gitmesidir. Yine İnönü ile birlikte Trieste seyahatinde bulunmuştur.³⁰⁶ Ayrıca Çekoslovakya, Yugoslavya gibi ülkelere de hem halkevi başkanlığı hem de milletvekilliği kapsamında gözlem için seyahat etmiştir.

Meslek olarak yürüttüğü gazetecilik hayatının ve basının etkili ve düzenli olabilmesi için çalışmalarda da yer almıştır. 25 Mayıs 1935 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen ve dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın kongre başkanı olduğu ilk Türk Basın Kongresi'ne katılmıştır. Aynı gün kongrede oluşturulan üç komisyondan birisi olan İşbirliği Komisyonu'na üye olarak seçilmiştir. Kongrede oluşturulması düşünülen bazı kuruluşlar hakkında düşüncelerini beyan etmiştir. Kongrede Kurultay Başkanlığı'na iki arkadaşıyla birlikte, o sıralarda rahatsızlığı bulunan Ahmet Cevdet'in *Basın Kurultayı namına* ziyaret edilmesini teklif etmiş ve üyelerce kabul edilmiştir.³⁰⁷

1931'de Ankara'da kurulan ve kurucu üyesi olduğu Balkan Birliği Cemiyeti'nin,³⁰⁸ 16 Haziran 1936'da Bükreş'te toplanan Balkan Basın Konferansı'nda

³⁰³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1963 Günlüğü, 06.02.1963, 15.04.1963, 06.07.1963; 1964 Günlüğü, 29.03.1964, 03.05.1964.

³⁰⁴ Aydın, "Yaşayan Edebiyat", s.88-89; Yaşar Kemal, *Zulmün Artsın*, YKY, İstanbul 2018, s.166.

³⁰⁵ Taha Toros, "Adnan Saygun'dan Anılar", *Tarih ve Toplum*, C.15, S.87, Mart 1991, s.17.

³⁰⁶ Ferit Celâl Güven, "Sporcularımızın Yunanistan'da Uğradığı Çirkin Tecavüzler", *Türk Sözü*, 25.05.1949, S.7521, s.1; "Kabahat Kimde?", *Türk Sözü*, 15.08.1954, S.9074, s.1.

³⁰⁷ *Birinci Basın Kongresi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, s.18,24,35,51,57.

³⁰⁸ *Hakimiyeti Milliye*, Balkan Birliği Cemiyeti, 27.01.1931, S.3428, s.2.

alınan karar gereği Aralık 1936'da Ankara'da *Balkan Basın Birliği Türk Millî Komitesi* kurulmuş ve Ferit Celâl de dönemin önde gelen gazetecileriyle birlikte üye olmuştur.³⁰⁹ 1939 yılında ise devlet erkânının da hazır bulunduğu Birinci Neşriyat Kongresine katılmış, Mükâfat, Yardım ve Propaganda İşleri Encümeni'ne seçilmiştir.³¹⁰ Aynı yıl, İçişleri Bakanlığı'nda toplanan Basın Birliği Kongresi'nde merkez idare heyeti yedek üyeliğine getirilmiştir. Kardeşlerinden Coşkun Güven Adana bölgesi idare heyetine, Nevzat Güven ise Adana bölgesi haysiyet divanına asil üye olarak seçilmiştir.³¹¹ 1941'deki Türk Basın Birliği Genel Kongresi'nde Ferit Celâl, yüksek haysiyet divanı asil üyeliğine seçilirken, Nevzat Güven de merkez idare heyeti yedek üyeliğine getirilmiştir.³¹² 1943'te de Ferit Celâl tekrar yüksek haysiyet divanına seçilmiştir.³¹³ 4 Ocak 1946'da başlayan ve Ankara Halkevi'nde düzenlenen 3. Genel Kongrede ise kongre ikinci başkanlığına getirilmiştir. İki gün süren kongrede Ferit Celâl İstanbul basının hazırlıklı gelerek, seçim oyunlarına başladığını söylerken, meslek dışı birçok konuya sapılmasından şikâyet etmiştir.³¹⁴ Bu birliğin lağvının ardından bu kez 1946'da Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Hakkı Tarık Us, Naşit Hakkı Uluğ, Muvaffak Sunal, Hayreddin Karan ile birlikte kurucu üye olarak *Türkiye Basın Birliği*'ni oluşturmuşlardır.³¹⁵ 1947 Mart'ında Recep Peker başkanlığında 80 gazetecinin yer aldığı bir Basın Kongresi daha toplanmıştır.³¹⁶

Ayrıca 1946 yılının başında yaptıkları bir toplantının ardından,³¹⁷ eski mesai arkadaşı ve meslekteki en büyük rakibi Ahmet Remzi'nin oğlu Aydın Remzi Yüreğir'in de bulunduğu bazı isimlerle birlikte 1946'da Güney Bölgesi Gazetecileri adlı bir cemiyet kurmuşlardır. Bu cemiyetin sahası Adana, Hatay ve İçel bölgelerini kapsamaktadır.³¹⁸ Ferit Celâl, bu cemiyetin etkinliklerine katılım sağlamıştır.³¹⁹ Güney Bölgesi Gazetecileri Cemiyeti ilk kongresini 4 Ocak 1947'de Adana Şehir Kulübü'nde

³⁰⁹ *Akşam*, Balkan Basın Birliği, 05.12.1936, S.6515, s.2.

³¹⁰ *Ulus*, Birinci Neşriyat Kongresi Dün Açıldı, 03.05.1939, S.6374, s.7.

³¹¹ *Akşam*, Basın Birliği Kongresi Dün Ankara'da Toplandı, 11.07.1939, S.7442, s.1,11.

³¹² *Akşam*, Basın Kongresi Mesaisini Bitirdi, 07.11.1941, S.8278, s.1-2.

³¹³ *Akşam*, Basın Birliği Kongresi, 16.12.1943, S.9034, s.2.

³¹⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 04.01.1946, 05.01.1946; *Ulus*, Basın Birliği Genel Kongresi Dün Açıldı, 05.01.1946, S.8784, s.1-2.

³¹⁵ *Akşam*, Basın Cemiyeti, 11.06.1946, S.9932, s.2.

³¹⁶ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1947 Günlüğü, 01.03.1947.

³¹⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 27.01.1946.

³¹⁸ *Türk Sözü*, Güney Gazetecileri Bir Birlik Kuruyorlar, 06.12.1946, S.6781, s.1.

³¹⁹ *Ulus*, Güney Gazetecileri Tarafından Dün Verilen Ziyafet, 10.01.1946, S.8789, s.2.

gerçekleştirmiş, yeni yılın bütçesi kabul edilmiştir. İdare kurulu seçimleri gizli oyla yapılırken, Ferit Celâl'in kardeşi Nevzat Güven asil üyeliğe seçilmiştir. Ferit Celâl ve diğer kardeşi Coşkun Güven ise yedek üye olmuştur. Ayrıca Ferit Celâl açık oyla belirlenen Haysiyet Divanı asil üyeliğine seçilmiştir.³²⁰ Aralık ayında bir kongre daha toplanmış, kongreye Ferit Celâl başkanlık etmiştir.³²¹ Cemiyetin ilk idare kurulu toplantısı ise 27 Aralık'ta *Yeni Adana* gazetesi idarehanesinde yapılmış ve katılacakların davetlerini kongre başkanı sıfatıyla Ferit Celâl telgraf aracılığıyla yapmıştır.³²² Bu cemiyetten daha sonra sorun yaşadıklarını gazeteden yayınlarak ayrılmışlar, daha sonra bunun nedenini de açıklamışlardır.³²³

Ferit Celâl'e 1959 yılında Ankara'da Basın Yayın Genel Müdürü Timur Kılıç'tan 25 yıllık gazetecilik hayatı için bir tebrik mektubu ve serbest basın kartı verilmiştir.³²⁴ 1969'da ise İstanbul Basın Cemiyeti'ne üye olmak için başvuruda bulunmuş, Ocak 1970'te kabul edildiği bildirilmiş ve 1 Aralık 1969 tarihi itibarıyla üye sayılmıştır. Cemiyetin toplantılarına fırsat buldukça katılmıştır.³²⁵

XII. Vefatı

A. Genel Sağlık Durumu

Ferit Celâl uzun boylu ve dirençli bir yapıda olmasına karşın Milli Mücadele dönemindeki amipli dizanteri hastalığından sonra defalarca hastalıklar yaşamış, ameliyatlara geçirmiştir. 1944 Mart'ında mide ve bağırsaklarından rahatsızlık yaşamış, doktoru kalın bağırsağında ülserden şüphelenmiştir. Aynı yılın Nisan ayında hastaneye gözlem amaçlı yatmıştır. Mayıs ayında ise bir başka hastanede mide mesanesi alınmıştır. Kendisine tüm doktorlar yoğun ve aralıksız çalışmadan kaynaklı rahatsızlık yaşadığı teşhisini koymuştur.³²⁶ 1961'de bağırsaklarındaki ağrılar ve kanamalar aylardır geçmeyince önce Cerrahpaşa'da muayenesi yapılmış, 3 Kasım tarihinde

³²⁰ *Türk Sözü*, Güney Gazetecileri Kongresi Toplandı, 05.01.1947, S.6806, s.1.

³²¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1947 Günlüğü, 25.12.1947.

³²² *Türk Sözü*, Güney Bölgesi Gazeteciler Cemiyeti İdare Kurulu Bugün İlk Toplantısını Yapıyor, 27.12.1947, S.7099, s.1.

³²³ *Türk Sözü*, Güney Bölgesi Gazeteciler Cemiyeti'nden Ayrılıyoruz, 30.09.1960, S.11679, s.1; G. Bölgesi Gazeteciler Cemiyeti'ne Cevabımız, 02.10.1960, S.11681, s.1,4.

³²⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1959 Günlüğü, 06.11.1959.

³²⁵ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1969 Günlüğü, 19.06.1969; 1970 Günlüğü, 13.01.1970, 14.01.1970; 1971 Günlüğü, 01.02.1971.

³²⁶ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 01.03.1944, 21.04.1944, 29.05.1944, 31.05.1944.

yattığı ve oğlu Güngör'ün de görev yaptığı İstanbul Amerikan Amiral Bristol Hastanesi'nde 10 Kasım'da kalın bağırsaklarından iki buçuk saat süren bir ameliyat olmuştur.³²⁷ 1968 yılında aynı hastanede bu kez uzun süredir sağlık sorunları yaşadığı idrar yollarından bir ameliyat geçirmiş, ameliyat sonrasında komplikasyonlar yüzünden bir hafta hastanede yatmıştır.³²⁸

Ferit Celâl Güven, önce küçük kızı, ardından oğlunun vefatı üzerine oldukça üzülmüş, 22 Eylül 1974'te eşinin de akciğer kanseri dolayısıyla vefatı üzerine hayatının son günlerini çok sevdiği eşinden mahrum sürdürmüştür.³²⁹ 24 Kasım 1975'te vefat eden Ferit Celâl, 26 Kasım'da Şişli Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir. TBMM Başkanı Mustafa Kemal Güven, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüboğlu, Halkevleri Başkanı taziye dileklerinde bulunmuş, İstanbul Eski Muharipler Cemiyeti, İstanbul ve Çukurova Gazeteciler Cemiyetleri, Basın-İş Sendikası üyeleri, TRT çalışanları, basın mensupları bizzat cenazeye katılmışlardır.³³⁰ Hem Fahime Hanım, hem de Ferit Celâl Bey, gelininin evinde iken hayata veda etmişlerdir.³³¹

B. Vefatının Ardından Söylenenler

Ferit Celâl'in vefatının ardından sevenleri onun hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir. Örneğin gelini Nurten Güven; "*Ferit Celâl Güven, çok enteresan, çok akli başında, çok ilerici biriydi.*" demektedir.³³² Büyük torunu Murat Güven ise büyük babasını *aşırı namuslu* ve bundan ödün vermeyen birisi olarak tanımlamaktadır. Bu noktadan dolayı da dedesini oldukça çok sevdiğini belirtmektedir. Ferit Celâl'in insanları okuyabildiğini ve empati sahibi olduğunu söylemektedir. Karşısındaki insanı dinleyip analiz ederek önerilerde bulunduğunu ve bu tip insanların dünyada ne kadar az olduğunu ifade etmektedir. Yine "*enteresan bir adamdı*" diyerek onunla gurur duyduğunu ifade etmekte ve hayatının anlamlı olan günlerini dedesini tanımış olduğu ve birlikte vakit geçirdiği anlar olarak anlatmaktadır. Dedesinin bazı siyasi görüşlerini

³²⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1961 Günlüğü, 03.11.1961, 10.11.1961; *Türk Sözü*, F. Celâl Güven Başarılı Bir Ameliyat Geçirdi, 11.11.1961, S.12005, s.1.

³²⁸ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1968 Günlüğü, 18.05.1968.

³²⁹ Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019; *Milliyet*, 24.09.1974, s.6. Bu günlerine ait bir fotoğraf için bak. Ek-7.

³³⁰ *Milliyet*, 25.11.1975, s.10; *Milliyet*, 05.12.1975, s.5.

³³¹ Nurten Güven ve Ferit Güven ile görüşme, 24.12.2018.

³³² Nurten Güven ve Ferit Güven ile görüşme, 24.12.2018.

anlatırken de onun ihtilâli değil değişmeyi, evrimi seven birisi olduğunu söylemektedir.³³³ Ferit Celâl'in vefatının ardından bazı isimler de onun hakkında görüşlerini kaleme almışlardır. Bunlardan birisi olan ve *Türk Sözü*'nün ilk yıllarında omuz omuza çalışan Uluğ İğdemir; vefatı, “*Bir tarih yaprağı daha kapandı. Birinci Dünya Savaşı'nın genç Yedek Subayı, Kurtuluş Savaşı'nda Adana cephesinin gönüllü Grup Komutanı, gazeteci, milletvekili, Ankara Halkevinin başarılı başkanı ülkücü Ferit Celâl Güven de aramızdan ayrıldı.*” diyerek duyurmaktadır. Kendisini Adana'da Mehmet Emin Yurdakul aracılığıyla *Yeni Adana*'da başyazar iken 28 yaşında tanıdığını söyleyen İğdemir, “*uzun boylu, güzel konuşan, canlı, ateşli, esmer güzeli*” biri olarak tanımlamaktadır. Nitekim Uluğ İğdemir, o sıralarda Mehmet Emin aracılığıyla Adana'da görevlendirilmiş, Ahmet Remzi ve Ferit Celâl'in teklifiyle de *Yeni Adana*'da düzeltmen olarak işe başlamıştı. İlerleyen yıllarda farklı zamanlarda birlikte çalışma fırsatı yakalayan İğdemir, Ferit Celâl'i çok dürüst, dünya malına önem vermeyen, sanatçı ruhlu ve duygusal biri olarak anlatmaktaydı. Onun hakkında “*Adana'nın Fransızlardan geri alınması sırasında birçok insan meşru veya gayri meşru yollardan para kazanma yoluna sapmıştı; Ferit bu çeşit bir yolu hiçbir zaman yeğlemedi.*” demektedir.³³⁴

Ferit Celâl'in ardından onunla ilgili görüşlerini yazan bir diğer isim Vedat Günyol ise, onun kısa hayat mücadelesini anlatmaktadır. Ferit Celâl'in Pertev Naili Boratav'ın yargılanması esnasındaki tanıklığı³³⁵ sonrasında kendisine yakınlaştığını belirten Günyol, onu onurlu ve namuslu bir adam olarak tavsif etmektedir. Onun dilde, kafada ve gönülde ne kadar genç bir insan olduğunu görmek için yazılarına bakmak gerekir diyerek yazısını sonlandırmıştır. Ayrıca Günyol, Bülent-Rahşan Ecevit çiftinin Ferit Celâl'in vefatı üzerine gelini Nurten Güven'e çektikleri telgraftan da bahsetmektedir.³³⁶

Ferit Celâl için kaleme alınan bir diğer yazının sahibi ailenin de akrabası olan Memet Baydur olmuştur. Ferit Celâl'in eşi Fahime Güven, Baydur'un babaannesinin

³³³ Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

³³⁴ İğdemir, “Ferit Celâl Güven”, s.31-37.

³³⁵ Ferit Celâl 7 Mart 1949'da Ankara VI. Asliye Ceza Mahkemesindeki bu tanıklığı üzerine şöyle yazmaktadır: “*Ankara Halkevinde verdiği konferanslarda hiçbir propaganda tesiri görmediğimi söyledim. Vicdanımın sesine uydum. Ancak gerçek olanı söyledim. Bu hususta müsterihim*”. *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1949 Günlüğü, 07.03.1949.

³³⁶ Günyol, “Ferit Celâl”, s.1-7.

kız kardeşidir.³³⁷ Tatil zamanlarında Ferit Celâl'in evinde kaldığını anlatan Baydur, Feneryolu'nda bulunan evdeki kitaplığı "*didiklediğini*" ifade etmektedir. Akşamüstü balkonda içilen çayın yanında da okunan kitapların analizini Ferit Celâl ve eşi Fahime Güven ile birlikte yaptığını söylemektedir. Buradaki konuşmaların özgürlük havasında ve ciddi tartışmalar olduğunu belirtmektedir. Bu eve gelen birçok sanat ve edebiyat adamıyla tanışma fırsatı bulup Güngör Güven'in oğulları Murat, Engin ve Ferit ile böyle bir ortamda büyüdüğünü yazan Baydur, yazar olduğunda Ferit Celâl'in hayatındaki önemini kavradığını ifade etmektedir. Baydur, Ferit Celâl'i, "*güzel insan... Müdahaleci bir aydın, aydınlanma insanı*" sıfatlarıyla tanıtırken "*...tanıdığım en güler yüzlü, en hoşgörülü otorite, enişte-dede.*" demektedir. Yine "*...ince zevklerin, derin bir öğrenme ve öğretme tutkusunun insanı.*" olarak tanımladığı Ferit Celâl ile öğrenim için gittiği Londra'dan mektuplaştığını söylemektedir. Baydur lisedeyken daktilonun başına geçerek Ferit Celâl'in "*duru, temiz, güzel Türkçesiyle*" söylediklerini yazdığını belirtmektedir. "*Büyük bir bilgi ve görgü hazinesi.*" olarak tanımladığı Ferit Celâl'in son yıllarında her şeyle ince ince dalga geçtiğini, yalnızca iki şeye dayanmadığını yazmaktadır. Bunlardan ilki, laikliğin önemi ve değeri ile ondan uzaklaşmanın doğuracağı sıkıntıları anlatarak belirttiği "*bağnazlık, yobazlık ve tutuculuktur*".³³⁸ Diğeriyse ulusça bağımsız olmadıkça bireysel bağımsızlığın bir anlamı olmadığını belirttiği "*sömürgecilik*"tir. Baydur bu iki şeye tahammülü olmadığını belirttiği Ferit Celâl'i son olarak öğrendiği birçok değerli bilgiyi anlatarak anmaktadır.³³⁸

Kendisi hakkında yalnızca vefatından sonra yazılar kaleme alınmamış, özellikle, *Türk Sözü*'nün yıldönümlerinde ve bazı parti tanıtımlarında Ferit Celâl ile ilgili yorumlarda bulunulmuştur. Örneğin *Türk Sözü*, 31 yaşına girdiğinde Ferit Celâl hakkında da gazete mensubu Cenap Çetinel tarafından bir yazı kaleme alınmıştır. Çetinel, Güven kardeşlerin hem yaşça hem boyca en büyüğü olarak tanıtmaya başladığı Ferit Celâl'i "*Kibarlık, centilmenlik ve tevazuu timsali.*" olarak tanımlamıştır. Onun daima seyahat halinde oluşunu, "*Mekândan münezzehdir. Göçmen*

³³⁷ Fahime Hanım'ın kız kardeşi olan Malike Hanım, Nazif Baydur ile evlidir ve bu evlilikten Suat adlı bir çocukları olacaktır. Suat Bey'in çocukları ise Ahmet ve Memet Baydur'dur. Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

³³⁸ Memet Baydur, "Ferit Celâl Güven", *Cumhuriyet*, 29.05.1994, s.13.

kuşlara benzer.” şeklinde betimlemektedir. Yılın altı ayı İstanbul, dört ayı Adana, iki ayı da Ankara’da bulunduğunu, gazete işleri ile hararetle çalışmaya başladıklarında uzun süre işi başında kalacağını söylese de bir süre sonra yerinden duramayarak mutlaka gittiğini anlatmaktadır.³³⁹ Adana’nın yetiştirdiği önemli isimlerden birisi olan Ferit Celâl Güven’in adı bugün merkez İstiklâl Mahallesi’nde bir caddede yaşatılmaktadır.

---

³³⁹ Cenap Çetinel, “31. Yıldönümünde Türk Sözü”, *Türk Sözü*, 01.01.1955, S.9190, s.2.

İKİNCİ BÖLÜM

FERİT CELÂL GÜVEN'İN FİKİRLERİ

I. Siyasal Fikirleri

A. Milli Mücadele Dönemi

Yalnızca “...memleket ve millet adına harcanması mubah sayılacak olan bir ihtiras.” olarak tanımladığı³⁴⁰ politika ile ilgili, genellikle güncel siyasal olaylar hakkında yazılar kaleme alan Ferit Celâl bazen hatıralarını da yazmıştır. Örneğin I. Dünya Savaşı'nda İran Azerbaycanı'nda bulunan Ferit Celâl, daha önce İstanbul'da yayınlanan *Haftalık Mecmua*'da çıkan bir hatırasını kendi gazetesinde yayımlamıştır. Bu hatırasında; 23 Kasım 1918'de Tebriz'i terk eden Osmanlı ordusuyla birlikte trenle dönerken “*Bu zengin sevimli Türk şehrinden ayrılırken evimden, ana yurdumdan ayrılır gibi bir ezâ, bir üzüntü his ediyorum.*” ifadesini kullanan Ferit Celâl, bölgedeki İngiliz ve Ermeni propagandasından da bahsetmiştir.³⁴¹

Yeni Adana'da işgal döneminde Dündar takma adıyla yazdığı dönemde genellikle Kuva-yı Milliye aleyhindeki yazılara karşı düşüncelerini kaleme alan Ferit Celâl, bu yüzden de daha çok dönemin güncel konuları üzerinde durmuştur. Özellikle bu dönemde *Ferda* ve *Adana Postası* gazetelerine karşı vatansever duygularıyla, çarpıtılan olayları asıl taraflarıyla okuyuculara aktarmaktadır. Örneğin; *Ferda* gazetesinin 20 Aralık 1920 tarihli bir yazıda Kuva-yı Milliyecilerin rüşvetçilik ve yiyicilik amacıyla meydana atıldığı ve onların çeteci, soyguncu, yağmacı olduğu iddialarına karşılık olarak “*Bu milleti seven onu soymaz, onu kahre uğratmaz, onun yanık bağrından bir şey ümit etmez. Vatanı seven şeref ve şan peşinde koşmaz. Irkının bu günkü halini gören bir kimse her türlü ikbal ve hırsını unuttur. Yoksa din ve vatan uğrunda asırlardan beri yoksulluk ve sefalet içinde yanık, yıkık canların altında yüreğine taş basarak evlat acılarına tahammül eden bu milletin hissiyat ve mukaddesatını maske olarak kullanıp da her şeyin yoluna girip, düşmanların başı ezilmeğe başladığı bir sırada düşman saflarına girecek kadar zilleti ahlakiye(alçaklık, aşağılık) göstermez.*” demektedir.³⁴² *Adana Postası* adlı işgal yanlısı gazete ise Kuva-

³⁴⁰ Ferit Celâl Güven, “Mareşal'in Son Beyanâtı”, *Türk Sözü*, 08.02.1947, S.6835, s.1.

³⁴¹ Güven, “Tren Kazası”, s.2.

³⁴² Çelik, “Ferit Celal Güven”, s.176-177.

yı Milliye'yi Bolşeviklikle suçlayınca Ferit Celâl'in buna karşı çıkararak Anadolu'nun Bolşevik olmadığını ve ileride de olmayacağını yazdığı görülmektedir.³⁴³ Bu konuya paralel olarak Bolşevik Rusların, geçmişteki Çarlık Rusya'sı ile aynı olduğunu; Kafkasya'da, Buhara'da Ural'da Kırım'da "*Türk gençliğini turpanla doğradı.*" diyerek örneklemiştir. Bakü'nün, Gence'nin sokaklarında masum Türk çocuklarını cezalandırdılar demektedir.³⁴⁴ *Adana Postası*'nın haberlerine karşılık 31 Mayıs 1921 tarihli *Satılmışlar* başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazısında oldukça sert bir dilde sahte iddialara karşı çıkmış ve Fransızlara hizmet edenlerin vatan hakkında söz söyleyemeyeceğini belirtmiştir.³⁴⁵ Çünkü buradaki mücadelenin gerekçesini sonraki yıllarda, Fransız işgal ordularının ve idaresinin varlığı olarak görmüştür. Bu mücadelede bağımsızlık ve şeref uğruna savaşılan milletin içinde buldukları şartları düşünmeden işgal kuvvetlerinin üzerine atıldığını söyleyerek Türk topraklarına ayak basmalarından itibaren Türk direnciyle karşılaşan Fransızların bunu çok iyi bildiğini anlatmıştır. Mücadelenin Türk milletinin kendi kararından doğduğunu da aktarmıştır.³⁴⁶ Adana'daki mücadeleler hakkında da fikirlerini kaleme almıştır. Örneğin Adana'da Milli Mücadele sırasında az sayıdaki Kuva-yı Milliye üyelerince Fransız taburunun esir alınmasını yazmıştır.³⁴⁷

Padişah hakkındaki bir yazısında da padişahı, milletin derdiyle dertlenmesi gerekirken, taht üstünde oturup taç giymekte olduğunu ve böyle bir padişahlığın olamayacağını belirterek, üstüne bir de millete karşı düşman ordularına öncülük etti diyerek eleştirmiştir.³⁴⁸ Ayrıca İstanbul'a seslenerek Anadolu'nun seçimini yaptığını belirttiği 8 Şubat 1921 tarihli "*İstanbul'dakilere*" başlıklı yazısında; "*Utan İstanbul! Daha dün Anadolu Çanakkale'nin bir avuç toprağı üzerine beş yüz bin kişilik bir mezar bıraktı... Ocağında birçok sefil öksüzler, yetimler bırakarak o sahillere gömüldü. Sen ona şimdi, zincire, esarete katlan, diye haykırıyorsun ha... İstanbul, hainsin, nankörsün. Sen o mai sahillerde, sümbüllü laleli bahçelerde yaşamayı esarete tercih ediyorsun. Senin içine hiç şüphesiz Bizans'ın kokmuş riya ve zillet hissi dolmuş.*"

³⁴³ Güven, "Yirmi Sekiz Yıl Önce Başlayan Mücadelem", s.1.

³⁴⁴ Güven, "25 Yıl Evvel Türksözü'nde Yayınlanan Komünizm Aleyhinde Bir Makale", s.1.

³⁴⁵ İslam, *Yeni Adana*, s.32-33.

³⁴⁶ Güven, "Hata Ediyor", s.1.

³⁴⁷ Ferit Celâl Güven, "Kırk Kahramanlar", s.17-18,20. Bu yazısını daha sonraki yıllarda Türk Sözü'nde de yayınlacaktır.

³⁴⁸ Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.78; Çelik, "Ferit Celal Güven", s.177.

serzenişinde bulunarak artık İstanbul'dan ümidinin kesildiğini anlatmaktadır.³⁴⁹ Sakarya Savaşı zaferinin ardından ise “*Bir vatan tehlikeye maruz kaldığı zaman onun çocukları bizim gibi bütün mevcudiyeti ile çalışırsa hiçbir şeyden yılmayarak kanını akıtmaktan çekinmezse elbette o vatan kurtulur.*” diyerek mutluluğu göreceklarını yazmıştır.³⁵⁰

Ferit Celâl, Adana'nın işgalden kurtulmasıyla beraber artık gerçek adını kullanmaya başlamıştır. Bir yazısında yaşanan büyük sevinci anlatırken, Türk'ün esir olamayacağını ekleyerek “*Türk'ün cennet yuvaları*” olarak tanımladığı İzmir, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi işgal altındaki şehirleri de unutmuyarak ve Anadolu'nun onları düşman elinde bırakmayacağına dair söz verdiğini hatırlatarak yakında kendilerinin yaşadığı sevinci onların da duyacağını belirtmiştir.³⁵¹ Dumlupınar zaferinin hemen her yıldönümünde köşesinde 30 Ağustos'tan bahseden Ferit Celâl, bu zaferin gerçekleşmemesi halinde tüm kutsallarımızla birlikte, insanlık şerefimizden mahrum bir hale düşecektik diyerek bağımsızlık için milletçe çok ıstıraplar çekildiğini yazmıştır. Bu zaferin yalnız meydan muharebesi değil, aynı zamanda “*...melun bir saltanat, milli bünyemizi kemiren hurafeler, eski zihniyetler hülasa ruhumuza diz çökmüş ne kadar karanlık ve sefil şeyler varsa Yunan ordusuyla beraber vatanın her yerinde can vermiştir.*” demektedir.³⁵² Milli Mücadele hakkında anlatımlarında savaş dönemindeki yoksunluk ve çaresizlikten bahsederek başlatmakta ve Mustafa Kemal'in bu ortamda umudu olan tek kişi olarak anlatmaktadır. Çünkü o devirdeki birçok kişinin ya İttihat ve Terakki'den hınç alma derdinde olduklarını ya da işgal kuvvetlerine hoş görünmek için vatansever Türk çocuklarını eşkıya gibi göstererek ipe çekmekle uğraştığını söylemektedir.³⁵³

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından gerçekleşen Lozan Barış Antlaşması hakkında da imzalanmasının yıldönümlerinde daima yazılar kaleme alan Ferit Celâl, “*anavatanı bir üsera kampı haline*” getiren Sevr yerine Milli Mücadele'nin tamamlayıcısı olan Lozan'ın hayata geçtiği devreleri ve onun getirilerini

³⁴⁹ İslam, *Yeni Adana*, s.172-173.

³⁵⁰ Coşar, *Milli Mücadele Basını*, s.82.

³⁵¹ Güven, “İstiklâl”, s.1-2.

³⁵² Ferit Celâl Güven, “Zafer Daima İnandığımız Şeydir”, *Türk Sözü*, 30.08.1940, S.4820, s.1; “30 Ağustos Zaferi”, *Türk Sözü*, 01.09.1945, S.6404, s.1,3; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.156,208-209.

³⁵³ Ferit Celâl Güven, “Atatürk ve Gençlik”, *Türk Sözü*, 19.05.1951, S.8119, s.1.

ilerleyen yıllarda da olumlu bir şekilde anlatmıştır.³⁵⁴ Ferit Celâl, savaş dönemlerini zaman zaman hatırlayarak, duygu ve düşüncelerini yansıtmıştır. Örneğin Revandiz’de şehit olan genç bir Türk askerinin not defterinde okuduğu cümleyi unutamadığını söyleyen Ferit Celâl, kaybettiği gençliği ve arkadaşları için hüzünlenmektedir. Kendi nesilleri için şu ifadeyi kullanmıştır: “*Bizim nesil... cehennem gibi dertlerin üzerine kurulmuş olan Sıratlardan geçeceğiz diye tükenip erimişlerdi.*”³⁵⁵

B. İç Politika

Tuttuğu günlüklerde ve yayınladığı yazılarda daima gündelik politikadan bahsetmiştir. Hükümetlerin hamlelerini değerlendirmiş, politikacıların davranış ve tutumlarını ele almıştır. Genelde keskin hükümlerden kaçınmış olsa da zaman zaman fikirlerine ters düşen bir siyasi hamleyi sert biçimde eleştirmiştir. Diğer yandan şahsi politik fikirlerini yansıtan yazılar kaleme almış, bu yazıları siyaset sahasında bazen karşılık bulmuştur. Örneğin TBMM’de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu görüşmeleri sırasında Cumhurbaşkanı veto hakkı tartışmaları devam ederken, Ferit Celâl *Türk Sözü*’nde “*Milletin Hakimiyeti*” adlı bir yazı kaleme alarak veto hakkının karşısında durmuş, bu yazısı Ankara’da olumlu bir etkide bulununca da Ankara’ya gitmiştir. Adana milletvekillerinin bu makaleyi göstererek “*İşte hür memleketler böyle olur.*” dediklerini İğdemir’e mektubunda yazan Ferit Celâl, Feridun Fikri’nin, Osman Zade’nin, Ziya Gevher’in övgü dolu sözler söylediğini belirtmiştir.³⁵⁶ İlerleyen dönemde bu kez milletvekili sıfatıyla bulunacağı TBMM’nde gerçekleşen tartışmalar veya konuşmaları bazen özetleyerek yazmış, verilen önergelerden bahsetmiştir. Kendi siyasi hayatı hakkında da bazen değerlendirmelerini yazmıştır. Kendisinin milletvekilliği hakkında, Urfa milletvekilliği son bulurken “*Üç buçuk senedir mebus bulunuyorum, hayatımda hiçbir değişiklik görmedim sadece bir mebus sıfatıyla üç buçuk senemi geçirdim.*” diyerek hayatını normal olarak idame ettirdiğini not düşmüştür.³⁵⁷

Diğer taraftan Ferit Celâl’in değerlendirmelerinde göze çarpan bir diğer nokta, siyasetin bizzat kendisini beğenmemesidir. “...*çok ince bir sanattır sadece el sıkılmakla*

³⁵⁴ Ferit Celâl Güven, “Lozan’ın Manâsı”, *Türk Sözü*, 25.07.1940, S.4788, s.1-2; “Lozan Sulhu Türk Milletinin Büyük Bir Eseridir”, *Türk Sözü*, 24.07.1952, S.8465, s.1-2.

³⁵⁵ Güven, “Gençler Arasında”, s.1.

³⁵⁶ İğdemir, “Ferit Celâl Güven”, s.33-34.

³⁵⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 26.03.1931.

olmaz, hüner ve dirayet ister.” dediği³⁵⁸ politikadan soğuduğu sıralarda da “...şu iğrenç politika, en kutsi şeyler ortadan silinip gidiyor.” yazarak düşüncesini ortaya koymuştur.³⁵⁹ Politik hayata eleştirisinden birisi de iç politikada yaşanan kısır tartışmalar ve geçici güzellmeler içindir: “İç politika ‘bahar havası’ gibi sözler artık bayatlamış kandil simidine döndü. Herkesin elinde bir külah, birbirlerinin başına giydirmekle meşguller.”³⁶⁰ Özellikle politik hayatta yaşanan keskin dönüşleri her daim eleştiren Ferit Celâl’in bu konudaki eleştirileri oldukça sık karşımıza çıkmaktadır.

1. Cumhuriyet Halk Partisi

Siyasi yazılarında zaman zaman okurlarına önerilerde bulunarak kuruluşundan beri bağlı bulunduğu,³⁶¹ “*milletin ihtiyaçlarından doğan*”³⁶² ve ona göre ülkeye Milli Mücadele’de Müdafaa-i Hukuk Grubu ile demokrasiyi getirmiş olduğunu savunduğu³⁶³ CHP için oy istemiştir. Bazen bu durum bir propaganda örneği şekline bürünmüştür.³⁶⁴ Hatta halkın başka yöne kayacağına ihtimal vermeden, Halk Fırkası’nın çevresinden taşmanın ülke için felakete neden olacağı görüşündedir.³⁶⁵ Ancak tüm bu ifadelerinin yanında Ferit Celâl için partililik bir taassuba varmamaktadır. Kendisinin ifadesiyle bir “*şuursuzluk ve budalalık olan taassup... Yalnız partililikte değil her alanda dar görüşün, karanlığa saplanışın*” yansımasıdır. Ona göre mutaassıp olmayı mümin olmakla karıştırmamak gerekir, çünkü insan herhangi bir ilkenin veya dinin mümini olabilir, ancak mutaassıbı olursa buna kara cehalet denmektedir. Kendisini yalnızca buradaki mümin tanımına siyaseten benzeterek sadık bir partili olarak ifade etmekte, düşüncenin değişmesinin kapı

³⁵⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1959 Günlüğü, 16.01.1959.

³⁵⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1950 Günlüğü, 12.05.1950.

³⁶⁰ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1957 Günlüğü, 19.03.1957.

³⁶¹ Ferit Celâl Güven, “Bir Kez Daha Konuşmak İcap Etti”, *Türk Sözü*, 02.10.1948, S.7332, s.2.

³⁶² Ferit Celâl Güven, “Partimiz İhtiyaçlarımızın Bir Eseridir”, *Türk Sözü*, 04.06.1939, S.4447, s.3.

³⁶³ Ferit Celâl Güven, “Bizim Demokrasi”, *Türk Sözü*, 18.10.1946, S.6745, s.1. Demokrasinin ana temellerinin atılmasını ise TBMM’nin açılması olarak gösterecektir. “23 Nisan 1920 ve Demokrasi”, *Türk Sözü*, 23.04.1949, S.7498, s.3.

³⁶⁴ Örneğin bir belediye seçimi için boş konuşan kişiler yerine CHP’nin seçtiği adaylara güvenilmesini, başka yolun olmadığı ve bir sapkınlığa gerek olmadığını öğütlemektedir. Bunu yaparken CHP’nin o güne kadar hep doğru kararlar aldığı belirtmektedir. Ferit Celâl Güven, “Şar İşleri ve Seçimi”, *Türk Sözü*, 27.09.1934, S.3031, s.1. Yine DP iktidarının muhalefete karşı tavırlarını eleştirirken, 1950 öncesinde muhalefete davranışını örnek göstererek açıkça CHP’nin iktidara gelmesini herkesin üzerine düşen bir görev olduğunu savunacaktır. “BM Meclisinde, Muhalefetin Durumu”, *Türk Sözü*, 22.12.1959, S.10470, s.1.

³⁶⁵ Ferit Celâl Güven, “Seçim İşleri ve Yumuşumuz”, *Türk Sözü*, 03.10.1934, S.3036, s.1.

değiştirmeye bir olmadığını söylemektedir.³⁶⁶ Demokrasinin ve onun gerekliliğini savunan ve ifade eden birisi olarak³⁶⁷ tek partili dönemde, ülkede tek parti olsa da CHP'nin demokrasinin gereklerini her zaman yerine getirdiğini, halkın her ihtiyacı için kapılarını açık tuttuğunu ve halkın bu yüzden başka alanlara kaymaya gerek duymayacağını söylemektedir.³⁶⁸ Ayrıca partinin başarısını da adaylarının halkın içinden olmasına bağlamaktadır.³⁶⁹

CHP'nin çok partili dönemde karşılaştığı sıkıntılarla ilgili, kendisini "*Halk Partili bir gazeteci*" olarak tanımlamış³⁷⁰ olsa da partisi adına öz eleştiri yapabilmekte ve partisinin politikalarını eleştirebilmektedir. Hatta genç yazarlara da seslenerek hiç düşünmeden partinizin hatalarını, eksikliklerini cesaretle halka duyurun demektedir. Partinin tek eksiğinin içerisinde partiye küskün, inkılâplara inanmayan kişilerin varlığı ve hatta bazı görevlerde bulunmasına sessiz kalışı olduğunu söylemiştir. Bu türden kişilerin çıkarları doğrultusunda partide kaldığını, çıkmaları önerildiğinde çıkmayacaklarını söylemiş ve CHP'nin halk nezdindeki sevgisini kullanmak istediklerini savunmuştur. "*Partilerde az, fakat karakterli üyelerin gücü gerekir, partililik işi görevini vatan meselesi yapan kişiler topluluğudur* görüşündedir ve "*renksiz kalabalıktan hiçbir hayır umulmaz.*" demektedir. Siyasete atılmış kişilerin mutlaka başı dik yürüme şerefine erişmesi gerekir diyerek, "*...siyasetçi haksız kazanç sağlamaktansa, eli boş kalsın ama temiz olsun.*" görüşündedir. Ferit Celâl, partide programa sadık ve yeni düşünceleri olanları görmek istemekte ve öneriler sunmaktadır.³⁷¹

³⁶⁶ Ferit Celâl Güven, "Particilik ve Taassup", *Türk Sözü*, 30.03.1947, S.6876, s.1; "Konuşmak İcap Etti", s.2.

³⁶⁷ Ferit Celâl Güven, "Seçim Hürriyeti ve Rey Emniyeti", *Türk Sözü*, 17.01.1948, S.7116, s.1,3.

³⁶⁸ Ferit Celâl Güven, "Parti Kurultayı", *Türk Sözü*, 28.05.1939, S.4441, s.1.

³⁶⁹ Ferit Celâl Güven, "Fırkaların İşleri", *Türk Sözü*, 04.10.1934, S.3037, s.1.

³⁷⁰ Ferit Celâl Güven, "Müsamaha İktidardan Beklenir", *Türk Sözü*, 05.12.1952, S.8575, s.2; "Tenkit Bir Cesaret Değil, Vazifedir", s.1.

³⁷¹ Ferit Celâl Güven, "Parti Kongreleri", *Türk Sözü*, 10.10.1946, S.6738, s.1,3; "Partimiz ve Partililer", *Türk Sözü*, 29.06.1946, S.6654, s.1; "İnkılâpçı CHP, Cesur, Hamleli, Taze Elemanlarla Cihazlandırılmalıdır", *Türk Sözü*, 10.12.1946, S.6784, s.1; "Partiler İmanlı İnsanlara Dayanmalı", *Türk Sözü*, 21.12.1946, S.6794, s.1; "Partimiz, Halkla, Aydınlarla Bir Çalışma Yolunu Bulmalı", *Türk Sözü*, 26.02.1947, S.6848, s.1; "Büyük Kurultaya Doğru", *Türk Sözü*, 18.04.1947, S.6891, s.1; "Hasan Saka Kabinesinin Durumu", *Türk Sözü*, 25.04.1948, S.7200, s.1; "Halkı İnandıracak Kararlar Bekliyoruz", *Türk Sözü*, 01.05.1948, S.7205, s.1; "Halka Örnek Olmalıyız", *Türk Sözü*, 09.06.1948, S.7235, s.1; "Yeni Kabine Etrafında", *Türk Sözü*, 15.06.1948, S.7240, s.1; "Partimizin Çok Noksan Bir Tarafı", *Türk Sözü*, 17.06.1948, S.7242, s.1; "İkinci Hasan Saka Kabinesi ve Birkaç Not", *Türk Sözü*, 23.06.1948, S.7247, s.1-2; "Devamlı ve Ölçülü Kararlara İhtiyacımız Var", *Türk Sözü*, 04.09.1948, S.7308, s.1-2; "Şeker İşleri Yine Şekerlendi", *Türk Sözü*, 21.09.1948, S.7322, s.1; "Lüks Vergisi", *Türk Sözü*,

CHP içinde bir ıslahat yapıma düşüncesini makalelerinde olduğu gibi günlüklerinde de dillendirmiştir.³⁷² Bir siyasi partinin rakip bir partiyi eleştirip, bu eleştirilerinde haklı çıkabilmesi için, önce kendisini eleştirebilmeli diye düşünmektedir. Çünkü Ferit Celâl'in topluma hizmet anlayışı “*Halka hoş görünmek değil, halka faydalı olmaktır.*”³⁷³ Yeri geldiğinde CHP'nin bazı hükümet hamlelerini eleştirmekten geri kalmamış, partinin geçmişteki hatalarını görmeyen partilileri samimi bulmamıştır.³⁷⁴ Ancak öte yandan o, partisinin zor günlerinde “*heybesini toplayıp gitmektense*”³⁷⁵ hataları düzeltmeye çalışmayı tercih etmiştir. Yine “*Bir siyasetçi düşüncesinde rötuşlar yapabilir, çünkü donmuş düşüncelerden yarar gelmez.*” diyerek, buna ani bir şekilde yüz seksen derece dönüş yapılmaması şartı getirmiştir. Sağlam karakterli siyasetçilere gereksinim olduğunun altını çizmiş, halkın hafızasının “*bukalemun gibi renkten renge girenleri*” hatırladığı ülkelerde bu gibilerine memleket işleri verilmez demiştir. Zaman zaman parti değiştirme üzerine de bu bağlamda değinmiş sert yorumlara vararak, bir çıkar için parti değiştirmek en hafif tabiriyle döneklidir yorumunu yapmıştır.³⁷⁶ CHP içindeki liderlik için İnönü'den başkasını düşünmemiş, o varken başkasını aramayı kibrit ışığıyla karanlıkta iğne aramaya benzetmesinde bulunmuştur.³⁷⁷ Bu düşüncesini 1960'lı yılların sonuna dek savunduğu tespit edilebilmektedir.

28.11.1948, S.7376, s.1-2; “Buz Dolapları”, *Türk Sözü*, 31.08.1949, S.7599, s.1; “Partilerdeki Çürük Kuvvetler”, *Türk Sözü*, 30.03.1949, S.7775, s.1; “CHP Ciddi Bir Yenileşmeye Gitmeye Mecburdur”, *Türk Sözü*, 21.05.1950, S.7811, s.1-2; “CHP Artık Paçaları Sıvamaıdır”, *Türk Sözü*, 26.04.1952, S.8394, s.1-2; “D.P. İlçe Kongresi Hâdisesine Üzıldük”, *Türk Sözü*, 10.05.1955, S.9298, s.2; “Seyhan C.H.P. Kongresi”, *Türk Sözü*, 03.07.1955, S.9341, s.2; “Bir Politikacı Daima: ‘Ellerim Bomboş Fakat Tertemiz!’ Diyebilmelidir”, *Türk Sözü*, 10.02.1956, S.9475, s.2; “Tenkit Bir Cesaret Değil, Vazifedir”, s.1; “Otomobil ve CHP Milletvekilleri”, *Türk Sözü*, 13.12.1959, S.10463, s.1; “Korkulu Rüya Görmektense”, *Türk Sözü*, 29.12.1959, S.10476, s.1; “37 Yaşındaki CHP”, *Türk Sözü*, 11.09.1960, S.11663, s.1; “Demokrasi ve Bizdeki Partiler”, *Türk Sözü*, 23.01.1963, S.12364, s.1; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.174.

³⁷² Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1947 Günlüğü, 02.05.1947.

³⁷³ Ferit Celâl Güven, “Hoşşiklik Etmeyelim!”, *Türk Sözü*, 25.05.1948, S.7222, s.1; “CHP. Dokuzuncu Büyük Kurultayı, Dinç ve Canlı Görünüyor”, *Türk Sözü*, 01.12.1951, S.8280, s.1; “Mücadele Siyasi Bir Partinin Gücüdür”, *Türk Sözü*, 18.10.1958, S.10140, s.1,3.

³⁷⁴ Ferit Celâl Güven, “Yeni Zamları Doğru Bulmuyoruz”, *Türk Sözü*, 20.10.1946, S.6747, s.1; “CHP Yüce Divanı ve Onun Kararları”, *Türk Sözü*, 29.01.1947, S.6826, s.1; “Eksiklerimizi ve Kusurlarımızı Söylemek Zafımız Değildir”, *Türk Sözü*, 09.02.1947, S.6836, s.1; “Hatalarınızı İtiraf Edebiliyor musunuz? Muvaffak Olursunuz!”, *Türk Sözü*, 13.10.1953, S.8839, s.1.

³⁷⁵ Ferit Celâl Güven, “Konuşmak İcap Etti”, s.2; “CHP’de Ayıklanma”, *Türk Sözü*, 31.07.1954, S.9066, s.1.

³⁷⁶ Ferit Celâl Güven, “Particilikte, Politikada Bukalemunlar”, *Türk Sözü*, 10.06.1955, S.9321, s.1-2; “Bizde Parti ve Particilik”, *Türk Sözü*, 06.02.1960, S.10505, s.1-2.

³⁷⁷ Ferit Celâl Güven, “CHP ve İnönü”, *Türk Sözü*, 17.08.1961, S.11934, s.1.

2. Siyasi Muhalefet

Siyasi partilerde her vatandaşın düşüncelerini açıkça söylemesi gerekliliğini ve bunun sonuçlarının ülkeye yararlı olacağını savunmaktadır.³⁷⁸ Demokrasiye verdiği önemde siyasi terbiyeden daima bahsederek, kendi zihniyetinden olmayanların şeref ve itibarıyla oynanmasına şiddetle karşı çıkar.³⁷⁹ Bulunmasından dolayı memnuniyet duyduğu³⁸⁰ muhalefet konusunda özellikle gündeme geldiği zaman mutlaka fikirlerini aktaran Ferit Celâl, muhalefetin bir gereklilik olduğunu söylemektedir. Bu düşüncesini Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendisini feshetmesi üzerine “*Bu bir ömürsüz muhalefet oldu. Fethi Bey tecrübesiz bir anne gibi 3 aylık çocuğunu sui tagaddiden[kötü beslenmeden] kaybetti. Buna acımamak mümkün değil. Bir muhalefetin yaşaması icap ederdi.*” diyerek yansıtmıştır.³⁸¹ Direksiyonda bulunan iktidara bir fren olarak tanımladığı muhalefetin asıl görevinin iktidarı denetlemek olduğunu düşünmekte ve yeri geldiğinde iktidarın değişmesinin demokrasinin bir gereği olduğunu belirtmektedir. Bir iktidarın gücünü ancak karşısındaki sert bir muhalefet ve eleştiriye dayanıklılığı ile anlayabiliriz demektir.

Öte yandan muhaliflikle ilgili bazı şartları bulunmaktadır. Gerçeğin en büyük silah olduğunu düşünmekte ve muhalefetin ihtimali düşük vaatlerle halkı aldatmanın muhalefet olmayacağını, totaliter rejimlerde olduğu gibi halkı ne pahasına olursa olsun zorlamamasını savunmaktadır. Ona göre çağdaş demokraside politika açık ve samimi olmalıdır. Yalan, iftira ve bol vaat yapan muhalefet için “...*sanat yapmaktadır.*” diyerek bu yöntemi eleştirmiştir.³⁸² Bir hastalık olarak tanımladığı iftiranın en fazla bir takım faziletsiz ve acizlerin başvurduğu bir yöntem olarak kullanıldığını

³⁷⁸ Ferit Celâl Güven, “Fikre ve Sözü Saygı”, *Türk Sözü*, 05.10.1947, S.7031, s.1.

³⁷⁹ Ferit Celâl Güven, “Demokrasi ve Terbiye”, *Türk Sözü*, 08.03.1950, S.7756, s.1; “Sokak Propagandası ve Propagandacılar”, *Türk Sözü*, 12.04.1950, S.7786, s.1; “DP'nin Muhalefeti Çürütme Metodları”, *Türk Sözü*, 01.07.1951, S.8156, s.1-2; “Nerede Kaldı Vatandaşın Şerefi?”, *Türk Sözü*, 29.08.1957, S.9894, s.1-2.

³⁸⁰ Ferit Celâl Güven, “Celal Bayar'ın Son Beyanati”, *Türk Sözü*, 22.01.1947, S.6820, s.1.

³⁸¹ *Akşam*, Mebuslar İnfisah Hakkında Ne Düşünüyorlar?, 19.11.1930, S.4349, s.2.

³⁸² Ferit Celâl Güven, “Zararlı Vaatler ve Partiler”, *Türk Sözü*, 22.06.1946, S.6648, s.1-2; “Muhalefetin Yalan Sanatı ve Saygısızlıkları”, *Türk Sözü*, 28.06.1946, S.6653, s.1,3; “Yalanı Propaganda Saymayalım!”, *Türk Sözü*, 30.06.1946, S.6655, s.1; “Partiler İmanlı İnsanlara Dayanmalı”, s.1; “Halkı Zorlamak Muvaffakiyet Değildir”, *Türk Sözü*, 24.01.1947, S.6822, s.1; “Muhalefet Sabırlı ve İhtiyatlı Olmalıdır”, *Türk Sözü*, 09.06.1950, S.7828, s.1-2; “İftira Bir Silah Olamaz”, *Türk Sözü*, 11.11.1950, S.7947, s.1; “Ancak Büyük Millet Meclisi'nin Sağduyusuna Güveniyoruz”, *Türk Sözü*, 08.06.1952, S.8429, s.1; “Bu Hürriyet Havası Devam Edebilir mi?”, *Türk Sözü*, 12.01.1956, S.9450, s.2; “Mecliste Muhalefetin Rolü”, *Türk Sözü*, 04.03.1956, S.9495, s.1; “Muhalefet Karşısında DP”, s.2.

söylemektedir. Özellikle hem dini hem de milli terbiyemizin reddettiği bir harekettir demektedir.³⁸³ Yine bir toplumun veya bireyin karakterinden bahsetmiş, karakterin önemine değinmiştir. Çünkü bireyin karakteri varsa ancak o zaman içinde bulunduğu topluma faydalıdır diyerek, yöneticilerin bu özelliğe sahip olması gerekliliğinden bahsetmiştir.³⁸⁴ Bu bağlamda politikayı kamu işlerini örgütleyen, yöneten çok yanlı çetin bir eylem olarak tanımlarken, politikada kişisel çıkar tutkusuna dizgin vurmanın herkesin harcı olmadığını, bir politikacının karakteri, ahlakı yeterince sağlam değilse, konumu onun başını döndürür demektedir. Demokratik rejimlerin ayakta kalabilmesi, yönetimde yer alan kişinin çıkarıcılığa sapmamasına bağlıdır diyerek geçmişte de ifade ettiği düşüncesiyle, bu kişinin ancak elleri bomboş ama temiz kalmış ise bunu sağlayabilecek bir kişi olduğu düşüncesindedir.³⁸⁵

Muhalefetin belirli şartlarda oluşmasını istediği görüşünü de geçmişte yaşanan çok partili hayata geçiş denemelerini anlatarak örneklemekte, niyet iyi olsa dahi toplumun buna hazır olmadığını savunmaktadır. Belirli oranda kültüre erişmeyen bir toplumda uygulanacak demokrasinin deneyimsiz olacağını söylemektedir. Demokrasinin uygulanması zor bir rejim olduğunu söyleyerek, halkın kültür seviyesine göre yol almakta olduğunu düşünmektedir. Ona göre halkın özellikle kullanacağı oyun takdirini bilmesi gerekmektedir. Demokratik rejimin temeli siyasi partilerdir ve bu partiler sağlam yapıdaysa meyvesini verir yoksa türlü tehlikeler barındırır düşüncesindedir. Yine demokrasilerde en doğru yolun halkın rahatça oyunu kullanabilmesidir demektedir. Halkın da oy vermesi tıpkı bir askerin nöbeti kadar vatandaşlık görevi gibidir diyerek seçimlerde sandığa gitmenin öneminden de bahsetmektedir. Ayrıca muhalefetin yönetimi eleştirdiği bir takım noktalara karşı olarak ülkede her türlü özgürlüğün olduğunun da altını çizmektedir. Bir örnek olarak CHP'nin içinde de partiye muhalif olanların bulunmasının bir özgürlük olduğunu savunmuştur. Aynı şekilde partililerin iç çekişmeleri bırakarak birlik olmasını istemiştir. Particiliği her zaman eleştirmiştir. Çünkü ona göre ülkedeki partilerin programları birbirine ikiz kardeş kadar benzemektedir, bu yüzden “...*dava senden*

³⁸³ Ferit Celâl Güven, “İftira”, *Altınyurt*, 20.07.1923, S.4, s.37-38.

³⁸⁴ Ferit Celâl Güven, “Karakter Üzerine”, *Yeni Ufuklar*, S.229, Y.1972, s.7-8.

³⁸⁵ Ferit Celâl Güven, “Politikada Karşılıksız Ödev”, *Yeni Ufuklar*, S.240, Y.1973, s.1-4.

daha iyi yaparız.” davasıdır. Ayrıca muhalefet kesiminin bir kısmının dış desteklerden medet umduklarına işaret etmiştir.³⁸⁶

Bazen de muhalefet hakkındaki yorumlarını birlik olmanın gereklilikleri üzerine kuran Ferit Celâl, her iki taraf da benden olursa kazanan-kaybeden şeklinde ayrılma gereksizdir demektedir. Yapıcı eleştirilerini daima muhalefete sunarak, ülkenin sıkıntı ve tehlikelere karşı durabilmesi adına CHP’nin DP ile ortak hareket etmesini önermiştir. “*Vazifelerimiz, yıkmak değil; yapmak...*” diyen Ferit Celâl, muhalefetin eleştirisinin dozunda olması gerektiğinden bahsederken “...*yarın birbirimizin yüzüne bakacağız.*” demiştir. Ona göre partililikte aşırıya kaçarak kin duygusuyla hareket edilemez, bu demokrasilerde görülmecek bir durumdur. Bu görüşünü “...*biz aşiret değil efendi bir milletiz.*” diyerek desteklemiştir. Vatandaşlar arasında kesinlikle istemediği partililikte iftira, karalama gibi felaketlerin olmamasını dileyerek başarılması durumunda Türk milletinin dünyada örnek gösterileceğini söylemiştir. Hatta bu çizgide, zaman zaman karşılıklı sert eleştirilerle toplumun ayrıştırılıp parti liderlerinin birlikte görülmesini eleştirmiş, birlikteliğin ve nezaketin sürekli olmasını istemiştir.³⁸⁷

3. Demokrat Parti

Dörtlü taktırir konusunda Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes’in hatalı bir yol tuttıklarını, amacın iyileştirilmesi istenilen şeyler

³⁸⁶ Ferit Celâl Güven, “Bize Muhalefet Lazım, Fakat Doğru ve İyi Niyetlisi”, *Türk Sözü*, 28.08.1945, S.6401, s.1-2; “Muhalefet Karşısında”, *Türk Sözü*, 29.08.1945, S.6402, s.1,3; “Anlamadığımız Demokrasi”, *Türk Sözü*, 02.09.1945, S.6405, s.1,3; “Büyük Bir Gündeyiz”, *Ulus*, 26.05.1946, S.8925, s.1,3; “Buna Muhalefet mi Diyeceğiz?”, *Türk Sözü*, 15.06.1946, S.6642, s.1,3; “Yalman’ın Falcılığı”, *Türk Sözü*, 26.06.1946, S.6651, s.1; “Yalman’ın İçine Korku mu Düştü?”, *Türk Sözü*, 05.07.1946, S.6659, s.1,3; “Kilikya... Ha!”, s.1; “Yakınlarımızdaki Tehlikeler”, *Türk Sözü*, 04.08.1946, S.6684, s.1; “Demokrasi Ancak Kültüre Dayanır”, *Türk Sözü*, 05.12.1946, S.6780, s.1; “Halk, Bir Rahatsızlık Duymaktadır”, *Türk Sözü*, 11.02.1947, S.6837, s.1; “İnsaf, Politikada En Muvaffakiyetli Bir Yoldur”, *Türk Sözü*, 14.03.1947, S.6862, s.1,3; “Halkı Boş Yere Fikir Perişanlığına Uğratmamalıyız!”, *Ulus*, 30.08.1947, S.9385, s.3; “Gençleşen, Yenileşen Halk Partisi”, *Türk Sözü*, 30.12.1953, S.8904, s.1; “İyi Münasebetler Meclis Kürsüsüne Bağlı Kalmamalı”, *Türk Sözü*, 25.02.1955, S.9235, s.1; “İşin Doğrusu”, *Türk Sözü*, 24.08.1957, S.9890, s.2; “Demokrasi Müsamaha ve Hazım Rejimidir”, *Türk Sözü*, 01.10.1957, S.9921, s.1; “Demokrasi ve Bizdeki Partiler”, s.1.

³⁸⁷ Ferit Celâl Güven, “Yalman’ın İçine Korku mu Düştü?”, s.1; “Dünya Bize Bakıyor”, *Türk Sözü*, 17.07.1946, S.6669, s.1; “Cumhurbaşkanımızın Yeni Bir Demokrasi Dersi”, *Türk Sözü*, 09.10.1946, S.6737, s.1; “Demokrasi Terbiyesi”, *Türk Sözü*, 11.10.1946, S.6793, s.1; “Demokrasi, Aynı Zamanda Bir Uzlaşma Rejimidir”, *Türk Sözü*, 25.03.1949, S.7473, s.1; “Memleket Her Zamankinden Ziyade Birliğe Muhtaçtır”, *Türk Sözü*, 29.04.1949, S.7502, s.2; “Memleketin Huzura İhtiyacı Vardır”, *Türk Sözü*, 03.08.1949, S.7576, s.1-2; “İktidarla Muhalefet Arasındaki Münasebetler”, *Türk Sözü*, 23.05.1951, S.8122, s.1-2; “Siyasi Kincilik”, *Türk Sözü*, 13.05.1962, S.12149, s.1.

olmadığını düşünmektedir. Diğer taraftan bunlara karşılık verilirken yapılan eleştiri tarzını da beğenmemektedir. Yine, DP'nin kuruluşu sürecinde İnönü ile yeni parti hakkında konuşmuşlardır.³⁸⁸ DP'nin kuruluşu sonrasında bu partinin yolunu yanlış olarak CHP'yi karalama kampanyası yaptıklarını yazan Ferit Celâl, DP'nin kontrol partisi görevini üzerine aldığını söylemiştir.³⁸⁹ DP'nin şefinin kim olduğu belli değil diyerek yeni partinin yapılanmasını eleştirmiştir.³⁹⁰ Refik Koraltan ile daha önce aynı seçim çevresinde aynı parti çatısı altında çalıştığını ve bu sırada Koraltan'ın CHP'yi ve hükümetini koşulsuz savunduğunu hatırlatarak, DP'nin önde gelen kişilerinin tehditkâr sözlerinin boş olduğunu söylemiştir. Çünkü Ferit Celâl'e göre ortada bir suç varsa bu kişiler de suçlu olmalıdır.³⁹¹ Benzer şekilde Atatürk'ü daima ayrı bir yere konumlandırıp bağlılıklarını sunmalarına ve partiler üstü saymalarına rağmen, DP'nin özellikle iktidardayken o dönemi eleştirirken Atatürk'ü de eleştirmiş olacaklarını belirtmiştir.³⁹² Yine geçmişe yönelik eleştirilerin gereksiz olduğunu, bunun demokrasiye zarar vereceğini savunmaktadır.³⁹³

DP'nin devlet başkanlığı ve parti başkanlığının birlikte yürütülmesi konusunda yapmış olduğu tespitler karşısında mevcut durumu savunan Ferit Celâl, o günün dünyasında bunun aksinin mümkün olamayacağını belirterek, ancak İngiltere'de olduğu gibi bir krallık olursa uygulanabilir düşüncesindedir. Yine bu eleştirinin yersiz oluşu hakkındaki düşüncesini, İnönü'nün her vatandaşı eş değer tuttuğunu söyleyerek desteklemiş, devlet ve parti başkanlığının aynı kişide olmasını eleştiren DP'nin de bir gün iktidara geldiğinde kendilerinin aynı uygulamaya gideceklerini yazmıştır. Çünkü

³⁸⁸ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 12.06.1945, 01.09.1945, 29.09.1945.

³⁸⁹ Ferit Celâl Güven, "Demokrat Partinin Beyannamesi" *Türk Sözü*, 20.06.1946, S.6646, s.1.

³⁹⁰ Ferit Celâl Güven, "Şef ve İktidar Mevkii", *Türk Sözü*, 23.06.1946, S.6649, s.1,3.

³⁹¹ Ferit Celâl Güven, "Partimiz Vazifesinde ve İşinin Başında Kalacaktır", *Türk Sözü*, 26.06.1946, S.6651, s.1; "Muhalefette Uysallık Değil, Fakat Temkin Bekleriz", *Türk Sözü*, 11.12.1946, S.6785, s.1; "Devr-i Sabık", *Türk Sözü*, 11.06.1950, S.7830, s.1; "Varlık Vergisi Meselesi", *Türk Sözü*, 29.11.1950, S.7962, s.1; "Güdülen Hedef", *Türk Sözü*, 17.12.1952, S.8585, s.2; "Neyin Hesabını ve Neyi Kimden Soracaklar?", *Türk Sözü*, 09.10.1953, S.8836, s.3; "Kabahat Kimde?", *Türk Sözü*, 29.12.1953, S.8903, s.1; "Vatandaşlar Arasında Korkunç Uçurumları Kimler Açıyor?", *Türk Sözü*, 15.10.1957, S.9933, s.1.

³⁹² Ferit Celâl Güven, "27 Yıllık Şakavet ve Haydutluk Dedikleri Devrin Mesulü Kimdir ve Bunu Açıklayabilirler mi?", *Türk Sözü*, 22.12.1953, S.8897, s.1-2; "Gerçekler İnkâr Edilemez", *Türk Sözü*, 19.08.1955, S.9378, s.1.

³⁹³ Ferit Celâl Güven, "Bizce Geç Kalınmamıştır", *Türk Sözü*, 16.10.1946, S.6743, s.3; "Demokrasiyi Muhalefet Nasıl Kullanıyor?", *Türk Sözü*, 03.04.1947, S.6879, s.1; "Bu Korku Neye?", *Türk Sözü*, 20.04.1952, S.8390, s.2.

ona göre bunun aksi bir durumda devlet başkanı çoğunluğu elinde bulunduran hükümetin yanında yalnızca protokol sınırında kalır.³⁹⁴

CHP'ye olan eleştirilerin dozunu anlayamayarak, bu ülkeye eziyet mi etti diye sormaktayken, her inkılâbın zorlu geliştiğini ancak CHP'nin inkılâbının asla böyle olmadığını yazmaktadır. Atatürk'ün emanetinin bir gün böyle bir saygısızlığa uğrayacağına ve ona nankörlük edileceğine asla inanmazdım demektedir.³⁹⁵ Ayrıca bu dönemde Rauf Orbay ve Hamdullah Suphi'nin bazı tavırlarına eleştirel bir şekilde değinmiş, Hüseyin Nihâl Atsız'ın ırkçılık esasına dayalı bir parti kuracağı iddiasını da not almıştır.³⁹⁶ DP, bilinçli ya da bilinçsiz yapılan bazı söylem ve hareketlerden doğrudan sorumlu olmasa da inkılâplar karşısında filizlenen gerici hareketlerine karşı DP'yi ve yöneticilerinin dikkatli olmasını önermiştir.³⁹⁷

Yine DP'nin ikinci kongresinde dile getirilen CHP'ye yönelik ihtilâl ve sehpa göndermelerini ve kongre sonundaki kararları eleştirmiş, bunun olgunlaşmış demokrasilerde yerinin olmadığını söyleyerek, sakinliği öğütlemiştir.³⁹⁸ “*kime karşı olursa olsun ‘İhtilâl’ gibi belalı, korkunç bir isnat parti çekişmelerinde*” kullanılmasını demektedir.³⁹⁹ Demokrasinin olağanüstü önlemlerle değil, söz ve kalem özgürlüğüyle ayakta durabileceğini söyleyerek DP'nin iktidarda iken yapmış olduğu bazı hamleleri eleştirmiştir. Ona göre bir iktidarın kuvvetli olup olmadığını asıl ortaya çıkaran durum özgür basın varlığıdır. Eğer basını kısıtlayıcı kanunlar koyulursa, basının da macera romanları, çıplak ve tuhaf resimleri olan eğlence dergisine döndürürsünüz eleştirisi getirmektedir. Hükümetin yalan haberle mücadelesinin normal olduğunu ancak gerçekleşen olayların aktarımı sırasında hükümetin koyduğu önlemlerden dolayı eli kolu bağlanan basının durumunu da anlatmaktadır. Basında yanlış haberlerin çıkabileceğini de söylerken, bunun doğrusu öğrenildiğinde özür dileği yayınlanmasını

³⁹⁴ Ferit Celâl Güven, “Hoş Görülmeliydi”, *Türk Sözü*, 17.10.1946, S.6744, s.1.

³⁹⁵ Ferit Celâl Güven, “Acaba Hangi Saat Geldi?”, *Türk Sözü*, 11.07.1946, S.6664, s.1-2.

³⁹⁶ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1947 Günlüğü, 02.05.1947.

³⁹⁷ Ferit Celâl Güven, “İnkılâbımızın Her Safhası Üzerinde Dikkatli Davranmalıyız”, *Türk Sözü*, 03.06.1949, S.7529, s.1-2.

³⁹⁸ Ferit Celâl Güven, “Demokratların Kongresi”, *Türk Sözü*, 24.06.1949, S.7547, s.1,3; “Çıkar Yolu Seçmeliyiz”, *Türk Sözü*, 26.06.1949, S.7549, s.1-2; “Demokratların Millî Husumet Parolası ve Hükümet Tebliği”, *Türk Sözü*, 29.06.1949, S.7551, s.1-2; “Hatalarda, Parti Hodbinliklerinde Israr, Çıkmaz Bir Yoldur”, *Türk Sözü*, 30.06.1949, S.7552, s.3; “Millî Husumet ve Bayar'ın Beyanâtı Dolayısıyla”, *Türk Sözü*, 01.07.1949, S.7553, s.1,3; “Politikada Kin ve İntikam Metodları, En Muzır Vasıta” *Türk Sözü*, 03.07.1949, S.7555, s.1,3.

³⁹⁹ Ferit Celâl Güven, “Meşru Yollar Dururken İhtilâl Neye?”, *Türk Sözü*, 08.10.1952, S.8526, s.2.

uygun görmektedir. Çünkü ona göre “...demokratik rejimlerde haber özgürlüğü, gazetecilerin ahlakıyla sınırlıdır.” Yalan haber üretmek, halkın sağlığını bozan yiyecek satmaktan daha kötüdür.⁴⁰⁰

4. DP İktidarı

Demokratik söylemlerde bulunurken, “...iyi niyetine daima inandığımız DP’lileri iş başında görmek bir zevktir.” diyen⁴⁰¹ Ferit Celâl, 1950 seçimlerinde seçim sonuçlarını öğrenmeye başladığında demokrasi üzerine kalem oynatarak mevcut gidişata göre CHP’nin muhalefete düşeceğini ve bunun demokrasilerde gayet doğal olduğunu yazmıştır. İktidar partisi olmak kadar muhalefete geçerek kontrol partisi olmanın da ülke için çok önemli olduğunun altını çizmiştir. Bu denli beklenmedik farklı bir sonucu her iki partinin de halk efkârını doğru okuyamamasına bağlamıştır. Aynı zamanda bu değişim sürecinde siyasal ve toplumsal anlamda dikkatli olunmasını öğütlemektedir.⁴⁰²

CHP’nin yerine meclisin çoğunluğuna sahip olan DP’nin artık daha da zorlu bir süreçte olduğunu söylemiştir. Çünkü çoğunluğunun deneyimsiz milletvekillerinden oluştuğunu ve parlamentoda bunun önemli bir konu olduğunu yazmıştır. CHP’nin azınlıkta olmasına rağmen daha deneyimli kişilerden oluşması nedeniyle yeni iktidara yol gösterebileceğinden bahsetmektedir.⁴⁰³ Yeni hükümetin kurulmasından sonra yukarıda da görüldüğü gibi umutlu ve yapıcı yaklaşarak, “İnşallah muvaffak olacaklar, alkışlayacağız!” demiştir.⁴⁰⁴ Gerçekten de DP iktidarının yapmış olduğu bazı

⁴⁰⁰ Ferit Celâl Güven, “İnanmak İstemiyoruz”, *Türk Sözü*, 12.10.1950, S.7921, s.1; “Her Tenkide Bir Hiyanet Damgası”, *Türk Sözü*, 25.09.1953, S.8824, s.1-2; “Muhafif Basının Durumu”, *Türk Sözü*, 29.09.1954, S.9111, s.1,3; “İşin Kolay Tarafı”, *Türk Sözü*, 15.12.1954, S.9175, s.1-2; “Basını Düşündüren Bir Hâdise”, *Türk Sözü*, 15.02.1955, S.9226, s.1-2; “Basına İspat Hakkı Verilmelidir”, *Türk Sözü*, 30.04.1955, S.9290, s.1-2; “Ah Şu Basın Yok Mu? Bir Olmasa!”, *Türk Sözü*, 02.02.1956, S.9468, s.1-2; “Türk Basını Ehliyetsiz Değildir”, *Türk Sözü*, 08.02.1956, S.9473, s.1-2; “Haber ve Tekzip”, *Türk Sözü*, 21.08.1957, S.9887, s.1-2; “Yalan Haber ve İspat Hakkı”, *Türk Sözü*, 13.12.1958, S.10185, s.1; “Biraz Vefâkarlık”, *Türk Sözü*, 21.12.1958, S.10192, s.1; “Yalan Haberler”, *Türk Sözü*, 12.05.1962, S.12148, s.1.

⁴⁰¹ Ferit Celâl Güven, “Seçim Kanununun Kabulünden Sonra”, *Türk Sözü*, 09.07.1948, S.7262, s.2.

⁴⁰² Ferit Celâl Güven, “Seçim ve Seçimden Sonra”, *Türk Sözü*, 16.05.1950, S.7806, s.1; “İntikal Günlerindeyiz”, *Türk Sözü*, 17.05.1950, S.7807, s.1; “Vatandaş Emin Olmalıdır”, *Türk Sözü*, 19.05.1950, S.7809, s.1-2; “Sıkı ve Kanuni Bir İnzibat İstiyoruz”, *Türk Sözü*, 31.05.1950, S.7820, s.1; “Halk Efkarını Sezme”, *Türk Sözü*, 31.05.1950, S.7820, s.2.

⁴⁰³ Ferit Celâl Güven, “Büyük Millet Meclisi’ndeki Çoğunluk ve Azınlık” *Türk Sözü*, 18.05.1950, S.7808, s.1-2; “Siyasi, Askeri Konuşmalarda Muhalefetin Fikri Alınmalıdır”, *Türk Sözü*, 03.10.1952, S.8522, s.2.

⁴⁰⁴ Ferit Celâl Güven, “Yeni İktidar, Yeni Hükümet”, *Türk Sözü*, 26.05.1950, S.7816, s.1-2.

hamleleri destekleyen yazılar kaleme almıştır.⁴⁰⁵ CHP'nin muhalefetteki hali için ise bu dönemde gerçekleştirdiği kurultay üzerine "...*savaşta yaralanmış ama elinden kılıcı bırakmamış asil bir şövalye gibi ayakta dimdik duruyor.*" yorumu getirmiştir.⁴⁰⁶ Çünkü ona göre CHP 1950'de ağır bir yumruk yese de Türk milleti ve partililerin çabalarıyla nakavt olmamıştır.⁴⁰⁷

DP iktidarı süresinde geçmişe yönelik –varsa– suçluların cezalandırılmasını isterken, iddiaların topyekûn bir iftiraya dönüşmesini daima eleştirmiştir.⁴⁰⁸ DP'nin ilk dört yıllık sürecinde, parti kimliği üzerinden CHP'yi sürekli yazılarında savunan bir portre çizen Ferit Celâl, aralıklarla iyileşen partiler arası ilişkilerde ise iyi dileklerde bulunarak, devamlı olmasını istemiştir. İlk dönemde özellikle DP'nin iktidara giden süreçte hazırladığı "*husumet andını*" ve iktidardayken çıkardığı "*Milli Selamet Kanununu*" oldukça sert biçimde eleştirmiş, Menderes'in diktatörlüğe yöneldiğini yazılarında iddia etmiştir. CHP'nin ve İnönü'nün hamlelerini yorumlarken ise, ılımlı davrandıklarını söyleyerek, yapıcı tavırlarını överek, desteklemiştir. DP'nin özellikle irtica faaliyetlerine izin vermesini eleştirerek, CHP iktidara gelirse bizden intikam alır düşüncesine kapıldıklarına sürekli temas etmektedir. DP'nin CHP ve taraftarlarına yönelik suçlamalarını daima kanıtlamasını istemiştir. Yine siyasi rekabette DP'nin devletin tüm araçlarını kendisine tahsis ettiği üzerine eleştiri yapmıştır.

DP ve hükümetinin hamlelerine kişisel notlarında da eleştiri getirmiştir. Özellikle inkılâplara zarar verildiğinden bahsetmektedir. İnkılâplara karşı olan gruplara ses çıkarılmadığından dert yanarak, "*Tanzimat'tan sonraki devri geçiriyoruz.*" benzetmesini yapmıştır. DP'nin halkın zıddına gittiğini söylediği zamanlarda, bu hamleleri defterine gaflet olarak tanımlamış ve iktidarın böyle yöntemlerle ömrünün uzamayacağını söylemiştir. DP iktidarının son döneminde muhalefete yaptığı baskıları anlatmakta ve bunun bir yerden sonra boş olduğunu, çünkü konuşan ağızların kâğıda veya ilana gereksinimi yoktur biçiminde düşüncesini belirtmektedir. Yine aynı konuda "*Marifet, kurulu muhalefeti ortadan kaldırmak değil,*

⁴⁰⁵ Ferit Celâl Güven, "İlköğretim İçin Düşünülen Yeni Tedbirler", *Türk Sözü*, 19.11.1952, S.8561, s.1-2.

⁴⁰⁶ Ferit Celâl Güven, "Sekizinci Kurultay ve C.H. Partisi", *Türk Sözü*, 01.07.1950, S.7847, s.1.

⁴⁰⁷ Ferit Celâl Güven, "Halkımız; Demokrasiyi ve Halk Partisini Bağrına Basıyor", *Türk Sözü*, 20.12.1953, S.8896, s.1.

⁴⁰⁸ Ferit Celâl Güven, "Suç Varsa, Suçlu Kimdir?", *Türk Sözü*, 15.11.1950, S.7950, s.1; "Vatandaşın Şerefi", *Türk Sözü*, 16.11.1950, S.7951, s.1,3.

halkın içinde yaşayan muhalefeti silecek tedbirler bulmaktadır.” demektedir. İktidarın hamleleri karşısında defterine sıklıkla *“Yazık bu ülkeye, yazık demokrasiye.”* ifadelerini yazmıştır. İnönü’ye karşı girişilen önlemleri ve tavırları sıklıkla eleştirmiştir. Menderes hakkında söylenen evliyalık söylemlerini şaşkınlıkla karşılayarak, bunları irticanın kuvvetlendiği delili sayarak, *“Bunun sonu nereye varacak?”* diye sormuştur. DP’nin yasak olmasına rağmen dini politikaya alet etmekte *“adeta din pehlivanlığı yapmakta”* olduğunu yazmıştır. Devlet radyosundan sürekli muhalefete çatılmasını eleştirirken, *“Ne zaman birbirimize saygı göstermesini öğreneceğiz... İki parça olduk.”* diyerek serzenişte bulunmuştur.⁴⁰⁹

DP’nin ilk döneminin ardından iktidarı elinde tutmak ve CHP’nin de tekrar iktidara gelebilmek için yapmış oldukları kamuoyu yoklamalarını ve hamlelerini yorumlayan Ferit Celâl, 1954’te gerçekleşecek seçimler öncesinde yaşanan ağır tartışmalarda CHP’yi savunmuştur. Öyle ki, seçimler öncesinde DP iktidarı CHP’nin mallarını hazineye aktarmak üzere el koymuş, basın-yayın üzerine işlenen suçların cezasını artırmıştır. Yine seçim kanunu üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca Millet Partisi de kapatılmıştır. Seçimlerin hemen öncesinde ise propagandalar geçmişteki olaylar üzerine dayanmıştır.⁴¹⁰ Bu olayları değerlendirirken CHP’yi destekleyen Ferit Celâl, halkın da artık yapılan haksızlıkları ve iftiraları gördüğünü oyunu buna göre kullanacağı düşüncesindedir. 1950 öncesinde CHP’nin halkı anlayamayıp, uzaklaşma ve onu dinlememe hatasına kapıldığını şimdi ise bunun DP için geçerli olduğunu söylemektedir. 2 Mayıs 1954’te gerçekleşen seçimler sonrasında yeniden iktidara DP gelmiş, Ferit Celâl ise özellikle CHP’nin halk tarafından tasfiye edildiği iddialarına karşı çıkarak seçim sisteminden dolayı bu yenilginin gerçekleştiğini savunmuştur. CHP ile DP arasındaki oy oranının oldukça az olduğunu ama buna rağmen milletvekili sayısının orantısız olmasından daima dert yanmıştır.⁴¹¹

DP iktidarının ikinci döneminde daha çok üzerinde durduğu konu daha önce kendileri tarafından eleştirilen tek parti haline döndükleri tartışmalarıdır. Çünkü Ferit

⁴⁰⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1957 Günlüğü, 26.07.1957; 1958 Günlüğü, 23.04.1958, 04.09.1958, 09.09.1958; 1959 Günlüğü, 09.03.1959, 12.03.1959, 28.07.1959.

⁴¹⁰ 1954 seçimlerinin öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler için bak. Fatma Alev Atayakul, *Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler(1950-1954-1957)*, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.230-318.

⁴¹¹ Ferit Celâl Güven, “Milli İrade Halk Partisini Tasfiye Etmedi”, *Türk Sözü*, 05.05.1954,S.9009, s.1-2.

Celâl'e göre DP içinde sorunlar olsa da konuşulamamaktadır ve Adnan Menderes tam bir dikta yönetimi kurmuş haldedir. Bu süreçte DP'den kopmalar üzerinde önemle durarak bu kopmaları DP'nin amacından saptığının bir kanıtı olarak görmüştür. Özellikle Fuat Köprülü'nün istifasının ardından DP'nin demokrasiden uzaklaştığını vurgulamaktadır. DP'ye yönelttiği bir diğer eleştiri de vermiş oldukları sözleri tutmadıklarıdır. Yine irtica hareketlerini destekledikleri söylemlerini sürdürmüş ve DP kanadından gelen birçok ismin bu yolda olduğu eleştirilerini yapmıştır. Deneyiminden iktidarın yararlanmasını istediği İnönü'ye yapılan hakaretlere karşı sürekli itiraz ve DP'lileri insafa davet etmiş, DP'lilerin muhalefeti vatansever olmayan diye tanımlamasını şiddetle eleştirmiştir. Bu ve benzeri haliyle DP'nin” *çoğunluk bende istediğimi yaparım*” düşüncesiyle hareket ettiğini savunmaktadır. Siyasi ahlakın getirilerini yazmaya devam ettiği bu dönemde DP'nin baskılara devam ettikçe halkın gözünden düşeceğini yazdığı da görülmektedir. İktidarın özellikle basına karşı uyguladığı kanun hükümlerini eleştirmekte ve yerel seçimler öncesinde etkisi görülen muhalefeti engelleyici kanunların karşısında durmaktadır. İktidarın politikalarını başta İngiltere olmak üzere yabancı ülkelere örnekler verip karşılaştırarak eleştirme yöntemini sıkça kullanmıştır.

CHP'nin bu süreçte iktidara yeri geldiğinde sert eleştiri yapmamasından şikâyetçidir. Çünkü ona göre “*Tenkrit sert ve amansız olur.*”⁴¹² 1958'de yapılması gereken seçimlerin erkene alınması üzerine Türkiye tekrar seçim atmosferine girmiştir. Muhalefet partilerinin işbirliğine giderek seçimlere hazırlanması karşısında iktidar bu tutumu engelleyici bir tavır takınmış, radyoyu da propaganda vasıtası olarak kullanmıştır.⁴¹³ Ferit Celâl de 27 Ekim 1957'de gerçekleşen seçimler öncesinde özellikle muhalefetin birlik olarak DP'nin karşısına çıkmasını desteklemiş, bu yöndeki çalışmaları yakından takip ederek yorumlamıştır. Ancak muhalefet arasında birlik gerçekleşmeyince bu kez de CHP'ye karşı yöneltilen ve DP kanadından gelen eleştirileri ele alarak değerlendirmiştir. Çünkü DP'den gelen eleştirilerde dini vurguların yapılması Ferit Celâl'i üzerinde yazmaya sevk edecek bir konu olmuştur. Dinin siyasete alet edilmemesini daima savunan birisi olarak geçmişteki iktidar

⁴¹² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1957 Günlüğü, 25.03.1957.

⁴¹³ 1957 seçimlerinin öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler için bak. Atayakul, *Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler*, s.319-431.

döneminde CHP'nin dine karşı olmadığını, özellikle Milli Mücadele döneminden icraatlar ile örneklemiştir. Yine eleştirilerin büyük kısmını geçmişten örnekler vererek yanıtlamayı sürdürmüştür. DP'nin üçüncü kez iktidara gelmesini ellerindeki imkânlarla bağlayarak normal karşılasa da muhalefetin toplam oy sayısının DP'den fazla oluşunu ve CHP'nin artık mecliste daha kalabalık bir muhalefet olacağını dikkate alarak sonucu iyimser karşılamıştır.

5. 27 Mayıs İhtilâli

“Bir ülkedeki umutsuzlukların sonucunda doğan ihtilallerden, özellikle askerler tarafından yapılırsa o ülkenin sonundan hayır gelmez.” diyen Ferit Celâl, bir ülkenin kendisini ihtilallerden koruması için ilk şartın demokrasinin getirdiği ilkelere dayanmak olduğunu savunmuştur. Ona göre bir ihtilal nereden gelirse gelsin ülkenin sosyal ve ekonomik düzenini bozmaktadır. Bu konuya temas eden Ferit Celâl'e göre bazen bizzat düzensizliğe yol açanlar ise iktidarlardır. İktidarlar düzensizliğe yol açmadıkça bir tehlike yoktur. Öyle ki özgürlüğe, haklara, kanunlara saygılı bir iktidara karşı ihtilal yapılsa da başarılı olunamaz.⁴¹⁴

Ancak demokrasiye uygun görmediği bir süreç olarak ele aldığı DP'nin son dönemini, DP'nin yaptığı icraatları daha keskin bir şekilde eleştirerek, *vatan cephesi* gibi bir düşüncenin teşkilatlanmaya dönüşmesinin tehlikelerinden bahsetmiştir. Halkın zorla buralara alındığını söylerken, muhalefete yönelik baskının artmasını da ele alarak yorumlamıştır. Particiliğin artması ve DP'li vatandaşların kayırıldığını ileri sürerek eleştirilerini arttırmıştır. Radyonun bir propaganda aracı haline dönüştürülmesini eleştirmiştir. Özellikle üzerinde durduğu bir başka konu basın üzerindeki baskıdır ve bu konuda duyduğu rahatsızlığı sürekli dillendirmiştir.

27 Mayıs 1960 ihtilâlini öğrendiği zaman ise defterine “*Celal Bayar ve avanesi çete tevkif edilmişler.*” notunu düşmüştür.⁴¹⁵ Daha sonra ihtilâli destekleyen yazılar yazarak, ihtilâli hazırlayan nedenleri yazılarında ele almıştır.⁴¹⁶ Ancak bu desteğini bazen gündemdeki söylentilere dayandırmıştır.⁴¹⁷ Kısa süre sonra bu dönemde hassas

⁴¹⁴ Ferit Celâl Güven, “Irak, Yine Ateşler İçinde”, *Türk Sözü*, 16.12.1958, S.1087, s.1-2; “27 Mayıs”, *Türk Sözü*, 27.05.1962, S.12158, s.1.

⁴¹⁵ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1960 Günlüğü, 27.05.1960.

⁴¹⁶ Ferit Celâl Güven, “Hesap Günü”, *Türk Sözü*, 15.06.1960, S.11588, s.2; “Polislerimiz”, *Türk Sözü*, 16.06.1960, S.11589, s.2; “Biraz Beklesinler!”, *Türk Sözü*, 06.07.1960, S.11606, s.1; “İhtilâlin Amacını, Halka Anlatmalıyız”, *Türk Sözü*, 07.07.1960, S.11607, s.1,4.

⁴¹⁷ Ferit Celâl Güven, “Ordumuz Şerefli Vazifesini Yapmıştır”, *Türk Sözü*, 14.06.1960, S.10588, s.1,4.

ve dikkatli olmalıyız diyerek hassas bir ortam olduğunu vurgulamıştır. Basın alanının zorlu bir baskı döneminden artık geniş bir özgürlüğe kavuşmasıyla atacağımız adımlara dikkat etmeliyiz diyerek basını halka doğru bilgiler vermeye davet etmiştir. Aynı şekilde yeni yönetime de seslenerek basın özgürlüğü konusunda destek olmasını istemektedir.⁴¹⁸

DP iktidarı için “Atatürk’ün ve devrimlerinin düşmanı olduğuna hiç şüphe yoktu.” derken, Celâl Bayar’ın da başları olduğunu söyleyerek “...o mutaassıp bir ittihatçı ve aynı zamanda cahil bir adamdı.” şeklinde düşüncesini belirtmektedir.⁴¹⁹ Devrilen hükümet hakkında da yazılar kaleme alan Ferit Celâl, onları eleştirirken, yine onları sürekli öven bir kesimin şimdi herkesten fazla eski iktidarın ve üyelerinin kirli çamaşırlarını ortaya döktüklerini ve onların yüzüne tükürdüklerini ve aldandıklarını söyleyen bu gibileri sefil olarak tanımlamıştır.⁴²⁰ DP’nin düştüğü duruma üzülüğünü ifade etmiş, ülkenin siyasi alanından silinmesini bir kayıp olarak görmüştür. Yine DP’nin bu duruma düşmesini yöneticilerinin hırsına bağlamış, birçok samimi ve demokrasiye bağlı partinin hiçbir suçu olmadığını yazmıştır.⁴²¹

İhtilal mahkemeleri kurulunca “Yobazlığı ve gericiliği kökünden sökmek için bu fırsatı kaçırmak günah olurdu, çok yerinde bir karar.” diyerek kararı desteklemiştir. Yine yargılamaların başlaması sürecinde ise suçlamalar üzerinden DP iktidarının üyelerine karşı sert eleştirilerde bulunmuştur.⁴²² Yargılamalar başladığında da gelişmeleri yazıp yorumlamıştır.⁴²³ İlerleyen yıllarda ise siyasi suçluların idamları ile ilgili yorum yaptığında, idam edilenlerin halk nezdinde “evliya” sayılacaklarını oysa başka bir ceza verildiği takdirde “...şimdi bir köşede Koraltan olarak yaşayacaklardı. Bu idamların intikam duygusu yaratmıştır.” tespitini yapmıştır.⁴²⁴

⁴¹⁸ Ferit Celâl Güven, “Basına Düşen Vazife Büyüktür”, *Türk Sözü*, 19.06.1960, S.11592, s.1,5; “Basına Bir İhtar”, *Türk Sözü*, 13.08.1960, S.11639, s.1,4.

⁴¹⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1960 Günlüğü, 10.11.1960.

⁴²⁰ Ferit Celâl Güven, “Ah, Şu Dalkavukluk!”, *Türk Sözü*, 14.06.1960, S.10588, s.2; “Devir Adamları”, *Türk Sözü*, 26.08.1960, S.11650, s.1.

⁴²¹ Ferit Celâl Güven, “DP’nin Kaderi”, *Türk Sözü*, 06.09.1960, S.11658, s.3.

⁴²² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1960 Günlüğü, 04.08.1960; Ferit Celâl Güven, “Cinayetlerine Kendileri Şahit”, *Türk Sözü*, 11.10.1960, S.11688, s.1,3.

⁴²³ Ferit Celâl Güven, “Kanun ve Nizamlar Herşeyin Üstündedir”, *Türk Sözü*, 19.10.1960, S.11695, s.4; “Çorap Söküğü Gibi”, *Türk Sözü*, 28.10.1960, S.11702, s.1,4; “Hep İnkâr!”, *Türk Sözü*, 09.11.1960, S.11711, s.1,4.

⁴²⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1966-2 Günlüğü, 17.10.1966.

Öte yandan bu süreçte kendisinin de yer aldığı Kurucu Meclis'te olan biten bazı tartışmaları sütununa taşımış, aynı hususları günlüğüne de not almıştır. Tartışmaları yazarken, ortam ve koşullar üzerine eleştiride de bulunmuştur. Rusların uzaya insan gönderdiği sırada “*Bize gelince Anayasanın 19'ncu maddesini bir din pazarı haline getirdik. Ortaçağ manzarası bir zihniyet, bu halimize ne kadar yansak az.*” demektedir.⁴²⁵ Burada hazırlanan anayasanın halkın oyuna sunulmasında, ilk kez gerçekleşecek olan referandumda halkın evet oyu vereceğini düşünmektedir.⁴²⁶

6. 1961 ve Sonrası

Yeni anayasa ve seçimlerin ardından gelen koalisyon hükümetinden demokrasi adına umutlu olsa da zamanla bu umudunu yitirecek olan Ferit Celâl, CHP ile ortak olan Adalet Partisi(AP)'nin adeta bir muhalefet partisi gibi davranmasını sürekli eleştirmiştir.⁴²⁷ Anayasa için referandum ve seçim öncesinde geçmiş dönemin intikamını almak isteyenler var demekte, genelde AP hakkında eleştiride bulunurken onlara *neo DP'liler* adını vermektedir. Onların asıl amaçlarının DP devrine hasret bir sivil ihtilal olduğunu söylemektedir. Aynı çizgide, 27 Mayıs'ın amaçladığı hedefe varamamış bir ihtilâl olduğunu, çünkü DP'den kalanların AP adı altında ihtilâl aleyhinde olduğunu savunmaktadır. Buna bir örnek olarak halkın bir kısmının 27 Mayıs'ın yıldönümünde bayrak asmış olmak için bayrak astıklarını göstermiş ve ihtilâlciler aldanmışlardır demiştir.⁴²⁸ Seçim yaklaştıkça CHP'yi şanslı görmüş, sonuçların ardından koalisyon üzerine yorumları defterine geçirmiştir. İç politikayı bu dönemde ümit verici bulmamaktadır. Seçim sonuçlarına göre ortaya çıkan koalisyon döneminde daima inkılâp aleyhinde olanlardan bahsederek, bu süreçte eleştirilerini aynı çizgide belirtmiştir. Koalisyon tartışmalarını dikkatle takip ederken, bu siyasi dönemi tüm partilerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket edip halkı düşünmediği bir şekilde yorumlamış ve mevcut politikayı eleştirmiştir. Çıkarılması düşünülen tedbirler kanunu üzerinden İnönü'yü de taviz verdiği gerekçesiyle kısmen eleştirmektedir. “*Mesele tedbirlerde değil. Mesele zihniyetlerin değişmesindedir.*”

⁴²⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1961 Günlüğü, 12.04.1961.

⁴²⁶ Ferit Celâl Güven, “Özlenen Hava”, *Türk Sözü*, 25.01.1961, S.11775, s.1,4; “Gizli İşsizlik”, *Türk Sözü*, 09.02.1961, S.11789, s.1-2; “Yeni Anayasa ve Referandum”, *Türk Sözü*, 09.03.1961, S.11813, s.1.

⁴²⁷ Ferit Celâl Güven, “CHP Tarihi Rolüne Dönmelidir”, *Türk Sözü*, 26.05.1962, S.1257, s.1.

⁴²⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1962 Günlüğü, 01.12.1962; 1964 Günlüğü, 27.05.1964.

Böyle bir şeyse ortada görünmüyor...” notunu düşerek ülkedeki siyasi ortam hakkında umutsuz bir bakış açısını kendi düşüncesine göre ortaya koymuştur.⁴²⁹

CHP için ise parti içi bozukluklardan bahsederek kötü bir durumda olduğuna dikkat çekmiş ve çokça eleştirmiştir. Yıllardır makalelerinde bahsettiği CHP’nin yenilenmesi gerekliliği konusuna günlüğünde sürekli yer vermiş ve tartışılmaya başlayan İnönü’den sonrasının ne olacağına dair endişelerini dile getirmiştir. 1964 yılının sonunda da Ferit Celâl CHP için “...*bir türlü tek parti alışkanlığından kurtulamadı, rakip partilere karşı dikkatli davranmıyor.*” eleştirisini getirerek, partisinin içinde bulunduğu duruma dikkat çekmiştir.⁴³⁰

Talat Aydemir’in darbe girişimi ve yargılanmaları üzerine notlar almış, defterine “*İhtilâller, hiçbir yerde, hiçbir zaman iyi sonuçlar vermemiştir.*” yazmıştır. Aydemir’in idamının ardından “*Dizginlenemeyen ihtirasın sonu budur.*” demiş ve başarılı olsa ne olacak diye sorarak “*Bir ordu bir kez ihtilâl yapmaya alıştı mı ne o ordudan, ne de memlekete hayır kalır bu alışkanlıklar zor tedavi edilir.*” notunu düşmüştür. Ona göre sık ihtilâllerin nedeni “...*ihtilâllerin ihtilâlcilerin elinde çabuk bozulmasıdır. Çünkü ideallere değil çıkarlara dayanmaktadır.*” Sonraki yıllarda da ihtilâller konusunda “*İhtilâli yapmak kolay, sonunu getirmek öyle kolay bir şey değil, birçok kez ihtilâlleri karşı ihtilâller takip ederler.*” şeklindeki düşüncesiyle ihtilâlin ortamı hakkında görüşünü belirtmektedir.⁴³¹

AP’nin iktidara geldiği süreçte DP’nin izinden gittiği eleştirisi ve irticaya izin verdiği iddiasını sürdürürken, Süleyman Demirel’i yetersiz olmak, samimi olmamak ve anlaşılmamak eleştirileri yaparak yorumlamaktadır. Cemal Gürsel’in durumunun ağırlaşması üzerine siyasi çevrelerde cumhurbaşkanlığı için adı öne çıkan Cevdet Sunay’ın herkesçe kabul edilmesini yorumlarken ise, bu kabullenışı Atatürk’ün vefatı üzerine herkesin İnönü’nün cumhurbaşkanı olmasının doğal görüldüğüne benzetmektedir. Sunay’ın cumhurbaşkanı olmasının ardından kullandığı orta yol ifadesi üzerine günlüğünde yorum yaparken, “*27 Mayıs’ın getirdiği Anayasa karakteri Atatürk devrimlerine dayanır ki soldur.*” ifadesini kullanarak Atatürk ilkelerinin,

⁴²⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1962 Günlüğü, 01.03.1962.

⁴³⁰ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1964 Günlüğü, 21.12.1964.

⁴³¹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1963 Günlüğü, 05.09.1963; 1964 Günlüğü, 05.07.1964; 1966-2 Günlüğü, 23.02.1966; 1968 Günlüğü, 13.12.1968.

siyasi tartışmalar noktasında sol cenahta olduğu düşüncesini belirtmiştir. Bu tartışmanın içinde olan CHP hakkında yaptığı bir eleştirisinde de yıllar önce devrimci yoldan sapmış olduğu için bu duruma düştü diyerek “...ya demokrasiye yönelmeyecekti, yöneldikten sonra da halktan oy alacağım diye tavizcilik etmeyecekti.” eleştirisini getirmiştir. Parti çekişmelerine getirdiği bir yorumunda da devrimler ve demokrasiyi “sokakta yalnız kalmış bir çocuğa” benzetmiştir. Partilerin bu çatışmalarının üniversitelere yansıdığını ve böylece gelecekteki Türkiye’yi kötü hazırladıklarını savunmuştur. Özel olarak CHP içi çekişmeleri yorumlarken 1966’daki kurultayda Bülent Ecevit’in genel sekreter seçilmesine çok memnun olmuştur. Bunu partinin yıllardır içinde bulunduğu dar sınırlarından kurtulması olarak değerlendirmiştir. 1967 başında iç politikada bir denge olarak gördüğü⁴³² İnönü’den sonra gelerek partiyi derleyip toparlayacak bir lider şimdilik görünmüyor diyerek CHP’nin bölünmeye mahkûm olduğunu düşünmüş ve partinin bu ortamdan yalnızca *ortanın solu* ilkesiyle kurtulabileceğini savunmuştur.⁴³³

Gittikçe artan Amerikan ilişkilerini dikkatle takip eden Ferit Celâl, ülke içinde ABD’nin ajanları olduğu iddiasını defterine taşımış ve “...CIA memleketimizde nerede değil ki. Nerede ise yatak odalarımıza girecek.” diyerek yorumlamıştır.⁴³⁴ Süleyman Demirel’i zaman zaman Menderes’in yolundan gidiyor diyerek eleştirmiş, iç politikada yaşanan sorunları da Demirel’in politikasına bağlamıştır. Yakın aralıklarla yaşanan Bursa ve Konya’da dinci grupların hareketlenmesini eleştirirken, Demirel’in konuşmalarına “*Korkuya düşen, karanlıktaki adamın yüksek sesle şarkı söylemesi gibi.*” benzetmesi yapmıştır.⁴³⁵

Yine CKMP’nin gençlik örgütünü sert biçimde eleştirmektedir. Günün siyasi terimlerinden olan *komandolar* veya *Ergenekon aslanları* ifadelerini kullanarak sürekli olarak “*Hitlercilik özentisi*” eleştirisini getirmiştir.⁴³⁶ Necmettin Erbakan’ın kurmuş olduğu Milli Nizam Partisi’nin ilk kongresini yorumlarken de Derviş Vahdeti göndermesi yaparak, “*Onlar Abdülhamid’in dirisine bunlar da ölüsüne sarıldılar.*”

⁴³² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1967-2 Günlüğü, 10.04.1967.

⁴³³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1966-2 Günlüğü, 13.02.1966, 06.04.1966, 05.07.1966, 26.07.1966, 24.10.1966, 29.12.1966; 1967-2 Günlüğü, 11.01.1967, 26.01.1967; 1968 Günlüğü, 17.10.1968.

⁴³⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1967-2 Günlüğü, 13.02.1967.

⁴³⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1968 Günlüğü, 01.08.1968. Yine aynı yorumu yaparken bu kez “...ışık çalması gibi.” Benzetmesinde bulunmuştur. 1971 Günlüğü, 14.03.1971.

⁴³⁶ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1969 Günlüğü, 02.01.1969, 19.01.1969, 22.01.1969.

yorumunda bulunmuştur.⁴³⁷ Siyasi ortamı sürekli eleştirirken, “*Herkes Atatürkçü fakat düşmanları cirit oynuyorlar.*” diyerek kinayede bulunmaktadır.⁴³⁸ Giderek artan Atatürk düşmanlığına sert eleştiriler getirmiştir. Örneğin Atatürk’e karşı saygısızlığın arttığı bir dönemde “*Bu denli nankörlükleri Türk ulusuna yakıştıramıyorum.*” diyerek serzenişte bulunmuştur.⁴³⁹

Gençliğin birbirleri arasında kavga etmesine dair sürekli düşüncelerini belirtmiştir. Giderek çoğalan gençler arasındaki ayrılıkları yorumlarken, geçmişte ne kadar komünizm tehlikesine dikkat çektiyse bu kez de ABD’nin tehlikeli yanlarının altını çizmiştir. Gençlerin sağ ve sol gibi gruplara ayrılmalarına karşı çıkmış, Atatürk’ün ayırım yapmadan Türk gençliği diye seslendiğini hatırlatmıştır. Ancak diğer yandan Atatürk ilkelerinin yaşatılması için uğraş veren *devrimci gençleri* gericiilerin komünist diye damgaladığı düşüncesindedir ve eğer rejimi destekliyorsak sağda değiliz demektedir. Ülkedeki dinci grupların geçmişten beri ilerlemeye karşı olduklarını örneklerle anlatarak bunun arkasındaki gücün emperyalist ABD olduğunu düşünmektedir.⁴⁴⁰ Ülke içinde düşülen bu ayrılık durumunda gençlere Atatürk’ün gençliğe hitabesini, politikaya alet olmaması gerektiğinin altını çizdiği Türk ordusuna da gerektiğinde Atatürk’ün 30 Ekim 1938 tarihli mesajını adres göstermekte ve hatırlatmaktadır.⁴⁴¹ Dönemi genellikle gerici gençler-ilerici gençler şeklinde yorumlayan Ferit Celâl, peşi sıra gerçekleşen saldırılar karşısında “*Birçok huzur bozucu suçlar işleniyor. Bunları kimler yapıyor, kimler düzenliyor açık olarak bir şey bilmiyoruz. Ne acayip bir döneme girdik.*” diyerek şaşkınlığını ifade etmiştir.⁴⁴² “*Başları kavuklu, sırtları cübbeli, yeşil bayraklı mehter takımlarıyla, salt politikacılık düşüncesiyle İmam-Hatip okullarını, Kuran kurslarını çoğaltmakla, Kızılelma masallarıyla ulusal ruhumuz güçlenmez.*” düşüncesindedir.⁴⁴³

12 Mart 1971 askeri muhtırasının ardından yaşanan siyasi bunalım sürecinde olan biteni yorumlarken “*25 yılın yıkıntısı kolay kolay kalkmaz, bunları kaldıracak güçte ne bir lider, ne de bir parti var ortada.*” derken İnönü’yü de eleştirisine katarak

⁴³⁷ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1970 Günlüğü, 09.02.1970.

⁴³⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1969 Günlüğü, 30.08.1969.

⁴³⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1971 Günlüğü, 28.01.1971.

⁴⁴⁰ Ferit Celâl Güven, “Gençliğe Bir Sesleniş”, *Yeni Ufuklar*, S.216, Y.1970, s.1-4.

⁴⁴¹ Ferit Celâl Güven, “Atatürk’ün Orduya, Gençlere Emaneti”, *Yeni Ufuklar*, S.227, Y.1971, s.1-5.

⁴⁴² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1971 Günlüğü, 31.01.1971.

⁴⁴³ Ferit Celâl Güven, “58 Yıl Öncesinden Bugüne”, *Yeni Ufuklar*, S.223, Y.1970, s.5.

artık bu işler için gücü yok demektedir. Yine “*Sayın İnönü bıraksa sağken şu partinin yakasını çok iyi edecek, kendine de CHP’ye de!*” diyerek artık çekilmesi gerekliliğine dair düşüncesini belirtmiştir.⁴⁴⁴ Siyasetten çok sıkıldığı bir dönemde, II. Meşrutiyet’ten itibaren geçmişin kısaca özetini yaparak “*Bütün bu çerçevede içinde 77 yaşına geldim, Atatürk dönemi dışında iyi bir gün görmedim.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.⁴⁴⁵

7. İç Politika ile İlişkili Uluslararası Konular

Ferit Celâl, zaman zaman yabancı devletlerin Türkiye üzerindeki faaliyetlerine karşı, ilgili kurumların dikkatini çekmeye çalışmıştır. Örneğin Adana-Halep tren hattının Fransız bir şirkete verilmesinin ardından yaşanan sıkıntıların arkasında, Fransızların işgalci düşünceyle yürüttüğü yönetimi yatmaktadır görüşünü savunmuş, Suriye’nin ekonomisini geliştirmek için bizi zor durumda bırakıyorlar şeklinde serzenişte bulunmuştur.⁴⁴⁶ Dünya siyasetinde gerçekleşen olayların Türkiye’ye olan ilişkisine de her zaman dikkat çeken Ferit Celâl, gerçekleşen olayları ve yaşanan gelişmeleri yorumlamaktadır. 1920’li yılların ikinci yarısında İtalya’nın saldırgan bir tutumla Türkiye politikası izleyeceğine dair haberler üzerine Ferit Celâl, “*İtalya için bütün düşüncemizin mahiyeti ‘Gelecekleri varsa göreceklere de vardan’ ibarettir.*” yazarak düşüncesini belirtmiştir.⁴⁴⁷

Suriye’nin bağımsızlığına dair gelişmeler başladıkça tüm Türkiye’de olduğu üzere Ferit Celâl de gözlerini Hatay’a çevirmiştir. Hatay sorununun çözümü için Fransa ve Türkiye’nin görüşmesinin gerektiğini ve Suriye’nin burada dahil olacak bir konumunun bulunmadığını söylemektedir. Nitekim “*Türk ırkından*” olan Hatay’daki halkın geleceği Ankara Antlaşması ile belirlenmiştir demektedir. Suriye’de zaman zaman dillenen “*sınırımız Toroslara kadardır*” gibi görüşleri “*donkişotça laflar*” olarak tanımlamıştır. Suriye’nin yaptığı açıklamaları eleştirerek ve dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras’ın Milletler Cemiyeti’nde Suriye’nin bağımsızlığı lehinde yaptığı konuşmayı hatırlatarak uyarılmaktadır. Ayrıca seçimlerde Türklere yaptığı baskılara Türklerin boyun eğmediğine de dikkat çekmektedir. Türkiye’nin bir komşu

⁴⁴⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1971 Günlüğü, 18.03.1971, 15.10.1971.

⁴⁴⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1971 Günlüğü, 23.07.1971.

⁴⁴⁶ Ferit Celâl Güven, “Adana-Halep Hattı”, *Türk Sözü*, 10.10.1924, S.236, s.1.

⁴⁴⁷ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.190-191.

olarak dostluğunun, Suriyelilere ve Suriye basınına her zaman faydalı olacağını hatırlatmaktadır. Yine Fransa'nın Türkiye'nin haklılığını anlayacağını ve Hatay'daki Türklere yapılacak bir siyasal baskının Türk-Fransız dostluğuna zarar vereceğini yazmaktadır. Bu sorunun çözümü için Atatürk'ün kararlılığından da bahsederek onun iki kez bu konu üzerinde konuştuğunu ve Hatay'ın onun için önemini anladığını belirtir. Atatürk'ün söylediğini yapan bir şef olduğunu da ekler.⁴⁴⁸ Gerektiğinde Adana gençlerinin Hatay için tehlikeye atılacağını da yazmayı unutmamıştır.⁴⁴⁹

Hatay ile ilgili her türlü gelişmeyi takip eden Ferit Celâl, konunun güncelliği sürdükçe konuyu tekrar tekrar ele almıştır. Örneğin yabancı bir eserin Adana'nın halkını Kürt aşireti, Hatay'ın Türk olmadığını ileri sürmesini garazlık ve cehalet olarak görmektedir. Buna karşılık Faik Türkmen'in Hatay ile ilgili bir eserinden bahsederek ilmi, ciddi delillere dayanmadıkça kıymetinin olmayacağını belirtmiştir.⁴⁵⁰ Hatay'ın Türkiye'ye katılması süreci yaklaştıkça Ferit Celâl, bu kez de dış basından gelen bazı eleştirilere yanıt vermiş, bize ait olmayanlara asla karışmıyoruz, bize ait olanlardan da asla vazgeçmiyoruz demiştir. Bu durumun haksız bir sınır genişlemesi olmadığını da altını çizmiştir.⁴⁵¹ Hatay'ın anavatana katılmasıyla birlikte bunun Atatürk'ün elinde ve dilinde başlayan Türk milletinin bir davası olduğunu hatırlatan Ferit Celâl, Atatürk'ün Hatay'ın kurtarıcısı olduğunu ve Milli Şef İnönü'nün o hayattayken olduğu gibi onun ülküsünü gerçekleştirmek için uğraştığını belirtmiştir. Atatürk'ün giriştiği tüm davaların kazanıldığını, çünkü onun haksız davalara girişmediğini yazmıştır.⁴⁵²

Atlantik Paktı(NATO) tartışmaları başlayınca, Ferit Celâl, bizim bu anlaşmaya dâhil olabileceğimizi, ancak Türkiye'nin şimdilik kendisini Sovyetlere karşı koruyacak askeri gücünün varlığı nedeniyle böyle bir girişimin olmadığını yazmıştır.⁴⁵³ CHP'nin iktidarda iken yapmış olduğu görüşmelere dair Türkiye'nin

⁴⁴⁸ Ferit Celâl Güven, "Antakya Meselesinin Halline Doğru", *Türk Sözü*, 09.10.1936, S.3651, s.1; "Antakya ve İskenderun", *Türk Sözü*, 04.11.1936, S.3671, s.1; "Sancakta Seçim ve Türkler", *Türk Sözü*, 18.11.1936, S.3683, s.1; "Öz Davamız Olan Hatay", 06.06.1938, S.4121, s.1; "Suriyeliler Her Halde Akılları Başlarında Kimselerdir", *Türk Sözü*, 14.01.1953, S.8608, s.1; "Vah Çiçekli, Vah!", *Türk Sözü*, 08.07.1953, S.8752, s.1.

⁴⁴⁹ Güven, "5 Kanunisâni", s.1.

⁴⁵⁰ Ferit Celâl Güven, "Mükemmel Bir Eser Hatay Tarihi", *Türk Sözü*, 06.03.1938, S.4070, s.1; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.189-190.

⁴⁵¹ Ferit Celâl Güven, "Hatay İşinin Son Safhası", *Türk Sözü*, 16.06.1939, S.4457, s.1.

⁴⁵² Ferit Celâl Güven, "Ebedi Şef, Onun Eseri: Hatay", *Türk Sözü*, 25.06.1939, S:4465, s.1.

⁴⁵³ Ferit Celâl Güven, "Dışişleri Bakanımızın Amerika Seyahati", *Türk Sözü*, 16.04.1949, S.7492, s.1.

NATO'ya girmese bile olası tehdit karşısında büyük devletlerce korunacağını daha önce II. Dünya Savaşı sıralarında İngiltere ile yapılan ittifakı örnekendirerek desteklemiştir.⁴⁵⁴ Yaşanan gelişmeler karşısında NATO'ya Portekiz, İtalya gibi ülkelerin kabul edilirken Türkiye'nin alınmamasını şaşkınlıkla karşılamıştır.⁴⁵⁵

Kore Savaşı'na Türkiye'den asker gönderilmesinin ardından, cepheden gelen Türk askerleriyle ilgili gelişmeleri yorumlamıştır. Türk askerlerinin uzun süre sonra katıldığı savaşta süngüleriyle kahramanlıklarda bulunduğunu yazmıştır. “*Kore'den kulaklarımıza 'Allah Allah' sesleri geliyor, biz de Kore'de yiğitlerine sesleniyoruz: 'süngü elde, Tanrı dilde gelecekleri varsa, görecekları de var!'*” diyerek coşkun bir anlatım yapmıştır. Kore'de Türk Tugayı'nın savaşın kaderini değiştirdiğini ifade etmiş ve kahraman Türk askerlerinin tüm dünyaya ne kadar değerli bir kuvvet olduğunu gösterdiğini yazmıştır. Bu açıdan Türkiye'ye desteğin daha da artması halinde yapabileceklerinin artacağını düşünmekte ve diğer yandan olası bir savaşta kimin ne derece faydalı olacağı böylece görülmüştür demektir.⁴⁵⁶

Bu düşüncelerle NATO'ya giriş sürecini değerlendirmiş ve Türkiye'nin askeri bütçe için yaptığı fedakârlıkları hatırlatmıştır. Olası bir katılım durumunda Türkiye'nin NATO'ya girmesinin Türkiye için değil, NATO için bir kazanç olacağını söylemiştir. Yine, milli çıkarları düşünerek, bu pakta gireceksek “...*isteklerimizi, milli emellerimizle denkleştirerek girmeliyiz.*” diyerek öneride bulunmuştur. Bazı ülkelerin Türkiye'nin NATO'ya girmesine mesafeli davranmasını ve bunu bir din meselesi yapılması görüşünü tenkitle ele almıştır.⁴⁵⁷ Sonuçta NATO'ya katılım sağlanınca genel kamuoyu gibi ve daha önce düşüncesini bu yönde belirttiği üzere Ferit Celâl de bunun doğru bir karar olduğunu gerekçeleriyle yazmıştır.⁴⁵⁸ Diğer yandan Kore meselesi gündemdeyken, uluslararası kutuplaşmayı değerlendirmesine dâhil ederek yorumlarda bulunur. Örneğin Bulgaristan'ın sınırları içindeki Türklerle ilgili

⁴⁵⁴ Ferit Celâl Güven, “Dış Politikamız”, *Türk Sözü*, 15.05.1949, S.7514, s.1.

⁴⁵⁵ Ferit Celâl Güven, “Atlantik Paktı ve Biz”, *Türk Sözü*, 20.09.1950, S.7905, s.1.

⁴⁵⁶ Ferit Celâl Güven, “Kore'de Türk Erleri Düşmanla Süngü Süngüye Döğüşüyorlar”, *Türk Sözü*, 30.11.1950, S.7963, s.1-2; “Kore Savaşından Sonra Türkiye Birinci Plâna Alınmalı ve Askerî İktisadî Durumu Derhal Takviye Edilmelidir”, *Türk Sözü*, 05.12.1950, S.7967, s.1,3.

⁴⁵⁷ Ferit Celâl Güven, “Atlantik Paktı ve Biz”, *Türk Sözü*, 28.01.1951, S.8023, s.1-2; “Türkiye Atlantik Pakıtına Behemâl Alınmalıdır”, *Türk Sözü*, 20.05.1951, S.8120, s.1; “Bir İngiliz Hariciyecisinin Kırdığı Pot”, *Türk Sözü*, 19.06.1951, S.8145, s.1-2.

⁴⁵⁸ Ferit Celâl Güven, “Rusya'nın Notası”, *Türk Sözü*, 06.11.1951, S.8258, s.1-2; “Rusya'nın İkinci Notası”, *Türk Sözü*, 04.08.1953, S.8774, s.1.

yaptırımları konusunda Türkiye'nin Kore hamlesine karşılık yapılmış olduğu düşüncesindedir.⁴⁵⁹

Hatay sorununa benzer şekilde Kıbrıs sorununda da gözlerini burayla ilgili gelişmelere dikerek, son olayları yorumlamıştır. Kıbrıs'ta bulunan nüfusun önemli kısmının Türk olduğunu söylemektedir. DP iktidarının Kıbrıs konusunu ele almasıyla iktidarın arkasında durmuş ve bu dava hepimizindir demiştir.⁴⁶⁰ Kıbrıs sorununda adadaki Türklerin geleceği hakkında endişesini dile getirmekte ve nasıl yardım edebiliriz sorusunu sormaktadır.⁴⁶¹ Bundan sonraki süreçte Yunanistan ile olan ilişkilerde de gerilim zaman zaman arttıkça Ferit Celâl de genellikle Milli Mücadele'yi hatırlatarak yorumda bulunmuştur. İkili ilişkilerde Yunan basınının ve yöneticilerinin tutumunu eleştirirken, “*takke düştü kel göründü*” benzetmesi yaparak ikiyüzlü davranmakla suçlamıştır. Bu sorunda, İngilizlerin Kıbrıs gibi bir yeri terk etmeyeceğine sıkı bir biçimde inanmaktadır. Adada olaylar Türklere karşı saldırıya dönüştükçe ise bu kez, İngilizlere burayı yönetemiyorsunuz asıl sahibi olan bize bırakın demiştir. Sonraki süreçte İngilizlerin Rumlara tavizkar davranışları başlayınca Türkiye'nin tezi olan adanın bölünmesini savunmuştur. Aynı şekilde Kıbrıs'ın stratejik konumu gereği Türkiye için vazgeçilmez bir yer olduğunu ve Akdeniz'de savunmamıza yarar sağlayacak tek ada yoktur diyerek bu işte yüz yıllar sonrasını düşünmek gerektiğinin altını çizmiştir. Kıbrıs'ın durumunu Girit'e benzeterek, burayı da kaybetmeyelim çağrısında bulunmuştur.⁴⁶² Kıbrıs'ın yeni bir Girit olmamasını istemektedir.

Kıbrıs olayları üzerinde çeşitli yorumlar yaparak, “...*asılırsan İngiliz ipi ile asıl, yalnız sakın İngiliz'in ipiyle kuyuya inme!*” deyişini hatırlatmaktadır. Yine ABD'nin

⁴⁵⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1950 Günlüğü, 12.08.1950.

⁴⁶⁰ Ferit Celâl Güven, “Atinalıların, Kıbrıs Adası Mitingi”, *Türk Sözü*, 09.05.1952, S.8404, s.1; “Kıbrıs Bizim de Dâvamızdır”, *Türk Sözü*, 22.08.1954, S.9080, s.1; “Kıbrıs Davâsı Milletın Vicdanında Yerleşmiştir”, *Türk Sözü*, 28.08.1955, S.9386, s.1; “Ehlihalip Devri mi?”, *Türk Sözü*, 30.12.1955, S.9450, s.1-2.

⁴⁶¹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1958 Günlüğü, 10.06.1958.

⁴⁶² Ferit Celâl Güven, “Yunan Basını Gene Terbiyesini Bozdu”, *Türk Sözü*, 14.08.1953, S.8783, s.1,3; “Yunan Basının Şirretliği”, *Türk Sözü*, 05.09.1954, S.9091, s.1; “Nerede Kaldı Dostluklar?”, *Türk Sözü*, 09.09.1954, S.9094, s.1-2; “Kabahat Kimde?”, *Türk Sözü*, 28.09.1954, S.9110, s.1-2; “Bu İşin Sonu Neye Varacak?”, *Türk Sözü*, 22.10.1954, S.9131, s.1; “Kıbrıs Türkiye'nin Bir Parçasıdır”, *Türk Sözü*, 29.05.1955, S.9311, s.1,3; “Sabrın da Bir Sonu Var”, *Türk Sözü*, 29.02.1956, S.9491, s.1-2; “Kıbrıs Hayati Davamızdır”, *Türk Sözü*, 03.09.1957, S.9897, s.1-2; “Kıbrıs Cumhuriyeti”, *Türk Sözü*, 18.08.1960, S.11643, s.1,4.

Kıbrıs'a müdahale etmemize karşı duruşunu “*Amerika eskiden Avrupalıların Osmanlı'nın her işine burnunu soktuğu gibi şimdi Türkiye'ye karşı aynı rolü oynuyorlar.*” şeklinde yorumlamıştır. Kıbrıs Türklerine saldırılar sürüp Türkiye'nin askeri hareketi gündemdeyken, gerçekleştirilen hava harekâtı sırasında “*Türk sabırlıdır, fakat kafası kızar üstüne yürünürse ne olduğunu gösterir.*” cümlesini defterine yazmıştır. İlerleyen yıllarda Kıbrıs konusunda siyasetin ve halkın sessizleşmesini “*...ispanağın kilosuyla ilgilenildiği kadar bile ilgilenilmiyor.*” diyerek eleştirmiştir.⁴⁶³

C. İnkılâplar

Bir başyazar olarak güncel gelişmeleri değerlendiren Ferit Celâl, Türk halkının geçirdiği inkılâp evresi üzerinde özellikle durmaktadır. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'nde idare konseyine seçildiğinde değerlendirmesini, eskiden Anadolu'dan atılmak istenen Türklere artık Mustafa Kemal'in milli mücadelesi ve yeni inkılâplarla birlikte olumlu bir gözle bakılmaya başladığı şeklinde yapması buna bir örnektir.⁴⁶⁴ 1937 yılında gerçekleşen Tunceli olayında bölgedeki ayaklanmaları “*eskiden kalma aşiret reislerinin, ağa döküntülerinin*” inkılâplara karşı çıkararak kişisel çıkarlarını koruma amaçlı olarak tanımlamıştır. Devletin halkı derebeylerine bırakmayacağını yazan Ferit Celâl, artık bölgede bir ıslahatın olduğunu söylemektedir. “*Eskisi gibi arazide tarama yapıp geri çekilmek yok, orada devlet medeni vasıtalarla diğer yerlerle denk hale getirecektir.*” demektedir.⁴⁶⁵ Ülkede düşünce alanında özellikle II. Dünya Savaşı sıralarında başlayan kendi deyişiyile “*faşist*” ve “*komünist*” akımlar hakkında genelde tarafsız kalmaya çalışan Ferit Celâl, yeri geldiğinde iki akımı ülkeyi tehlikeye attığı düşüncesini öne sürerek eleştirmiştir. Bu iki akımın karşısında yeni bir din olmadığını söylediği⁴⁶⁶ Kemalizm'i öne sürerek ne kadar sağlam bir ideoloji olduğunu savunmuştur. İlerleyen süreçte bu iki akımın yanına “*softalık*” terimini kullanarak dinciliği de eklemiş ve Kemalizm'in üç düşmanı olarak görmüştür. Eleştirilerini her birine yöneltse de özellikle dünyanın siyasi ortamından dolayı daha çok kızıl olarak hitap ettiği ve “*büyük bir felaket*” dediği sosyalist/komünist ideolojiye yapmıştır.

⁴⁶³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1964 Günlüğü, 16.02.1964, 10.06.1964, 10.08.1964; 1967-2 Günlüğü, 20.03.1967.

⁴⁶⁴ Ferit Celâl Güven, “Türkiye ve Milletler Cemiyeti”, *Türk Sözü*, 21.09.1934, S.3026, s.1.

⁴⁶⁵ Ferit Celâl Güven, “Tunceli Islahatı”, *Türk Sözü*, 18.06.1937, S.3856, s.1.

⁴⁶⁶ Ferit Celâl Güven, “O, Büyük Adam”, *Türk Sözü*, 10.11.1947, S.7058, s.1.

Sovyetleri destekleyen kuruluşları “*fesat ocakları*” olarak tanımlamıştır. Kurnaz, inatçı Sovyet politikasına karşı Türk milletinin, gençliğinin, işçisinin, köylüsünün asla milli değerlerinden vazgeçerek “*kızıl peygamberlerin*” peşinde olmayacağını yazmıştır. Basın alanında bu görüşü savunanları “*zayıf ve Moskofuşağı soysuz kişiler*” olarak adlandırmıştır.⁴⁶⁷ Zaman zaman ilerleyen dönemlerde bu düşünceleri savunan kimseler ve onların yaptıkları faaliyetler hakkında yorumda bulunmuştur. Örneğin Mareşal Fevzi Çakmak’ın *İnsan Hak ve Hürriyetlerini Koruma Cemiyeti* adlı bir cemiyette Zekeriya Sertel ve Cami Baykurt gibi “kızıl” olduğu belli olan aşırı soldan birkaç kişiyle olamayacağını keskin bir şekilde ifade ederek, cemiyetten istifa etmesini beklemiştir.⁴⁶⁸

Toplumsal dönüşme, çağdaşlaşma hamleleri hakkında görüşlerini ifade ederken sıklıkla geçmişle karşılaştırma yöntemini kullanmaktadır. Bir mucize, sihir veya büyü olmadığını söylediği inkılapların yararlarını açıklarken sıklıkla eski dönemle yeni dönemi karşılaştırmıştır.⁴⁶⁹ Öyle ki bir yazısında Cumhuriyetle birlikte gelen inkılapların, Tanzimat ve Meşrutiyet gibi Avrupa’ya hoş görünmek için değil, Türk milletini daha ileriye taşımak için yapıldığını yazmaktadır.⁴⁷⁰ Bir radyo konuşmasını makale halinde sunarken; Osmanlı’dan kalan mirasa “*ucu bucağı görünmez bir felaket*” tanımlaması getirmiş, Osmanlı’nın tarihsel süreçte bağlandığı ilkeler doğrultusunda “*...İslamiyet’i yaymaya çalıştı ama imparatorluk içindeki diğer milletler ise dünyayı unutmuş değillerdi.*” demiştir. Osmanlı yönetimi bu ilkelerden dolayı güzel sanatlardan uzak durmuş demekleyen, Osmanlı’nın ana yurdu bakımsız dururken, “*deve dikenlerinden başka bir şey olmayan çöllere*” demiryolu döşemiş

⁴⁶⁷ Ferit Celâl Güven, “Türk İşçisi ve Onun Asil Duyguları”, *Türk Sözü*, 17.12.1946, S.6790, s.1; “Hükümetin Aldığı Haklı Tedbirler”, *Türk Sözü*, 18.12.1946, S.6791, s.1; “Ne Sağa, Ne Sola”, *Türk Sözü*, 28.12.1946, S.6800, s.1; “Komünistlerle Uğraşmak, Hürriyet ve Demokrasiyi Baltalamak Değildir”, *Türk Sözü*, 01.02.1947, S.6829, s.1; “Hoş Göremeyiz”, *Türk Sözü*, 06.02.1947, S.6833, s.1; “Üç Düşmanla Çevriliyoruz”, *Türk Sözü*, S.6912, s.1; “İçimizdeki Büyük Düşman”, *Türk Sözü*, 18.05.1947, S.6915, s.1; “Damarlarımızdaki Asil Kan”, *Türk Sözü*, 10.02.1948, S.7136, s.1; “Milliyetçi, Vatansever Türk İşçisi”, *Türk Sözü*, 31.03.1949, S.7478, s.1.3.

⁴⁶⁸ Ferit Celâl Güven, “Hangi İnsanın Hak ve Hürriyeti?”, *Türk Sözü*, 24.10.1946, S.6750, s.1; “Bir Haber Bekliyoruz!”, *Türk Sözü*, 26.10.1946, S.6752, s.1.

⁴⁶⁹ Örneğin geçmişte halkın derdinin dinlenmediğini, ancak halkçılık ilkesini benimseyen Türkiye’de artık halk çekinmeden dertlerini anlatabildiğini yazmaktadır. Ferit Celâl Güven, “Halkın Duyguları”, *Türk Sözü*, 29.03.1926, S.624, s.1. Yine bir sergiyle ilgili yorumlarını yazarken, Osmanlı devrindeki sergiyi uzunca anlatarak mevcut sergiyle karşılaştıracaktır. “İki Devir Bir Sergi”, *Türk Sözü*, 25.05.1938, S.4137, s.1-3. “Onbeşinci Yıl”, *Ulus*, 15.08.1938, S.6122, s.1.

⁴⁷⁰ Güven, “Milletler Cemiyeti”, s.1.

olmasını eleştirmiştir. Bu hamleleriyle ancak bir “*devlet olmuş, vatan olamamış*” şeklinde bahsetmiştir. Ona göre “*Kendinden dışarıya vermiş ama dışarıdan Türk için bir şey almamıştır.*” Bütün bunların aksine Cumhuriyet ve onun altı ilkesiyle Türk milleti dünyaya bağlandı düşüncesindedir ve başkalarından önce kendi tarihi kutsaldır fikrini taşımaktadır. Cumhuriyet’in her şeyden önce bir vatan verdiğini söylemektedir.⁴⁷¹

Cumhuriyeti ve inkılâpları sonuna kadar destekleyen bir görüntü çizen Ferit Celâl, yazılarında daima bu çizgide fikir beyan etmiştir. İnkılâp hamlelerini Milli Mücadele’nin asıl meyvesi ve canı olarak tanımlamış,⁴⁷² Cumhuriyete olan inanından asla vazgeçmeyeceğini dile getirmiştir.⁴⁷³ Türk milletinin kendisini “*Arap harflerinin 480 halkalı zincirinden kafasını kurtarması...*” olarak tanımladığı⁴⁷⁴ harf inkılâbını daima destekleyen Ferit Celâl, Arap harfleri yerine Türk harflerine geçmekle okuma yazma oranının arttığını ifade etmiştir. Türk dilinin, günün şartlarında kullanılmayan bir kıyafet olarak gördüğü şalvarla bağdaştırdığı Arap harfleri yüzünden dil araç olmaktan çıkarak ilim oldu düşüncesindedir. Çünkü bu harfleri öğrenmek adına çokça çaba harcanmaktadır. Harf değişiminin Arap harflerine düşmanlıktan değil, hızlı öğrenilme güçlüğünden dolayı olduğunu söylemiştir. Bu inkılâptan dönmenin Türk milleti aleyhine bir suikast olacağını belirtmiştir. Türkçedeki yabancı sözcüklerin atılmasının sıradaki iş olduğunu vurgulamış ve “*Frak üzerinde silindir yerine sarık nasıl gülünç bir kılık olursa Türkün dilindeki Arap, Farsı sözler de böyledir.*” örneğini vermiştir.⁴⁷⁵ Harf inkılâbını destekleyici bir başka yazısında da geçmişin medrese eğitimi üzerinden Millet Mektepleri ve eğitimin hızını örneklemektedir.⁴⁷⁶ Kendisinin de kullandığı öz Türkçeyi savunan bir konumda bulunan Ferit Celâl, Türk milletinin hiçbir zaman Arap ve Fars dilini benimsemediğini yazarken, bazı Arapça sözcükler vererek halkın bunları söylerken çoğunlukla zorluk yaşadığına işaret etmektedir.

⁴⁷¹ Ferit Celâl Güven, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Umdeleri ile Osmanlı İmparatorluğu’nun Umdeleri”, *Çığır*, S.32, İkinci Teşrin 1935, s.23-24.

⁴⁷² Ferit Celâl Güven, “Yolumuz Atatürk Yoludur”, *Türk Sözü*, 19.05.1947, S.6916, s.1.

⁴⁷³ Ferit Celâl Güven, “Cumhuriyetimiz”, *Türk Sözü*, 29.10.1945, S.6453, s.3; “Cumhuriyetimiz Hayatımızdır”, *Türk Sözü*, 29.10.1946, S.6754, s.1-2.

⁴⁷⁴ Ferit Celâl Güven, “Suç Kimin?”, *Türk Sözü*, 03.06.1948, S.7230, s.1.

⁴⁷⁵ Ferit Celâl Güven, “Özümüze Doğru”, *Türk Sözü*, 26.09.1934, S.3030, s.1; “Köy İlk Eğitiminde Müthiş Bir Sukut Görüyoruz”, *Türk Sözü*, 04.10.1952, S.8523, s.1; “Arap Harfleriyle Öğretim Yuvaları”, *Türk Sözü*, 01.05.1955, S.9291, s.1; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.277.

⁴⁷⁶ Ferit Celâl Güven, “Vatan Dershaneleri”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.205-44, Ekim 1928, s.189-190.

Ayrıca bu inkılâpla yeni bir dilin öğrenilmediğini, esasen ana dilimizin öğrenildiğini söylemektedir.⁴⁷⁷ Bazen de metnin içinde kullandığı öz Türkçe sözcüklerin anlamlarını metnin sonunda vermektedir.⁴⁷⁸ Bir başka inkılâp hamlesi olan ve kendisinin de milletvekilliği sırasında görüşülen toprak kanununu inkılâpların bütünleyicisi olarak görmektedir.⁴⁷⁹

Kılık kıyafet noktasında gerçekleşen inkılâpları desteklemekte ve bu hamlelerden geriye dönüşe karşı çıkmaktadır. Çünkü ona göre bu durum basit bir şey değil, zihninde kötü düşüncelere sahip olan bazı kişilerin eski devirlerdeki kılık kıyafetle birlikte, eski harflere ve daha birçok eski inkılâplara dönüş işaretleridir. Özlem duyulan bu geçmiş, “...o geçmiş ki, Türk milletinin geçmişine okumuştur.” diyerek anlatmıştır. Bundan dolayı korku duyduğunu da söylemiştir.⁴⁸⁰ Yukarıda görüleceği üzere dışarıdan gelebilecek bir “kızıl tehlike”den bahseden Ferit Celâl, bunun yanında içerideki tehlike olarak bu korkusuna kaynak olan irticayı göstermiş ve “kara tehlike” olarak tanımlamıştır. İnkılâbın, inancı Tanrı ile insan arasında bırakıp aracısız hale getirdiğini hatırlatmıştır.⁴⁸¹ CHP’nin 1948’de ilkokullarda din dersinin müfredata alınmasını kararlaştırdığı zaman günlüğüne bunun Kemalizm’e bir gedik açmak olduğunu yazmış, dini otoriteler bununla da kalmayacaktır ve “*Bu iş partinin hazin bir korkaklığıdır. Eğer CHP bu yola düşmekle iktidarını koruyacaklarını sanıyorlarsa aldanyor.*” demiştir. Bu dönemde Ferit Celâl, inkılâpların hızının kesildiğini düşünmektedir.⁴⁸² Atatürk’ün inkılâpları emanet ettiği Türk gençlerinin bu gericilik faaliyetlerine uymayarak inkılâpları koruyacaklarını dillendirmiştir.⁴⁸³

Her türlü yabancı boyunduruğu reddederek bir şekliyle din özgürlüğü tanıdığını söylediği inkılâpların baştan beri asla dine karşı durmadığını, laikliğin dinsizlik olmadığını ve yalnızca dini “*bir pazar malı*” gibi kullanan insanların düşmanı olduğunu söylemiştir. Bu gibi kişileri, milletin saf dini duygularını çıkar için kullanan

⁴⁷⁷ Ferit Celâl Güven, “Yürüyen İş”, *Türk Sözü*, 13.12.1934, S.3097, s.1.

⁴⁷⁸ Ferit Celâl Güven, “O Atatürk Biz Atatürklerimiz”, *Türk Sözü*, 28.11.1934, S.3084, s.1.

⁴⁷⁹ Ferit Celâl Güven, “Toprak Bayramı”, *Türk Sözü*, 16.06.1946, S.6643, s.1.

⁴⁸⁰ Ferit Celâl Güven, “Geriye Doğru Yürüyemeyiz”, *Türk Sözü*, 01.11.1946, S.6755, s.1; “Geriye Dönüş Marşı Marrrr!” *Türk Sözü*, 25.01.1947, S.6823, s.1.

⁴⁸¹ Ferit Celâl Güven, “Kubilay ve Onun Davası”, *Türk Sözü*, 08.04.1947, S.6883, s.1; “Yeni Softalar”, *Türk Sözü*, 03.05.1947, S.6902, s.1.

⁴⁸² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1948 Günlüğü, 19.02.1948, 29.10.1948.

⁴⁸³ Ferit Celâl Güven, “İnkılâp, Gençliğin ve Halkın Yüreğinde ve Omuzlarında Ayakta Durmaktadır”, *Türk Sözü*, 12.06.1947, S.6936, s.1; “Kırşehir’de Türk Gençleri”, *Türk Sözü*, 08.03.1951, S.8058, s.1.

kişi olarak tanımladığı “mürteci” olarak adlandırmaktadır. Yüzyıllardır çağdaşlaşmamızı geciktiren nedenin din değil, gerçek din adamlarının yokluğudur diyerek, bu konuya dikkat çekmektedir. Üzerinde durduğu bir nokta da samimi olarak dini vecibelerini yerine getirenlere mürteci damgası vurulamayacağıdır.⁴⁸⁴ Tarikat üyelerinin gerçekleştirdiği hamleleri inkılâplara karşı bir meydan okuma olarak görmekte ve halkın din duyguları üzerinde oynanarak kara kuvvet adını verdiği irticayı güçlendirdiğini düşünmektedir. Bu eleştirilerine değindiği bir yazısında din propagandalarının çoğaldığını söyleyerek “*Anlaşıyor ki demokrasi henüz bizim becereceğimiz bir marifet değil.*” yazmıştır. Partisini iktidarının son döneminde gözlemleyince partililere kızmakta, çalışmadıklarından şikâyet etmektedir.⁴⁸⁵ Dini kullananlara karşı duran Ferit Celâl, tarikatların çıkardığı olaylar hakkında ve halk üzerindeki etkilerinden de bahsetmektedir. Örneğin ‘Nurcular’, ‘Ticaniler’ gibi gruplardan bahsetmekte ve “*Bir Kürt milliyetçisi olan Sait Nursi’nin Türk olan çevrelerde geniş teşkilat kurmuş olması ibretle temaşaya değer.*”, “*Sait Kürdi maskarası, meydan okuyup duruyor. Yıllardan beri bir Kürt nasyonalisti olarak ortaya çıkmış olan bu adamın faaliyetine göz yumarlar. Şaşırılmamak mümkün değil.*” demektedir. Yine Nurculuğu Komünizmin bir öncüsü olarak kabul etmekte ve “*...onun tahrip ettiği yere komünizm kolayca yerleşir.*” demekle iki ayrı ideolojinin aynı noktada tehlikeli olduğuna işaret etmektedir. “*Nurculuğun öteki yüzü Kürtçülüktür, ne yazık ki bu murdar tarikatı Türk olanlar cahillikleri yüzünden desteklemektedirler.*” diyerek ikinci bir cephesine dikkat çekmiştir.⁴⁸⁶ Türk inkılâbının hiçbir siyasi partiye ait olmadığını ve tüm Türk milletine ait olduğunu belirtirken, irticaya karşı birlik beraberliği önermektedir.⁴⁸⁷

60’lı yıllarda, günün siyasi ortamında hala inkılâplara karşı gelenler bulunuyor ve ülkeyi “*bu kalın kafalılar*” geriliğe ve çıkmaza sürüklüyor diyen Ferit Celâl,

⁴⁸⁴ Ferit Celâl Güven, “İslâmlık Öğretimi”, *Türk Sözü*, 05.07.1947, S.6956, s.1-2; “Mürteci Kimdir ve İrtica Nedir?”, *Türk Sözü*, 27.11.1952, S.8568, s.1; “Elbette Türk Milleti Müslümandır ve Müslüman Kalacaktır”, *Türk Sözü*, 09.12.1952, S.8578, s.1-2; “Gözlerimizi Dört Açmalıyız”, *Türk Sözü*, 26.02.1955, S.9236, s.3; “Din Şûrası”, *Türk Sözü*, 07.10.1960, S.11685, s.1.

⁴⁸⁵ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1949 Günlüğü, 04.02.1949, 14.03.1949, 25.08.1949.

⁴⁸⁶ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1958 Günlüğü, 29.04.1958; 1960 Günlüğü, 05.01.1960; 1966-2 Günlüğü, 12.06.1966.

⁴⁸⁷ Ferit Celâl Güven, “İrticaa Karşı Bütün Partiler El Ele, Kafa Kafaya Vererek Çalışmalıdırlar”, *Türk Sözü*, 15.03.1951, S.8064, s.1-2; “Cumhurbaşkanı Celâl Bayar’ın 19 Mayıs Nutukları”, *Türk Sözü*, 22.05.1951, S.8121, s.2.

ülkenin istenilen hedeflere ulaşamamış olmasını buna bağlayarak, “*Atatürk’ü övmeler, şenlikler neye yarar?*” diyerek inkılâpların anlaşılmamış olmasını sorgulamaktadır.⁴⁸⁸ Öte yandan inkılâpların yapılmasının amacını açıklayarak bunun yalnızca Doğu’dan Batı’ya dönüp Batı’daki içki, kumar gibi toplum hastalıkları dâhil her şeyi almak olmadığını da anlatmaktadır.⁴⁸⁹

D. Dış Politika

Yaşadığı dönemin dünya siyasetini yorumlayan Ferit Celâl, yaşanan olayları değerlendirdikten sonra gelecekte ne olabileceğine dair öngörülerde bulunmuştur. Örneğin, Alman Mareşali Hindenburg’un ölümü üzerine dünyanın önemli bir insanı kaybettiğini yazarken artık Hitler Almanya’nın tamamen hâkimi olacaktır kanaatindedir. Çünkü Avrupa’nın Hindenburg’u bir emniyet supabı olarak gördüğünü belirtmektedir. Siyasette artık değişiklikler ve Almanya’nın kaderi de Hitler’in elinde olacak demektir.⁴⁹⁰ II. Dünya Savaşı esnasında aşağıda da görüleceği üzere dünya siyaseti hakkında görüşlerini bildiren Ferit Celâl, savaş sonrası dönemde de dünya siyaseti hakkında görüşlerini yazmıştır.⁴⁹¹

⁴⁸⁸ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1964 Günlüğü, 19.05.1964.

⁴⁸⁹ Ferit Celâl Güven, “Bu Dert Küçük Değildir”, *Türk Sözü*, 22.12.1946, S.6795, s.1.

⁴⁹⁰ Ferit Celâl Güven, “Büyük Bir Adamın Ölümü”, *Türk Sözü*, 07.08.1934, S.2987, s.1.

⁴⁹¹ Ferit Celâl Güven, “Millet Savunma Uğruna Hazırlıklarına Devam Ediyorlar”, *Türk Sözü*, 09.08.1946, S.6688, s.1; “Filistin Meselesi, Günün Mühim Meselelerinden Biridir”, *Türk Sözü*, 06.10.1946, S.6734, s.1; “İran’da Sovyet Oyunları”, *Türk Sözü*, 18.10.1946, S.6745, s.1; “İran’daki Son Durum”, *Türk Sözü*, 13.12.1946, S.6787, s.1; “Moskova Konferansı”, *Türk Sözü*, 11.03.1947, S.6859, s.1; “Sovyetlerle Açık Konuşma”, *Türk Sözü*, 02.04.1947, S.6878, s.1; “Amerika’nın Açtığı Mücadele”, *Türk Sözü*, 17.04.1947, S.6890, s.1; “Rus Politikası Karşısında Amerika”, *Türk Sözü*, 03.05.1947, S.6902, s.1; “Yunanistan’daki Vahim Durum”, *Türk Sözü*, 04.06.1947, S.6929, s.1; “Barıştan Çok Uzaklardayız”, *Türk Sözü*, 03.07.1947, S.6954, s.1; “Paris Konferansı’ndan Sonra”, *Türk Sözü*, 05.07.1947, S.6956, s.1; “Milletler Kendi İşlerinin Başında”, *Türk Sözü*, 08.07.1947, S.6958, s.1,3; “Yunanistan’daki Komünistler ve Dünya Barışı”, *Türk Sözü*, 20.01.1948, S.7118, s.1-2; “İran ve Rusya’nın Notası”, *Türk Sözü*, 06.02.1948, S.7133, s.1,3; “İkinci Paris Konferansı”, *Türk Sözü*, 17.03.1948, s.1; “Başkan Truman’ın Nutku”, *Türk Sözü*, 19.03.1948, S.7169, s.1; “Filistin Meselesi”, *Türk Sözü*, 23.03.1948, S.7172, s.1; “Berlin İşgal Bölgesinde Bir Çıban Başı”, *Türk Sözü*, 03.04.1948, S.7182, s.1; “Berlin’deki Gerginlik Devam Ediyor”, *Türk Sözü*, 07.04.1948, S.7185, s.1,3; “Fin-Sovyet Andlaşması”, *Türk Sözü*, 08.04.1948, S.7186, s.1; “Almanya’nın Kalkınması İş”, *Türk Sözü*, 09.04.1948, S.7187, s.1; “Suriye ve Komünistler”, *Türk Sözü*, 11.04.1948, S.7189, s.1; “Kuzeyde Yeni Bir Sovyet Tehlikesi”, *Türk Sözü*, 28.04.1948, S.7202, s.1,3; “Komünizmi Durduracak Kuvvet, Yine Kuvvettir”, *Türk Sözü*, 07.05.1948, S.7209, s.1; “Amerikan ve Rus Konuşmaları”, *Türk Sözü*, 15.05.1948, S.7214, s.1; “Filistin’de Yahudi Mukavemeti ve Araplara Düşen Vazifeler”, *Türk Sözü*, 30.05.1948, S.7227, s.1; “Mrl. Tito Afroz Edildi”, *Türk Sözü*, 30.06.1948, S.7254, s.1. “Moskova’daki Konuşmalar”, *Türk Sözü*, 02.09.1948, S.7306, s.1,3; “Demirperde Arkasında”, *Türk Sözü*, 08.09.1948, S.7311, s.1-2; “Fransa’daki Bir Rejim Buhranıdır”, *Türk Sözü*, 10.09.1948, S.7313, s.1,3; “Akdeniz ve Orta Doğu’nun Emniyeti”, *Türk Sözü*, 17.02.1949, S.7442, s.1,3; “Suriye’deki Hadiseler ve Türk Dostluğu”, *Türk Sözü*, 14.04.1949, S.7490, s.1-2; “Balkanlar ve Dimitrof”, *Türk Sözü*, 20.04.1949, S.7495, s.1-2; “Soğuk Harp Karşısında İran”, *Türk Sözü*, 21.04.1949, S.7496, s.1,3; “Rusya, Yeni Bir

II. Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin duyulduğu sıralarda hem dünya hem de Türkiye'nin siyasi gelişmelerini de yakında takip etmiştir. Türkiye'nin İngiltere ile savaş öncesinde yapmış olduğu anlaşmayı okuyucuları için yorumlarken “*Türkiye'nin her şeyden önce ve tamamıyla bir Akdeniz devleti*” olduğunu söyleyerek, buradaki güvenlik için çalışıldığından bahsetmiştir. Almanların “hayat sahası” aradıklarına atıfta bulunarak bu dönemde hiçbir devletin yalnız olamayacağını ve mutlaka bir savunma sisteminde yer alacağını yazmaktadır. Zaten Türkiye'nin coğrafi konumu gereği dünyanın bu siyasi koşullarında tarafsız kalamayacağını söylemektedir. Bu anlaşmayla iki devletin de çıkarlarının korunduğunu anlatır. Çünkü ona göre “*Türk vatanına karşı bir tecavüz İngiltere'nin imparatorluk yollarını, Akdeniz'in başka kuvvetlerde olması da Türkiye'nin egemenliğini tehdit edebilecektir.*” Böyle barışa yaklaştıran, Balkan ve Sadabad Paktları örneğini vererek Türkiye'nin önemli bir barış unsuru olduğunu ifade etmektedir. Bu barış anlaşmasıyla diğer hükümetlere de örnek olduğunu belirtmiş, bize güvenerek elini uzatana biz de elimizi uzatırız demiştir.⁴⁹² Bu bağlamda Balkan devletleri arasındaki anlaşma görüşmelerine de bu çerçeveden bakarak bunun uygun bir anlaşma olduğunu, İtalya'nın Arnavutluk'u işgali ve Almanya'nın gözünü doğuya çevirmesi örnekleriyle ifade etmektedir.⁴⁹³ Öte yandan olası bir savaş durumunda Türk toplumunun savaşmaktan çekinmeyeceğini anlattığı da görülmektedir. Devlet adamlarının bu çizgideki konuşmalarını desteklemektedir.

Manevra Ardındadır”, *Türk Sözü*, 04.05.1949, S.7504, s.1-2; “Berlin Ablukası ve Rusya”, *Türk Sözü*, 07.05.1949, S.7507, s.1,3; “Moskova ve Tito”, *Türk Sözü*, 02.09.1949, S.7601, s.1; “Komünistler ve Arap Alemi”, *Türk Sözü*, 13.06.1950, S.7831, s.1-2; “İran'ın Bugünkü Vahim Durumu, Bütün Dünyayı Korkuya Düşürmektedir”, *Türk Sözü*, 17.04.1951, S.8092, s.1; “İran Petrolleri Etrafındaki Kavgalar”, *Türk Sözü*, 17.06.1951, S.8144, s.1-2; “Churchill İşbaşında”, *Türk Sözü*, 28.10.1951, S.8252, s.1-2; “Musaddık'ın Mevkii Sarsılmış Görünüyor”, *Türk Sözü*, 28.11.1951, S.8277, s.1; “Yakın-Doğu'da Kaynaşmalar”, *Türk Sözü*, 09.12.1951, S.8287, s.1-2; “Amerika, İnfiratçı Ananesine Zor Döner”, *Türk Sözü*, 07.11.1952, S.8551, s.1-2; “Yahudiler ve Rusya'daki Temizlik”, *Türk Sözü*, 18.01.1953, S.8612, s.1-2; “Eisenhower İşbaşında”, *Türk Sözü*, 21.01.1953, S.8614, s.1-2; “Eisenhower'in İlk Nutku”, *Türk Sözü*, 22.01.1953, S.8615, s.1; “Stalin ve Sonrası”, *Türk Sözü*, 08.03.1953, S.8654, s.1,3; “Stalin'in Halefi”, *Türk Sözü*, 10.03.1953, S.8655, s.1-2; “Dünya Barışı ve Malenkof'un Nutku”, *Türk Sözü*, 21.03.1953, S.8664, s.1; “Yeni Almanya”, *Türk Sözü*, 11.09.1954, S.9096, s.1; “Dünya Bu Defada Gözünü Açmazsa”, *Türk Sözü*, 17.09.1954, S.9101, s.1,3; “Hür Milletler Cephesinde Almanya”, *Türk Sözü*, 08.10.1954, S.9119, s.1,3; “Rusya'daki Değişiklikler”, *Türk Sözü*, 13.02.1955, S.9225, s.1; “Dostluk Çağına Doğru mu?”, *Türk Sözü*, 27.07.1955, S.9261, s.1-2; “Rusya'ya Doğru Kayan Mısır”, *Türk Sözü*, 05.10.1955, S.9408, s.1-2; “Bir Geminin Macerası”, *Türk Sözü*, 09.02.1961, S.11789, s.1-2.

⁴⁹² Ferit Celâl Güven, “Türk-İngiliz Anlaşması”, *Türk Sözü*, 16.05.1939, S.4431, s.1; “Uyandırdığımız İtimat”, *Türk Sözü*, 18.05.1939, S.4433, s.1; “Dış Politikamız”, *Türk Sözü*, 11.07.1939, S.4478, s.1; “Bevin ve İngiliz Dış Politikası”, *Türk Sözü*, 22.08.1945, S.6396, s.3.

⁴⁹³ Ferit Celâl Güven, “Balkanlardaki Birlik”, *Türk Sözü*, 18.06.1939, S.4459, s.1.

Bunun yanında bizzat kendisinin halkta gördüğü izlenimlerinin de bu doğrultuda olduğunu söylemektedir.⁴⁹⁴

Yine savaş öncesi Alman-İtalyan yakınlaşmasını yakından gözlemleyen Ferit Celâl, bu iki milletin askeri anlaşma yaptığı günlerde bunun kendilerince bir barış hamlesi olarak gösterilmesine karşın aslında barış ortamını bozabilecek bir hamledir demektedir. Nitekim bu durumu bir dişliye benzeterek son cıvatanın İtalya Dışişleri Bakanı tarafından Berlin’de sıkıldığını, ancak bu dişlinin çalışmasıyla makine hangi yöne gider belli değil düşüncesindedir.⁴⁹⁵ Danzig sorununun tartışıldığı günlerde Almanların Danzig’e girmesinin ikinci bir dünya savaşı olacağını altını çizmekle İtalya ve Almanya’nın hayat sahası iddialarıyla böyle bir şeye girişemeyeceklerini, Avusturya ve Çekoslovakya’da olduğu gibi Polonya’nın işgalinin geçit töreniyle olmayacağını öngörmüştür.⁴⁹⁶ Savaş başladığında ise Ferit Celâl de diğer yazarlar gibi savaşla ilgili gelişmeleri yazmış ve yorumlamıştır.⁴⁹⁷ Bu türden değerlendirmeler

⁴⁹⁴ Ferit Celâl Güven, “Şefin Nutku: Hazırız!” *Türk Sözü*, 02.06.1939,S:4445,s.1; Güven, “Dış Politikamız”, s.1; Güven, “İtimadımızın Sırrı”, s.1,3.

⁴⁹⁵ Ferit Celâl Güven, “Son Cıvata”, *Türk Sözü*, 23.05.1939, S.4436, s.1.

⁴⁹⁶ Ferit Celâl Güven, “Danzig Etrafında”, *Türk Sözü*, 08.07.1939, S.4476, s.1.

⁴⁹⁷ Ferit Celâl Güven, “Mayın Harbi”, *Türk Sözü*, 29.11.1939, S.4592, s.1-2; “Küçük Devletleri Korkutma Politikası”, *Türk Sözü*, 18.01.1940, S.4633, s.1,3; “Fin-Rus Harbinin Tezahürleri”, *Türk Sözü*, 21.02.1940, S.4659, s.1,3; “İngiltere ve Müdafaası”, *Türk Sözü*, 18.07.1940, S.4782, s.1-2; “Sulh Dedikoduları”, *Türk Sözü*, 19.07.1940, S.4783, s.1-2; “Hitlerin Nutku ve Sulh Muamması”, *Türk Sözü*, 21.07.1940, S.4785, s.1,3; “Söz Silahlara Kalıyor”, *Türk Sözü*, 26.07.1940, S.4789, s.2; “Balkanlar”, *Türk Sözü*, 02.08.1940, S.4795, s.1,3; “Kafalardaki Muamma”, *Türk Sözü*, 16.08.1940, S.4807, s.1-2; “Harb Yeni mi Başlıyor”, *Türk Sözü*, 17.08.1940, S.4808, s.1-2; “Yunanistandaki Hadiseler”, *Türk Sözü*, 18.08.1940, S.4809, s.1-2; “Avrupa Harbi ve Amerika”, *Türk Sözü*, 20.08.1940, S.4810, s.1,3; “İngiltere’yi Karadan Abluka”, *Türk Sözü*, 23.08.1940, S.4814, s.1,3; “Yakın Doğuda”, *Türk Sözü*, 24.08.1940, S.4815, s.1-2; “Amerika’nın Vaziyetindeki Açıklık”, *Türk Sözü*, 07.09.1940, S.4826, s.1-2; “Hava Hücumları ve İngiltere”, *Türk Sözü*, 11.09.1940, S.4829, s.1,4; “Yakın Şarkta”, *Türk Sözü*, 22.09.1940, S.4839, s.1,3; “Japonya ve Mihver İttifakı”, *Türk Sözü*, 29.09.1940, S.4845, s.1-2; “Bugünkü Mihver Politikası ve İspanya”, *Türk Sözü*, 01.10.1940, S.4846, s.1-2; “Yeni Nizam”, *Türk Sözü*, 02.10.1940, S.4847, s.1-2; “İttifakın Akisleri”, *Türk Sözü*, 03.10.1940, S.4848, s.1; “Yeni Siyasi Tertipler”, *Türk Sözü*, 27.10.1940, S.4567, s.1,3; “Yunanistan’ın Darbesinden Sonra İtalya”, *Türk Sözü*, 11.12.1940, S.4901, s.1-2; “Yeni Bir Mihver Politikasının Arifesindeyiz”, *Türk Sözü*, 08.01.1941, S.4924, s.1; “Amerika’nın Yardımları Neticeye Müessir Olacak”, *Türk Sözü*, 29.01.1941, S.4939, s.1-2; “Kışa Girenken”, *Türk Sözü*, 16.09.1941, S.5120, s.1-2; “Harbin Asya’ya Doğru Akışı”, *Türk Sözü*, 23.09.1941, S.5127, s.1, “Kestirme Harpler Yapılırken”, *Türk Sözü*, 09.10.1941, S.5141, s.1,3; “Rus Savaşı Devam Ederken Sulh Sözleri”, *Türk Sözü*, 16.10.1941, S.5147, s.1-2; “Japonya’daki Değişiklikler”, *Türk Sözü*, 18.10.1941, S.5149, s.1,3; “İşgal Altındaki Avrupa’da Sıkıntı”, *Türk Sözü*, 21.10.1941, S.5151, s.1; “İtalya ve Sulh”, *Türk Sözü*, 05.08.1943, S.5777, s.1,3; “Son Müttefik Kazançları”, *Türk Sözü*, 07.08.1943, S.5779, s.1,3; “Müttefik Uçakları ve İtalya”, *Türk Sözü*, 11.08.1943, S.5782, s.1,3; “Yeniden Konuşmalar”, *Türk Sözü*, 12.08.1943, S.5783, s.1,3; “Üçüncü Cephe Meselesi”, *Türk Sözü*, 14.08.1943, S.5785, s.1,3; “Yanlış Hesaplar”, *Türk Sözü*, 19.08.1943, S.5789, s.1; “İç Kaleye Karşı Hazırlıklar”, *Türk Sözü*, 20.08.1943, S.5790, s.1,3; “Önümüzdeki Günler”, *Türk Sözü*, 25.08.1943, S.5794, s.1-2; “B. Ruzvelt’in Sözleri”, *Türk Sözü*, 27.08.1943, S.5796, s.1; “İtalya’nın Bugünkü Değeri”, *Türk Sözü*, 15.09.1943, S.5812, s.1; “Olacakları Geciktirme”, *Türk Sözü*,

yaparken, savaş sonrası için öngörülerde de bulunmuştur.⁴⁹⁸ Özellikle savaşta ve sonrasında Türkiye'nin karşısında kalabileceği tehlikeleri de kaleme almıştır.⁴⁹⁹ İkinci Dünya Savaşı yıllarında olan biteni defterine ara sıra not düşen Ferit Celâl, 1945 yılına girerken ise “*Bu yıl savaş biter mi bitmez mi bilinmez ama savaş sonrası var, insanlar daha çok acı çekecek.*” demektedir. Bu dönemde yaşanan Türk-Rus gerginliği hakkında makalelerinde olduğu gibi günlüğünde de yorumlar yaparken, Rusların yüzyıllardır süren amaçları doğrultusunda hareket ettiğini söyleyerek, Türk milletinin sabırlı olmasının en iyi önlem olacağını düşünmektedir. Bu dönemde günlüğüne İnönü'nün politik yönlerini yazarak bu süreci çok iyi yöneteceğine dair ifadeler kullanmıştır.⁵⁰⁰

Savaşın hız kazandığı bir dönemde, Türk politikası kadar hiçbir devletin politikası açık ve dürüst değildir diyerek, bunu iki nedene bağlamıştır. Nedenlerden ilki hiçbir milletten bir istek veya komşularımızla hesabımızın olmadığı, diğeri Türkiye'nin bağımsızlığı kesin bir şekilde savunduğu şeklindedir.⁵⁰¹ Bu politikanın da Türk milletinin birliğinden geldiğini öne sürerek, bu birliği bozmak isteyenlere teşekkür etmektedir. Çünkü onların sayesinde Türk milleti birlik olmaktadır.⁵⁰² Türk

16.10.1943, S.5837, s.1,3; “Üçler Konferansı”, *Türk Sözü*, 19.10.1943, S.5839, s.1,3; “Romanya ve Sulh”, *Türk Sözü*, 25.08.1944, S.6096, s.1; “Bulgaristan İşleri”, *Türk Sözü*, 14.09.1944, S.6113, s.1; “Kebek ve Japonya”, *Türk Sözü*, 16.09.1944, S.6116, s.1; “Korku ve Dehşet Politikalarının İflassı”, *Türk Sözü*, 17.09.1944, S.6117, s.1,3; “Almanya Yeni Bir Şey Yapabilir mi?”, *Türk Sözü*, 24.09.1944, S.6120, s.1; “Bulgaristan İşleri”, *Türk Sözü*, 06.10.1944, S.6130, s.1,3; “Bay Çörçil’in Moskova Seyahati” *Türk Sözü*, 11.10.1944, S.6134, s.1-2; “Moskova Konuşmaları”, *Türk Sözü*, 13.10.1944, S.6136, s.1-2.

⁴⁹⁸ Ferit Celâl Güven, “Yeni Bir Tasa”, *Türk Sözü*, 05.09.1943, S.5804, s.1,3; “Alman Çöküntüsü”, *Türk Sözü*, 16.08.1944, S.6088, s.1-2; “En Nazik Günler”, *Türk Sözü*, 12.09.1944, S.6111, s.1-2; “İkinci Kebek Bitti”, *Türk Sözü*, 19.09.1944, S.6118, s.1,3; “Asıl Güçlük Nerede?”, *Türk Sözü*, 29.09.1944, S.6124, s.1; “Çörçil’in Son Konuşmaları”, *Türk Sözü*, 01.10.1944, S.6126, s.1,3; “Moskova Konferansı Bitti”, *Türk Sözü*, 22.10.1944, S.6144, s.1-2; “Dünya Barışı ve Amerika’nın Büyük Rolü”, *Türk Sözü*, 19.04.1945, S.6291, s.1-2; “Bir Millet Çökerken”, *Türk Sözü*, 01.05.1945, S.6300, s.1,3; “Dünyanın Nizamı Tek Ele Bırakılmaz”, *Türk Sözü*, 02.05.1945, S.6301, s.1-2; “Üçler Konferansı”, *Türk Sözü*, 08.07.1945, S.6359, s.1,3; “Potsdam’daki Üçler ve Dünyanın Beklediği”, *Türk Sözü*, 22.07.1945, S.6371, s.1,3; “Adı Söylenemiyen Korku”, *Türk Sözü*, 19.08.1945, S.6394, s.1,3; “Sulh ve Bulgarlar”, *Türk Sözü*, 21.08.1945, S.6395, s.1; “Yarınki Barış Şartları Elde Edildi mi?”, *Türk Sözü*, 04.09.1945, S.6406, s.1,3; “Attlee’nin Konuşması”, *Türk Sözü*, 05.09.1945, S.6407, s.1,3; “Londra Konferansına Hâkim Olan Zihniyet”, *Türk Sözü*, 14.09.1945, S.6414, s.1-2; “Moskova Konferansı ve Demeci”, *Türk Sözü*, 29.12.1945, S.6501, s.1; “Mihver Peyikleri ile Barış Andlaşması”, *Türk Sözü*, 12.02.1947, S.6838, s.1.

⁴⁹⁹ Ferit Celâl Güven, “Türkiye ve İngiltere”, *Türk Sözü*, 15.07.1945, S.6365, s.1,3; “Kim Emperyalist?”, *Türk Sözü*, 18.07.1945, S.6367, s.1,3; “İngiliz Dış Politikası”, s.1,3.

⁵⁰⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 01.01.1945, 21.03.1945, 02.07.1945.

⁵⁰¹ Ferit Celâl Güven, “Türkiye’nin Politikası”, *Türk Sözü*, 07.07.1940, S.4773, s.1.

⁵⁰² Ferit Celâl Güven, “Siyasetimiz Milli Birliğimizin Eseridir”, *Türk Sözü*, 14.07.1940, S.4779, s.3.

milletinin savaş boyunca cephe gerisinde üzerine düşeni yapmakta olduğunu söyleyen Ferit Celâl, hükümetin de almış olduğu önlemleri destekleyerek bunun bir gereklilik olduğunu savunmaktadır.⁵⁰³ Hükümetin önlemlerinin dışında halka kısıtlı geçinmeyi öğütleyerek, savaşa girilirse de her zaman bunun yansımalarını düşünerek hareket edilmesini önermiş, başka ülkelerden örnekler vermiştir.⁵⁰⁴ Öyle ki bir yazısında savaş sonundaki maddi durumun tüm dünyada görüleceğini, çünkü “*Her milletin ekonomik durumu, diğer milletin ekonomik durumuna bir takım ince damarlarla bağlıdır.*” demektedir. Savaş durumunda tüm insanlığı yüksek ateşe tutulmuş bir şahsa benzetecek ve savaşın sonunda ateşin düşmesiyle bu halsiz, zayıf insanın iyi bir bakıma, yani iyi bir ekonomiye gereksinimi vardır diyerek Türkiye’nin savaşa girmese de bu insanın iyileşmesi için çaba göstereceğine işaret etmiştir.⁵⁰⁵ Aynı benzetmeyle Türkiye’nin savaş dışı kalışını; ateşin alevleri yüzümüzü, alnımızı yakmaktadır diyerek, ateşe düşülmediğini söylemiştir. Yine de bu ateşe düşme tehlikesinden söz açarak ilerisi için hazır olup çok çalışılmasını öğütlemiştir.⁵⁰⁶ Aynı zamanda halkın çektiği sıkıntıları anlamının, ona doğru gitmenin gerekliliğinden de bahsetmiştir.⁵⁰⁷

Ayrıca Türk dünyasıyla ilgili de düşüncelerini belirtirken, Almanların olası Rusya tehlikesini kendilerinin yanında savaşa sokarak atlatmak istediklerini söylemekte, ancak öte yandan Rusların Türklere karşı bir savaşa girişeceğini de düşünmemektedir.⁵⁰⁸ Türkiye’nin savaşa girmeyişini değerlendirirken ise bunu başarılı bir yönetim anlayışı olarak görmekte ve geçmişte yaşanan savaş süreçleriyle karşılaştırmaktadır. Savaşa girmeyen Türkiye’nin kazanımlarını belirtmektedir.⁵⁰⁹ İngiltere ile olan anlaşmanın mecliste onaylandığı ve Almanya ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin kesildiği süreçte ise bunun doğru bir hamle olduğunu savunmuştur. Türkiye’nin bu kararı bir zorunluluk çerçevesinde aldığı iddialarına şiddetle karşı çıkarak, bu iddiaların Nazi propagandası olduğunu yazmıştır. Türkiye’nin savaşa

⁵⁰³ Ferit Celâl Güven, “Cephe Gerisindekilerin Vazifeleri”, *Türk Sözü*, 08.12.1940, S.4899, s.1.

⁵⁰⁴ Ferit Celâl Güven, “Derli Toplu Yaşamaya Alışmak”, *Türk Sözü*, 22.10.1941, S.5152, s.1,3; “Yorganımıza Göre”, *Türk Sözü*, 20.10.1946, S.6747, s.1.

⁵⁰⁵ Ferit Celâl Güven, “12’nci İzmir Fuarı”, *Türk Sözü*, 22.08.1943, S.5792, s.1,3.

⁵⁰⁶ Ferit Celâl Güven, “Beşinci Yılına Giren Harp”, *Türk Sözü*, 02.09.1943, S.5801, s.2.

⁵⁰⁷ Ferit Celâl Güven, “Halk ve Ödevlerimiz”, *Türk Sözü*, 06.08.1947, S.6983, s.1,3.

⁵⁰⁸ Ferit Celâl Güven, “Harbe Teşvik Usulleri”, *Türk Sözü*, 10.12.1939, S.4602, s.1-2.

⁵⁰⁹ Ferit Celâl Güven, “Dün ve Bugün”, *Türk Sözü*, 01.08.1940, S.4794, s.1-2; “Biz ve Dünya”, *Türk Sözü*, 23.06.1946, S.6649, s.1.

girmese de önceden tarafı belliydi demektedir.⁵¹⁰ II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden bahsederek savaş içindeki görüşmeleri değerlendirirken, Atatürk'ün Yugoslavya Başbakanı'na söylemiş olduğu “*Biz kimsenin düşmanı değiliz. Biz, insanlığın düşmanı olanların düşmanınız.*” sözünü hatırlatarak bu cümlenin değerini anlatmaktadır.⁵¹¹ Savaşın son döneminde Türk hükümetinin takip ettiği politikalara güvendiğini ve desteklediğini belirtmiştir.⁵¹² Savaşın ardından bu kez Sovyet Rusya'nın bize karşı yürüttüğü tehditkâr politikayı yorumlarken Türk milletinin bir karış bile toprak vermeyeceğini yazmıştır. Rusya'nın daha sonra verdiği resmi nota hakkında Türkiye'nin taviz vermesiyle demir perdenin ardında kötürüm olarak kalmayı Türk çocukları asla kabul etmez demektedir. Yine Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Alman ve İtalyanlara karşı yürüttüğü tarafsızlık siyaseti olmasaydı Sovyet Rusya bugünkü zaferinden bahsedebilir miydi diye sorarak, bu tarihi gerçeği ancak Sovyet politikası gibi “*çılgın ve hırslı bir politika*” reddeder şeklinde düşüncesini beyan etmiştir. Türkiye'nin daha sonraki süreçte bu sorundaki politikasının yerinde olduğunu dile getirmiştir. Rusların isteğini tarihi hırslarını amaçlayan şımarık bir Sovyet isteği şeklinde tanımlamış ve bu sorunda tek emniyet noktası olarak tanımladığı birlik halinde olan Türk milletinin, toprağını her alanda savunacağını altını çizmiştir. Ayrıca bunun yalnızca milli bir sorun olmadığını, Boğazların özelliğini hatırlatmaktadır.⁵¹³ Buradan hareketle savaş sonrası dönemde dışarıdan gelebilecek özellikle Sovyet destekli hareketlere karşı uyarılarda bulunmuştur.⁵¹⁴ Bu türden uyarıları yaparken Sovyetlerin yalnızca komünizm propagandasından bahsetmemiş, bunun yanında Slavların tarih boyunca Türklere düşmanlığı huy edindiğini yazarak, Balkanlardaki, Orta Asya'daki, Kırım'daki Türkleri örnek göstermiş, Anadolu'daki

⁵¹⁰ Ferit Celâl Güven, “Türk-İngiliz Dostluğunun Yeni ve Mesut Safhası”, *Türk Sözü*, 04.08.1944, S.6078, s.1-2; “Karar Ertesi”, *Türk Sözü*, 06.08.1944, S.6080, s.1,3; “Her İşimizde Milli Varlığımıza Güvenliyiz”, *Türk Sözü*, 10.08.1944, S.6083, s.1.

⁵¹¹ Ferit Celâl Güven, “Dava: İnsanlığın Davası”, *Türk Sözü*, 17.08.1943, S.5787, s.1,3.

⁵¹² Ferit Celâl Güven, “Saraçoğlu'na Güvenimiz Büyüktür” *Türk Sözü*, 12.07.1945, S.6362, s.1,3.

⁵¹³ Ferit Celâl Güven, “Onlar İstedikçe Kuvvetimize Kuvvet, İmanımıza İman Katılır”, *Türk Sözü*, 23.12.1945, S.6496, s.1,3; “Sovyet Rusya'nın Notası”, *Türk Sözü*, 14.08.1946, S.6692, s.1,3; “Boğazlar Meselesinde Dünya Hakkımızı Kabul Ediyor ve Edecek te” *Türk Sözü*, 16.08.1946, S.6694, s.1; “Yine Boğazlar Meselesi”, *Türk Sözü*, 08.10.1946, S.6736, s.1; “Notamız”, *Türk Sözü*, 22.10.1946, S.6748, s.1-2.

⁵¹⁴ Ferit Celâl Güven, “Yunanistan Meselesi ve Biz”, *Türk Sözü*, 03.12.1946, S.6778, s.1; “Gençliğimizi Saklı Tutmalıyız”, *Türk Sözü*, 13.12.1946, S.6787, s.1; “Hükümetin Aldığı Haklı Tedbirler”, s.1.

Türkleri uyarmıştır.⁵¹⁵ Yine İslam devletlerinin bağlarının birbirleriyle güçlü olması durumunda bölgelerindeki tehditler azalır görüşüyle, İslam ülkelerinde komünizmin yayılmaması için düşüncesini belirtmiştir.⁵¹⁶

Soğuk Savaş döneminde ise Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulları değerlendirmiş ve yorumlamıştır. Özellikle yukarıda bahsedildiği üzere bir Sovyet tehlikesinden bahseden Ferit Celâl, II. Dünya Savaşı öncesi ve esnasında nasıl İngiltere ile olan yakınlaşmayı desteklediyse bu dönemde de ABD ile olan yakınlaşmayı olumlu bulmuştur. Sovyetlerin bizden açıkça topraklarımızı istediğini, hiçbir milletin başka bir millettten böyle bir *azgın* politik istekte bulunamayacağını söylemektedir. ABD'nin Sovyetler karşısında gerek siyasi gerekse ekonomik olarak sınırının Boğazlardan başladığını söyleyebileceğini ifade ederken, hassas politikalara karşı temkinli olmayı da öğütlemektedir. ABD'nin günün koşullarında dünya barışının tek kuvvetli dayanağı olduğunu söyleyerek, Marmara'ya demirleyen Amerikan donanmasının varlığından sevinç duymuştur. Yine Amerikan yardımlarının destekçisi olmuş, Türkiye'nin Sovyet tehlikesine karşı sıkıntılar çektiğini ve "*insanlığın ileri karakolu, dünya barışının güvencesi*" olarak her anlamda kalkınması gerektiğini düşünmüştür. Öte yandan söylenti bile olsa ABD'nin, ülkemizdeki kaynaklar karşılığında yardım yapmasına da şiddetle karşı çıkmıştır.⁵¹⁷ Hatta dünyada iki politikanın kavga halinde olduğunu; bunun birisi başında Rusların komünizmi, diğeri ise başında Amerika'nın bulunduğu milliyetçilik diyerek, bloklaşmada bir de milliyetçilik kavramını kullanmıştır.⁵¹⁸ Rusların dünyaya yaymaya çalıştığı komünizmin uzun ömürlü olmayacağını ve Sovyet Rusya'nın komünizm rejimiyle birlikte çökeceğini 1948 yılında yazmış olduğu bir makale ile savunmaktadır.⁵¹⁹

⁵¹⁵ Ferit Celâl Güven, "Slavlık Karşısında Türkler", *Türk Sözü*, 07.12.1946, S.6782, s.1.

⁵¹⁶ Ferit Celâl Güven, "Misafirimiz Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa", *Türk Sözü*, 16.06.1951, S:8143, s.1-2.

⁵¹⁷ Ferit Celâl Güven, "Son Olaylar ve Biz", *Türk Sözü*, 29.03.1947, S.6875, s.1; "Türk Sularında Amerikan Denizcileri", *Türk Sözü*, 04.05.1947, S.6903, s.1; "Türk-Amerikan Dostluğunun İç Yüzü", *Türk Sözü*, 15.05.1947, S.6912, s.1; "Her Bakımdan Yardım Görmeliyiz", *Türk Sözü*, 27.05.1947, S.6922, s.1; "Türkiye ve Amerikan Yardımı", *Türk Sözü*, 18.03.1948, S.7168, s.1; "İşte, Bu Olamaz", *Türk Sözü*, 19.03.1955, S.9254, s.1-2.

⁵¹⁸ Ferit Celâl Güven, "Komünizme Karşı Metodlu Çalışmak Lâzımdır", *Türk Sözü*, 25.12.1947, S.7097, s.1.

⁵¹⁹ Ferit Celâl Güven, "Cehennemden, Cennete Kaçış", *Türk Sözü*, 04.07.1948, S.7258, s.1.

NATO ve Türkiye ilişkisini yorumlayan Ferit Celâl, sonraki süreçte Kore Savaşı'nın patlak vermesi üzerine genel kamuoyu gibi üçüncü bir dünya savaşının ayak sesleri olarak nitelendirdiği bu savaş üzerinde dikkatle durarak, yorumlar yapmıştır.⁵²⁰ Dış olayları yorumlarken zaman zaman deyimlere de başvurmuştur. BM'nin güncel politikada etkisiz, verimsiz olduğunu düşünerek kurum için “*Boş ambar, delik kile.*” demektedir.⁵²¹

II. Kültürel Konulardaki Fikirleri

A. Dil

Dil konusuna çok önem veren Ferit Celâl, bir millet vatanını kaybetse bile dilini kaybetmemişse bir gün yeniden tarih sahnesinde doğabilir düşüncesindedir. Çünkü o, bir millet dilini yabancı milletlerin etkilerine teslim ederse “...*mutlak bir esarete düşer, karakterini ve milli benliğini kaybeder, soysuzlaşır.*” demektedir. “*Biz Türk'üz ve Türk kültürünün ve dilinin milli yapımıza hakim olmasını istemekteyiz.*” diyerek düşüncesini ortaya koymuştur. Büyüklüklerin büyük bir dil ile olabileceğini söylemektedir. Dilin, toprak gibi olduğunu söyleyerek işlenmesinin, cevherinin keşfedilmesinin gerekliliğini anlatmaktadır. Bakımsız topraklarda yabancı ve zararlı otların yeşermesi sözleriyle örneğini sürdürmektedir. Ülkenin birliğini sağlayan bir unsur olan Türkçe'nin kullanımına hassasiyetle yaklaşır ve “*Azınlıkların ana dillerine, dinlerine saygımız vardır. Fakat bu saygılarımız Milli Birlik duygularımızın sınırlarını aşamaz.*” demektedir.⁵²²

B. Sanat

İlerleyişinde güzel sanatlar hamlesi olmayan hiçbir düşünce ve inkılâbın olmadığını belirten Ferit Celâl'e göre, büyük davalarda kitleleri harekete geçirip dâhil etmek için en güzel araç güzel sanatlardır. Güzel sanatları ortaya koyarken

⁵²⁰ Ferit Celâl Güven, “Kore Savaşı ve Dünya”, *Türk Sözü*, 08.07.1950, S.7853, s.1-2; “Kore Hâdisesi ve Milletler”, *Türk Sözü*, 11.07.1950, S.7855, s.1-2; “Kore Harbi ve Rusya”, *Türk Sözü*, 14.07.1950, S.7858, s.1-2; “Kore'de Komünistlere Verilen Ders”, *Türk Sözü*, 01.10.1950, S.7912, s.1; “Kore Savaşlarının Yeni Bir Safhası”, *Türk Sözü*, 05.11.1950, S.7941, s.1; “Komünizm Tehlikesi Karşısında Birleşmiş Milletlerin Siyasi ve Askeri Adamları Kafa ve Elbirliği Yapmalıdır”, *Türk Sözü*, 08.12.1950, S.7966, s.1,3; “Kore'deki Askeri Durum ve Bundan Çıkan Neticeler”, *Türk Sözü*, 31.05.1951, S.8129, s.1-2; “Kore'de Ateş Kesilecek mi?”, *Türk Sözü*, 28.06.1951, S.8153, s.1.

⁵²¹ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1958 Günlüğü, 14.08.1958.

⁵²² Ferit Celâl Güven, “Anam, Dilimdir”, *Türk Sözü*, 26.09.1943, S.5822, s.1; “Dilimiz, Anamız Gibidir”, *Türk Sözü*, 30.03.1949, S.7477, s.1; “Anayasa Dili”, *Türk Sözü*, 28.12.1952, S.8595, s.1; “Türkçe Konuş!”, *Türk Sözü*, 26.08.1960, S.11650, s.3.

beceriksizlik ortaya çıkmamalıdır. Bu başarısızlığı getirebilir. Hem sanatçı yetiştirecek, hem sanatseverliği oluşturacak, hem de gerçek sanatı ortaya koyacak bir düşüncede olarak, Türk milletinin güzel sanata ve sevmeye yatkın olduğunu yazmaktadır. Bunun zor olmakla birlikte, imkânsız olmadığı ve devamlı çalışma gerekliliğinin üzerinde durur. Ona göre sanatçı olmak için kültürlü olmak şarttır.⁵²³ Toplumların da sanatla ruhlarını doyurduktan sonra büyüdüğünü söylemektedir.⁵²⁴ Toplumların ilerleme hamlelerinde sanat önemlidir ve iyi şekilde yetişmesinde etkindir diyen Ferit Celâl, dinlerin bile gelişmesinde mabetlerinde sanatla ihtişam kattıkları için kalıcı olduklarını düşünmektedir. Türk milletinin de dinin sanatı sınırlandırmasına karşın mabetlere sanatsal eserler verdiklerini hatırlatmakta bu Türk milletinin yatkınlığındandır demektedir. Bir şeyi sevmeye yeteneğini güzel sanatın oluşturduğunu belirtmektedir. Bu yönden Türk toplumu da güzellik sırrına erişmelidir demiştir.⁵²⁵ Sanatla ilgili bir başka yazısı bu kez Adnan Saygun'un eseri etrafında *Bir Söğüt Gölgesinde* adıyla 1947'de yayımlanmıştır.⁵²⁶

Her devrin kendi sanatını oluşturduğunu ve “*Sanatkârı rejime göre yetiştirmek ve sanatkârdan iyi, mükemmel eserler almak kâfi değil, sanatkârı anlayacak muhitleri de hazırlamak vazifesi karşısındayız.*” derken insanlığın gelişiminde “*teşvikin tenkitten daha etkili olduğunu*” söyleyen⁵²⁷ Ferit Celâl'in sanata verdiği büyük önem hayatına üretim olarak da yansımıştır. Her sanat dalına önem vermiş, müze veya galerinin olmadığı bir şehrin var olabileceğini ancak tiyatrosuz olamayacağını söyleyerek sahne sanatının önemini dillendirmiş⁵²⁸ ve verdiği önemi de tiyatro alanında *Çakır Ali*'yi yazarak göstermiştir. Sanatla ilgili her gelişme hakkında köşesinde yazılar kaleme alan Ferit Celâl, özellikle halkevi çalışmaları sırasında bunu daha da fazlalaştırmıştır. Öte yandan devletin bu yöndeki her türlü çalışmalarını da desteklemektedir. Açılacak sanat okullarının ülke çocuklarının yararına dolayısıyla ülkeye yararlı olacağını savunmuştur.⁵²⁹

⁵²³ Ferit Celâl Güven, “Halkevleri ve Güzel Sanatlar”, *Ülkü*, XIII/73, 1939, s.13-15.

⁵²⁴ Ferit Celâl Güven, “Açık Hava Tiyatrosu”, *Türk Tiyatrosu*, IV/205, 1947, s.3.

⁵²⁵ Ferit Celâl Güven, “Güzel Sanat”, *Kırkpınar*, S.5, Y.1, 5 Mart 1934, s.1-2.

⁵²⁶ Ferit Celâl Güven, “Bir Söğüt Gölgesinde”, *Çukurova*, I/10-11, Mayıs-Haziran 1947, s.1.

⁵²⁷ Ferit Celâl Güven, “Sanat Hamlelerimiz”, *Türk Sözü*, 02.08.1938, S.4196, s.1-2.

⁵²⁸ Ferit Celâl Güven, “Sahne”, *Ulus*, 16.12.1941, S.7315, s.5.

⁵²⁹ Ferit Celâl Güven, “Sanat Okulları”, *Türk Sözü*, 11.09.1941, S.5116, s.1,3; “Gençler, Güzellik Yolculuğuna Hazırlanıyor”, *Türk Sözü*, 09.08.1946, S.6688, s.1.

Toplum-sanat ilişkisine değinerek, bir toplumun “*düzgün ahlaklı, sağlam karakterli, cömert sevgili, daha doğrusu ince ruhlu*” olarak yetişmesini sanat kaynaklarının zenginliğine bağlamıştır. Toplumlarda inkılâpların veya dinlerin devamlı kalabilmelerini güzel sanatla ilişkilendirmiştir. Bir milletin güzel sanat kaynaklarının elinden alındığında sefil bir dilenci gibi sokak ortasında çırılçıplak kalacağını yazmıştır.⁵³⁰ Ona göre “*Müzik, tiyatro, şiir, mimari, heykel insan ruhunun, ahlakının sert ve insafsız, sivri köşelerini düzeltip yumuşatmak için bulunmuş nimetlerdir.*” Sanatsız bir toplumu, karanlıklarda yolunu şaşırın bir insana benzetmektedir. Benzer şekilde bir başka yazısında da tiyatrosuz bir ülke bakımsız, çorak bir bahçeye benzer demiştir.⁵³¹ Sanata olan ilginin, insan ruhuyla ilişkisine değinmekte ve insanın daima bir haz aradığını, tarih boyunca insanlığın bunu sağlayan şeylerle uğraşarak ruhunu doyurduğunu söyleyen Ferit Celâl, eğer insan bu güzel hazlardan yoksun kalıyorsa bir “*...dilsizlik âleminde.*” demektedir. “*Ruhların açlığı perişanlığı, midelerinkinden daha yamandır.*” düşüncesindedir. Güzellik hazzına erişmiş bir insanın ise her şeyden beslenebileceğini anlatarak hayatta yaşanan kötü şeylerin yanına böylece güzellikler katabileceğini savunur ve karnın gıdayla doyması gibi ruhun da sanatla doyduğunu düşünür, güzel sanat duygu ve bilgisinden yoksun olan toplumların yabanlaşacağını, halinin kötü olacağını belirtir. Bu güzelliklere, yani sanata bağlanan insanların hayata bağlandıklarını ve neşeli olduklarını söyler. Alıntılar da yaparak bu görüşünü desteklemiştir.⁵³²

Genellikle sanatı iyilik ve güzellikle bağdaştıran Ferit Celâl, Türk çocuklarının sanatla, iyiliğe ve güzelliğe yöneleceğini söyleyerek, aynı zamanda sokak tehlikelerinden koruyarak onları geleceğin sağlam karakterli ve yapılı insanlar arasında gösteririz demektedir.⁵³³ Sanatla uğraşanlarla ilgili de görüşlerini zaman zaman dile getirmiştir. Sanatkârların her memlekette ayrıcalıklıların ayrıcalıklıları olduğunu söylemiştir.⁵³⁴ Gerçek sanatkâr, sanat rüyasının derinliğine dalarak dünyaya çocuk getirmeye hazırlanan bir anne gibidir derken, sonunda eserini güzellik âlemine

⁵³⁰ Ferit Celâl Güven, “Bu da mı Kontakt?”, *Türk Sözü*, 03.04.1948, S.7182, s.1.

⁵³¹ Ferit Celâl Güven, “Güzel İstiyoruz, Güzel”, *Türk Sözü*, 28.01.1947, S.6825, s.1; “Tiyatronun Cemiyetteki Rolü”, *Türk Sözü*, 28.04.1955, S.9288, s.2.

⁵³² Ferit Celâl Güven, “Güzellik Hazzı”, *Ulus*, 25.11.1941, S.7294, s.7; “Güzel Sanat Terbiyesi”, *Türk Sözü*, 20.04.1947, S.6893, s.1; “Muhsin Ertuğrul”, *Türk Sözü*, 30.04.1949, S.7503, s.1.

⁵³³ Ferit Celâl Güven, “Sanat ve Çocuklarımız”, *Türk Sözü*, 30.05.1948, S.7227, s.1.

⁵³⁴ Güven, “Raşit Rıza ve Tiyatro”, s.1.

kazandırdığını yazmaktadır.⁵³⁵ Türk inkılâbının da ilerleyen dönemde karşılaştığı “*geri tecavüzlerinin*” nedenini büyük sanatkârlarının azlığına bağlamaktadır.⁵³⁶

İnsanın her eğitimde olduğu üzere estetik eğitiminin de aile başladığını söyleyerek anne babanın bu noktadaki önemine değinir ve bir çocuğun ruh sağlığı hakkında üzerine düşeni yapması gerekliliğinden bahseder. Çünkü ona göre estetik çocuğun her türlü hedefine yardımcı olur. Ancak estetik eğitimindeki kastının çocuğun eğlendirilmesinden ibaret olmadığını da ekler. Özellikle o dönemin yeni alışkanlıklarını da eleştirir. Türk kızlarının işlediği halıların üstündeki motiflerin güzel bir estetik eğitiminin örneği olarak anlatmakta ve Türk cemiyetinin böyle güzelliklerle gelişeceğini söylemektedir.⁵³⁷ Estetik noktasında heykel, resim ve kitabe gibi sanat dallarına toplumsal ve kültürel olarak önem veren Ferit Celâl, bu gibi sanatlara yöneltilen eleştirilere karşı çıkarak, bu sanatların insanları putlaştırmadığını savunmuştur. Putlaştırmayı geri toplumların hastalığı olarak göstererek, ileri toplumlarda anıtların, heykellerin anca bir vefanın, takdirin bir ifadesi ve gelecek nesillere bir armağan olduğunu söylemiştir.⁵³⁸

Fotoğrafa önem veren Ferit Celâl, nasıl diğer sanat dallarında araçlar sanatçıya yardımcı oluyorsa fotoğraf makinesinin de fotoğrafçılara yardımcı olduğunu söyler ve Türk sanatçıların elinden çıkan bu sanat eserlerini milli bir *çeşni* olarak tanımlar.⁵³⁹ Hem basın hayatının hem de görsel sanatların içinde bir kişi olan Ferit Celâl, karikatüre önem vererek, karikatürü “...*ileri insanların ve ileri cemiyetlerin üzerine titrediği zekâ ve sanat âlemi.*” olarak tanımlamıştır. Bu alandaki güzel eserleri, güzel bir gülümsemeye benzetmekte ve “...*gerçekleri, olayları ve hayatın cilvelerini birkaç çizgiyle kitaplaştırır.*” demektedir. Karikatürlerden rahatsızlık duyanlara ise sert çıkarak, onların “*zekâsı yontulmamış, kalın kafalı insanlar*” olduğu düşüncesindedir.⁵⁴⁰

⁵³⁵ Ferit Celâl Güven, “Sanat Doğarken”, *Türk Sözü*, 16.09.1945, S.6416, s.2.

⁵³⁶ Güven, “Muhsin Ertuğrul”, s.1.

⁵³⁷ Ferit Celâl Güven, “Güzellik Terbiyesi”, *Ulus*, 02.12.1941, S.7301, s.5-6.

⁵³⁸ Ferit Celâl Güven, “Metodlarla Partiler Arası İyi Münasebetler Kurulamaz!”, *Türk Sözü*, 24.05.1951, S.8123, s.2.

⁵³⁹ Ferit Celâl Güven, “Fotoğrafta Sanatkârın Rolü ve Millî Vasıfları”, *Ulus*, 27.01.1942, S.7353, s.4-5.

⁵⁴⁰ Ferit Celâl Güven, “Karikatür ve Cemal Nadir!”, *Türk Sözü*, 27.02.1947, S.6849, s.1.

C. Edebi Yazıları

Ferit Celâl, birçok mecrada hikâye türündeki yazılarını yayınlamış, kültürel bir hizmette bulunmuştur. Bu faaliyetiyle ortaya koymuş olduğu hikâyeleri incelendiğinde hem edebi açıdan bir eser sunma hem de toplumsal konuları işleme düşüncesinde olduğu görülmektedir. Genellikle kendi gazetesinde ve daha sonra tekrar yayınladığı bazı yazıları gerçek olaylar üzerinden kurgulanmış, bazıları ise toplumsal ders niteliği taşıyan ve de sorunları yansıtmak amacıyla yazılmıştır. Bunlardan *Dertli Kız* adındaki yazısı üst başlık olarak *Kara Gün Hatıraları* olarak verilmiş, Adana'daki Ermeni saldırıları üzerine Türk toplumunun çektiği zulmü anlatılmıştır.⁵⁴¹ İşgal günlerinden yansımaları anlattığı benzer bir hikâyesi ise *Al Duvak* adındaki yazısıdır.⁵⁴² Milli Mücadele dönemine ait bir başka eseri gerçek bir olaya dayanmakta olduğunu girişinde ifade ettiği ve bir askerin elinin kesilmesi konulu *Memleket İçin* adlı hikâyesidir.⁵⁴³ Çukurova bölgesindeki bir efsane üzerine kurulu *Kara Koyun* adlı eserini 1928'de yayınlamıştır.⁵⁴⁴ Nisan ve Mayıs 1934'te iki farklı sayıda bu kez 1891 tarihinde yayınlanan *Türkmen Kızı* adlı bir romanı incelemiştir.⁵⁴⁵ *Bir Salkım Üzüm* adlı Temmuz 1934'te yayımlanan hikâyesinde, mevsimlik işçi Durmuş'un bir salkım üzüm koparırken bir ağa tarafından öldürülüp, ağanın sosyal konumu gereği ceza almayışı işlenmiştir.⁵⁴⁶ Eylül 1934'te yayımlanan *Deli Fatma*, Toroslardaki bir yerleşimde geçen ve Fatma adlı karakterin kocası İsmail'in yaz dönemindeki panayır için gelen Ermeni kantocu kızlardan birisinin peşine düşmesiyle Fatma'nın aklını yitirmesi üzerine kuruludur.⁵⁴⁷ *Anamın Düşü*, Aralık 1934'te yayımlanmıştır. Bu hikâyede çeşitli savaşlarda şehit düşenlerin olduğu bir ailenin ceviz ağacına benzetilişi yer almaktadır.⁵⁴⁸ Mayıs 1935'te yayımlanan *Sel*, değirmenci Durmuş'un ve selden kurtardığı bir genç kızın hikâyesidir.⁵⁴⁹ Eylül 1935'te *Yemen Türküsü* eseri

⁵⁴¹ Ferit Celâl Güven, "Dertli Kız", *Altınyurt*, 15.05.1923, S.1, s.9-10.

⁵⁴² Ferit Celâl Güven, "Al Duvak", *Altınyurt*, 11.10.1923, S.6, s.73-75.

⁵⁴³ Ferit Celâl Güven, "Memleket İçin", *Türk Yurdu*, C.1(21), S.195-34, Ocak 1928, s.58-59.

⁵⁴⁴ Ferit Celâl Güven, "Kara Koyun", *Türk Yurdu*, C.2(22), S.203-42, Eylül 1928, s.110-112. Bu eseri daha sonra Ekim 1934'te *Ülkü*'de yayınlanacaktır.

⁵⁴⁵ Ferit Celâl Güven, "'Türkmen Kızı' Bir Roman", *Kırkpınar*, S.8, Y.1, 20 Nisan 1934, s.2-3; "'Türkmen Kızı' Bir Roman", *Kırkpınar*, S.9, Y.1, 5 Mayıs 1934, s.2-3.

⁵⁴⁶ Ferit Celâl Güven, "Bir Salkım Üzüm", *Ülkü*, III/17, 1934, s.378-380.

⁵⁴⁷ Ferit Celâl Güven, "Deli Fatma", *Ülkü*, IV/19, 1934, s.66-71.

⁵⁴⁸ Ferit Celâl Güven, "Anamın Düşü", *Ülkü*, IV/22, 1934, s.293-297.

⁵⁴⁹ Ferit Celâl Güven, "Sel", *Ülkü*, V/27, 1935, s.218-224.

yayımlanmıştır. Bu eser, seferberlikte Yemen'e gidenin gelmediği dönemde bekleyenleri konu aldığı bir yazısıdır.⁵⁵⁰ Şubat 1936'da yayınladığı yazısı da bir handa hancı tarafından konuklarına anlatılan ve sevdiğine kavuşamayıp başka birisiyle evlenen *Güllü*'nün hayatının anlatıldığı hikâyedir.⁵⁵¹ Yine bir başka hikâyesi Çakır adlı çiftçinin tarlasında bulduğu gömüyü Yorgi'ye emanet edip durumu hocaya anlatmasının ardından her ikisince kandırılmasını anlatan ve Nisan 1936'da yayımlanan *Gömü* adlı hikâyesidir.⁵⁵²

III. Toplumsal Konulardaki Fikirleri

A. Türk Gençliği ve Çalışma

Toplumun özellikle Milli Mücadele'nin ardından ekonomik israfına dikkatle eğilerek, buna geçmişteki sıkıntıları ve yoklukları anlatarak karşı çıkmıştır. “*Giymek, yemek, mutlu olmak herkesin hakkı, süslenmek bir ihtiyaç...*”, ancak ülkenin bu zor günlerinde yabancı sermayedarlara lüks ürünleri için para vermek onların amaçlarına uysallık etmektir demektedir. Ülkede sefalet içinde yaşayan çocuk ve köylülerden bahsederek lüks ihtiyaçlar yerine bu sorunlarımızı çözelim düşüncesindedir. Biz vatan yapmak istiyoruz, yıkmak değil diyerek görüşünü desteklemiştir.⁵⁵³ Özellikle Türk toplumunun ve Türk gençliğinin eğitimi üzerine yazılar kaleme alan Ferit Celâl gençliği bilinmezlerle dolu bir dava olarak tanıtmaktadır. Dava olarak baktığı gençliği, baharlarda açan fidanlar gibi görmekte ve onların açtığı “*çiçeklerin, meyvelerin, saçtıkları kokuların*” duygularına ve heyecanlarına katık olduğunu belirtmekte, gençlerle bir arada oldukça “*...aynalarla karşılaşmadıkça saçlarımın ağardığını bile sanmam.*” demiştir.⁵⁵⁴ Bazen toplumun ve gençliğin eğilimleri hakkında yorumlar yaparak, eleştirilerde bulunmuştur. Örneğin 1926 yılında dans hakkında Ferit Celâl, dansın bir eğlence, oysaki Türk gençliğine gerekli olan şeyin yalnızca çalışmak olduğunu yazmıştır. Elbette dans edeceğiz, eğleneceğiz derken, buna bir koşul getirmiştir. Çünkü ona göre Türk erkek ve kızlarının ilk önceliği batının ilim ve irfanı ile anne ve babalık görevleridir. Koşulu bu noktada önce çalışmaktır. “*Çalışmayan,*

⁵⁵⁰ Ferit Celâl Güven, “Yemen Türküsü”, *Ülkü*, VI/31, 1935, s.55-59.

⁵⁵¹ Ferit Celâl Güven, “Güllü”, *Ülkü*, VI/36, 1936, s.472-480.

⁵⁵² Ferit Celâl Güven, “Gömü”, *Ülkü*, VII/39, 1939, s.226-232.

⁵⁵³ Ferit Celâl Güven, “İpekli Modası”, *Altınyurt*, 21.05.1923, S.2, s.13-14.

⁵⁵⁴ Ferit Celâl Güven, “Gençlerimiz!”, *Türk Sözü*, 12.10.1946, S.6740, s.1.

yorulmayan vatana ve şahsına olan vazifelerini yapamayan insanların eğlenceye hakları olabilir mi?" diye soran Ferit Celâl, "En kutlu umdemiz çalışmak olmalı. Eğlence ise; gece gündüz değil ara sıra." yapılmalıdır demiştir.⁵⁵⁵ Bu konu üzerine "Uyku, dinlenme, keyf ve eğlenme, hepsi bize haram olmalı." diyecek kadar hassasiyet göstermiştir.⁵⁵⁶

Çalışmak üzerine fırsat buldukça öğütler veren Ferit Celâl, teknolojik gelişmeleri sıralayarak Türk gençlerinin değişimlere ayak uydurmasını ve ilk iş olarak bu yenilikleri öğrenmesini söylemiştir. Aksi halde yenilikleri üreten ve kullanan milletlerin altında kalabiliriz diyerek; vatanseverliğin laboratuvarında, atölyelerde büyük icatlara dayandığına işaret etmiştir. Konuyla ilişkin bir yazısını; "Her gün her saat kendimize şöyle hitap etmeliyiz: Yeni bir iş, yeni bir vasıta, yeni bir çare ara..." şeklinde bitirmiştir.⁵⁵⁷ Gençlerin spora, kültüre ve sanata yönlendirilmesini isteyerek, bunun yalnızca devlette değil toplumun da sorumluluğunda olduğunu savunmaktadır.⁵⁵⁸ Ayrıca Türk gencinin dışarıdan gelecek ve milli yapısını ve milli karakterini tüketen ideolojilere bağlanmakta özgür olmadığını söylemiş ve uyanık olmalarını tembihlemiştir.⁵⁵⁹ Bir yazısını "Cumhuriyet çocuklarına daima şu sözleri söylemeliyiz. Başkasının diktiği ağacın meyvesine imrenme..." şeklinde bitiren⁵⁶⁰ Ferit Celâl'e göre, başkasından gelecek yardıma bel bağlamadan, çok çalışıp kendi kendimize zengin olmaya bakarsak hedeflerimize ulaşabiliriz.⁵⁶¹ Çünkü ona göre "Tarihteki milletlerin, hükümetlerin ortadan kalkmasındaki sebeplerin bir çoğunda, o millet ve hükümetlerin kazandıkları zafer, elde ettikleri refah vasıtalarına güvenerek derin bir tembelliğe düşmüş olmalarında görülür." Yeni bir inkılâbın başında bulunan Türk milletinin eski dönemden devraldığı memleketin gereksinimleri için hiçbir milletle kıyaslanamayacak kadar çok çalışmalıyız diyen Ferit Celâl, vatandaşın bu yüzden gereğinden fazla çalışmasının zorunluluğunu savunmakta, zaferler

⁵⁵⁵ Ferit Celâl Güven, "Dans", *Türk Sözü*, 01.04.1926, S.236, s.1.

⁵⁵⁶ Ferit Celâl Güven, "Çöller de Uyanıyor", *Türk Sözü*, 28.05.1947, S.6923, s.1.

⁵⁵⁷ Ferit Celâl Güven, "Tayyare ve Vazifelerimiz", *Türk Sözü*, 04.05.1939, S.4414, s.1; "Şu Hastalıktan Bir Kurtulabilsek", *Türk Sözü*, 30.09.1960, S.11679, s.2.

⁵⁵⁸ Ferit Celâl Güven, "Bir Dert Ki!", *Türk Sözü*, 20.01.1961, S.11771, s.2.

⁵⁵⁹ Güven, "Gençliğimizi Saklı Tutmalıyız", s.1.

⁵⁶⁰ Ferit Celâl Güven, "Devlet Kapısı", *Türk Sözü*, 01.12.1939, S.4594, s.3.

⁵⁶¹ Ferit Celâl Güven, "Lüksle Mücadele", *Türk Sözü*, 16.09.1948, S.7318, s.2.

çalışmalarla ayakta durur fikrindedir.⁵⁶² Benzer şekilde ülkenin güçlkle kazandığı zaferin korunması amacıyla çalışmayla, cehaleti yenmekle gerçek zafere erişelim demektir. Eğer bunu yapmazsak dünkü zafer yok olur gider diyerek artık zaferin kalkınma alanında olması gerektiğinin altını çizmiştir.⁵⁶³ Bu yöndeki düşüncelerini milletvekilliği bittikten sonra kendisi için söylemiş ve çokça çalışması gerektiğinden bahsetmiştir.⁵⁶⁴

Türk gençlerine çalışmanın gerekliliği üzerinde öğütler verirken, bunun hem bedenen hem zihnen gerçekleşmesi gerektiğini anlatmakta, bu şekilde bir ülkenin ekonomik ve sosyal gereksinimleri karşılanır, çağdaş yeniliklere hazır olunur demektir.⁵⁶⁵ Gençlerin ve aydınların ülke üzerine düşünmesine ve politikayla ilgilenmesine taraftardır.⁵⁶⁶ Toplumdaki çalışma konularına değinirken özellikle bir makama gelip o makamdan işler kötü gitse de ayrılmayan kişileri eleştirmiştir. Eğer bir toplumsak işi ehline vermeliyiz diyecek, gençlere ve bilgi sahiplerine seslenerek iş başına çağıracaktır.⁵⁶⁷ Halkın faydasına çalışacak kişiler hakkında dikkatle durarak, halk için çalışacakların bilgi, karakter ve sevgiye sahip olması gerekliliğinden bahsetmiştir.⁵⁶⁸ Çalışmanın aksine tembelliğe, gevşekliğe yönelmenin olmaması gerektiğini söylerken bu kez Allah'ın insana en büyük nimet olarak akıl ve zekâyı verdiğini söylemiştir. Hatta bu noktada, kuraklık varsa yağmur duasına çıkmak Allah'ın gücüne gider, çünkü atom çağında diğer insanların yaptığını yapmak için verdiği akıl ve zekâ nimetini kullanmak gerekir diyerek örneklendirmiştir.⁵⁶⁹ Benzer bir konuya temas etmekte ve toplumun yaşadığı yeri güzelleştirmeye çalışmasının gerekli olduğunu söyleyerek, “*Harap, pis şehirlerden, harap, pis evlerden, sağlam, çalışkan, yüksek randımanlı cemiyet çıkmaz.*” demektir.⁵⁷⁰ Çalışma ve tasarrufla toprağın vatan olacağı düşüncesindedir.⁵⁷¹ Toplumun tümünü dış tehlikelere karşı

⁵⁶² Ferit Celâl Güven, “Çalışmak”, *Türk Sözü*, 09.08.1940, S.4801, s.1-2; “Bu Dert Küçük Değildir”, s.1; “Gerçek Zafer”, *Türk Sözü*, 05.01.1947, S.6806, s.1.

⁵⁶³ Ferit Celâl Güven, “Yeni Zafere Doğru”, *Altınyurt*, 09.09.1923, S.5, s.49-50.

⁵⁶⁴ Ferit Celâl Güven, “İşe Başlarken”, *Türk Sözü*, 03.08.1946, S.6683, s.1.

⁵⁶⁵ II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği sıralarda gençlerin bedenen ve zihnen çalışması durumunda vatanın olası bir savaşta dirençli olacağını da örneklendirmektedir. Güven, “Gençlik Kulüpleri”, s.1.

⁵⁶⁶ Güven, “Gençleşen, Yenileşen Halk Partisi”, s.1.

⁵⁶⁷ Ferit Celâl Güven, “Genç Adam! İşe Adam”, *Türk Sözü*, 26.10.1946, S.6752, s.1.

⁵⁶⁸ Ferit Celâl Güven, “Halk İçinde, Halkla Nasıl Çalışmalıyız”, *Türk Sözü*, 22.02.1947, S.6845, s.1.

⁵⁶⁹ Ferit Celâl Güven, “Tanrı Nimeti, İnsan Zekâ ve Aklındadır”, *Türk Sözü*, 22.05.1947, S.6918, s.1.

⁵⁷⁰ Ferit Celâl Güven, “Vatan Güzelleştikçe Sevgisi Artar”, *Türk Sözü*, 25.05.1947, S.6921, s.1.

⁵⁷¹ Ferit Celâl Güven, “Hayat Dolu Bir Nutuk”, *Türk Yurdu*, C.3(23), S.24/218, Aralık 1929, s.67-68.

sürekli uyaran bir yazar kimliğiyle çalışma konusuna çok önem vererek, yabancılar ülkeye “*çekirge sürüleri gibi*” sokuluyorlarken, “*Neme gerekçiliğe, miskinliğe*” tutulmamasını öğütlemektedir.⁵⁷²

B. Kadın ve Çocuklar

Başta kadınlar ve gençler olmak üzere toplumun alkol ve kumardan uzak durmasını öğütlemiştir.⁵⁷³ Tarihimizin her devrinde Türk kadınının, “*analık ve hayat yoldaşlığı şerefini*” incitmediğini söylediği⁵⁷⁴ kadınları “*değerli varlıklar*” olarak görerek zaman zaman yazılarında yer veren Ferit Celâl, kadını “...*kahramanların ve kahramanlıkların anası.*” olarak tanımlamakta ve kadının vatan hizmetlerinde en az erkek kadar görevli olduğunu belirtmektedir.⁵⁷⁵ Kadınsız bir toplumun düşünülmemeyeceğini, olsa da yaşayamayacağını, yaşasa da yararlı olmayacağını yazmaktadır. Türk inkılâbında kadının peçe ve çarşafı atmasını; toplum içinde “...*eşit haklarda, özgür, bilgili, evine, çocuğuna daha yararlı olsun.*” diye yapıldığını anlatmıştır. Çarşafın kullanılmasını eleştirerek, Türk kadınının toplumda erkeğinin yanında olmasının şart olduğunu söylerken diğer yandan “*Barlara-sokaklara düşmüş birkaç kadın, Türk kadınının ahlakını örseleyemez.*” demektedir. Özellikle demokraside kadın hakkı her şeyin üstündedir düşüncesindedir. Kadının çalışma hayatında olmasını desteklemiştir. Bu görüşünü “*Türk kadını tarlalarda günün on sekiz saati, erkeğiyle birlikte çalışmıyor mu? Yüzü gözü açık değil mi? O hem çalışıyor, hem ana oluyor da, ötekileri niye olamazmış?*” şeklinde örneklemiştir.⁵⁷⁶

Çocuk sevgisini içinde barındıran Ferit Celâl, yazılarında çocuklar hakkında konulara değinerek, onların yaşamlarının daha iyi olabilmesi açısından tavsiyelerde bulunmuştur. Ona göre “*Çocuk bir şiiirdir, sanattır, sevgidir, musikidir, neşedir; çocuk insan cemiyetinin yıldızı, bahtıdır... Hatta bütün bir yurt, çocuğun beşiği, bütün bir*

⁵⁷² Ferit Celâl Güven, “Yüzyıl Önce Anadolu’da Amerikalılar”, *Yeni Ufuklar*, S.215, Y.1970, s.4-5.

⁵⁷³ Ferit Celâl Güven, “Sarhoşluktan Korunmanın Çaresi”, *Türk Sözü*, 12.04.1947, S.6886, s.1; “Cinayetler ve Sebepleri”, *Türk Sözü*, 28.05.1947, S.6923, s.1; “İçki ve Köylü”, *Türk Sözü*, 09.03.1950, S.7757, s.1-2; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.139.

⁵⁷⁴ Ferit Celâl Güven, “Türk Kadını”, *Türk Sözü*, 21.01.1948, S.7119, s.3.

⁵⁷⁵ Ferit Celâl Güven, “Şerburg’un Suçlu Kadınları”, *Türk Sözü*, 13.08.1944, S.6086, s.1,3; “Türk Kadınının Hürriyeti”, *Türk Sözü*, 07.06.1952, S.8428, s.2.

⁵⁷⁶ Güven, “Bu Dert Küçük Değildir”, s.1; “Yerinde Bir Karar”, *Türk Sözü*, 11.04.1947, S.6885, s.1; “Türk Kadın Birliği”, *Türk Sözü*, 15.04.1949, S.7491, s.1; “Çarşaf ve Türk Kadını”, *Türk Sözü*, 17.08.1954, S.9075, s.3; “Bu Yol Çetindir!”, *Türk Sözü*, 09.08.1960, S.11635, s.2; “Çarşaf ve Türk Kadını”, *Türk Sözü*, 30.08.1960, S.11653, s.2.

milletin kucağı çocuğundur.” Ona göre “*Her Türk çocuğu hepimizindir.*” Çocuklar hakkındaki görevlerin yalnızca devlet veya kurumlardan beklenmemesini ve toplumun kendisinin de çabalayarak onları kollamasını istemektedir. Aynı şekilde kimsesiz çocukların korunması hakkında da konuşmuştur. Çocuk sağlığını ve hayatını bir vatan meselesi halinde ele alan Ferit Celâl’e göre “*Bir insan topluluğunu tehdit eden en büyük tehlike, bakımsız vatandaşın ıstıraplı ve bu ıstıraplardan doğan öfkeler, kıskançlıklar, hiddetlerdir.*”⁵⁷⁷ Sağlam bir gelecek, kuvvetli bir millet ve tehlikelerden uzak bir vatan, çocuklara verilen önemle sağlanabilir demekte olan Ferit Celâl, tek bir çocuğu bir vatan, bir millet olarak görerek değerini ifade etmektedir. Çocukların bakımsız olmasının sorumluluğunu anne baba ile toplumun ihmaline bağlamaktadır.⁵⁷⁸ Kötü haldeki çocukların mutlaka ellerinden tutmak gerekliliğinden bahseder ve vatan, millet sevmek dile kolay, eğer vatani gerçekten sevip yükseltmek istiyorsak “*...çalışmak ve çalışmaya başlarken de elli defa çocuklarımızı düşünmek bizim için farzdır.*” demektedir.⁵⁷⁹ Bu haliyle çocuklara destek olmak adına hayır kurumlarına yol gösterilmeli düşüncesindedir. Toplumun uygarlık seviyesinin yüksekliğini hayır cemiyetleri ve bu tür cemiyetlerde çalışanların sayısıyla değerlendirerek, teşvik etmiştir.⁵⁸⁰

C. Eğitim

Eğitim üzerine düşüncelerini açıklarken, öğretmenliğe büyük önem atfeden⁵⁸¹ Ferit Celâl, yalnızca öğrencilerin değil, ailelerin de rolüne değinir ve okula göndermekle çocuğun iyi yetişmeyeceğini söyler, ailenin de eğitimde etkin bir şekilde rol alması gerekliliği üzerinde durur. Ona göre çocuğun başarısız olması durumunda tüm suç okula atılmamalı, aile kendisini de sorgulamalıdır. Çocuk bir diplomaya

⁵⁷⁷ Ferit Celâl Güven, “Evlatlık”, *Türk Sözü*, 16.10.1946, S.6743, s.1; “Bir Musibet Daha”, *Türk Sözü*, 19.10.1946, S.6745, s.1; “Aylak Çocuklar ve Cemiyet”, *Türk Sözü*, 23.10.1947, S.7046, s.1; (Başlıksız), *Türk Sözü*, 23.04.1948, S.7199, s.1; “Yoksul Çocuklarımız Yardım Bekliyor”, *Türk Sözü*, 25.11.1958, S.10169, s.1; “Çocuklarımızın Yardımına Koşalım!”, *Türk Sözü*, 14.12.1958, S.10166, s.1-2; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.141.

⁵⁷⁸ Ferit Celâl Güven, “Çocuk”, *Türk Yurdu*, C.3(23), S.15-16/209-210, Mart-Nisan 1929, s.1.

⁵⁷⁹ Ferit Celâl Güven, “Çocuklarımız”, *Altınyurt*, 11.10.1923, S.6, s.65-66.

⁵⁸⁰ Ferit Celâl Güven, “Veremle Mücadele”, *Türk Sözü*, 02.10.1952, S.8521, s.2; “Yoksulların Yardımına Koşmalıyız”, *Türk Sözü*, 19.01.1956, S.9456, s.1-2; “Adana’nın Yüksek Tahsil Gençliği ve Adanalılar”, *Türk Sözü*, 04.12.1959, S.10455, s.1-2.

⁵⁸¹ Ferit Celâl Güven, “Öğretmen ve Öğrenci”, *Türk Sözü*, 09.10.1946, S.6737, s.1; “Öğretmenler ve Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 03.10.1947, S.7029, s.1; “Eğitim Davamız”, *Türk Sözü*, 10.12.1959, S.10460, s.1.

güvenmemeli, aile çocuğundan yalnızca bir “*kâğıt parçası*” istememeli diyen Ferit Celâl, bu isteklerin zamanla sıradanlaşabileceğini savunmaktadır.⁵⁸² Demokrasinin kültürel yönüne temas ederken de, toplumun eğitim seviyesiyle olan ilişkisine değinmiştir. Özellikle geri kalmışlığı çözecek olan kurum öğretmenliktir diyerek çözüm önerisini sunmuştur ve demokrasinin yaşatılması üzerinde öğretmenlerin gücü vardır görüşündedir.⁵⁸³

Eğitimin topyekûn olduğunun altını çizerek bir grubun değil, tüm milletin bilgi sahibi olması gerektiğini söylemektedir. Bu noktada herkesi bir sefere çağırarak “...*gerçek Türkcülük bu seferberliği muvaffakiyetle bitirmektir.*” demiş, cehaletin en kısa zamanda vatandan kovulmasının Türk milletinin bağımsızlık ve şerefini kesin bir şekilde emniyet altına almak anlamına geldiğini söylemiştir.⁵⁸⁴ Sokağın ve toplumun terbiyesinin aileden ve okuldan geldiğini ifade eder. Aksi halde toplumun genel terbiyesini bozan, “*ısrırgan gibi haşlayan gençler*” ortaya çıkar demektedir.⁵⁸⁵ Nüfus konularına da değinerek bir ülkenin nüfuz ve itibarını nüfusunun fazlalığına bağlamıştır.⁵⁸⁶ Öte yandan nüfusun artmasını desteklemekle birlikte, bu nüfusun kültürünün de yüksek olması gerekliliğini atlamamıştır.⁵⁸⁷

Bir milletin seviyesi, o toplumun yayın ve kütüphanelerinin sayısından belli olur diyen Ferit Celâl, yazılarında okuma kültürü noktasında özenle durmuştur. Bu bağlamda Adana’da bir kitaplık yapılması işini gerçekleştirmek için Kasım Ener ile birlikte dernek kurmayı düşünse de bu düşüncesi hayata geçememiştir. Diplomanın insanı ilerletmeyeceğini, okuyan bir insanın ancak gelişeceğini yazarak okumayanın, öğrenmeyenin yaşlandığı benzetmesini yapmaktadır. Toplumda, okumak yeme-içme gibi bir gereksinim haline geldiğinde sorunlarımızı çözeriz derken, herkesin evinin mobilyasını süsünü düşünürken “*kafasının süsü*” olan kütüphanesini düşünmez diye eleştiride bulunmuştur. Kitap okumanın da yeterli olmadığını, iyi kitapların okunması

⁵⁸² Ferit Celâl Güven, “Mektebler Açılırken”, *Türk Sözü*, 13.09.1940, S.4831, s.1,4; “Genç ve Aydın İşsizler”, *Türk Sözü*, 25.11.1950, S.7959, s.1; “Çocuklarımız”, *Türk Sözü*, 20.12.1959, S.10469, s.1.

⁵⁸³ Ferit Celâl Güven, “Demokrasilerde Öğretmen Gücü”, *Yeni Ufuklar*, S.241, Y.1973, s.1-4.

⁵⁸⁴ Ferit Celâl Güven, “İlköğretim Cephesine. İleri!”, *Türk Sözü*, 22.08.1944, S.6093, s.1; “İlk Öğretim Seferberliği Başladı”, *Türk Sözü*, 15.09.1944, S.6115, s.1.

⁵⁸⁵ Ferit Celâl Güven, “Gençlik ve Bizim Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 20.10.1943, S.5840, s.1.

⁵⁸⁶ Ferit Celâl Güven, “Millet Nüfusu Millet Nüfuzu”, *Türk Sözü*, 26.10.1940, S.4866, s.1; “Nüfusumuzun Artması, Milli Varlığımızın En Değerli Teminatıdır”, *Türk Sözü*, 18.04.1952, S.8388, s.1.

⁵⁸⁷ Ferit Celâl Güven, “Nüfus ve İş”, *Türk Sözü*, 26.10.1950, S.7933, s.1-2.

gerekliliğini ifade eder. Çünkü iyi okuyan milletler daima taklit edilir diyen Ferit Celâl, Türk milletinin dünyadaki konumunu kitaplara olan ilgisinin derecesi belirleyecektir, görüşünü savunmaktadır.⁵⁸⁸

D. Basın-Yayıncılık

Hayatının büyük kısmını harcadığı gazetecilik ve yayıncılık konularında günlük notlarını almış, görüşlerini yazmıştır. Ferit Celâl, bu mesleği sürdürürken karşılaştığı suçlamaları yeri geldiğinde basın yoluyla yanıtlarken, konu hakkındaki düşüncelerini bazen kişisel günlüklerine de not almıştır. Yanıtları verirken kalemine olan güveni de notlarına yansımaktadır. Örneğin Cavit Oral'ın kendisi hakkında yazdığı bir makale karşısında bir yazı yazdığını belirterek "...yarın dersini alacak." ifadesiyle ertesi gün bir cevap yayınlayacağını ifade ederken, gazeteciliğin güncel durumu üzerine yorumda bulunmuştur: "*Bu gazetecilik hayatı garibelerle dolu, doğru ve namuslu bir neşir hayatını daha yarım asır göremeyeceğiz. Fikir vasıtaları çok cahil adamların elinde.*"⁵⁸⁹

Ona göre basın bir demokraside olmazsa olmazlardandır. Demokrasi güvenliği ve onun uzun ömürlü olması için insanların herhangi bir topluluk içinde düşüncelerini cesurca söyleyebilmesi, yazıp çizmesi gereklidir; demokrasiyi tehlikelerden koruyacak olan basın ve basın mensuplarıdır görüşündedir. Basının özgürlüğüne değinerek, bir gazete baskısız bir ortam bulamıyorsa orada tam anlamıyla bir demokrasiden bahsedilemez demektir. Bu tür özgürlüklerin olmadığı toplumlarda zekâlar, yetenekler kısırlaşır düşüncesindedir.⁵⁹⁰ Basının durumu hakkında 1955 yılında da şu değerlendirmeyi yapmıştır: "*Türk basını hasta yemeği gibi tatsız ve okunmaz bir hale geldi. Bu şekildeki bir basınla halka demokrasi terbiyesi vermek kabil değildir.*" İşlevi üzerinde eleştiriler yaptığı basın için yaptığı kötü yorumlarını

⁵⁸⁸ Ferit Celâl Güven, "İnci Neşriyat Sergisi ve Kongresi", *Türk Sözü*, 07.05.1939, S.4424, s.1; "Halkın Okudukları", *Türk Sözü*, 24.03.1949, S.7472, s.1; "Adana'mıza Bir Kütüphane Kurmalıyız", *Türk Sözü*, 11.04.1950, S.7785, s.3; "Ne Yapmalıyız?", *Türk Sözü*, 29.11.1952, S.8570, s.1; "Türk Kültür Dernekleri", *Türk Sözü*, 19.08.1960, S.11644, s.2; "Halk Kitapları", *Türk Sözü*, 23.08.1960, S.11647, s.1; "Şehir Kitaplığı", *Türk Sözü*, 13.06.1962, S.12172, s.2.

⁵⁸⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1947 Günlüğü, 29.05.1947.

⁵⁹⁰ Ferit Celâl Güven, "Halk ve Basın Hürriyeti", *Türk Sözü*, 10.08.1946, S.6689, s.1; "Basın Kanunu ve Totaliterler", *Türk Sözü*, 12.07.1950, S.7856, s.1; "Partiler İçinde, Faydalı Vatandaş!", *Türk Sözü*, 24.09.1952, S.8314, s.2; "Fikir ve Kalem Hürriyetine Karşı Bir Cinayet İşlenmiştir", *Türk Sözü*, 25.11.1952, S.8566, s.1-2; "Muhalefet İktidara Geldiği Takdirde", *Türk Sözü*, 07.09.1957, S.9901, s.1; "Demokrasinin Vasfı Müsamahadır", *Türk Sözü*, 17.08.1960, S.11642, s.1,4.

sürdürerek “Zavallı Türk basını her hali ile ağır bir hastanın perhiz yemeğine benzedi.” ifadesini kullanır ve bu benzetmesine “demokrasi aşısı” adını vererek yineler.⁵⁹¹

E. Spor

Özellikle Türk gençliği için üzerinde durduğu bir başka konu “Medeniyetin bir vasfı”⁵⁹² olan spordur. Ona göre anadan doğma sporcu olan Türk milletinde çocuklar henüz yürümeye başladığında güreşmekte, atı en çok seven en iyi binen millet olarak kadınlar da erkekler kadar iyi ata binmektedir. Bir milletin ne kadar sportmen olduğu savaş meydanlarından belli olur derken, Türk milletinin bu alandaki başarısına gönderme yaparak spor alanında yetenekli olduğunu belirtmektedir.⁵⁹³

Sporun gerekliliğinden bahseden Ferit Celâl, bir milletin istiklali elinde yaşayabilmesi için maddi ve manevi sağlam olması gerekir demektedir, herhangi bir mücadelede kafa kadar vücudun da sağlam olmasının gerektiğini yoksa kafanın hareketinin aksayacağını söylemektedir. Bu yorumlarında Atatürk’ü de örnek göstermektedir. “Spor bir neşedir. Bir güzelliştir. Bilhassa açık hava sporlarının lezzeti hiçbir şeyde yoktur.” diyen Ferit Celâl, sigara dumanlarının arasından kurtulup Türk gençlerine temiz havaya koşma önerisinde bulunur, kapalı alanları eleştirir. Onun spordaki ilkesi ve hedefindeki övünç kaynağı seyircilerin değil, sporcuların çokluğudur.⁵⁹⁴

Sporun yalnız küçük gruplarda değil tüm yurttaki gerçekleşmesi gerekliliğini savunurken özellikle gençlerin sporla ilgilenmesini, çünkü ancak bir ülkenin gençlerinden yararlanabilmesi için gençlerin sağlam olması gerekir ve ancak sağlam insanlar hedeflerine varabilmektedir demiştir. İnkılapların ilkesinin ileriye giderek hedeflere ve bunun için sporun önemli olduğuna dikkat çeker. Buradaki asıl durumun vatanseverlik olduğunu söyler. Ona göre insan, işe yaramak için dünyadadır.⁵⁹⁵

⁵⁹¹ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1955 Günlüğü, 27.03.1955, 03.04.1955.

⁵⁹² Ferit Celâl Güven, “At ve Cirit”, *Türk Sözü*, 04.05.1947, S.6903, s.1.

⁵⁹³ Ferit Celâl Güven, “Gömlek”, *Türk Sözü*, 10.11.1945, S.6462, s.2.

⁵⁹⁴ Ferit Celâl Güven, “Sporun Hayat Mücadelesindeki Yeri”, *Türk Sözü*, 19.05.1937, S.3828, s.1-2; “Demokrasi Yine Bir Kültür Meselesidir”, *Türk Sözü*, 08.12.1946, S.6783, s.1.

⁵⁹⁵ Güven, “Gençlik Kulüpleri”, s.1,4.

F. Adana ve Çevresi

Ferit Celâl, tüm Türkiye'nin toplumsal konuları hakkında yazarken, odaklandığı bir diğer alan ise kendisinin “*cennet*” olarak tanımladığı ve vurgunu olduğunu ifade ettiği⁵⁹⁶ memleketi Çukurova ve özelde Adana'nın her türlü sorunlarıdır ve bu konular üzerine daima düşüncelerini belirtmiştir.⁵⁹⁷ Adana'nın sorunları üzerine temas ettiği bu yazılar bazen yerel idarecilerin tepkisini çekmiştir. Örneğin 1945'te dönemin Adana Belediye Başkanı Kasım Ener, Ferit Celâl'e bir makalesi yüzünden kızdığını belirttiği bir mektup göndermiştir.⁵⁹⁸ Çukurova'daki pamuk üretimi üzerine dikkatle eğilen Ferit Celâl, tüm Türkiye için çok önemli olarak gördüğü pamuk konusunda üretimin artmasını isterken, çiftçilerin örgütlenmesi gerektiğini yazmaktadır.⁵⁹⁹

⁵⁹⁶ Ferit Celâl Güven, “Ev ve İnsan”, *Türk Sözü*, 02.02.1945, S.6227, s.3; “İşe Başlarken”, s.1; “Ev ve Evsiz Adana”, *Türk Sözü*, 20.08.1946, S.6697, s.1.

⁵⁹⁷ Ferit Celâl Güven, “Adana'yı Tanımak”, *Türk Sözü*, 25.11.1939, S.4589, s.1; “Posta İşlerimiz”, *Türk Sözü*, 17.10.1943, S.5838, s.1; “Zaman”, *Türk Sözü*, 22.10.1946, S.6748, s.1; “Şeker-Elektrik”, *Türk Sözü*, 23.10.1946, S.6749, s.1,3; “Ah Şu Adana”, *Türk Sözü*, 23.10.1946, S.6749, s.1; “Cemiyetler ve Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 27.10.1946, S.6753, s.1; “Evimiz Adana”, *Türk Sözü*, 27.10.1946, S.6753, s.1; “Sokağın Hürriyeti”, *Türk Sözü*, 15.12.1946, S.6789, s.1; “Çiftçi Birliği Kongresi ve Yankıları”, *Türk Sözü*, 18.02.1947, S.6842, s.1; “Yerinde Bir Karar”, s.1; “Bugün Muhtaç Olduğumuz Şey Ancak Makinedir”, *Türk Sözü*, 16.04.1947, S.6889, s.1; “Ev Ev”, *Türk Sözü*, 07.05.1947, S.6905, s.1; “Çukurova'nın Büyük Derdi”, *Türk Sözü*, 12.02.1948, S.7138, s.1,3; “Kamyonlar, Otomobiller”, *Türk Sözü*, 05.06.1948, S.7232, s.1; “Asayiş İşlerimiz”, *Türk Sözü*, 26.03.1949, S.7474, s.1; “Taştı Kazaları”, *Türk Sözü*, 18.05.1949, S.7516, s.1; “Çukurova'nın Elektriklenmesi”, *Türk Sözü*, 27.10.1950, S.7934, s.1; “Belediye ve Program”, *Türk Sözü*, 28.10.1950, S.7934, s.1-2; “Adana Belediye Meclisi ve Yeni Bir Seçim”, *Türk Sözü*, 10.06.1951, S.8138, s.1-2; “Çiftçi ve Toprak Amelesinin Durumu”, *Türk Sözü*, 04.05.1952, S.8400, s.1; “Belediye İşleri Çok Kötü Bir Safhada”, *Türk Sözü*, 15.10.1952, S.8532, s.1; “Bu Şehir Nasıl Düzenlenir?”, *Türk Sözü*, 01.11.1952, S.8546, s.1-2; “Şehir İşlerinde Hemşehrilerin Vazifesi”, *Türk Sözü*, 04.11.1952, S.8548, s.1; “Şehircilikte Kontrolün Önemi”, *Türk Sözü*, 12.11.1952, S.8555, s.1; “Halkın Giyim İşleri”, *Türk Sözü*, 18.11.1952, S.8560, s.1; “Adana Çiftçisi Ciddi Bir Durum Karşısındadır”, *Türk Sözü*, 22.11.1952, S.8564, s.1-2; “4 Milyon”, *Türk Sözü*, 23.11.1952, S.8565, s.1-2; “Ne Yapmalıyız?”, s.2; “Adana'nın Çok Muhtaç Olduğu Bir Müessesese”, *Türk Sözü*, 21.12.1952, S.8589, s.1-2; “Adana'nın Büyük Derdi”, *Türk Sözü*, 15.01.1953, S.8609, s.1; “Adana'ya, Bir İç Liman Niçin?”, *Türk Sözü*, 15.10.1953, S.8841, s.1-2; “Bayram Günlerinde”, *Türk Sözü*, 14.08.1954, S.9073, s.3; “Adanalılar Kendilerini Tanımalı”, *Türk Sözü*, 22.09.1954, S.9105, s.1-2; “Demir Tavında Döğülür”, *Türk Sözü*, 18.02.1955, S.9229, s.1; “Şehrin İmar Plânı”, *Türk Sözü*, 09.06.1955, S.9320, s.1; “Bölgemizde Kredi Darlığı”, *Türk Sözü*, 25.08.1955, S.9383, s.1; “Belediyeden Bir Ricamız Var!”, *Türk Sözü*, 31.12.1955, S.9451, s.1-2; “Bölgemizdeki Kredi Darlığı”, *Türk Sözü*, 22.01.1956, S.9459, s.1-2; “Başımızın Derdi Hep Plansızlık”, *Türk Sözü*, 09.02.1956, S.9474, s.1-2; “Şehrin Bayındırlığı”, *Türk Sözü*, 01.09.1957, S.9896, s.1-2; “Bölgemizin İktisadi Sıkıntısı Ağır”, *Türk Sözü*, 15.11.1958, S.10162, s.1; “Adana ve Turizm”, *Türk Sözü*, 14.08.1960, S.11640, s.1,4; “Sulara Verdiğimiz Kurbanlar!”, s.2; “Bu Şehrin Derdi”, *Türk Sözü*, 03.12.1960, S.11732, s.2; “Şehir Kitaplığı”, s.2; “Bizde Tiyatro”, *Türk Sözü*, 09.02.1963, S.12377, s.2; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.66,85,91,121,167-170.

⁵⁹⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1945 Günlüğü, 06.02.1945.

⁵⁹⁹ Ferit Celâl Güven, “Başvekilimiz ve Pamuk Üretimi”, *Türk Sözü*, 01.10.1934, S.3644, s.1; “Çukurova Çiftçisinin Durumu Pamuğun Değerine Bağlıdır”, *Türk Sözü*, 06.05.1955, S.9295, s.1; “Çukurova'nın Pamuk Derdi Halledilmelidir”, *Türk Sözü*, 27.01.1956, S.9463, s.1,3; “Zavallı

Aynı zamanda tarım işlerinde hesapların düzenli tutulması gerekliliğinden bahsederek, medeni ve modern çalışmayı öğrenmeliyiz demektedir.⁶⁰⁰ Bunun için gerekli adımlar atılması adına ilgili kurumlara çağrılar da olmuştur.⁶⁰¹ Bunun devlet eliyle hayata geçmesiyle bu kez özellikle tarım alanındaki makineleşme için halkın eğitim almasını istemiştir.⁶⁰² Genel olarak çiftçi ve köylüyü unutmayan ve onları geliştirmeyi hedef edinen Ferit Celâl, “*memleketin bel kemiği, en çalışkan ve en fedakâr unsuru*” olarak tanımladığı köylünün eski devirde atıl vaziyette bırakıldığını ama Atatürk’ün “*köylü efendimiz*” ilkesiyle bunun değiştiğini söylemektedir. Köylünün kalkınmasını her zaman dile getirerek gerekirse yalnızca bu işlerle ilgilenen bir bakanlık kurulmasını teklif etmektedir. Köylünün her anlamda gelişmesi için ise yalnızca hükümetin değil herkesin en az Afrika’nın, Asya’nın ücra köşelerine giden misyonerler kadar fedakârlık gösterip uğraş vermesi gerektiğini düşünmektedir.⁶⁰³ Türk köylüsünün çalışkanlığını anlatırken de toprağına kendi çocuğı gibi sevdiklerini, üzerine titrediklerini anlatarak örneklendirmektedir.⁶⁰⁴ Köylünün toplum açısından bulunduğu konumu ve bunun köylü nezdinde hissedilen hoşnutsuzluğunu, köylünün dilinden eleştirel bir şekilde aktarmıştır. Çünkü bazı karikatür yayımları köylüyü olumsuz anlamda işlemektedir.⁶⁰⁵ Köylüyü anlamının gereğinden bahsederek, bunun “*olgun kafa ve keskin zekâ, çok tecrübe*” ile olabileceğini söylemektedir.⁶⁰⁶ Ancak köylünün, çiftçinin de mutlaka toprağının başında bulunması gerekliliğinden bahsetmektedir.⁶⁰⁷ Aynı çizgide Adanalıların, Torosların ardına göçünü eleştirerek,

---

Pamuklarımız, Zavallı Adana Çiftçisi”, *Türk Sözü*, 03.03.1956, S.9494, s.1-2; “Sulu Ziraat Dâvası”, *Türk Sözü*, 10.09.1960, S.11662, s.1.

⁶⁰⁰ Ferit Celâl Güven, “İş ve Hesap”, *Türk Sözü*, 02.10.1934, S.3645, s.1.

⁶⁰¹ Ferit Celâl Güven, “San’at Mektebi”, *Türk Sözü*, 10.09.1940, S.4828, s.1-2; “Pamuk Meselesi ve Yerinde Bir Teşebbüs”, *Türk Sözü*, 23.10.1952, S.8539, s.1-2; “Tarım Sigortaları”, *Türk Sözü*, 02.11.1954, S.9138, s.1-2; “Görülmemiş Kalkınmanın Yanısıra Görülmemiş Sıkıntı”, *Türk Sözü*, 02.11.1958, S.10151, s.1; “Çiftçi, Geleceğinden Çok Endişelidir”, *Türk Sözü*, 03.12.1958, S.10176, s.1; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.117.

⁶⁰² Ferit Celâl Güven, “Sanat Okulu ve Çiftçilerimiz”, *Türk Sözü*, 01.11.1946, S.6755, s.1.

⁶⁰³ Ferit Celâl Güven, “Köylünün Kalkınması”, *Türk Sözü*, 11.08.1940, S.4803, s.1-2; “İlk Okul ve Köylerimiz”, *Türk Sözü*, 16.09.1945, S.6416, s.1; “Köy ve Köylü Meselelerimiz”, *Türk Sözü*, 12.12.1946, S.6786, s.1; “Toprak ve Köylü”, *Türk Sözü*, 17.03.1950, S.7764, s.2; “Köylü ve Çiftçinin Banka Borçları”, *Türk Sözü*, 07.09.1954, S.9092, s.1,3; “Adana Çiftçisinin Durumu”, *Türk Sözü*, 07.09.1955, S.9393, s.1,3; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.45-46,51,58-59.

⁶⁰⁴ Güven, “Köylüye Toprak”, s.1.

⁶⁰⁵ Ferit Celâl Güven, “Karikatür Mecmualarımızda Köylü”, *Türk Sözü*, 19.10.1943, S.5839, s.1.

⁶⁰⁶ Ferit Celâl Güven, “Köyü ve Köylüyü Tanımak”, *Türk Sözü*, 18.04.1947, S.6891, s.1.

⁶⁰⁷ Ferit Celâl Güven, “Gerçek Toprak Adamı Kimdir?”, *Türk Sözü*, 19.07.1945, S.6368, s.1-2.

buradaki insanların yaşadıkları yerlerin özelliklerine göre yaşamayı öğrenmeyi öğütlemiştir.⁶⁰⁸

Memleketiyle ilgili başka bir konu olarak Adana'da Atatürk'ün misafir edildiği Suphi Paşa Konağının bir şekilde müze haline dönüştürülme düşüncesini öne sürerek bu gibi yerlerin kötü bir halde kalmasına karşı çıkmıştır.⁶⁰⁹ Yine eleştirel bir biçimde yaklaştığı bir başka konu Türk milli tarihiyle ilgili adların kullanıldığı yerlerle ilgilidir. Bu noktada bir milletin değerli adları veya terimlerinin ancak eğitim içeriklerinde veya anıtlarda görülmesini savunmaktadır.⁶¹⁰ Kendisinin uzun yıllar bünyesinde bulunduğu halkevinin Adana'daki şubesindeki çalışmaları destekleyen Ferit Celâl, orada bir “*zümrecilik*” olduğunu görünce bu durumu eleştirmiş ve yeniden Adanalı gençlerin bu kültür yuvalarından yararlanmasını istemiştir.⁶¹¹ Ayrıca Adana hakkında edindiği bilgileri de kaleme almıştır.⁶¹²

G. Sosyal ve Çevresel Meseleler

Bazen tüm insanlık adına da yazılar kaleme alarak, özellikle yaşanan gelişmeler veya savaşlar, doğal afetler gibi felaketlerden yola çıkarak değerlendirmelerde bulunmuştur. Örneğin II. Dünya Savaşı'nın ekonomik boyutunu anlattıktan sonra, bir ekonomistin insanların her şeyden önce “...*hastahanelere fakat, akıl hastahanelerine muhtaçtırlar.*” biçimindeki sözünü alıntılıyarak, yüksek harcamalar karşısındaki şaşkınlığını gizleyemez. Yaşanılan kötü olayları sıraladıkça cehennemi öteki dünyada aramaya gerek yok demek; insanların ev ve asfalta değil, özgürlük ve şerefine sevgi duymasını bilmelerini istemektedir. Ona göre insan, insan güzelliklerini öğrenmedikçe her çağda milyonlar harcanarak uygarlıklar yangın yerine dönüşmüştür.⁶¹³ Toplumda sorun olarak düşündüğü bazı konulara değinmiştir. Artış gösterdiği bir sırada intiharlar hakkında görüşünü belirtirken bunun zaafıtan kaynaklandığını söyleyerek toplumun hayatını ve maneviyatını bozan bir hastalık olduğunu ifade etmiştir.⁶¹⁴

⁶⁰⁸ Ferit Celâl Güven, “Toz, Toprak, Gürültü ve Uyku”, *Türk Sözü*, 22.08.1945, S.6396, s.1.

⁶⁰⁹ Ferit Celâl Güven, “Büyük Tarihi Hatıraların Perişanlığı”, *Türk Sözü*, 10.10.1946, S.6738, s.1; “Atatürk'ün Hatıraları”, *Türk Sözü*, 24.03.1960, S.10543, s.1.

⁶¹⁰ Ferit Celâl Güven, “Şuraya Buraya Konulan Adlar”, *Türk Sözü*, 21.08.1945, S.6395, s.2.

⁶¹¹ Güven, “Adana Halkevi”, s.1.

⁶¹² Ferit Celâl Güven, “Adana'da İlk Tiyatro”, *Kırkpınar*, S.6, Y.1, 20 Mart 1934, s.3.

⁶¹³ Ferit Celâl Güven, “Zavallı Dünya”, *Türk Sözü*, 16.10.1943, S.5837, s.1.

⁶¹⁴ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.68.

Türk toplumunun sosyal konumu için temas ettiği noktalar da olmuştur. Almanya'ya işçi gönderilmesine karşı çıkan Ferit Celâl, oradaki vatandaşların geri çağrılmasını isteyerek şu görüşünü not düşmüştür: “*İnsanın yüreği yanıyor Türk çocuklarının Alamanya sokaklarında süpürücülük yaparken fotoğraflarını gazetelerde görünce, Alamanlardan daha asil kan taşıyan Türk çocukları bu sefil duruma düşürülmemeli idi.*”⁶¹⁵

Doğa sevgisinin önemini fırsat buldukça belirterek; uygarlığın bir şartının doğaya saygı ve sevgi olduğunu söylemiş, ağaç, çiçek nedir bilmeyen toplumların yaşayışlarındaki eksikleri tamir etmek zordur diyerek, Türk tarihinden örnekler vermiştir. Ağaç ve ormanın uygarlığın temeli olduğunu söylemekte ve ormanların tahrip edildiği ülkeleri ciğeri sökülerek öldürülen insanlara benzetmektedir. Ormanın korunmasını sağlama adına önerileri değerlendirmiş ve yenilerini de sunmuştur.⁶¹⁶

H. Adalet

Toplumdaki adalet konusunda da güncel olaylar çerçevesinde söz açmış ve her devrin ahlak ve faziletini devrin hâkimleri kurar diyerek adaleti sağlayacaklara önem verdiğini göstermiştir. Yine bir toplumun düzeni ve özgürlüğü cesur ve etki tanımaz adalet hükümlerinde temelleşir demiştir. Çünkü ona göre bir toplumda ekonomi, hatta sağlık veya kültür işleri bozulabilir ancak adalet sistemi bozulursa her kötülük arkasında gelmektedir.⁶¹⁷

IV. Türk Kimliği

Türk kimliğini bir ırk meselesinden ziyade kültür meselesi olarak ele alan Ferit Celâl, bu düşüncelerinin temellerini İstanbul'daki öğrencilik yıllarında bir üyesi bulunduğu Türk Ocağı'nda oluşturmuştur diyebiliriz. Nitekim İstanbul'da Divan yolundaki Türk Ocağı'nın yeni yeni filizlenmeye başladığı günlerde giderek artan üye sayısını anlatırken, yeni gelenlerin öz Türkçe adlar aldığını ve bunların hiçbirinin kafatasının ölçülmediğine, soyunun araştırılmadığına, damarlarındaki kanın incelenmediğine vurgu yapmaktadır. Türklüğün niteliği tartışmaları için “*Türk'üm*

⁶¹⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1967-2 Günlüğü, 09.02.1967.

⁶¹⁶ Güven, “Ev Ev”, s.1; “Adana'nın Gülleri”, *Türk Sözü*, 15.05.1949, S.7514, s.1; “Orman ve Balta”, *Türk Sözü*, 26.05.1950, S.7816, s.3; “Orman ve Din Adamlarımız”, *Türk Sözü*, 4.09.1954, S.9107, s.1.

⁶¹⁷ Ferit Celâl Güven, “Herşeyden Önce Adalet”, *Türk Sözü*, 18.08.1955, S.9377, s.1; “Adalet Cihazımız”, *Türk Sözü*, 13.01.1956, S.9451, s.1.

demenin ayıp sayıldığı bir ortam içinde yaşarken (ben bir Türküm!) demek yeter bir belge değil miydi?” diye sormaktadır. Bunun Türk Ocaklarının en sağlam temeli olduğunu söylemiştir. Yine Türk Ocağı'nın “...Çin Türkistan'ı, Kırım, Kafkasya, Kazan gibi yerlerden gelen soydaşların uğrak bir yeri.” olduğunu yazmaktadır. Bu kişilerle atalarımızın tarihini konuşup, dertleşiyorduk diye eklemektedir.⁶¹⁸ Bu çizgideki düşüncelerini *Türk Yurdu*'nda yazdığı bir makalede toplamış ve oldukça beğenilmiştir. Ona göre Türk kimdir sorusunun yanıtı kişinin kültüründe saklıdır. “Bir kişinin milliyeti ancak kalbinin, ruhunun, karakterinin çetin ve müşkül anlardaki yansımalarıdır.” diyerek düşüncesinin ana hattını özetlemiştir.⁶¹⁹

Öte yandan Ferit Celâl'e göre “Urallarda, Kırgızlarda, Azerbaycan'da, Rumeli'nde” yaşayan her Türk'ün Anadolu'da yaşayan Türklerden farkı yoktur. Türklüğü mezar taşlarında aramak tehlikelidir ve eskiden bu kadar geniş bir coğrafyada Türk milliyetçiliği konuşulurken, neden sınırları daraltılsın görüşündedir. Samimi olarak Türk'üm diyeni Türk olarak kabul etmektedir.⁶²⁰ Diğer taraftan Ferit Celâl, Türk kimliği üzerine çeşitli zamanlarda tanımlamalara veya değerlendirmelere girerek bazen de bu kimliğin sınırlarını çizmiştir. Örneğin bir yazısında Osmanlı'ya Avrupa'nın hasta adam dendiğini, ancak burada hasta olanın Türk değil, Osmanlı olduğunu yazmıştır. Buradan hareketle kimlik çatışmasına bir örnek olarak Ferit Celâl Osmanlı kimliğinin Türk ile eşdeğer olmadığını ifade etmiş diyebiliriz. Öyle ki yazısının devamında 39 yaşındaki genç bir generalin Samsun'a çıktığını, hasta bir milletin içinden Mustafa Kemal gibi bir kuvvetin doğmasına olanak olmadığına değinmektedir.⁶²¹ Benzer şekilde Müslümanlık-Türklük kimliklerinin farklılığının farkında olarak Türklüğün İslamiyet sayesinde tarihi süreçte var olarak kalabildiğine dair iddialara karşı çıkmıştır. Samimi bir Müslüman olan Türklerin; Müslüman iken Türk olmadığını, Türk iken Müslüman olduklarını söylemiştir. İddiaların aksine Türklerin Müslüman olduktan sonra yüzyıllarca Haçlılarla dövüşüp, İslamiyet'in çöllerde yok olup gitmesini engellediğini yazmış, bunun son örneğini son haçlı

⁶¹⁸ Güven, “Hamdullah Suphi”, s.70-71.

⁶¹⁹ Ferit Celâl Güven, “Milliyet Meselesi”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.202-41, Ağustos 1928, s.65-67. Bu makalesi *Türk Yurdu*'nda Şubat 1990'da aynen yayımlanacaktır. *Türk Yurdu*, C.11, Şubat 1990, s.55-56.

⁶²⁰ Ferit Celâl Güven, “Nifak Ateşi”, *Altınyurt*, 19.06.1923, S.3, s.25-26.

⁶²¹ Güven, “Sporun Hayat Mücadelesindeki Yeri”, s.1.

topluluğunu yenmekle Atatürk yaptı demiştir. Yakın geçmişte Türk ordusunun “*tek hurma, tek zeytinle*” Peygamber’in yattığı toprağa düşman katmadığını hatırlatmıştır. Millet varlığının ilk nedeni Türklüktür diyerek görüşünü savunmuştur.⁶²²

Türk milletinin büyüklüğünü fırsat buldukça ifade eden Ferit Celâl, bir yazısında “*İyi yürekli koçak bir milletiz kimsenin refah ve servetinde, istiklalinde kendi faydalarımızı arayacak kadar hasis, kıskanç bir millet değiliz...*” diyerek Türk milletinin yapısını övmektedir. Yine aynı yazısında Türk milletinin en kötü dönemlerinde bile şaşaalı zaferlerinin bulunduğunu ve kahramanlığının olmadığı hiçbir devrin bulunmadığını yazmaktadır.⁶²³ Türk milletinin tarihi ve tarihteki değeri ile ilgili görüşlerini yazarken, “*Zafer Türk’ün soyadıdır.*”, “*Ne güneşin oğluyuz, ne ateşin ve demirin, biz hürriyetin, şerefın çocuklarıyız.*” ifadelerini kullanmıştır. Türk zaferlerinden olan 30 Ağustos ile ilgili görüşünü de zafer sahiplerinin milli ve insani karakterlerinden ödün vermemiş oluşu zaferin en büyük değeridir şeklinde belirlemiştir.⁶²⁴ “*Türk yerinde ve zamanında kahraman olduğu kadar da yerinde ve sırasında dünyanın en zarif ve asil bir centilmenidir.*” diyerek kahramanlığının yanında, ince yaradılışlı bir millet olduğunu söylemiştir.⁶²⁵ Ona göre Türk milletinin asaleti bu milletin tarihinden ve soyundan gelmektedir. Bu tarihinin büyüklüğünü, soyunun asaletini, bir yıldız gibi parlak tutmak için ilim ve fen alanında büyük işler yapmalıdır demiştir. Bu çerçevede Ferit Celal, Türk milliyetçiliğinin bir amacını; “*Her alanda, her millettten üstün olmak davası.*” olarak göstermiştir.⁶²⁶

Türk milletinin daima özgür oluşuna da değinmiştir: “*...dünya ile beraber yaratılan ve o günden beri efendi yaşayan Türk esir, köle olamazdı.*” “*Türk, ummanda, çölde, amansız dağlarda, ateş içinde tek kalsa da hürdür, canını hürriyeti ve istiklâli için nezretmiştir.*”⁶²⁷ Bu özelliğe dair düşüncelerini Milli Mücadele’yi anlattığı yazılarında da kullanmış ve Adana’nın işgali karşısında bağımsızlık ve şeref uğrunda mücadele etmesini örneklemiştir. Çünkü her Türk’ün terbiyesi tek başına kalsa da

⁶²² Ferit Celâl Güven, “Varlığımızı, Türklüğümüze Borçluyuz”, *Türk Sözü*, 02.06.1948, S.7229, s.1; “Türk Milleti Müslümandır”, s.2.

⁶²³ Güven, “Hazırız!”, s.1.

⁶²⁴ Ferit Celâl Güven, “30 Ağustos’un Manası”, *Çığır*, S.153, Ağustos 1945, s.209-211.

⁶²⁵ Ferit Celâl Güven, “Türk’ün İnceliği”, *Türk Sözü*, 25.02.1947, S.6847, s.1.

⁶²⁶ Ferit Celâl Güven, “Güreşçilerimizle Bir Sofrada”, *Türk Sözü*, 31.08.1948, S.7304, s.1; “Üstün Olmak Davamız”, *Türk Sözü*, 03.09.1948, S.7307, s.1.

⁶²⁷ Güven, “İstiklâl”, s.1; “Bizim Olan Büyük Zafer”, *Türk Sözü*, 30.08.1943, S.5799, s.1.

vatanını ölünceye kadar korumasıdır diyerek mücadelenin şaheserlerle dolu olduğunu düşünmektedir. Ona göre Türk milleti haksızlıklara karşı durmasını en iyi bilen millettir ve karşısına çıkan her kuvvetin sırtını yere getirmesi bilmektedir.⁶²⁸ Şerefın evladı olduğunu ifade ettiği⁶²⁹ Türk milletinin milli ve köklü terbiyesinin kadınlara, büyüklere, öğretmenlere saygı ve küçüklere şefkat olduğunu söylemektedir.⁶³⁰ Yine Türk milletinin kahramanlığı kadar siyasi olgunluğa sahip olduğunu yazarken, tarihte yaşadığı zor devrelerde ayakta kalışını Milli Mücadele ile örnek göstermiştir.⁶³¹

Türk milletinin karşılaştığı doğal afet, toplumsal buhranlar, savaş tehdidi gibi olaylar karşısında metanetli oluşuna da değinerek karanlık, ıstıraplı olayları Türk milletinin kolayca geçiştirdiğini söylemekte ve yaşadığımız coğrafyada Türk milletinden başka bu sıkıntılara dayanabilecek başka bir millet yoktur demektedir. Türk milletinin olgunluğu olarak bu duruşunu göstermektedir.⁶³² Havacılıkla ilgili bir yazısında ise Türk milletinin cesaretinden bahsederek karada, denizde, at üzerindeki cesaretinin eşsizliğinin havada da aynı derecede olduğunu savunmuştur.⁶³³ Türk milletinin çalışkanlığı üzerineyse “*Şüphesiz ki Türk, dünyanın en zeki, iradeli, cesur olduğu kadar da çalışkan bir milletidir.*” demektedir.⁶³⁴

V. Kişiler Hakkındaki Fikirleri

A. Mustafa Kemal Atatürk

Ferit Celâl Güven, hayatı boyunca farklı alanlarda yapmış olduğu çalışmalarla Türk milletine hizmet etmiş, bu çalışmalarıyla birlikte birçok ismi yakından tanıma fırsatına erişmiştir. Türk tarihinde önemli yer edinmiş isimler hakkında yazılar kaleme almıştır. Bunlardan en çok yer verdiği kişi Atatürk olmuştur. Atatürk’ün çevresinde bulunan isimlerden birisi olarak onu hem insan vasıflarıyla hem de yaptığı işlerin niteliğini anlatarak okuyucularına aktarmıştır. Atatürk’ün özellikleri, hatıraları, sözlerini yeri geldiğinde güncel olaylarla karşılaştırarak veya yalnızca anmak adına

⁶²⁸ Güven “Hata Ediyor”, s.1; “Zaferimizin Bayramı”, *Türk Sözü*, 30.08.1953, S.8792, s.1.

⁶²⁹ Güven, “30 Ağustos”, s.3.

⁶³⁰ Güven, “Gençlik”, s.1.

⁶³¹ Güven, “Muhalefet Karşısında”, s.3.

⁶³² Ferit Celâl Güven, “Yeni Yıla Gिरerken”, *Türk Sözü*, 03.01.1940, S.4621, s.4; “Bir Milletın Birliği”, *Türk Sözü*, 05.01.1940, S.4623, s.4.

⁶³³ Ferit Celâl Güven, “Havacılık ve Gençlerimiz”, *Türk Sözü*, 13.08.1940, S.4804, s.2.

⁶³⁴ Ferit Celâl Güven, “İstidatlar Ancak Metodlar ve Vasıtalarla İhya Edilebilir”, *Türk Sözü*, 16.05.1948, S.7216, s.1.

şahsı üzerine çeşitli yayınlarda yazmıştır.⁶³⁵ Örneğin, Atatürk'ün ileri görüşlülüğü hakkında Sivas Kongresi'nde Amerikan mandacılarına karşı çıkışının üzerinde durarak, ABD'nin özellik Kıbrıs sorununda nasıl bize karşı emperyalist bir tavır takındığını, ülke içindeki gericiileri kışkırttığını yorumlayarak anlatmıştır.⁶³⁶ Mustafa Kemal'in düşman bayrağının savaş meydanında yerden kaldırılmasına dair hatırasına satırlarında yer vermiştir.⁶³⁷ Esirlere karşı saygılı davranışını örnek bir hatırayla anlatırken, onun yalnızca sayılı bir kumandan değil, aynı zamanda eşsiz bir diplomat olduğunu hatırlatmıştır. “yaşadığı devirlerden ötesini de gören bir dahi” olan Atatürk'ün ileri görüşlülüğü hakkında fırsat buldukça örnekler aktarmıştır. Örneğin Atatürk'ün ileri görüşlü oluşunu ve “yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesini ele alarak II. Dünya Savaşı öncesinde güncel gelişmeleri okuyabildiğini ve öngörülerinin ne kadar doğru çıktığını anlatan bir hatırayı da yineler.⁶³⁸

Mustafa Kemal'in nutkunun kitaplaştırıldığı sıralarda bunun değerlendirmesini yapan Ferit Celâl, Milli Mücadele dönemiyle ilgili çarpıcı bir benzetmeye giderek “Onun da karşısında Firavunlar, Ebu Cehiller, yanında sahte havâriyûn vardı.” demektedir.⁶³⁹ Hatıraları noktasında Atatürk'ün Ankara Halkevi ziyaretleri de önemli yer tutmaktadır. Yapmış olduğu söyleşilerde mutlaka bahsettiği, unutamadığı anıları bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türk müziği ve çok sesli müzik üzerine diğeri de ağdalı Türkçe üzerine Atatürk'ün halkevi çalışmalarına getirdiği eleştirel yorumlarıdır. Hatta Atatürk, Ferit Celâl'e ağdalı Türkçe konusunda yorumda bulunurken; “Biz gece gündüz, senin de bulunduğun gecelerde mütemadiyen ve sürekli olarak yeni Türkçe'ye gidiyoruz, olamaz böyle şey!” diyerek tatlı-sert çatmıştır. Halkevi'ne gelen Hintli kadın casusun Atatürk tarafından deşifre edilmesini aktarmaktadır. Sanat ve spora büyük önem veren Atatürk'ün güreşe olan ilgisine dair hatırasını da Ferit Celâl hatırında tutmaktadır. Atatürk'ün “Türk milletinin belli başlı iki sporu vardır. Birisi

⁶³⁵ Örneğin bunlardan birkaç tanesini topluca görmek adına bak. Kemal Arıburnu, *Atatürk'ten Anılar*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998, s.82-83,86,110-111,254-255.

⁶³⁶ Ferit Celâl Güven, “Sivas Kongresi'nde Amerikan Mandacıları ve Bugün”, *Yeni Ufuklar*, S.207, Y.1969, s.5-7.

⁶³⁷ Güven, “30 Ağustos'un Manası” s.211.

⁶³⁸ Ferit Celâl Güven, “Ne Mutlu Türk Ulusuna!”, *Yeni Ufuklar*, S.139, Y.1963, s.1-3; “Anılar”, *Yeni Ufuklar*, C.5, S.38, Kasım 1956, s.685-686; “Atatürk ve Gençlik”, s.1; “Cumhuriyet ve Gençlik”, *Türk Sözü*, 29.10.1952, S.8544, s.1; “İzmir Fuarı”, s.1; “Atatürk ve Balkanlar Andlaşması”, *Türk Sözü*, 08.08.1954, S.9073, s.3.

⁶³⁹ Ferit Celâl Güven, “Muhallet Kitap”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.202-41, Ağustos 1928, s.59.

*biniciliğidir, birisi de güreşleridir.” dediğini aktarmış, ancak bunlardan sonra modern sporların geldiğini ifade etmiştir. Atatürk’ün güreşle ilgilenişinin eleştiri haline getirilmesi ve hatta bunu kız kardeşinin yaptığını ifade etmesine şaşırmıştır. Yine Atatürk’ün I. Dünya Savaşı esnasında İstanbul Hükümeti’nin devrilmesi gerekliliğine dair Ahmet İzzet Paşa’ya yazdığı mektubu ve olan biteni aktarma görevini görmüştür. Öte yandan Atatürk ile etrafındakiler hakkında da hatıralarını ele almıştır. Celâl Bayar’ın Başbakan iken yaptığı bir Yunanistan ziyaretinde elinin daha güçlenmesi adına Yunan Kralı’na bir mesaj göndererek “*Bayar yakın arkadaşımıdır, dostumdur*” ifadesini kullandığını hatırlamaktadır. Bir başkası ise Atatürk-İnönü ilişkisi üzerinedir. Bu konuda Atatürk’ün İsmet İnönü hakkında olumsuz konuşmalara nasıl karşı çıktığına tanık olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴⁰*

Milli Mücadele dönemiyle ilgili, milli bayramlar hakkında yazarken mutlaka Atatürk’ün konumundan ve başarısından bahsetmiştir. Milli Mücadele’yi anlattığı bir yazısında bunu açıkça görmekteyiz: “*Tarih boyunca dağları eriterek kendisine kurtuluş yolu bulan Türk başına geçen büyük evladı Mustafa Kemal’in üstün zekâ ve dehası sayesinde bu korkunç bela içinden de sıyrılıp çıkmasını bilmiş, bugün üzerinde mesut ve hür yaşadığımız vatanın istiklalini sağlamıştır.*”⁶⁴¹ Tarihteki yerine değindiği bir yazısında Mustafa Kemal zaferden sonra inkılâplara girişmeseydi “...*şöhreti, büyüklüğü, tarihimizde bir Gazi Osman Paşa, bir Tiryaki Hasan Paşa, bir Köprülü, bir Sokullu gibi kalırdı.*” demektedir. Milli Mücadele önderi olmasını “*Söndürülen milli ocağın ateşine çıra oldu; onu tutuşturdu.*” şeklinde betimlemiştir.⁶⁴² Onun olmaması halinde Türk milleti tarih sahnesinden silinmez ama bir Mustafa Kemal bekler dururdu diyen Ferit Celâl, “*Bu insan olmasaydı ne yapardık?*” diye düşünmektedir.⁶⁴³

Gazi Mustafa Kemal’in Atatürk soyadını aldığı zaman bu soyadın çok uygun olduğunu ifade ederken Mustafa Kemal’in halkın iç gücünün ilk farkına varan bir “*ata*” olduğunu söylemektedir. Başsız kalan milletin başı olan Atatürk’ün adının

⁶⁴⁰ Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, s.94-96; İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.76-89.

⁶⁴¹ Ferit Celâl Güven, “30 Ağustos Zaferinin Bu Yılki Manası”, *Türk Sözü*, 30.08.1955, S.9387, s.1.

⁶⁴² Güven, “Yolumuz Atatürk Yoludur”, s.1; “Büyük Adam”, s.1.

⁶⁴³ Ferit Celâl Güven, “Atatürk Ne Kadar İyi Bilirmiş!”, *Türk Sözü*, 13.06.1947, S.6937, s.1; “Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk”, s.2

gelecekte bu dönemin ismi olarak kullanılacağını yazmaktadır.⁶⁴⁴ Milletın babası olan Atatürk'ün “*ne mutlu Türk'üm diyene*” dediğini, halkın da “*ne mutlu Atatürk'ü doğuran Türk milletinden olanlara*” diyeceğini söylemiştir.⁶⁴⁵ Yine bu çizgide Atatürk ile aynı dönemde olmasını “*Ne mutlu ki bize onun devrinde yaşıyoruz. Böyle bir mutluluk herkese nasip olan bir şey değildir.*” ifadesiyle göstermiştir. Çünkü ona göre verimsiz bir toprak olan vatanı Atatürk verimli yapmıştır.⁶⁴⁶ Atatürk'ü bir bayrak olarak sembolize etmiş ve her Türk gencinin bu bayrağı taşımak ve yere düşürmemekle sorumlu olduğunu söylemiştir.⁶⁴⁷

Yönetimi için her zaman övgüyle bahseden Ferit Celâl, Atatürk'ün asla bir diktatör edasıyla hareket etmediğini, hayatı boyunca bundan kaçındığını yazmıştır.⁶⁴⁸ Yine Atatürk'ün kendisini bir peygamber, düşüncelerini bir ayet diye satmadığını yazarak, o bize uygarlığı bırakıp insan olarak öldü demektedir.⁶⁴⁹ Türk milletinin güç kaynağı, bir çoban yıldızı olarak başa gelen Atatürk'ün ne veli, ne de evliya olduğunu; onun realist, yüksek bilgili bir insan olduğunu yazmaktadır.⁶⁵⁰

Atatürk'ün inanamadığı vefatının ardından “*Senin faniliğine inanmak, inanmanın en gücü oldu.*” cümlesini kuran Ferit Celâl, onun arkasında güçlüklerle mücadele edebilecek sapasağlam bir nesil bıraktığından bahsetmiştir.⁶⁵¹ Onu anmak için içimizde sonsuzlaşan Atatürk'ün değil, bizden ayrı düşmüş fani Atatürk'ün yasını tutuyoruz demektedir.⁶⁵² Bütün milletin bağlılığından bahsederek Türk milletini felaketten kurtaran Atatürk'ü “*Tanrıdan sonra bizi yoktan bir kere daha o var etmişti.*” diyerek yüceltmektedir.⁶⁵³ Yalnızca Türk milletinin değil, dünyanın bir kaybıdır dediği Atatürk'ün arkasından tüm dünyanın ağladığını söyleyerek onun insani önemini Avrupa'nın büyük isimleriyle karşılaştırarak ifade etmiştir.⁶⁵⁴ Kişisel belleği olan günlüğünde de Atatürk hakkında vefatının ardından duyduğu özlemi “*Koca ata; senin*

⁶⁴⁴ Güven, “Biz Atatürklerimiz”, s.1.

⁶⁴⁵ Ferit Celâl Güven, “Milletin Babası”, *Türk Sözü*, 10.11.1957, S.9954, s.1.

⁶⁴⁶ Ferit Celâl Güven, “Şef ve Milleti”, *Türk Sözü*, 16.06.1937, S.3854, s.1.

⁶⁴⁷ Ferit Celâl Güven, “Büyüklük ve Heykelleri”, *Türk Sözü*, 19.01.1947, S.6818, s.1.

⁶⁴⁸ Güven, “Bizim Demokrasi”, s.1.

⁶⁴⁹ Güven, “Gençliğimizi Saklı Tutmalıyız”, s.1.

⁶⁵⁰ Ferit Celâl Güven, “O Ne Büyük Türk'tü!”, *Türk Sözü*, 09.11.1958, S.10157, s.1.

⁶⁵¹ Ferit Celâl Güven, “Gün Üstüne Gün Doğar mı!”, *Ulus*, 13.11.1938, S.6211, s.4; “Bir Hatıra”, s.1

⁶⁵² *Akşam*, Ankara Halkevinde, 11.11.1941, S.8282, s.7.

⁶⁵³ Ferit Celâl Güven, “Her Gönülde Bir Atatürk”, *Türk Sözü*, 10.11.1946, S.6760, s.1.

⁶⁵⁴ Ferit Celâl Güven, “İnsan Atatürk”, *Ulus*, 14.11.1938, S.6212, s.5; “Tesellimiz Atatürk'ün Eserlerine Sadakatimiz”, *Türk Sözü*, 10.11.1952, S.8553, s.1.

yokluğun ne hazin bir yokluktur.”, “*Atanın büyük hasreti tükenmiyor ki!*” diyerek anlatmıştır.⁶⁵⁵ Ayrıca Atatürk hakkında kendisinden hatıralarını yazması istenilmiş, o da ara sıra Atatürk ile ilgili yazılar kaleme almıştır.⁶⁵⁶ Atatürk’ü anmak için ölüm yıldönümlerinde bazen onunla ilgili hatıraları yazmıştır.⁶⁵⁷ Acımız büyük ama ondan büyük olan onun eserlerine bağlılığımızdır ve Atatürk’ün acısı, matemi bile Türk gençliği için bir kuvvet oldu diyerek; bunu Atatürk’ün öğrettiği “...*sıkıntılı günlerde muhtaç olduğumuz kuvvet damarlarımızdaki asil kanda mevcuttur.*” şeklindeki sözle açıklamıştır. Ona göre sıkıntılı süreçlerde dayanılacak kuvvet bizzat Türk’ün kendisidir.⁶⁵⁸

Atatürk’ün yakın çevresinde bulunanlardan birisi olan Ferit Celâl, onun bazı konuşma ve davranışlarını aktarma görevini de yerine getirmiştir. Örneğin Atatürk’ün “*Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.*” sözünü aktaran kişilerdendir.⁶⁵⁹ Yine 30 Ağustos’un ardından savaş meydanında gezerken Atatürk’ün parçalanmış olan düşman bayrağını kaldırttığını ve bir milleti temsil ettiğinden yerde kalmasının uygun olmadığını söylediğini aktarmıştır.⁶⁶⁰ Aynı zamanda Atatürk’ün bazı savaşlara dair anlatılarını da kaleme almıştır. Örneğin Çanakkale’deki kumandanlığını anlatırken, asla ben demeyip daima Türk sözcüğünü kullanmasına dikkat çekmiştir.⁶⁶¹ Bunların yanında 1967’de bir Atatürk portresini tamir ettiğini ve onun anılarıyla yaşadığını yazmış, bu uğraş beni akademi günlerine götürüyor diyerek, Atatürk’ün anılarıyla birlikte kendi geçmişini de anımsamıştır.⁶⁶²

B. İsmet İnönü

Atatürk’ten sonra en çok görüş beyan ettiği kişi onun halefi olan İsmet İnönü’dür. İnönü hakkında Milli Mücadele’deki rolünden, başbakanlık ve

⁶⁵⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1947 Günlüğü, 10.11.1947; 1958 Günlüğü, 10.11.1958; 1967-2 Günlüğü, 09.05.1967.

⁶⁵⁶ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi. Bunlardan birisi “*Atatürk Müzesinin Yeri*” başlıklı ve Adana’daki Atatürk Müzesi ile ilgiliyken, diğeri bizzat Atatürk’ün ağzından annesi Zübeyde Hanım’ın ikinci evliliği üzerine “*Atatürk’ün Bir Çocukluk Anısı*” başlığında anlattığı hatırasıdır. Bu yazıları Cumhuriyet’te yayınlanmıştır. Bu makalelerinden ikincisi için bak. Ek-9.

⁶⁵⁷ Ferit Celâl Güven, “O’nun Rengi”, *Ulus*, 18.11.1938, S.6216, s.2.

⁶⁵⁸ Ferit Celâl Güven, “19 Mayıs”, *Türk Sözü*, 19.05.1939, S.4434, s.1; “Atatürk’ün Eserlerine Sadakatimiz”, s.1.

⁶⁵⁹ Güven, “Gömlek”, s.2.

⁶⁶⁰ Güven, “30 Ağustos”, s.3.

⁶⁶¹ Ferit Celâl Güven, “Çanakkale Zaferi ve Atatürk”, *Türk Sözü*, 19.03.1950, S.7766, s.1.

⁶⁶² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1967-2 Günlüğü, 09.05.1967.

cumhurbaşkanlığına kadar her bir görev dönemiyle ilgili yazılar kaleme alan Ferit Celâl, büyük çoğunluğunda onun yapmış olduğu işlerin doğru olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre İnönü, Atatürk'ün yanındayken de ondan sonra da onun ülküsünü gerçekleştirme hedefinde yürümüştür. Cumhurbaşkanlığı dönemindeyken hakkında övgü dolu sözlerde bulunurken, geçmişteki başarılarından da bahsetmeyi atlamamaktadır. “dünyanın sayılı kumandanlarından birisi” olarak gördüğü İnönü’yü dirayetli, sabırlı, cesur, dikkatli olarak tanımlarken Türk milletine karşı sevgisinin geniş olduğunu söylemektedir. Onun hakkında “*Türk milletinin en çalışkan, en görgülü, en üstün zekâlı varlığı...*” ifadelerini kullanırken, Türk milletinin başında bulunmasının bir talih olduğunu yazmaktadır. Gerçekleştirdiği siyasi hamlelerini ve tavırlarını her zaman övmekte, onun bazı hamlelerini “*çocuğu için kendisini yangına atan bir baba*” gibi görmektedir.⁶⁶³ Ayrıca tüm bu yorumlarının dışında, Atatürk ve İnönü devirlerinde bulunmakla kalmayıp ikisiyle de çalışma olanağına erişen Ferit Celâl, iki dönemi karşılaştırarak; “*İsmet Paşa büyük adam olmakla beraber, bin yıl kalsa Atatürk olamazdı. Nitekim ondan sonra hiçbirisi Atatürk'ün tırnağı bile olamadı.*” ifadesiyle Atatürk ve dönemi hakkındaki düşüncesini ifade etmiştir.⁶⁶⁴

C. Diğer Askeri ve Siyasi Şahsiyetler

Ferit Celâl, yazılarında kimi zaman Atatürk ve İnönü dışında özel günlerde veya konu dahilinde önemli konumlarda bulunmuş olan Türk askeri ve siyasi şahsiyetleri hakkında görüşlerini belirtmiştir. Bir Türk büyüğü olarak Fatih Sultan Mehmet'ten bahsetmiş; Fatih'in askerliğinin, bilgisinin, adaletinin ve insanlığının tüm milletlerin tarihinde hala yaşamakta olduğunu yazarak; onun yalnızca İstanbul'u fethetmediğini, aynı zamanda Ortaçağ insanlarını uyandırdığını da ifade etmiştir. Bu bağlamda Türk milletinin bu büyük oğluyla daima övüneceğini yazmaktadır. Aynı zamanda Adanalılara da seslenerek Adana'da Fatih'in anısına bir heykel, büst, kitabe dikilmesini istemektedir.⁶⁶⁵ Osmanlı saltanatından bir başka isim olarak II.

⁶⁶³ Güven, “Lozan’ın Manâsı”, s.2; “Yeni Meclis ve Cumhurbaşkanımız İnönü”, *Türk Sözü*, 06.08.1946, S.6685, s.1,3; “İnönü ve Onun Kahramanı”, *Türk Sözü*, 01.04.1947, S.6877, s.3; “Yenileşen Türk Ordusu”, *Türk Sözü*, 09.10.1948, S.7338, s.1; “Yaşlılar, Gençler”, *Türk Sözü*, 03.08.1954, S.9068, s.3; “İnönü’nün Hatıraları”, s.1; “O, Vatan Hizmetinde Yine Birinci”, *Türk Sözü*, 03.01.1956, S.9453, s.1; “İnönü Demokrasinin de Bir Kahramanıdır”, *Türk Sözü*, 23.10.1957, S.9940, s.1.

⁶⁶⁴ İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s.97.

⁶⁶⁵ Ferit Celâl Güven, “Koca Fatih”, *Türk Sözü*, 01.06.1949, S.7527, s.1.

Abdülhamit'ten de farklı zaman ve konularda bahsedecek olan Ferit Celâl, bu padişah hakkında oldukça olumsuz ve kötü bir portre çizmiştir.⁶⁶⁶

Yaş sınırından emekli olan Mareşal Fevzi Çakmak için, “*Bu yurda hizmet etmiş, büyük adamdır, büyük bir Türk çocuğudur.*” yazmıştır. İlerleyen süreçte ise DP mitinglerine katıldığında bu kez Çakmak’ı “*DP’nin bir kuklası*” olarak tanımlamıştır. Çakmak’ın vefatı üzerine ise “*Bu büyük Türk kumandanı son zamanlarında parti kavgalarında çok yıpranmıştı.*” ifadesini kullanmıştır.⁶⁶⁷ Onu Türk tarihinin büyük komutanlarından birisi olarak saymış ve ölümüne duyulan üzüntünün tek tesellisi olarak Mareşal’in millet ve ülkeye yaptığı hizmetleri göstermiştir.⁶⁶⁸ 5 Ağustos 1946’da Kâzım Karabekir TBMM Başkanı seçilince, üzüldüğünü belirterek bunun partinin bir gafı olarak gördüğünü yazmaktadır.⁶⁶⁹ Kazım Orbay’ın ölüm haberini alınca “*Çok sevdiğim, saydığım meziyet ve karakterine hayran olduğum büyük asker...*” olarak tarif ederek ölümüne çok üzüldüğünü günlüğüne not düşmüştür.⁶⁷⁰ Rauf Orbay’ın vefatında da “*Hamidiye Kahramanı, devrimler ve mücadele tarihinde türlü bakımlardan yeri olan bir asker ve diplomattı.*” tanımını yapmıştır.⁶⁷¹ Ali Fuat Cebesoy’un vefatının ardından uzun yıllar aynı Meclis’te bu değerli askerle arkadaşlık yaptık diyerek kendisi ile tanıştığını not almış ve “*Nazik, bilgili, yurtsever bir insandı.*” şeklinde ifade etmiştir.⁶⁷²

Bazen de etkisini yüzyıllar boyunca gösteren Türk büyükleri hakkında düşüncelerini belirtmiştir. Bir milletin ve tarihinin dâhi sanatkârların eseriyle ebedileştiğini belirterek, Mimar Sinan olmasaydı Kanuni devrinin kudretini kim bu derece ifade edecektir diye sormaktadır. Onun meydana getirdiği her eserde Türk’ün büyük adı yaşar, her eseri nasıl bir millet olduğumuzu öğretmekte demektedir. Türk gençlerinin işinde Mimar Sinan olmasıyla bizim için tehlike kalmaz diyerek, onun çalışkanlığını övmektedir. Onu ve eserleri hakkındaki duygularını “*Ne zaman İstanbul’a uğrasam, dört minarenin ortasında muhteşem kubbeleriyle, billur bir şelale*

⁶⁶⁶ Ferit Celâl Güven, “Büyük Mithat Paşa”, *Türk Sözü*, 26.06.1951, S.8151, s.1-2.

⁶⁶⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 12.01.1944; 1947 Günlüğü, 08.09.1947; 1950 Günlüğü, 10.04.1950.

⁶⁶⁸ Ferit Celâl Güven, “Fevzi Çakmak”, *Türk Sözü*, 11.04.1950, S.7785, s.1.

⁶⁶⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1946 Günlüğü, 05.08.1946.

⁶⁷⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1964 Günlüğü, 03.06.1964.

⁶⁷¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1964 Günlüğü, 17.07.1964.

⁶⁷² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1968 Günlüğü, 10.01.1968.

halinde göklere doğru kabarıp seslenen Süleymaniye'nin eteklerinde bütün ruhumla, kalbimle secdeye varır; Türk olduğuma şükrederim.” şeklinde anlatmıştır.⁶⁷³

Cesur ve azimli bir kişilik ve *hürriyet kahramanı* olarak tanımladığı Mithat Paşa hakkında yorumları daima olumludur. Onun öldürülmemesinin Osmanlı için farklı sonuçlar doğurabileceğine inanmaktadır. Vatan davalarında onun gibi cesur olmanın her Türk'e yakışacağını söylemektedir.⁶⁷⁴

D. Kültür ve Sanat Alanındaki Kişiler

Vefat ettiği zaman Türk milletinin büyük ve milli şairi olarak tanımladığı Mehmet Emin Yurdakul için “*bende derin acılar uyandırdı*” demektedir. Bizzat tanımış olduğu şair için Siyasal Bilgiler Okulu'nda düzenlenen törende bir saatlik konuşma yapmıştır.⁶⁷⁵ Bitmek tükenmek bilmeyen iç kaynağındaki milli cevherinden son damlasına kadar Türk çocuklarına duygularını sunardı diye anlattığı Mehmet Emin Yurdakul'u ise sevgi ve saygıyla yorumlamıştır. “*Türk büyüklüğünün bir hayranı*” olan şairin gözleri kapayınca kadar bu yurda ve millete kulluk ettiğini söylemektedir. Türk milletinin kendi yurdunda kimsesiz duruma düştüğü, yüzyıllarca izini kaybetmiş bizlere “*Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur*” diye haykırarak kendimizi hatırlatan ilk kişi olmuştur demektedir. Kendisindeki milliyetçi duyguların Anadolu'dan kaynaklandığını dile getiren Yurdakul için, milletini her milletten güzel görür demektedir. Şairi vefalı bir ana, gölgesi altına sığınabilececek dayanıklı bir meyve ağacı olarak betimleyerek Türk gençliğinin daima onun eserlerinde kendi ruhlarına yakın şeyler bulacağını ifade etmektedir.⁶⁷⁶ Yurdakul hakkındaki bu düşüncelerini farklı zamanlarda radyodan veya toplantılarda da anlatmıştır.⁶⁷⁷

Türk Sözü'nde bir dönem yazarlık yapan Arif Nihat Asya hakkında ise bu süre içinde gayet olumlu yorumlar yapmıştır. Kendisinin de hoşlanmadığı seviyelerde uysal bir yazar olmadığı için Asya'yı överken, eleştirel ve tartışmaya açık yönünü ortaya koydukça karşısına onu anlamayanların daima çıkacağını yazmıştır. Bir öğretmen olarak insanı geleceğe hazırlayan ikinci bir babasın diyerek yüreklerde yer tuttuğunu

⁶⁷³ Ferit Celâl Güven, “Koca Sinan”, *Türk Sözü*, 10.04.1948, S.7188, s.1.

⁶⁷⁴ Güven, “Büyük Mithat Paşa”, s.1-2.

⁶⁷⁵ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 15.01.1944, 16.01.1944.

⁶⁷⁶ Ferit Celâl Güven, “Gençlik ve Mehmed Emin Yurdakul”, *Türk Sözü*, 10.08.1947, S.6987, s.1; “Mehmet Emin Yurdakul”, *Yücel*, XIII/76, s.148-151,154.

⁶⁷⁷ *Ulus*, Radyoda Konferans, 10.06.1939,S.6412,s.4; Siyasal Bilgiler Okulunda, 17.01.1944, S.8065, s.1.

söylemektedir. İfadelerinde sürekli övgüde bulunarak *Türk Sözü*'nde çalışmaya devam etmesini ancak, tartışmadan güzelliklerden bahsederek devam etmesini kendisinden rica etmiştir.⁶⁷⁸ *Mesleğimizin piri* dediği ve lise döneminde gördüğü Hüseyin Cahit Yalçın hakkında da düşünce uğrunda ömrünü mücadeleyle geçirmiş biri şeklinde yazmıştır. “*Kavgacıdır, kavgasında da serttir.*” diyerek, basındaki karakterini anlatmakta, onu Batılı bir düşünce adamı olarak tanımlamaktadır.⁶⁷⁹

Türk Ocaklarından tanırım dediği Halide Edip Adıvar'ın ölüm haberini defterine not alırken Türk sanat hayatına büyük hizmetleri olduğunu yazmaktadır.⁶⁸⁰ Yazar Valâ Nurettin'in vefatı dolayısıyla defterine “...*sayılı yazarlardan... Kalemiyle düşüncesiyle hizmetli bir yazardı.*” yazarak üzüntüsünü belirtmiştir.⁶⁸¹ Falih Rıfkı Atay'ın ardından ise “...*zamana uymasını bilen kalemi güçlü biri, devrimlere bağlı idi.*” ifadesini kullanmıştır.⁶⁸²

Çevresinde bulunan bazı sanat adamları hakkında da ender olarak görüş bildirmiştir. Karikatürist Cemal Nadir hakkında düşüncelerini ve yeteneğinden bahsederken hastalığına bağlayarak ince fikirlerle oluşturduğu çizgilerin de artık sanatçıya duyulan üzüntüden ötürü hasta olduğunu söylemiş, sanatçı ve eseri arasında bu şekilde bir bütünlük olduğunu betimlemiştir.⁶⁸³ Dostlarından birisi olan Selahattin Sepici'nin ölüm haberini aldığı sırada “*İçimden vuruldum.*” diyerek yaşadığı acıyı tarif etmiştir. Sepici'nin vefatı üzerine sanatçıyı birden çok yönüyle anlatarak “*Büyük bir halk sanatkârı*” olarak tanımlamıştır. Onun ölümünü “*Dalları meyve yüklü, gümrah bir ağaca yıldırım vurdu.*” şeklinde betimlemiştir.⁶⁸⁴

“*Bir sahne üstadı, ruh terbiyecilerinin en ileri gelenlerinden birisi...*” olarak tanımladığı Muhsin Ertuğrul'u daima Türk Ocağı'nda sahnede ilk kez gördüğü 1914'teki haliyle hatırladığını yazmaktadır. Onu ince yapılı hali ve güzel İstanbul dili ile ve kıyafetlerinin detayına kadar anlatmaktadır.⁶⁸⁵ Bir diğer sahne sanatçısı olan ve her zaman beğenisini kazandığı Raşit Rıza'ya olan güvenini, onun yeteneği ve

⁶⁷⁸ Ferit Celâl Güven, “Aziz Öğretmen Arif Nihat Asya”, *Türk Sözü*, 29.01.1946, S.6526, s.1-2.

⁶⁷⁹ Ferit Celâl Güven, “80 Yıllık Yalçın”, *Türk Sözü*, 08.12.1954, S.9169, s.1.

⁶⁸⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1964 Günlüğü, 09.01.1964.

⁶⁸¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1967-2 Günlüğü, 10.03.1967.

⁶⁸² *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1971 Günlüğü, 20.03.1971.

⁶⁸³ Güven, “Karikatür ve Cemal Nadir!”, s.1.

⁶⁸⁴ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1948 Günlüğü, 05.06.1948; Ferit Celâl Güven, “Sana Çok Yandık, Selahattin!”, *Türk Sözü*, 06.06.1948, S.7233, s.1.

⁶⁸⁵ Güven, “Muhsin Ertuğrul”, s.1.

deneyimini överek dile getirmektedir.⁶⁸⁶ Gür bir pınar olarak tanımladığı Sabahattin Eyüboğlu'nun vefatının ardından onu, yeni çağa giren Türk milletinin, düşünce ve sanat alanına *renk renk ışıklar yansıtan* önemli bir düşünür, usta bir yazar olarak anar.⁶⁸⁷

E. Siyasi Çevresindeki Kişiler

Siyaset çevresinden bazı isimler hakkında yorumlarda bulunan Ferit Celâl bunu kimi zaman övgü, kimi zaman yergi çerçevesinde yapmıştır. Aynı zamanda arkadaşı da olan CHP'li Kasım Ener hakkında *Türk Sözü* gazetesinin ilk dönemlerde oldukça olumlu yayınları olsa da sonraki süreçte düşünceleri terse dönmüş, Ferit Celâl de Ener'i zaman zaman eleştirmiştir.⁶⁸⁸ Bir başka partili arkadaşı Hilmi Uran hakkında ise, Uran'ın siyasetten çekilirken “*Şeref ve haysiyetimi birlikte götürmekten mutluluk duyarım.*” sözünü “*Tanrı hayattayken siyasetten ayrılan herkese bunu nasip etsin.*” diyerek övmektedir. Onun hayatı boyunca demokrasi için çalışan iyi yürekli bir memleket çocuğu olduğunu söyleyerek, zaman zaman Pendik'te bulunan *küçücük evine* dostları ziyarete gittiğinde çocuklar gibi sevindiğini anlatmaktadır.⁶⁸⁹

Bir başka çalışma arkadaşı hem de hemşerisi olan Turhan Cemal Beriker hakkında başta Adana'ya yaptığı hizmetleri daima övgüyle hatırlayarak yorum yapmıştır. Medeni bir insan olarak yaptığı işleri, makam için yapmayan mütevazı bir kişi olarak tanımladığı Beriker'in de Adana'nın vurgunu olduğunu yazmaktadır.⁶⁹⁰ Bahsettiği bir diğer kişi olarak Memduh Şevket Esendal hakkında, CHP Genel Sekreterliğinden istifa edince sevindiğini belirterek “*Türk inkılâbını hiçbir şekilde anlamamış olduğuna inandığım bu adamın geç de olsa bu çok önemli konumdan ayrılmış olması hayırlı olmuştur.*” demektedir.⁶⁹¹

Recep Peker ile de birebir defalarca görüşen birisi olarak hakkında tecrübeli bir siyasetçi, çok çalışkan ve iyi niyetli biri olarak bahsetmektedir. Onun için başbakanlıktan ayrılma sürecinde çok sıkıldığını ve hem ezilip hem de ezdirildiğini

⁶⁸⁶ *Ulus*, Ankara Halkevinin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, 10.01.1938, S.5909, s.6; Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.99.

⁶⁸⁷ Ferit Celâl Güven, “Gür Bir Pınar Kurudu!”, *Yeni Ufuklar*, S.234, Y.1973, s.6.

⁶⁸⁸ Ferit Celâl Güven, “CHP Neden Sorumlu Olsun Anlayamadık?”, *Türk Sözü*, 27.03.1947, S.6873, s.1. Ancak günlüklerinden anlaşıldığına göre sonraki yıllarda yakın dostlukları sürmüştür.

⁶⁸⁹ Ferit Celâl Güven, “Hilmi Uran ve Hatıraları”, *Türk Sözü*, 17.12.1958, S.10188, s.1-2.

⁶⁹⁰ Ferit Celâl Güven, “Turhan Cemal Beriker”, *Türk Sözü*, 18.03.1960, S.10539, s.1.

⁶⁹¹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 31.05.1945.

yazmaktadır. İlerleyen yıllarda da Peker'den bahsederken, harcadığından söz etmiştir.⁶⁹² Hasan Saka için ise olumsuz bir düşünceye sahip olmuş, özellikle hükümetinin başarısızlığından bahsetmiştir.⁶⁹³ Bir başka siyasetçi Kasım Gülek'in bakanlık teklifini reddederek partideki eski görevinde kalmasını yorumlarken, “*Bu hiçbir işe yaramaz adam nasıl oluyor da çok önemli bir konumda isteği üzerine kalabiliyor.*” diye sormuştur. Partisini bu yönden eleştirmiştir. Daha sonraları bu görüşünü Gülek ile yaptığı bir konuşma sonrasında olumlu yönde değiştirmiş, Gülek'in kendisini geliştirdiğini söylemiştir. Ancak ilerleyen yıllarda özellikle Adana'daki faaliyetlerini oldukça keskin bir biçimde eleştirdiği görülmektedir. Hatta Gülek için “*Bu adam CHP'nin başına bir bela.*” diyerek, asıl amacının gelecekte din sömürücülüğü yaparak ilerlemek şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Gülek'in partide önemli konuma gelmesi halinde “*...Atatürk devrimleri ile CHP'ni rafa koymak gerekir.*” diyerek tehlikeli olacağını belirtmiştir. Onu “*arabanın beşinci tekerleği*” şeklinde betimlemiştir. Yine onun hakkında “*Bir politikacı böyle yürek acısı bir duruma az düşer.*” demektedir.⁶⁹⁴

Siyasete daima yazılarında yer veren birisi olarak Ferit Celâl siyasileri değerlendirmektedir ve bu konuda sık yer verdiği isimlerden birisi Osman Bölükbaşı'dır. Onun tartışmacı tarafının kuvvetini övgüyle yazmaktadır.⁶⁹⁵ 27 Mayıs İhtilali'nin kadrosunda bulunan Alparslan Türkeş hakkında yorumunu ihtilal sonrasındaki istifası üzerine yapmıştır. Onun hakkında “*inkılâpların amaçlarına candan bağlı olgun ve idealist bir asker*” olarak bahsederek, hangi mevkide olursa olsun ülkeye yararlı hizmet edecektir demektedir.⁶⁹⁶ Ancak kısa süre sonra aralarında Türkeş'in de içinde bulunduğu 14'ler olarak bilinen MBK'daki 14 üyenin tasfiyesini de doğru bulmakta, “*...memleket bu aşırıcular yüzünden korkunç bir sonuca doğru gidiyordu.*” şeklinde düşünmektedir.⁶⁹⁷

⁶⁹² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1947 Günlüğü, 06.08.1947, 09.09.1947; 1966-2 Günlüğü, 17.03.1966.

⁶⁹³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1949 Günlüğü, 14.01.1949.

⁶⁹⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1949 Günlüğü, 12.01.1949; 1953 Günlüğü, 04.11.1953; 1962 Günlüğü, 29.10.1962; 1966-2 Günlüğü, 30.06.1966, 17.08.1966, 21.10.1966; 1967-2 Günlüğü, 11.05.1967.

⁶⁹⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1967-2 Günlüğü, 19.03.1967.

⁶⁹⁶ Ferit Celâl Güven, “A. Türkeş'in İstifası”, *Türk Sözü*, 25.09.1960, S.11675, s.1.

⁶⁹⁷ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1960 Günlüğü, 13.11.1960.

Siyasi anlamda farklı görüşlerde bulunduğu Adnan Menderes için ilk kez hükümeti kurduğu zaman, kendisini yakından tanıdığını belirtmiştir. Menderes'i “*çalışmasını seven, eline aldığı işlerde üzerinde ısrarla duran, soğukkanlı, ihtiyatlı, güler yüzlü*” olarak tanımlamıştır. İktidarda bulunduğu sürede ise birçok kez kendisini eleştirirken, etrafında kendisini pohpohlayanlar olduğunu söylemeyi de ihmal etmemiştir. Menderes'in iktidarda bulunduğu sürece yaptığı hamleler ve takındığı tavırlar üzerine not almış, bu notlarında genellikle eleştirmiştir. Örneğin “*Zekâsı herkesin dilinde olmasına karşın eline geçen siyasi fırsatları kullanamıyor.*” demektedir. Onun “*dizginsiz bir atta nereye gittiğini bilmez bir halde*” olduğunu söylemektedir. 27 Mayıs'ın ardından Menderes hakkında kendisini evliyalığı az görüp peygamber mertebesine çıkardıklarını, Atatürk'ün üstünde bir zekâ olduğunu iddia ettiler, “*mideleri ve çıkarları uğruna o derece şişirdiler ki*” hiç kimse onu durduramaz oldu demektedir. Yine bu bağlamda “*...o kadar şişirdiler ki bir gün toplu iğne ucuyla patlayacağı belliydi.*” derken de, gerçekten politikaya aklı eren birisi olsaydı bu etrafındaki dalkavukları uzaklaştırırdı yorumunda bulunmaktadır.⁶⁹⁸ Celâl Bayar hakkındaki yazılarında ise ilk başlarda daima Atatürk'ün siyaset okulundan birisi olarak tanımlamıştır.⁶⁹⁹ Cumhurbaşkanlığı sırasında kendisinden inkılâpları korumasını ve tarafsız olmasını istemiş, ancak 27 Mayıs sonrası ise bunları yapmadığını dile getirmiş, hakkında sert ifadeler kullanarak artık *komiteci* şeklinde adlandırmıştır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Türk Ocağı döneminden beri tanışıklığı olan Güven, henüz hayattayken ve vefatının ardından *Türk Yurdu*'nda onunla ilgili anılarını yazmıştır. Hamdullah Suphi'nin vefatı üzerine “*Son zamanlarında ne yazık ki devrimci, ilerici niteliğini yitiren Türk Ocaklarını gericilere kaptırmıştı.*” diyerek, öte yandan “*Türk milliyetçiliği tarihinde önemle anılacaktır.*” notunu düşmüştür. Türklüğün sıkıntılı süreçleri olan Osmanlı'nın son dönemlerinden bahsederek başladığı yazısında, Türk Ocağı'nın kuruluşundan bahsederek başkan olarak Hamdullah Suphi'yi anlatmaya başlamıştır. Hamdullah Suphi'nin “*...sinesinde yanan milli meşalenin alevini kelime kelime etrafına saçtı.*” diyerek çalışmalarını aktarmış ve

⁶⁹⁸ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1953 Günlüğü, 08.04.1953, 09.12.1953; Ferit Celâl Güven, “Yeni İktidar, Yeni Hükümet”, s.1; “Ah, Şu Dalkavukluk!”, s.2.

⁶⁹⁹ Ferit Celâl Güven, “Bayar'ın 19 Mayıs Nutukları”, s.1.

farklı bölgelerden gelen Türklerle ilgilendiği, onlara iş bulduğu, okula yerleştirdiği, bakımsız ve çaresiz bırakmadığını yazmıştır. Hamdullah Suphi'nin Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından yaşadığı üzüntüyü Bükreş elçiliği sırasında atlatmış olduğunu Romanya'ya yaptığı seyahat sırasında anladığını belirten Ferit Celâl, o yıllarda Hamdullah Suphi'nin en büyük uğraşının Gagavuz Türklerinin Türkiye'ye getirmek olduğunu ama bunun gerçekleşmediğini yazmaktadır. Öte yandan onun kişiliğinde dikta rejimine uysallık göstermenin bulunmadığını ve en sevilen özelliğinin de düşündüklerini söylemekten asla çekinmemiş olduğunu belirtmektedir.⁷⁰⁰ Görüleceği üzere çok partili hayatla birlikte farklı taraflarda yer alsada Hamdullah Suphi hakkında yayınlarında yaptığı hizmetleri anlatma yolundadır. Fuat Köprülü'nün vefat haberini alınca da defterine “*Edebiyat tarihimize büyük hizmetleri dokunmuş...*” biri yazmakla birlikte “*kötü ve anlayışı kıt bir politikacı*” yakıştırmasını yapmıştır.⁷⁰¹

F. Diğer Bazı Şahsiyetler

Atatürk'ün manevi kızı olan ve “...son derece zeki, bilgili, cesur ve nefesine güvenen bir Türk kızı.” olarak tanımladığı Sabiha Gökçen'i dünyanın sayılı pilotlarından birisi olarak görüldüğünü yazan Ferit Celâl, özellikle Tunceli'de almış olduğu görev dolayısıyla başarılarını anlatarak bunlar “...çok genç bir Türk kızının kahramanlıklarıdır.” demektedir. Onu dünyadaki diğer kadın pilotlarla karşılaştırarak, onun yaptığı tehlikeli uçuşların benzersizliğini anlatır, ölüme göz yumarak kararlılıkla görevini yaptığını söyler. Onunla gurur duyulmasının nedenini buna bağlamaktadır. Gökçen'in Türk gençlerine örnek olduğunu söyleyerek yaptığı kahramanlıkların bir vatan görevini gereğince yapma çabası olduğunu aktarmaktadır. Yeni nesle Gökçen'i örnek olarak göstermekte ve aldıkları görevleri kişisel çıkarlarını düşünmeden yapmalarını öğütlemektedir. Sonraki yıllarda Kore Savaşı'na katılma isteği üzerine yukarıdaki düşüncelerini yineleyen bir yazı daha kaleme almıştır.⁷⁰²

Yine Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım'ın vefatının ardından yaşanan üzüntüyü kaleme almış, Atatürk'ün ailesinin son ferdinin kaybedildiğini belirtmiştir. Onun Atatürk'ün isteğiyle siyaset hayatına katılmış bir Türk kadını olduğunu da

⁷⁰⁰ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1966-2 Günlüğü, 11.06.1966; Ferit Celâl Güven, “Aks-i Seda”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.203-42, Eylül 1928, s.103-104; “Hamdullah Suphi”, s.69-71

⁷⁰¹ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1966-2 Günlüğü, 29.06.1966.

⁷⁰² Ferit Celâl Güven, “Tayyareci Gökçen”, *Türk Sözü*, 18.06.1937, S.3856, s.1; “Sabiha Gökçen”, *Türk Sözü*, 03.02.1951, S.8028, s.1.

hatırlatarak, Atatürk'ün ailesinin Türk milletinin hatıralarında şerefle yaşayacağını yazmıştır.⁷⁰³ Yazılarında bahsettiği bir başka isim ise Vehbi Koç olmuş, onun yardımseverliğini övmüştür.⁷⁰⁴

G. Yabancı Şahsiyetler

Ferit Celâl bazen de yabancı isimlerle ilgili görüşlerini aktarmıştır. Almanya'nın lideri Hindenburg'un ölümünün ardından, olası siyasi hamlelerle ilgili görüşlerini anlatırken, Alman generalin kendisi hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur.⁷⁰⁵ Yine II. Dünya Savaşı sürerken ölen Yunan Başbakanı Metaksas hakkında da oldukça övücü sözler söylemiş, *dost* ve *kahraman* Yunan milletinin acısını paylaşıyoruz demiştir.⁷⁰⁶ Çek Edvard Beneş'in ölümü üzerine Rusların kurbanı olduğunu söylemiş ve milletinin düştüğü duruma üzülp öldüğünü yazmıştır. Onun tüm insanlığın özgürlüğüne sevdalı büyük ilim adamlarından birisi olduğunu söylemektedir.⁷⁰⁷ Benzer düşünceleri Filistin bölgesinde Yahudilerce öldürülen ve bölgede arabuluculuk yapan Folke Bernadot için bulunmaktadır.⁷⁰⁸ Bir diğer kişi ABD Başkanı Roosevelt'tir, ölümü hakkında dünya için büyük bir kayıp oldu şeklinde bahsetmektedir.⁷⁰⁹ Sovyet lider Stalin hakkında ise "...yalancı, madrabaz ve insanlığa karşı haindir." şeklinde ifadeler kullanmıştır. İnsanlığa eziyet ettiğini söyleyerek eleştirirken onun için tarihin ve insanlığın şimdiye kadar tanımadığı insafsız bir diktatör demektir. Düşünceleri uğruna milyonlarca insanın ölümüne sebep olarak yirminci yüzyılı acılarla doldurmuş bu kişinin *ruhsuz soğuk vücudu* artık insanlık için korku verici olmayacaktır düşüncesindedir.⁷¹⁰ Ayrıca büyük insan olarak tanımladığı bilim adamı Edison'u "...güneş ışığını evlerimize getiren yarı tanrı bir insan." olarak betimleyerek çalışkanlığından bahsetmiştir. Türk gençlerinin Amerika'nın oyuncularını veya cazcılarını yerine onun çalışkanlığını örnek alması gerekmekte düşüncesindedir.⁷¹¹

⁷⁰³ Ferit Celâl Güven, "Makbule Atadan", *Türk Sözü*, 20.01.1956, S.9457, s.1.

⁷⁰⁴ Ferit Celâl Güven, "Zengin Olmanın Zevki", *Türk Sözü*, 24.06.1949, S.7547, s.1.

⁷⁰⁵ Güven, "Büyük Bir Adamın Ölümü", s.1.

⁷⁰⁶ Ferit Celâl Güven, "Dost Milletinin Acısı", *Türk Sözü*, 30.01.1941, S.4940, s.1.

⁷⁰⁷ Ferit Celâl Güven, "Beneş'in Ölümü", *Türk Sözü*, 05.09.1948, S.7309, s.1.

⁷⁰⁸ Ferit Celâl Güven, "İnsanlık ve Barış Büyük Bir Elemanını Kaybetti", *Türk Sözü*, 21.09.1948, S.7322, s.1,3.

⁷⁰⁹ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1945 Günlüğü, 13.04.1945.

⁷¹⁰ Ferit Celâl Güven *Özel Arşivi*, 1949 Günlüğü, 03.02.1949; Güven, "Stalin ve Sonrası", s.1.

⁷¹¹ Ferit Celâl Güven, "Büyük İnsan Edison", *Türk Sözü*, 13.02.1947, S.6839, s.1.

VI. Kurumlar Hakkındaki Fikirleri

A. Türk Ocakları

Bizzat çalışmalarında yer aldığı kurumlar hakkındaki düşüncelerini fırsat buldukça yazıya döken Ferit Celâl, genellikle kurumları savunucu bir rol üstlenmiştir. Bahsi geçen kurumların çalışmalarına ve ülkeye olan katkısına her zaman değinerek bu kurumlara destek vermiştir. Bu durumun o kurumlara duyduğu bağlılık duygusu ile doğrudan bağlantısı olmalıdır. Bu kurumlardan ilki olan Türk Ocakları için pek kullanmadığı bir yöntem olan söyleşiyi gazetesinin ilk yılında Hamdullah Suphi ile yaptığı görüşmeyle kullanmıştır. Esasen doğrudan bir soru-cevap niteliği yoktur, gazetede ki köşesinde “mülakat” ifadesine yer vermiştir. Hamdullah Suphi ve Ruşen Eşref Beylerle birlikte Adana’dan hareket eden bir trendeki seyahat esnasında Ferit Celâl, Ruşen Eşref’in Türk Ocaklarından bahsetmesi üzerine Hamdullah Suphi’nin konuşmalarından yola çıkarak bir soru yöneltmiştir. Hamdullah Suphi, önce Türklerin dört bir yandan Anadolu’ya geldiğini, kaynaşarak yeni bir dönem başlattığını söylemiş, Türk Ocaklıların da Anadolu’da birbirlerine “seslenerek” yalnızlığa karşı bir kuvvet oluşturdu demiştir. Türk Ocağı’nı “*küçük millet meclisleri*” olarak tanımlayan Hamdullah Suphi, Şark meselesinin içinde yalnızca Türk meselesi yoktu diyerek sözlerini sürdürmüştür. Tren Yenice’de durduğunda Ferit Celâl bu iki arkadaşından ayrılarak trenden inmiştir. Bu anekdot dışında Türk Ocakları hatıraları hakkında zaman zaman çeşitli kişileri anmış, o zaman yaşamış olduğu hisleri ve düşüncelerini aktarmıştır. Örneğin, 50’li yıllarda inkılâp aleyhindeki bir cemiyetin kapatılması olayı üzerine milliyetçilik düşüncelerini yazarken, bizim nesil de gençken milliyetçi bir dernek olarak Türk Ocaklarını kurdu, biz de Turan hayalleri taşırdık demektedir.⁷¹²

Ona göre inkılâpçı, cumhuriyetçi olmayan bir Türk Ocağı düşünülemezdi. Çevresindeki ocaklardan da bahseden Ferit Celâl, “*Ocağın manası bir bina, bir heyet-i idare, birkaç sandalye demek değildir. Ocak bütün ihtirasların, kavgaların, şahsi emellerin sindiği ve unutulduğu bir mabet olmalıdır.*” diyerek bütün bir kurumsal bilinci savunmaktadır.⁷¹³ Türk Ocaklarının zamanla gerilediğine dair iddialar

⁷¹² Güven, “Tecemmu Devri”, s.1; “Gerçek Milliyetçilik”, *Türk Sözü*, 08.02.1953, S.8630, s.1.

⁷¹³ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.138-139.

karşısında şiddetle karşı durmuştur. Yine benzer şekilde bu kuruma eleştiriler getirilirken, kişilerin hatalarını kurumlarla bir düşünmemek gerek demektir.⁷¹⁴

Yine Ferit Celâl, Türk Ocağı hakkında seçtiği konuları genellikle çağdaşlaşma ve toplumsal değişimler üzerinde ele almıştır. Örneğin Türk Ocağı'nın ilk toplantılarında Ziya adlı ve kendisine Işıldak adını veren bir üye arkadaşının konuşmalarına başlarken “*Hanımefendiler ve Beyler*” diye başladığında herkesin güldüğünü, çünkü hiçbir kadın üyenin bulunmadığını söylemektedir. Ancak Işıldak'ın da işaret ettiği Türk kadın ve erkek üyelerin toplumsal ve sanatsal gelişmelerde bir arada bulunabilmesinin sağlandığı Türk Ocağı vasıtasıyla sağlandığı, Halide Edip gibi isimlerin de öncü olduğunu belirtmektedir. Aynı dönemde *Yeni Turan* adlı piyeste Türk kızlarının sahneye çıktığını, öte yandan Zeki Bey'in klasik batı müziğini yurttan tanıttığını ve Muhsin Ertuğrul'un da Türk dilini Ermeni lehçesinden kurtararak tiyatro sahnesinde görmeye başladığını belirtmektedir. Bütün bunlarla Türk tarihinin özellikleri, sanat değerleri ortaya çıktı, kozmopolit yapıdan sıyrıldık demektir.⁷¹⁵ Bunun Türk Ocaklarının en sağlam temeli olduğunu söylemektedir. Ocaklıların üzerinde ağır bir görev olduğunu belirterek, disiplinle çalışılmasının ve birbirleri arasında olması gereken muhabbet bağının gerekliliğinden bahsetmiştir. Her Ocaklının Türk Ocağı çatısı altına girdiği andan itibaren artık vatan için çalıştığının şuuruna erişmesini beklemektedir. Türk Ocağı'nın sıradan bir kurum olmadığını ve yalnızca konuşmak için toplanılmadığının da altını çizmektedir. Türk Ocağı'nı inkılâpları vücuda getiren bir kültür kurumu olarak tanımlamaktadır.⁷¹⁶ Türk Ocaklarının çalışma sahalarından bahsederek, ne kadar başarılı olduğunu ocağın yayın organı olan *Türk Yurdu*'nda dile getirmiştir.⁷¹⁷

Ferit Celâl'e göre Türk Ocakları Türklükten utanmayanların buluşma noktasıydı. İlk dönemlerde Türk Ocağı genişlemeye başladıkça, Türk Ocağı'na karşı çıkanların devleti kundakladıkları suçlamasını yönelttiklerini hele dinci grubun, ocağın dine karşı olduğunu yazdıklarını söylemektedir. Hatta İttihat ve Terakki

⁷¹⁴ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.143-144.

⁷¹⁵ Ferit Celâl Güven, “Hamdullah Suphi ve Anılarım”, *Türk Yurdu*, VI/332, s.70.

⁷¹⁶ Ferit Celâl Güven, “Beşinci Kurultaydan Sonra”, *Türk Yurdu*, C.1(21), S.198-37, Nisan 1928, s.189-190.

⁷¹⁷ Ferit Celâl Güven, “Ocakların Çalışması”, *Türk Yurdu*, C.3(23), S.17-18/211-212, Mayıs-Haziran 1929, s.64-65.

kulüplerinin de giderek tutulmaması baş gösterince Ziya Gökalp'ın bile ocakların edebi birer kulüpten öteye gitmemesini öğütlediğini aktarmaktadır. Türk Ocaklarının kapanış sürecinde de Ankara'da inşa edilen merkez Türk Ocağı binasının halk üzerindeki etkisinden bahseden Ferit Celâl, kerpiç yapılarında bulunduğu bir şehirde saray gibi göze hoş gelen bir binanın iyi karşılanmadığını belirtir. Türk Ocaklarının işlevini bitirmiş bir kurum olduğu düşüncesinin kabul görülen olduğunu yazmaktadır. Yine Türk Ocağı'nın "...Çin Türkiistanı, Kırım, Kafkasya, Kazan gibi yerlerden gelen soydaşların uğrak bir yeri." olduğunu hatırlatmaktadır.⁷¹⁸ Türk Ocaklarının öteden beri, ben Türk'üm diyen herkese kapılarını açtığını ve kimseden dede ve babasının sorulmadan Türkçülüğü nesep ve şecerede değil, kültür ve duyguda aramıştır diyerek, kurumun yapısını ortaya koymuştur. Türk Ocakları Türk topluluğunda daraltma amacıyla bir çember oluşturmaz şeklinde düşünür.⁷¹⁹

B. Halkevleri

Ferit Celâl, hayatında önemli bir yer teşkil eden halkevleri hakkında da görüşlerini yazmıştır. Genellikle halkevlerinin halkçılık ilkelerine uygun olarak hareket etmesinden bahsederek teşkilatını övmektedir. Yine yazılarından anlaşılacağı üzere inkılâpların halk nezdinde anlaşılıp benimsenmesi için bir kurumun yol gösterici olmasını da desteklemektedir. Bir yazısında; "*Devrimin tam fonksiyonlu olabilmesi için sanat, ilim, fen ve her türlü bilgi ve görgü bakımından halkın yetişmesi, topluluğun kıymet kazanması, halkın, bütün yenilikleri, akliyle, vicdaniyle, yüreğiyle sonuna kadar götürebilecek, devrimi her türlü ters fikirlerden koruyabilecek maddi ve mânevi bir kuvvete kavuşması birinci iş olarak ele alınıyordu.*" demektedir.⁷²⁰ Halkevlerinin bir halk üniversitesi haline dönüşeceğini başından beri dile getiren⁷²¹ ve Türk gençliği üzerinden de halkevlerinin değerini gösteren Ferit Celâl, halkevlerinin Cumhuriyet'in en güvendiği kurum olduğunu yazar. Çünkü yetiştirdiği gençler yurdun dört bir tarafına dağılmıştır.⁷²² Bu görüşüne destekleyici bir kaynak olarak gösterilebilecek Atatürk'ün ziyaretlerine de sık sık değinir. Atatürk'ün halkevlerini ziyaret etme nedenini de bu bağlamda kendi ideolojisine uygun olup olmadığının kontrolü için

⁷¹⁸ Güven, "Hamdullah Suphi", s.70-71.

⁷¹⁹ Güven, "Nifak Ateşi", s.25-26.

⁷²⁰ Ferit Celâl Güven, "C.H. Partisi ve Halkevleri", *Ulus*, 24.04.1946, S.8893, s.2.

⁷²¹ Güven, "Kuruluş Nedeni", s.60.

⁷²² Ferit Celâl Güven, "Türk Gençliği ve Halkevleri", 23 Şubat, Adana Halkevi yayını, 1934, s.1-3.

olduğunu söyler ve bir müfettişlik görevi götüğünü ifade eder.⁷²³ Halkevleri çatısı altında başkanlık yaptığı dönemle ilgili çalışmalarını günlüğüne kaydeden Ferit Celâl, burada yaşadığı duyguları da kaleme dökmüştür. Yaşadığı yorgunluğu yazsa da peşinden “*Fakat güzel, unutulmaz günler ve canlı hatıralar, derin intibalar.*” ifadesiyle memnuniyetini belirtmiştir.⁷²⁴

Halkevleri ona göre, “*kütüphaneleri, tiyatroları, müzik ve folklor çalışmaları, konferansları, konserleri, dergileri, toplantılarıyla şimdiye kadar hiçbir kurumdan görülmeyen bir hareketle*” devam etmiştir. Yabancı ilim adamlarının bu kurum hakkındaki görüşlerinden gurur duymalıyız demek, CHP’nin kültür elemanı olarak çalışan halkevlerinin çok partili sistemde yerinin CHP içinde olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak bir gruba ait olmadığını göstermek adına herkese aynı mesafede olmalıdır düşüncesini de eklemektedir. Böyle kurumların kolay kolay bir daha kurulamayacağını belirterek belirli kusurları tüm halkevlerine yüklenmesini eleştirmiş, herkesin bu kuruma sahip çıkmasını istemiştir.⁷²⁵

Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanması gerektiğini düşünenlere karşı çıkıp halkevleri kadar herkese kapısı ve defterleri açık olan başka bir kurumun olmadığını savunmuştur.⁷²⁶ Halkevinin CHP’den alınmasının kuruma yarar sağlamayacağını söylemekle birlikte, kurumun parti ve politikadan ayrı düşünülmesi gerektiğini eklemektedir. Kişi ve idarelerin düşünülmeden kuruma gereken değer gösterilmesini istemektedir.⁷²⁷ DP’nin iktidara gelmesinden sonra çalışmaları durma noktasına gelen halkevleri konusunu yeniden ele alan Ferit Celâl, CHP’nin yanında yeni iktidarın da sahip çıkmasını isterken, halkevlerinin resmîyetten çıkarılıp tamamen aydınların ve halkın idaresine bırakılmasını yazmıştır. Halkevlerinin yeni baştan kurulup, hiçbir siyasi partinin karışmayacağı hale gelmesini istemektedir.⁷²⁸

Halkevlerinin kapatılması sürecinde yine kalemine sarılan Ferit Celâl, Atatürk’ün hatırasına hakaret edenlerin kanun önünde cezalandırılmasının sağlandığı günlerde, yine Atatürk’ün bir kurumu ve eseri olan halkevlerinin kapatılmasına

⁷²³ Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, s.93.

⁷²⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1942 Günlüğü, 24.02.1942.

⁷²⁵ Ferit Celâl Güven, “Halkevleri Halkındır”, *Türk Sözü*, 23.02.1947, S.6846, s.1.

⁷²⁶ Güven, “C.H. Partisi ve Halkevleri”, s.2.

⁷²⁷ Ferit Celâl Güven, “Halkevleri Halkındır”, *Türk Sözü*, 23.02.1947, S.6846, s.1.

⁷²⁸ Ferit Celâl Güven, “Halkevleri, Yeni Şartlara Göre Yeni Baştan Kurulmalıdırlar”, *Türk Sözü*, 11.04.1951, S.8087, s.1.

duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir. DP'nin kıskançlık ve rekabet duygusuyla hareket etmesi üzerine halkevlerini kapattığını, hâlbuki bu kurumları Atatürk'ün bir hatırası olarak değerlendirip daha demokratik esaslara göre yeniden kurması gerektiğini söylemektedir. Hatta kendisinin de böyle bir iş için çağrıldığında seve seve görev alabileceğini dile getirmektedir. Ankara Halkevi günlerindeki yabancı konukların halkevlerine olan hayranlığını hatırlatmaktadır. Demokratların kendinden önceki döneme ait eserlere bu şekilde davranmasının demokratik olmadığını ve sonraki iktidarların da onların eserlerini baltalamasıyla ülkenin ve demokrasinin zarar göreceğini belirtmektedir.⁷²⁹

Halkevlerinin kapatılmasına karşı bir düşüncede olan Ferit Celâl, iddiaların aksine 11 yıl başkanlık yaptığı bir kurumun çatısı altında bir kez dahi kötü olaya rastlamadığını söylemektedir. DP'ye niye gençliğin sosyal hazinesi olan Atatürk kurumunu yağmaya uğrattığını sorduğu bir yazısında, DP iktidarında inkılaplara karşı olan insanların olduğunun bilinmesine karşın Atatürk'ün başbakanlığına kadar yükselen Celâl Bayar gibi bir ismin bunu neden engellemediğine akıl erdirilemez biçiminde bir değerlendirme yapmıştır. Aynı yazısında Adana'da çıkan *Demokrat* gazetesinde bir yazarın sevinçle “Çok şükür piç yuvaları dağıldı.” şeklinde yazdığı *talihsiz* bir ifadeyi hiç unutmadığını belirtirken DP'nin bu kültür ocağını yerle bir edip yerine başka bir şey kurmadığını da eklemektedir. DP'nin yanlışları affedilse bile sosyo-kültürel yıkım suçunu tarihin affetmeyeceğini ve halkevlerinin kapatıldıktan sonra gençlerin boşlukta kalmasına neden olduğunu yazmıştır. Bu yazısını, Atatürk'ün ilkelerine aykırı davrananların bu davranışlarının cezasını ağır bir şekilde mutlaka ödeyeceklerini ekleyerek sürdürmüştür.⁷³⁰ Çünkü o, halkevlerini Atatürk inkılaplarının “*paratoneri ve yabancı ideolojilere karşı bir set*” olarak tanımlamaktadır. Bu kurumu kapatanların kendilerini Atatürk'ün yakını olarak saymalarına karşı çıkararak böyle bir şeyin olmayacağını söylemiş, gençlerin farklı ideolojilerin peşinde koşturup birbirleriyle “*boğuşmasının*” günahı halkevlerini kapatanların üstündedir demiştir. Bu yüzden Atatürk'ün ruhunun da kendisinin de asla

⁷²⁹ Ferit Celâl Güven, “Atatürk'ün Büyük Eseri Olan Halkevlerine Çok Yazık Etdiler!”, *Türk Sözü*, 28.07.1951, S.8177, s.1-2.

⁷³⁰ Güven, “Kuruluş Nedeni”, s.63-64.

bu kişileri affedemeyeceğini belirtmiştir.⁷³¹ Halkevlerinin ikinci dönemi hakkındaki arzusu ise “Atatürk’ün *‘Halkevlere vatanda sosyal, kültürel bir devrim yaptı’* sözünü *bütün içtenliğiyle ve yürekliliğiyle...*” yeniden canlandırılmasıdır.⁷³²

C. Diğer Bazı Kurumlar

Cumhuriyet ile birlikte gelen bazı kuruluşlar hakkında değerlendirmelerde bulunmuş ve onlar hakkında olumlu görüşlerini aktarmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında övünçle bahsettiği bir kurum İş Bankası olmuş ve bankanın kar etmesi üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmelerinde milli sermayenin bu başarısından herkesin mutlu olduğundan bahsetmektedir.⁷³³ Bir başka kurum çok başarılı olduğunu söylediği Tayyare Cemiyeti olmuş ve kurumun çalışmalarını överek, desteklemiştir.⁷³⁴

Köy Enstitüleri için ise halkevi başkanlığı döneminde İnönü ile birlikte katıldığı bir Hasanoğlan Köy Enstitüsü gezisi hakkında “*Enstitüyü uzun boylu tarife ne hacet, diyordu, üç kelime ile enstitü sıhhat, neşe ve hayat kaynağı demektir, işte o kadar.*” diyerek kurum hakkındaki düşüncesini ifade etmiştir.⁷³⁵ Bu gezi sonrasında yazmış olduğu bir yazıda da köy enstitülerinin değerinden ve Türk köylüsüne olan etkilerinden bahsetmiştir.⁷³⁶

VII. Kişisel Notları

A. Ailesi ve Yaşantısı Üzerine Notları

Yolcularıyla ilgili yazmayı aksatmayan Ferit Celâl, ailesinden daima bahsetmiş, sık yolculuk etmesinin de etkisiyle ayrılıkların ardından gerçekleşen buluşmalara yazılarında yer vererek, onların sağlık durumlarını ve değişimlerini not düşmüştür. Eşi Fahime’ye olan hislerini özel günlerin yıldönümlerinde yazacak olan Ferit Celâl, acı günler de olsa mutlu bir evlilik yaşadıklarını “*Kalp ve kafalar anlaşınca mutlu olmak ne kadar kolay oluyor.*” şeklinde ifade etmektedir.⁷³⁷

⁷³¹ Topuz, *Bana Atatürk’ü Anlattılar*, s.92-93.

⁷³² Güven, “Kuruluş Nedeni”, s.64.

⁷³³ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.58.

⁷³⁴ Torkak, *Türk Sözü Gazetesi*, s.139.

⁷³⁵ İlhan Paniç, “Hasanoğlan’da Dünkü Törene Dair Notlar”, *Ulus*, 18.04.1946, S.8887, s.6.

⁷³⁶ Ferit Celâl Güven, “Kervan Yola Çıkıyor”, *Yeni Ufuklar*, S.271, Y.1976, s.13-17. İlk olarak *Ulus*’ta yayımlanmış olan bu yazısı vefatının ardından yeniden yayınlanmıştır.

⁷³⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1967-2 Günlüğü, 04.06.1967.

Çocuklarına düşkün olan Ferit Celâl onlara karşı duyduğu hisleri ve dileklerini not almıştır. Oğlu Güngör, 18 yaşına bastığında “*Tanrı onu ailesi ve yurdu için iyi, karakterli, namuslu bir insan olarak saklasın. Ben onun yüzünde, ileri hür Türkiye’nin parlak kudretli geleceğini umuyor, kendi nesli içinde yer almasını candan diliyorum.*” demektedir.⁷³⁸ Yine memleketi Adana’daki akrabaları hakkında da zaman zaman yazmıştır. Babasının vefatından, onu unutamadığından bahsetmektedir.⁷³⁹ Kızı Güner’in hastalığını öğrendiği sıralarda, yalnızca onun sağlığı ve endişeleri hakkında yazılar yazmıştır. Kızının hastalığı sıralarında acıya katlanma durumu hakkında yazmıştır: “*Ne zor günler, bu kedinin oynarken karıştırıp dolaştırdığı bir yumak halinde, düzeltmek yeniden sarmak yaşlı adamlar için çok zor. Ömür sona erdikçe ruh bir taraftan zayıflığa diğer taraftan da çocukluğa gidiyor. Annemin hasta günlerindeki korkulu saatleri hatırlıyorum. Bu defa da çocuğum için.*” şeklinde düşünmektedir. Durumu doktorlarca sürekli kontrol edilen kızının hastalığı sırasında bu kez kızının acıya katlanmasına değinmiştir: “*Güçlük hayatın ta kendisi, kolay olan yaşamamak. Fakat güzel olan da bu güç olan şeyi yenmek, hayat böyle muameleli olmasaydı ne değeri olurdu. İstirapları atlaya atlaya ömrün dikenli yollarında koşmak ve böylece tükenmek insana en yakışan tabii haldir.*” Bazen doktorların iyileşti dediği kızının durumu ara sıra kötüleştikçe endişesi artan Ferit Celâl’in, bir keresinde Adana’da bulunduğu sırada Ankara’dan, eşinden aldığı Güner’in ateşli olduğu ama doktorların önemli olmadığını söylediğini iletmesine karşın defterine “*bir iç duyusuyla kızının hasta olduğunu*” hissettiğini not düşmüştür.⁷⁴⁰ Vefat ettiği sırada yanında yalnızca kendisi olan Ferit Celâl, kızının vefatı sonrasında ise acısını ve duygularını sözcüklere betimlemeler yaparak dökmüştür. Kendisinin hissettiği acıyı kızına duyduğu özlemle anlatmış, hayatının geri kalanında “*bir çıra gibi yanarak, kızının yanına gideceği günü beklediğini*” yazmıştır. Kendisine, “*Tahammül müşkül, ruh maddeyi ileri sürüyor, acaba madde bu taziyeye dayanabilecek mi?*” diye sormaktadır. Her yıl defterine kızına dair özlemine not düşen Ferit Celâl, hislerini “*İstiraplı görünmemek için güler yüzlü olmaya çalışmak ne adice bir şey.*” şeklinde ifade etmiştir.⁷⁴¹

⁷³⁸ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1945 Günlüğü, 08.08.1945.

⁷³⁹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1946 Günlüğü, 11.07.1946.

⁷⁴⁰ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1948 Günlüğü, 20.08.1948, 08.12.1948; 1949 Günlüğü, 21.05.1949.

⁷⁴¹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1950 Günlüğü, 07.03.1950, 16.03.1950; 1964 Günlüğü, 30.09.1964.

Annesi Safiye Hanım'ın vefatının ardından da günlüğüne, "*Koca Türkmen kızı! ... Vah ölüm vah! ...*" yazmıştır.⁷⁴² Oğlu Güngör'ün vefat ettiği gün üzerini karaladığı 5 Temmuz sayfasına "*Kara bir gün*" yazan Ferit Celâl, yaşadığı acıyı defterine şu sözlerle aktarmıştır: "*Büyük felaket! Güngör Tuzla 'da yaptığı bir dalmadan sonra bir daha çıkmadı. Murat, Engin de sandaldalarmış. Akşama doğru bizim haberimiz oldu. Bu nasıl bir iş, bir ana, bir baba bu denli gazaba uğrar mı? Daha Güner'in ateşi içimizden sönmemişti. Vay... Vay Murat, Engin, hele mini mini Ferit! ... Sana veda Güngör, benim yiğit, talihsiz oğlum!*" Kızının ve ardından oğlunun vefatının ardından yaşadığı büyük üzüntü dolayısıyla duygularını, isyanını sözcüklere dökmüştür. "*Tanrı rahimdir, şefiktir diyorlar ona Cabbar demek yetmez mi!*"; "*Tanrıyı bu denli haksız bilmezdim, nasıl budadı bizi, kuru bir kütük gibi kaldık şu dünya üstünde.*" diyerek isyanını ifade etmiştir. Yine dünyadaki renklerin kendisine artık yabancı geldiğini söyleyip "*Ufaksuz bir denizin ortasında bir tahta parçasının üstünde çırpınıp duruyorum gibiyim. Bu yaşama çabası neye!*" demiş ve artık yaşama umudunun kalmadığından dem vurmıştır.⁷⁴³ Bu tarihten sonra artık Güner ile birlikte Güngör için de defterine özlem ve acınma içeren satırlar yazmıştır. İki çocuğunu kaybettikten sonra defterine yazdığı bir cümle hayatla ilgili bağına açıklar niteliktedir: "*Bunlara nasıl dayanıyoruz aklım ermiyor!*"⁷⁴⁴

Kaybettiği iki çocuğunun ardından üç torununa dair düşünce ve duygularını da defterine geçirmiştir. Onların her sağlık sorununu ve gelişimlerini gözlemekte ve onlar hakkındaki izlenimlerini yazmaktadır. En küçük torunu olan Ferit hakkında defterine düşüncelerini yazarken, "*Dünyada çocuk kadar güzel, duru bir şey yok. Çocuk bütün kaygıları, sıkıntıları bir Nisan yağmuru gibi arıttıyor.*" diyerek kendisinin üzüntülü haline iyi geldiğine işaret etmiştir.⁷⁴⁵

Ayrıca Adana ile ilgili daima bilgi vermiştir. Adana'da kaldığı sürece gittiği yerleri ve yaptığı işleri anlatmıştır. Örneğin gazetedeki makalelerinde de söylediği üzere günlüğünde Adana'daki Bürücek yaylasını ve ormanları "*cennet*" olarak

⁷⁴² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1957 Günlüğü, 16.10.1957.

⁷⁴³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1950 Günlüğü, 30.01.1950; 1967-2 Günlüğü, 05.07.1967, 05.09.1967, 06.09.1967.

⁷⁴⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1967-2 Günlüğü, 20.12.1967.

⁷⁴⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1970 Günlüğü, 21.11.1970.

betimlemiştir.⁷⁴⁶ Adana’da kurulması düşünülen Atatürk Müzesi için eski Türk Ocağı binasını önermiş ve bu teklifi de 1970’de dönemin Adana valisi tarafından toplanan bir heyetçe kabul edilince, Ferit Celâl de defterine bu karara çok sevindiğini not düşmüştür.⁷⁴⁷ Okuduğu kitapları, izlediği tiyatro ve filmleri, gittiği sergileri de günlüğünde bazen anlatmıştır.

Adana, İstanbul ve Ankara’daki yakın dostlarından da bahsetmektedir. Bunlardan birkaçı Burhan Asaf Belge, Cevdet Kerim İncedayı, Turhan Cemal Beriker, Damar Arıkoğlu, Ahmet Cevdet Çamurdan, Rahmi Apak, Uluğ İğdemir, Nizamettin Kırşan, Hıfzı Oğuz Bekata, Şükrü Sökmensüer, Kasım Ener, Sabahattin Eyüpoğlu, Yaşar Kemal, Ruhi Su, Vedat Günyol, Vedat Nedim Tör’dür.⁷⁴⁸ Günlüğünde bahsettiği bir başka kişi ise Doğu Türkistanlı İsa Yusuf Alptekin’dir. Eski dostlarımdan diye belirttiği İsa Yusuf, Ferit Celâl’e ailesiyle birlikte ziyarete gelmiş, uzun saatlerce “*Kızıldardan kaçarken yaşadığı sıkıntıları*” anlatmıştır.⁷⁴⁹ Ayrıca bazen yalnız bazen de ailece İsmet İnönü’nün yemek davetlisi olmuştur. 1946’da yapılan seçimlerde milletvekili olamamasına karşın daha sonraları İnönü kendisini birkaç kere köşkte yalnız olarak ağırlamış ve politik düşüncelerini sormuştur. 27 Mayıs İhtilali’nin hemen ardından 30 Mayıs’ta evine ziyarete gittiği İnönü’nün aracılığıyla parti merkezine birlikte gitmişler ve mevcut koşulları konuşmuşlardır. Yine İnönü ve eşi, Ferit Celâl’in kızı Güner’in hastalandığı dönem ilgilenmişler, Mevhibe Hanım bizzat ziyarete gelmiştir.⁷⁵⁰

B. Fikir Hayatını Yansıtan Notları

Ferit Celâl’in günlüklerinde geleceğe yönelik umut dolu sözler söylediği görülmüştür. Yaşadığı sıkıntılar ve zorluklar karşısında direnmeyi göze alacağına dair

⁷⁴⁶ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1931 Günlüğü, 18.07.1931.

⁷⁴⁷ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1970 Günlüğü, 09.04.1970. Bu konuda ayrıca özel arşivinde makalesi bulunmaktadır ve makalesi Cumhuriyet’te yayınlanmıştır.

⁷⁴⁸ Bu kişilerin dışında aileden edinilen bilgilere göre aile dostlarından Hasan Ali Yücel de sayılabilir. Hatta bu kuşağın çocukları da dostluk kurmuşlardır. Yine Güngör Bey’in de resim hocası olan Nuri İyem, Pertev Naili Boratav gibi bazı adlar da sayılabilmektedir. Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

⁷⁴⁹ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1959 Günlüğü, 08.03.1959.

⁷⁵⁰ *Ferit Celâl Güven Özel Arşivi*, 1944 Günlüğü, 10.01.1944; 1945 Günlüğü, 01.09.1945, 29.09.1945, 06.10.1945; 1946 Günlüğü, 31.03.1946, 01.08.1946; 1947 Günlüğü, 03.03.1947, 08.07.1947; 1948 Günlüğü, 04.08.1948, 05.08.1948; 1960 Günlüğü, 30.05.1960. Ayrıca oğlu Güngör’ün vefatının ardından da telgraf ile taziyede bulunacaklardır. Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.

ifadeler kullanarak, günlüğünde güçlülere karşı sağlam durmayı ilke edinen bir portre çizmiştir. Yaşadığı deneyimler üzerine yorumlamalara giderek, hayat, insanlık ve yaşayış tarzları hakkında görüşlerine de günlüğünde yer vermiştir. Örneğin masumiyet, davranış ve bilgi üzerine şu satırları yazmıştır: *“Hayat çok garip ve beklenilen ve beklenilmeyen hadiselerle dolu. Masum olmak güzel bir şey amma, masum görünmek çok çirkin ve iptidai. Hayatı zorlamaya gelmiyor. Tedbir yerinde ve cesurane olmazsa, böyle bir şeye baş vurmak insanı gülünç ve aciz bir mevkie düşürüyor. İnsan bazı büyük işlerde, büyük meselelerde ve bunları karşılamak hareketlerinde ne kadar fedakâr ve sakin oluyor. Bilmek, şüpheden çok daha iyi.”*⁷⁵¹ İnsanın hata yapma vasfıyla ilgili günlüğüne *“Bir insanın hatalarını anlayarak, onları düzeltmeye kalkışması, hiç hata işlememiş olmasından daha takdire değer.”* şeklinde bir cümle yazarak düşüncesini belirtmiştir.⁷⁵²

Milletvekilliği son bulduğunda ise bu kez yeni yaşantısı üzerine umutla yorumda bulunmuştur: *“52 yaşındayım. 19 yıl milletvekilliği yaptım. Bugün İçel’den gelen haberde CHP listesi hep birden kaybetti. Bu hadiseyi gayet soğukkanlılıkla karşıladık. Fahime hiç üzülmedi, çocuklar da. Benim için yeni bir hayat başlıyor. Memnunum, çalışacağım, didineceğim ve muvaffak olacağım. Gücüm kuvvetim yerindedir. Kimseden bir şey istemeye lüzum yok, içim neşe ve serinlikle dolu. Hayat daima güzel ve vaatlerle dolu.”*⁷⁵³ 1960’ta ise Kurucu Meclis’e basın temsilcisi olarak seçildiğinde *“10 yıl sonra fiili olarak siyasi hayata girmiş bulunuyorum. Millet ve memleket hayrına olur inşallah. İş yorucu ve mesuliyetli, faydalı olmaya çalışmak borcumdur. Umutları boşa çıkarmamak gerek. Tanrı yardımcımız olsun.”* demektedir.⁷⁵⁴

Yakınlarını kaybettikten sonra hayat üzerine düşüncelerine daha olumsuz bir hava yükleyerek yazmıştır: *“Çalışma ve çabalama boşa akan bir değirmen gibi ömür öğütüyorum. Hayat ve saadetinden mesul olduğum insanlara karşı bu bir ihmal ve kayıtsızlık sayılabilir. Hayat beni nasıl parmaklarının arasında ufalayıp duruyor.”* Benzer şekilde hayattaki beklentilerine karşılık bulamadığı zamanlarda da olumsuz bir yorum yapmıştır: *“İnsan hayalinde yarattığı güzel, iyi şeylerin hakikatteki ekşi, çirkin*

⁷⁵¹ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1946 Günlüğü, 20.04.1946.

⁷⁵² Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1958 Günlüğü, Nisan notu.

⁷⁵³ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1946 Günlüğü, 22.07.1946.

⁷⁵⁴ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1960 Günlüğü, 28.12.1960.

yüzyüyle karşılaşınca derin bir çukura yuvarlanmış gibi oluyor.” İnsanların birbirleri ile çıkar üstüne kurulu olan ilişkisine “Kendisinden artık iyilik veyahut kötülük beklenmeyen insanlara karşı herkes taş kesilir.” diyerek serzenişte bulunmaktadır. Ona göre “İnsanlar iyi kalpli, iyi niyetli olmayı aptallık sayıyorlardır.” Ancak o bütün sıkıntılar karşısında “Zor durumlarda cesur ve sabırlı olabilmek ne güzel şey.” demiştir. Çünkü “Sabır ve dayanmak iyi, insana yakışan bir durum.” düşüncesindedir. Hayat üzerine “Hayat devamlı bir tecrübeden başka bir şey değil ki. Yeter ki akıl bunlardan faydalanmayı yapabilsin.” diyerek deneyimlerinden bir sonuç çıkarmaya işaret etmektedir. Yaşadığı sıkıntılar ve kayıpların ardından hayat üzerindeki düşüncelerine tekrar olumsuz bir hava getirmiştir. “Dörtmala bir ıstırabın sırtında, karanlık bir yoldayım. Meğerse insan yaşantısı acı, tatlı bir oyalanmadan başka bir şey değilmiş. Zaman zaman kör, sağır, dilsiz bir duygunun elinde oyuncak oluyorum. O zaman kendime karşı zalim, insafsız bir yaratık oluyorum... Değer mi bu işkenceleri çekerek yaşamak.” diyerek hayatını sorgulamaktadır. Defterinde kader sözcüğünü tanımlayarak, “Çaresi bulunmayan acılara, dertlere verilen bir ad olsa gerek.” biçiminde yazmıştır.⁷⁵⁵ Kaybettiklerine dair üzüntülerini her yıl defterine betimleyerek yazan Ferit Celâl, “’Bir varmış, bir yokmuş’ milyonlarca yıl insan yaşantısının felsefesi bu söze dayanmıştır.” tespitini yapmıştır.⁷⁵⁶

İnanç noktasında toplumun laiklik çizgisinde olmasını isteyen ve inancın vicdani bir iç mesele olduğunu düşünmekte olan Ferit Celâl, dini bayramlar ve Ramazan ayı hakkında da defterine hemen her yıl düşüncelerini not almıştır. Müslümanlığın gereklerine değinmeden, toplumun bazı kesiminin bu dini günlerde aşırıya kaçtığını düşünmektedir. Örneğin 1966 yılının Ramazan ayında defterine “...Allah’ı kandırdık, işledikleri günahlardan kurtulduk sanıyorlar. İyi, namuslu, topluma yarar olmanın koşulları bir gün aç kalıp akşamları pide yemek değildir.” yazarak eleştirel bir yaklaşımda bulunmuştur.⁷⁵⁷

⁷⁵⁵ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1953 Günlüğü, 23.01.1953; 1963 Günlüğü, 03.08.1963. 04.08.1963, 06.08.1963, 10.08.1963, 21.10.1963, Ekim notu; 1968 Günlüğü, 07.01.1968, 11.01.1968.

⁷⁵⁶ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1969 Günlüğü, 05.07.1969.

⁷⁵⁷ Ferit Celâl Güven Özel Arşivi, 1966-2 Günlüğü, 23.01.1966.

SONUÇ

Adanalı bir ailenin çocuğu olan Ferit Celâl Güven, neslinin yaşadığı üzere kendisini, bitmez bir mücadelenin içinde üniversite eğitimini bırakmak zorunda kalarak I. Dünya Savaşı'nda Türk ordusunun içinde bulmuştur. Askerlik yaşamında, önce yedek subay olarak görev yapmış, Mondros Mütarekesi ile birlikte Kafkaslardan çekilen Türk ordusu içinde iken düşünce dünyasında milli duygu ve haysiyetinin ezildiğini hissetmiştir. Adana'ya geri dönmüş olduğunda bu kez memleketini Fransız işgali altında bulmuş ve mücadele fikri kafasında şekillenmeye başlamıştır.

Ferit Celâl'in işgale karşı mücadelesinde kesin bir tavır olarak taviz bulunmamaktadır. Ya işgal sona erecek ve Türk egemenliği kurulacak ya da mücadele sonunda hayatlarını kaybetmeden vatani düşmana bırakmayacaklardır. İşgale boyun eğmek asla düşünülemezdir. Nitekim bu düşünce tarzını Adana'da gizli istihbarat faaliyetlerine girişirken de, Kuva-yı Milliye saflarında dövüşürken de görebiliriz. Bunu destekleyen bir diğer gerçeklik ise Ferit Celâl'in geçirmiş olduğu hastalık sonrasında kendisine verilen kalemle mücadele aşamasında yazdığı yazılarıdır. Burada, hem işgalci düşman kuvvetlerine ve düşman kuvvetlerinin yandaşlarına hem de İstanbul Hükümeti ile padişaha karşı çıkan bir karakter olarak Ferit Celâl'in doğrudan ve kesin olarak bir millet egemenliği savunuculuğu yapmış olduğu görülmektedir. Nitekim padişahın görevini halkı korumak olarak tanımlaması ve arkasından verdiği örneklerle halka karşı olduğunu ifade etmesiyle Ferit Celâl'in bu tarihlerden itibaren yeni bir iktidar/erk veya yönetim biçimi aramakta ve hatta istemekte olduğunu düşünebiliriz.

Gerçekten de yazılarıyla Adana'nın kurtuluşunda oldukça etkili bir mücadele ortaya koyan Ferit Celâl'in, kurtuluşun ardından Gazi Mustafa Kemal'in karşısında yapmış olduğu konuşma; belki de Paşa'nın o güne dek Anadolu'da hiç görmediği kadar, henüz yapılmamış olan inkılâplara hazır bir portre çizmesiyle artık yeni bir devrin başladığını ifade etmiş olmaktadır. Çünkü Ferit Celâl'in "*biz senden yeni zaferler bekliyoruz*." ve saltanatın artık geçerliliğini tanımadığını belirtecek şeklindeki ifadeleriyle birlikte, söylemiş oldukları karşısında etraftakiler çekinmiş olsalar da Mustafa Kemal Paşa bundan oldukça etkilenmiştir. Hatta sonraki süreçte Ferit Celâl için açılmış olan Ankara yolunun buradaki konuşmayla bir bağlantısının olduğunu

söylemek yanlış olmasa gerektir. Atatürk'ün fikirlerini benimsemiş olan Ferit Celâl'in Ankara'daki görevi 1927-1946 yılları arasında milletvekilliği olarak görülmektedir. Bu tarihlerde yeni şekillenen bir devletin oluşumunda ve gelişiminde de elbette katkısı bulunmaktadır. Ancak Ferit Celâl'in imparatorluktan ulus-devlete geçiş sürecinde yaşanan kültür inkılâpları silsilesini halka devlet eliyle anlatabilmek ve aktarabilmek için kurulmuş olan halkevinde 1935-1946 yılları arasında görev yapması daha dikkat çekici bir durumdur. Öyle ki Atatürk döneminden başlayarak İnönü'nün son dönemlerine kadar başkentin halkevinde yapmış olduğu faaliyetlerle hem ülkenin dört bir yanındaki diğer halkevlerini yönlendirmiş olmakta hem de bizzat yönetimin kültür politikalarını uygulamaktadır. Ankara Halkevi'nin bu özel konumu da temas edilen noktayı değerlendirmektedir. Bunun yanında kendisi birçok yeni faaliyetlerle birlikte inkılâpların halk tarafından anlaşılması ve toplumsal dönüşümün sağlanması için uğraş vermiştir.

İnkılâpların tavizsiz bir savunucusu olan Ferit Celâl, faaliyetleriyle katkı sağlamakla birlikte, fikir alanında da 1924 yılında çıkarmaya başlamış olduğu *Türk Sözü* gazetesiyle ve birçok yayındaki yazılarıyla inkılâplara destek vermiştir. Ferit Celâl'in siyasi karakterinin Müdafaa-ı Hukuk günlerinden hayatının sonuna kadar aynı çizgide kalmış olduğu görülmektedir. CHP'nin bir üyesi olarak üzerine düşen her görevi yerine getirmiştir. Ancak Ferit Celâl için partiden daha çok parti ilkelerine bağlılık vardır. Onun görüşlerinde partililik taassubu bulunmamaktadır. Bu çerçevede kendisi de her görüş, ideoloji ve inançta aşırı uçlarda olmaya şiddetle karşı çıkmaktadır.

Türkiye özelindeki değerlendirmelerinde günün siyasi koşullarında milli çıkarılara karşı olan hangi kutup varsa o kutba karşı cephe aldığı görülmektedir. Örneğin II. Dünya Savaşı dönemi ve arkasındaki yayılcı dış politikası sırasında, henüz 1940'lı yıllarda uzun soluklu olmayacağını öngördüğü Sovyet Rusya'ya ve ideolojik anlamda komünizme daha çok eleştiri getirmekte iken; 1960-1970'li yılların getirdiği siyasi ortamda bu kez ABD'ye ve onun güdümündeki fikir ve faaliyetlere karşı çıkmıştır. Elbette bu değerlendirme o günün koşulları içerisinde ele alınarak yorumlanmalıdır. Türk milletinin çıkarını düşünerek yorumlarda bulunan bir yazar olarak, Hatay sorunu, Kore Savaşı, Kıbrıs olayları gibi çeşitli vakaların üzerinde de dikkatle durarak Türkiye'nin çıkarı ne ise onun gerçekleşmesini dilemiştir. Siyasal

açıdan sabit düşüncede bulunmayan Ferit Celâl, her ne kadar yazılarında kendisinin CHP'li olduğunu gizlemese de, yeri geldiğinde parti politikalarını eleştirebilmekte ve yanlış olduğunu düşündüğü hamleleri yerebilmektedir. Türk milleti adına siyasetten spora, sanattan eğitime, toplumun her türlü alışkanlıklarına kadar her konuda düşüncelerini yazan Ferit Celâl, özellikle gericilik olarak adlandırdığı *dincilik* hakkında sert bir tavır takınmıştır. Ancak dincilik kavramını her zaman dindarlıktan ayırmış, toplumun da bunu ayrı olarak görmesini beklemiştir.

Öte yandan Ferit Celâl'in bir sanatçı ve sanatsever olduğu görülmektedir. Resim ile ilgilenen Ferit Celâl, topluma kültürel anlamda hizmet etmiş ve hikâyeler kaleme almıştır. Hatta hikâyelerinden birisini de tiyatro eserine dönüştürmüştür. Yazılarında ince ruhlu bir portre çizen Ferit Celâl hakkında onu tanıyanlar da gerçekten bu noktasına temas ederek, onu mütevazı, ince ruhlu gibi sıfatlarla anmışlardır. Yine Ferit Celâl'in karakter olarak da kimseye minnet eylemeyen ve alçakgönüllü olduğu söylenmelidir. Buna dair yakınlarının ifadeleri olsa da hayatı incelendiğinde, yaşamış olduğu sıkıntılarda mevki ve makam sahibi kişilerden yardım talebinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Özellikle maddi ve manevi açıdan karşılaştığı darboğazda, birçok üst düzey yakını olmasına karşın onlara gitmeden, kendi aile kaynaklarını harcamıştır. En yakınlarını kaybettiğinde yaşamış olduğu derin buhran bunun bir dayanağı ve hissettiği yalnızlık duygusu kararlarını bu doğrultuda etkilemiş olabilir yorumunda bulunabiliriz. Öyle ki önce kızını ardından oğlunu kaybetmesi kendisinin hayata bakışını etkilemiştir. Hatta denilebilir ki kendi çevresindeki ve denk konumdaki insanların ileride daha yüksek konumlarda yer aldığı görülmekteyken Ferit Celâl adeta geri plana düşmüştür. Bunun nedeni olarak hem politikadan hem de hayattan yaşadığı soğukluktur yorumunu getirebiliriz. Deyim yerindeyse Ferit Celâl kendi kabuğuna çekilmiştir.

Diğer taraftan Ferit Celâl, yapı olarak her yaşta büyük bir azimle çalışkanlık örneği göstermektedir. Gerçekten halkevi başkanı iken etrafındakiler onu, *enerjik, yorulmaz başkan* olarak tanımlamışlardır. Yaşadığı sıkıntılar ve sorunlara karşı küskünlüğünü genelde iç dünyasında yaşayan Ferit Celâl, etrafındaki kişiler ve kurumlar adına çaba sarf etmekten geri durmamıştır. Bunu kişisel yaşamında son yıllara kadar yazmış olduğu yazılarında açıklıkla görebilmekteyiz. Öte yandan bu bakımdan bir başka gösterge de milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra dahi asla bir

küskünlük duymadan partisi adına çalışmalarda bulunması ve inkılâpları sonuna kadar savunmasıdır. Elbette halkevlerinin kapanış sürecinde CHP’li kimliğini bir yana bırakarak DP’li yetkililere “*bu değerli kurumunu kapatmayın yeniden ihya edin hatta ben de isterseniz seve seve çalışırım*” demesi de bu görüşümüze bir dayanak olmaktadır.

Millî Mücadele’de hem silahla hem kalemle mücadeleye katılmış olan Ferit Celâl, daha birçok kurumdaki faaliyetleriyle ülkeye hizmet etmiştir. Halkevleri öncesinde Türk Ocağı çatısı altında hem Adana’da hem de İstanbul’da faaliyetlerde bulunmuş olan Ferit Celâl, Türk Ocağı kongrelerine temsilci sıfatıyla katkı sağlamıştır. Yine Türk dili çalışmalarında bizzat Atatürk’ün sofrasında bulunarak tartışmalarda yer almış, gazetesinde ve yazılarında inkılâpların yayılmasını sağlamak adına sıkı biçimde çaba göstermiştir. İnönü döneminde de Türk inkılabı ve kültür hayatına hizmetlerine devam etmiştir. Bunun yanında Türk siyasi hayatında milletvekilliğinin ardından 1961 yılında Kurucu Meclis’te basın temsilcisi olarak yer almış ve anayasayı hazırlayan grubun içinde bulunmuştur.

Tüm bu katkılarıyla Ferit Celâl Güven, toplumsal bir dönüşümün yaşandığı inkılâplar dönemi başta olmak üzere Türk siyaset, kültür ve basın alanlarında önemli izler bırakan bir şahsiyet olarak yakın tarihimizdeki yerini almıştır. Bu çalışma, milletine hizmet ile ömrünü geçirmiş, aydın kimliğine sahip, değerli bir şahsiyete vefa borcunun ifadesi olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

Belgeler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- Cumhuriyet Halk Partisi Fonu
- Başbakanlık/Muamelat Genel Müdürlüğü Fonu

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- Dahiliye/Şifre Kalemi Fonu

TBMM Arşivi

- Ferit Celâl Güven Dosyası – D.N. 760.1.3-7; 760.2.2; 760.1.3-7; 760.2.2.

MSB Arşivi

- Ferit Celâl Güven Safahat Belgesi

Kişisel Arşiv

Ferit Celâl Güven Özel Arşivi

- Günlükler(1913,1931,1937,1942,1944-1964, 1966-1971)
- Halk Fırkası Kâtibi Umumisinden Ferit Celâl Güven adına 5 Teşrinisani(Kasım) 1940 tarihli belge.

Resmi Yayınlar

Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, ATAM, Ankara 2006.

BİNARK, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – VI. Dönem*, C.I-II, IV-V, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

BİNARK, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – VII. Dönem*, C.I-II, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Birinci Basın Kongresi Tutanakları, Devlet Basımevi, İstanbul 1936.

C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Receb Ulusoglu Basımevi, Ankara 1938.

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – IV. Dönem*, C.I-II, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklâl Harbi IV. Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966.

GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – V. Dönem*, C.I-II, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1989.

Genelkurmay Başkanlığı, *Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, ATASE yay, Ankara 2012.

İsmail Tevfik, *Adana Vilâyeti Matbuatı*, Hariciye Vekâleti Matbaası, 1932.

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM – III. Dönem, C.I, III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.*

TBMM Albümü 1920-2010 C.4, 1960-1983, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Zabıt Cerideleri

Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, **Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar**, Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü, 1941.

Türk Ocakları 1927 Senesi Zabıtları.

Sürelî Yayınlar

Akşam (1930-1932, 1935-1937, 1939-1944, 1946).

Görüşler (1939)

Hâkimiyeti Milliye (1923, 1930-1931, 1933-1934).

Milliyet (1967-1969, 1974-1975).

Türk Sözü (1924-1926, 1928, 1934, 1936-1963).

Ulus (1935-1947).

Ülkü (1935-1937)

Vakit (1931-1932).

Kitaplar

ARIBURNU, Kemal, *Atatürk'ten Anılar*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998.

ARIKAN, Mustafa, *Hamdi Ragıp Atademir Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul 1961.

AYHAN, Yusuf, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana 1963.

COŞAR, Ömer Sami, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1964.

ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu: Halkevleri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

ÇELİK, Kemal, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi(1918-1922)*, TTK, Ankara 1999.

ENER, Kasım, *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, T. C. Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1996.

ENER, Kasım, *Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*, Berksoy Matbaası, İstanbul 1963.

GÜLER, Ali, *Bir Vedanın Ardından*, ATAM, Ankara 2009.

GÜLER, Ali, *Atatürk'ün Son Sözü Aleykümesselâm*, Yeditepe Yay. İstanbul 2013.

GÜVEN, Ferit Celal-Raşit Rıza Samako, *Çakır Ali*, Ulus Basımevi, Ankara 1937.

İĞDEMİR, Uluğ, *Atatürk'ün Yaşamı*, C.I, TTK, Ankara 1980.

İĞDEMİR, Uluğ, *Yılların İçinden*, TTK, Ankara 1991.

İNAN, Arı, *Tarihe Tanıklık Edenler Cumhuriyet'in Kurucu Kuşağıyla Söyleşiler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

KEMAL, Yaşar, *Zulmün Artsın*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

KOLOĞLU, Orhan, *Türk Basını Kuva-yı Milliye'den Günümüze*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1993.

ORAL, Mustafa, *C.H.P.'nin Ülküsü C.H.P.'nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Yayınları, Antalya 2006.

ÖZÇELİK, İsmail, *Milli Mücadele'de Anadolu Basınında Güney Cephesi*, ATAM, Ankara 2005.

ÖZKAYA, Yücel, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın*, ATAM, 3. Baskı, Ankara 2014.

ÖZTOPRAK, İzzet, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını(Mayıs 1919-Temmuz 1921)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, Ankara 1981.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*, Güven Matbası, Ankara, 1971.

ŞİMŞEK, Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.

TOKSOY, Nurcan, *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yayınevi, Ankara 2007.

TOPUZ, Hıfzı, *Bana Atatürk'ü Anlattılar*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010.

TOROS, Taha, *Atatürk'ün Adana Seyahatleri*, Seyhan Basımevi, Adana 1939.

TOROS, Taha, *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 2001.

YAVUZ, Bige, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, TTK yay, Ankara 1994.

Makaleler

AKVERDİ, Naci, “Bir İşgal Hikâyesi ve Bir Hakikat”, *Görüşler*, S.23, Birinci Kanun 1939, s.10-11.

AYDIN, Aysun, “Abidin Dino'nun Resimlerinde Yaşayan Edebiyat”, *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, C.2, S.2, Haziran 2017, s.84-102.

BAYDUR, Memet, “Ferit Celâl Güven”, *Cumhuriyet*, 29.05.1994, s.13.

BAYKAL, Hülya, “Milli Mücadele'de Basın”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IV, S. 11, Mart 1988, s.471-479.

BELGE, Burhan Asaf, “Ankara Halkevi'nde”, *Ulus*, 27.02.1941, S.7026, s.2.

BUDAK, Mustafa, “Mondros Mütarekesinden Sonra Osmanlı 9.Ordusunun Kuzeybatı İran'ı Güney Azerbaycan'ı Tahliyesi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.17, S.51, 2002, s.603-631.

BÜTÜN, Ali, “Türk Sözü Babasını Kaybetti”, *Türk Sözü*, 12.07.1945, S.6362, s.1-2.

ÇANAK, Erdem, “Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXIX, S.85, 2013, s.1-45.

ÇELİK, Kemal, “Atatürk'e Yakın Bir Adanalı Hasan Ferit Celal Güven”, *Tarihte Adana ve Çukurova*, C. IV, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2016, s.173-184.

ÇELİK, Kemal, “Çukurova’nın İşgali Döneminde, Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ile Millî Kuvvetlerin Buna Karşı Yayımladığı 1920 Tarihli Yeni Bir Belge”, *Akademik Bakış*, 2/3, Kış 2008, Ankara, s.103-124.

ÇETİNEL, Cenap, “31. Yıldönümünde Türk Sözü”, *Türk Sözü*, 01.01.1955, S.9190, s.2.

EVİNÇ, Vehbi, “Atatürk’ün Adana’yı Muhtelif Ziyaretleri”, *Görüşler*, S.16. 15 Mart 1939, s.28-35.

FENİK, Mümtaz Faik, “Ankara Halkevinde Resim Sergisi”, *Ulus*, 05.03.1940, S.6674, s.6.

GÜNYOL, Vedat, “Seksen İkilik Bir Gençti Ferit Celâl”, *Yeni Ufuklar*, XXIII/268, 1976, ss.1-7.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Gençliği ve Halkevleri”, *23 Şubat*, Adana Halkevi yayını, 1934, s.1-3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dertli Kız”, *Altınyurt*, 15.05.1923, S.1, s.9-10.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İpekli Modası”, *Altınyurt*, 21.05.1923, S.2, s.13-14.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kırk Kahramanlar”, *Altınyurt*, 21.05.1923, S.2, s.17-18,20.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Nifak Ateşi”, *Altınyurt*, 19.06.1923, S.3, s.25-26.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İftira”, *Altınyurt*, 20.07.1923, S.4, s.37-38.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sulh”, *Altınyurt*, 20.07.1923, S.4, s.41-42.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Zafere Doğru”, *Altınyurt*, 09.09.1923, S.5, s.49-50.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çocuklarımız”, *Altınyurt*, 11.10.1923, S.6, s.65-66.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Al Duvak”, *Altınyurt*, 11.10.1923, S.6, s.73-75.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkevlerinin Kuruluş Nedeni”, *Atatürk ve Halkevleri Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler*, TTK Basımevi, Ankara 1974, s.59-64.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Umdeleri ile Osmanlı İmparatorluğu’nun Umdeleri”, *Çığır*, S.32, İkinci Teşrin 1935, s.23-24.

GÜVEN, Ferit Celâl, “30 Ağustos’un Manası”, *Çığır*, S.153, Ağustos 1945, s.209-211.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Söğüt Gölgesinde”, *Çukurova*, I/10-11, Mayıs-Haziran 1947, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Fikrin Beşiği; Adana”, *Görüşler*, S.16, 15 Mart 1939, s.3-5

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güzel Sanat”, *Kırkpınar*, S.5, Y.1, 5 Mart 1934, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’da İlk Tiyatro”, *Kırkpınar*, S.6, Y.1, 20 Mart 1934, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “‘Türkmen Kızı’ Bir Roman”, *Kırkpınar*, S.8, Y.1, 20 Nisan 1934, s.2-3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “‘Türkmen Kızı’ Bir Roman”, *Kırkpınar*, S.9, Y.1, 5 Mayıs 1934, s.2-3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Açık Hava Tiyatrosu”, *Türk Tiyatrosu*, IV/205, 1947, s.3,16.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tecemmu Devri”, *Türk Sözü*, 13.01.1924, S.11, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana-Halep Hattı”, *Türk Sözü*, 10.10.1924, S.236, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkın Duyguları”, *Türk Sözü*, 29.03.1926, S.624, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dans”, *Türk Sözü*, 01.04.1926, S.236, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Harb-i Umumi Sırasında Ordumuz Tebriz’den Dönerken Müthiş Bir Tren Kazası Olmuştu”, *Türk Sözü*, 10.09.1928, S.1274, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Bir Adamın Ölümü”, *Türk Sözü*, 07.08.1934, S.2987, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkiye ve Milletler Cemiyeti”, *Türk Sözü*, 21.09.1934, S.3026, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Özümüze Doğru”, *Türk Sözü*, 26.09.1934, S.3030, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şar İşleri ve Seçimi”, *Türk Sözü*, 27.09.1934, S.3031, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Seçim İşleri ve Yumuşumuz”, *Türk Sözü*, 03.10.1934, S.3036, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fırkalinın İşi”, *Türk Sözü*, 04.10.1934, S.3037, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “O Atatürk Biz Atatürkleriz”, *Türk Sözü*, 28.11.1934, S.3084, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yürüyen İş”, *Türk Sözü*, 13.12.1934, S.3097, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Başvekilimiz ve Pamuk Üretimi”, *Türk Sözü*, 01.10.1934, S.3644, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İş ve Hesap”, *Türk Sözü*, 02.10.1934, S.3645, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Antakya Meselesinin Halline Doğru”, *Türk Sözü*, 09.10.1936, S.3651, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Antakya ve İskenderun”, *Türk Sözü*, 04.11.1936, S.3671, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sancakta Seçim ve Türkler”, *Türk Sözü*, 18.11.1936, S.3683, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “5 Kanunisâni”, *Türk Sözü*, 05.01.1937, S.3721, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sporun Hayat Mücadelesindeki Yeri”, *Türk Sözü*, 19.05.1937, S.3828, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şef ve Milleti”, *Türk Sözü*, 16.06.1937, S.3854, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tunceli Islahatı”, *Türk Sözü*, 18.06.1937, S.3856, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tayyareci Gökçen”, *Türk Sözü*, 18.06.1937, S.3856, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mükemmel Bir Eser Hatay Tarihi”, *Türk Sözü*, 06.03.1938, S.4070, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Öz Davamız Olan Hatay”, *Türk Sözü*, 06.06.1938, S.4121, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İki Devir Bir Sergi”, *Türk Sözü*, 25.05.1938, S.4137, s.1-3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sanat Hamlelerimiz”, *Türk Sözü*, 02.08.1938, S.4196, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tayyare ve Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 04.05.1939, S.4414, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnci Neşriyat Sergisi ve Kongresi”, *Türk Sözü*, 07.05.1939, S.4424, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk-İngiliz Anlaşması”, *Türk Sözü*, 16.05.1939, S.4431, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Uyandırdığımız İtimat”, *Türk Sözü*, 18.05.1939, S.4433, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “19 Mayıs”, *Türk Sözü*, 19.05.1939, S.4434, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Son Cıvata”, *Türk Sözü*, 23.05.1939, S.4436, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Parti Kurultayı”, *Türk Sözü*, 28.05.1939, S.4441, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şefin Nutku: Hazırız!”, *Türk Sözü*, 02.06.1939, S:4445, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partimiz İhtiyaçlarımızın Bir Eseridir”, *Türk Sözü*, 04.06.1939, S.4447, s.1-3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hatay İşinin Son Safhası”, *Türk Sözü*, 16.06.1939, S.4457, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Balkanlardaki Birlik”, *Türk Sözü*, 18.06.1939, S.4459, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ebedi Şef, Onun Eseri: Hatay”, *Türk Sözü*, 25.06.1939, S:4465, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Danzig Etrafında”, *Türk Sözü*, 08.07.1939, S.4476, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dış Politikamız”, *Türk Sözü*, 11.07.1939, S.4478, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’yı Tanımak”, *Türk Sözü*, 25.11.1939, S.4589, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mayın Harbi”, *Türk Sözü*, 29.11.1939, S.4592, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Devlet Kapısı”, *Türk Sözü*, 01.12.1939, S.4594, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Harbe Teşvik Usulleri”, *Türk Sözü*, 10.12.1939, S.4602, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Yıla Girerken”, *Türk Sözü*, 03.01.1940, S.4621, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İstiklâl”, *Türk Sözü*, 05.01.1940, S.4623, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Milletin Birliği”, *Türk Sözü*, 05.01.1940, S.4623, s.4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Küçük Devletleri Korkutma Politikası”, *Türk Sözü*, 18.01.1940, S.4633, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fin-Rus Harbinin Tezahürleri”, *Türk Sözü*, 21.02.1940, S.4659, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkiye’nin Politikası”, *Türk Sözü*, 07.07.1940, S.4773, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Siyasetimiz Milli Birliğimizin Eseridir”, *Türk Sözü*, 14.07.1940, S.4779, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İngiltere ve Müdafaası”, *Türk Sözü*, 18.07.1940, S.4782, s.1-2.

- GÜVEN, Ferit Celâl, “Sulh Dedikoduları”, *Türk Sözü*, 19.07.1940, S.4783, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Hitlerin Nutku ve Sulh Muamması”, *Türk Sözü*, 21.07.1940, S.4785, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Lozan’ın Manâsı”, *Türk Sözü*, 25.07.1940, S.4788, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Söz Silahlara Kalıyor”, *Türk Sözü*, 26.07.1940, S.4789, s.2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Dün ve Bugün”, *Türk Sözü*, 01.08.1940, S.4794, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Balkanlar”, *Türk Sözü*, 02.08.1940, S.4795, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Çalışmak”, *Türk Sözü*, 09.08.1940, S.4801, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Köylünün Kalkınması”, *Türk Sözü*, 11.08.1940, S.4803, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Havacılık ve Gençlerimiz”, *Türk Sözü*, 13.08.1940, S.4804, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Kafalardaki Muamma”, *Türk Sözü*, 16.08.1940, S.4807, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Harb Yeni mi Başlıyor”, *Türk Sözü*, 17.08.1940, S.4808, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunanistan’daki Hadiseler”, *Türk Sözü*, 18.08.1940, S.4809, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Avrupa Harbi ve Amerika”, *Türk Sözü*, 20.08.1940, S.4810, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Sıhhat Meselesi”, *Türk Sözü*, 21.08.1940, S.4812, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “İngiltere’yi Karadan Abluka”, *Türk Sözü*, 23.08.1940, S.4814, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yakın Doğuda”, *Türk Sözü*, 24.08.1940, S.4815, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Köylüye Toprak”, *Türk Sözü*, 29.08.1940, S.4819, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Zafer Daima İnandığımız Şeydir”, *Türk Sözü*, 30.08.1940, S.4820, s.1,5.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençlik Kulüpleri”, *Türk Sözü*, 05.09.1940, S.4524, s.1,4.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Amerika’nın Vaziyetindeki Açıklık”, *Türk Sözü*, 07.09.1940, S.4826, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “San’at Mektebi”, *Türk Sözü*, 10.09.1940, S.4828, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hava Hücumları ve İngiltere”, *Türk Sözü*, 11.09.1940, S.4829, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mektebler Açılırken”, *Türk Sözü*, 13.09.1940, S.4831, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yakın Şarkta”, *Türk Sözü*, 22.09.1940, S.4839, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Japonya ve Mihver İttifakı”, *Türk Sözü*, 29.09.1940, S.4845, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bugünkü Mihver Politikası ve İspanya”, *Türk Sözü*, 01.10.1940, S.4846, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Nizam”, *Türk Sözü*, 02.10.1940, S.4847, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İttifakın Akisleri”, *Türk Sözü*, 03.10.1940, S.4848, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İtimadımızın Sırrı”, *Türk Sözü*, 15.10.1940, S.4857, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Millet Nüfusu Millet Nüfuzu”, *Türk Sözü*, 26.10.1940, S.4866, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Siyasi Tertipler”, *Türk Sözü*, 27.10.1940, S.4567, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cephe Gerisindekilerin Vazifeleri”, *Türk Sözü*, 08.12.1940, S.4899, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunanistan’ın Darbesinden Sonra İtalya”, *Türk Sözü*, 11.12.1940, S.4901, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Bir Mihver Politikasının Arifesindeyiz”, *Türk Sözü*, 08.01.1941, S.4924, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Amerika’nın Yardımları Neticeye Müessir Olacak”, *Türk Sözü*, 29.01.1941, S.4939, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dost Milletın Acısı”, *Türk Sözü*, 30.01.1941, S.4940, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sanat Okulları”, *Türk Sözü*, 11.09.1941, S.5116, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kışa Girenken”, *Türk Sözü*, 16.09.1941, S.5120, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Harbin Asya’ya Doğru Akışı”, *Türk Sözü*, 23.09.1941, S.5127, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kestirme Harpler Yapılırken”, *Türk Sözü*, 09.10.1941, S.5141, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Rus Savaşı Devam Ederken Sulh Sözleri”, *Türk Sözü*, 16.10.1941, S.5147, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Japonya’daki Değişiklikler”, *Türk Sözü*, 18.10.1941, S.5149, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İşgal Altındaki Avrupa’da Sıkıntı”, *Türk Sözü*, 21.10.1941, S.5151, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Derli Toplu Yaşamaya Alışmak”, *Türk Sözü*, 22.10.1941, S.5152, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İtalya ve Sulh”, *Türk Sözü*, 05.08.1943, S.5777, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Son Müttefik Kazançları”, *Türk Sözü*, 07.08.1943, S.5779, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Müttefik Uçakları ve İtalya”, *Türk Sözü*, 11.08.1943, S.5782, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeniden Konuşmalar”, *Türk Sözü*, 12.08.1943, S.5783, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Üçüncü Cephe Meselesi”, *Türk Sözü*, 14.08.1943, S.5785, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dava: İnsanlığın Davası”, *Türk Sözü*, 17.08.1943, S.5787, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yanlış Hesaplar”, *Türk Sözü*, 19.08.1943, S.5789, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İç Kaleye Karşı Hazırlıklar”, *Türk Sözü*, 20.08.1943, S.5790, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “12’nci İzmir Fuarı”, *Türk Sözü*, 22.08.1943, S.5792, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Önümüzdeki Günler”, *Türk Sözü*, 25.08.1943, S.5794, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “B. Ruzvelt’in Sözleri”, *Türk Sözü*, 27.08.1943, S.5796, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bizim Olan Büyük Zafer”, *Türk Sözü*, 30.08.1943, S.5799, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Beşinci Yılına Giren Harp”, *Türk Sözü*, 02.09.1943, S.5801, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Bir Tasa”, *Türk Sözü*, 05.09.1943, S.5804, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İtalya’nın Bugünkü Değeri”, *Türk Sözü*, 15.09.1943, S.5812, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Anam, Dilimdir”, *Türk Sözü*, 26.09.1943, S.5822, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Olacakları Geciktirme”, *Türk Sözü*, 16.10.1943, S.5837, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Zavallı Dünya”, *Türk Sözü*, 16.10.1943, S.5837, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Posta İşlerimiz”, *Türk Sözü*, 17.10.1943, S.5838, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Üçler Konferansı”, *Türk Sözü*, 19.10.1943, S.5839, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Karikatür Mecmualarımızda Köylü”, *Türk Sözü*, 19.10.1943, S.5839, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençlik ve Bizim Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 20.10.1943, S.5840, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk-İngiliz Dostluğunun Yeni ve Mesut Safhası”, *Türk Sözü*, 04.08.1944, S.6078, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Karar Ertesi”, *Türk Sözü*, 06.08.1944, S.6080, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Her İşimizde Milli Varlığımıza Güvenliyiz”, *Türk Sözü*, 10.08.1944, S.6083, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şerburg’un Suçlu Kadınları”, *Türk Sözü*, 13.08.1944, S.6086, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Alman Çöküntüsü”, *Türk Sözü*, 16.08.1944, S.6088, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İlköğretim Cephesine. İleri!”, *Türk Sözü*, 22.08.1944, S.6093, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Romanya ve Sulh”, *Türk Sözü*, 25.08.1944, S.6096, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “En Nazik Günler”, *Türk Sözü*, 12.09.1944, S.6111, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bulgaristan İşleri”, *Türk Sözü*, 14.09.1944, S.6113, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İlk Öğretim Seferberliği Başladı”, *Türk Sözü*, 15.09.1944, S.6115, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kebek ve Japonya”, *Türk Sözü*, 16.09.1944, S.6116, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Korku ve Dehşet Politikalarının İflası”, *Türk Sözü*, 17.09.1944, S.6117, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İkinci Kebek Bitti”, *Türk Sözü*, 19.09.1944, S.6118, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Almanya Yeni Bir Şey Yapabilir mi?”, *Türk Sözü*, 24.09.1944, S.6120, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Asıl Güçlük Nerede?”, *Türk Sözü*, 29.09.1944, S.6124, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çörçil’in Son Konuşmaları”, *Türk Sözü*, 01.10.1944, S.6126, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bulgaristan İşleri”, *Türk Sözü*, 06.10.1944, S.6130, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bay Çörçil’in Moskova Seyahati” *Türk Sözü*, 11.10.1944, S.6134, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Moskova Konuşmaları”, *Türk Sözü*, 13.10.1944, S.6136, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Moskova Konferansı Bitti”, *Türk Sözü*, 22.10.1944, S.6144, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ev ve İnsan”, *Türk Sözü*, 02.02.1945, S.6227, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dünya Barışı ve Amerika’nın Büyük Rolü”, *Türk Sözü*, 19.04.1945, S.6291, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Millet Çökerken”, *Türk Sözü*, 01.05.1945, S.6300, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dünyanın Nizamı Tek Ele Bırakılmaz”, *Türk Sözü*, 02.05.1945, S.6301, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ankara Halkevinde Milli Şefe Minnet Töreni”, *Türk Sözü*, 12.05.1945, S.6310, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Üçler Konferansı”, *Türk Sözü*, 08.07.1945, S.6359, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Saraçoğlu’na Güvenimiz Büyüktür” *Türk Sözü*, 12.07.1945, S.6362, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Teşekkür”, *Türk Sözü*, 13.07.1945, S.6363, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkiye ve İngiltere”, *Türk Sözü*, 15.07.1945, S.6365, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kim Emperyalist?”, *Türk Sözü*, 18.07.1945, S.6367, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gerçek Toprak Adamı Kimdir?”, *Türk Sözü*, 19.07.1945, S.6368, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Potsdam’daki Üçler ve Dünyanın Beklediği”, *Türk Sözü*, 22.07.1945, S.6371, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adı Söylenemiyen Korku”, *Türk Sözü*, 19.08.1945, S.6394, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sulh ve Bulgarlar”, *Türk Sözü*, 21.08.1945, S.6395, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şuraya Buraya Konulan Adlar”, *Türk Sözü*, 21.08.1945, S.6395, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bevin ve İngiliz Dış Politikası”, *Türk Sözü*, 22.08.1945, S.6396, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Toz, Toprak, Gürültü ve Uyku”, *Türk Sözü*, 22.08.1945, S.6396, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bize Muhalefet Lazım, Fakat Doğru ve İyi Niyetlisi”, *Türk Sözü*, 28.08.1945, S.6401, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhalefet Karşısında”, *Türk Sözü*, 29.08.1945, S.6402, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “30 Ağustos Zaferi”, *Türk Sözü*, 01.09.1945, S.6404, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Anlamadığımız Demokrasi”, *Türk Sözü*, 02.09.1945, S.6405, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yarınki Barış Şartları Elde Edildi mi?”, *Türk Sözü*, 04.09.1945, S.6406, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Attlee’nin Konuşması”, *Türk Sözü*, 05.09.1945, S:6407, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Londra Konferansına Hâkim Olan Zihniyet”, *Türk Sözü*, 14.09.1945, S.6414, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İlk Okul ve Köylerimiz”, *Türk Sözü*, 16.09.1945, S.6416, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sanat Doğarken”, *Türk Sözü*, 16.09.1945, S.6416, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Kaç Söz”, *Türk Sözü*, 27.09.1945, S.6425, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cumhuriyetimiz”, *Türk Sözü*, 29.10.1945, S.6453, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Onlar İstedikçe Kuvvetimize Kuvvet, İmanımıza İman Katılır”, *Türk Sözü*, 23.12.1945, S.6496, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Moskova Konferansı ve Demeci”, *Türk Sözü*, 29.12.1945, S.6501, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Aziz Öğretmen Arif Nihat Asya”, *Türk Sözü*, 29.01.1946, S.6526, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Buna Muhalefet mi Diyeceğiz?”, *Türk Sözü*, 15.06.1946, S.6642, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Toprak Bayramı”, *Türk Sözü*, 16.06.1946, S.6643, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrat Partinin Beyannamesi” *Türk Sözü*, 20.06.1946, S.6646, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yolumuzdayız, Yerimizdeyiz”, *Türk Sözü*, 21.06.1946, S.6647, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Zararlı Vaatler ve Partiler”, *Türk Sözü*, 22.06.1946, S.6648, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şef ve İktidar Mevkii”, *Türk Sözü*, 23.06.1946, S.6649, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Biz ve Dünya”, *Türk Sözü*, 23.06.1946, S.6649, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partimiz Vazifesinde ve İşinin Başında Kalacaktır”, *Türk Sözü*, 26.06.1946, S.6651, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yalman’ın Falcılığı”, *Türk Sözü*, 26.06.1946, S.6651, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhalefetin Yalan Sanatı ve Saygısızlıkları”, *Türk Sözü*, 28.06.1946, S.6653, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partimiz ve Partililer”, *Türk Sözü*, 29.06.1946, S.6654, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yalanı Propaganda Saymayalım!”, *Türk Sözü*, 30.06.1946, S.6655, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yalman’ın İçine Korku mu Düştü?”, *Türk Sözü*, 05.07.1946, S.6659, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şimdi de Kilikya... Ha!”, *Türk Sözü*, 10.07.1946, S.6663, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Acaba Hangi Saat Geldi?”, *Türk Sözü*, 11.07.1946, S.6664, s.1-2.

- GÜVEN, Ferit Celâl, “Dünya Bize Bakıyor”, *Türk Sözü*, 17.07.1946, S.6669, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “İşe Başlarken”, *Türk Sözü*, 03.08.1946, S.6683, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yakınlarımızdaki Tehlikeler”, *Türk Sözü*, 04.08.1946, S.6684, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Meclis ve Cumhurbaşkanımız İnönü”, *Türk Sözü*, 06.08.1946, S.6685, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Millet Savunma Uğruna Hazırlıklarına Devam Ediyorlar”, *Türk Sözü*, 09.08.1946, S.6688, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençler, Güzellik Yolculuğuna Hazırlanıyor”, *Türk Sözü*, 09.08.1946, S.6688, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Halk ve Basın Hürriyeti”, *Türk Sözü*, 10.08.1946, S.6689, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Sovyet Rusya’nın Notası”, *Türk Sözü*, 14.08.1946, S.6692, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Boğazlar Meselesinde Dünya Hakkımızı Kabul Ediyor ve Edecek te” *Türk Sözü*, 16.08.1946, S.6694, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Ev ve Evsiz Adana”, *Türk Sözü*, 20.08.1946, S.6697, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Filistin Meselesi, Günün Mühim Meselelerinden Biridir”, *Türk Sözü*, 06.10.1946, S.6734, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yine Boğazlar Meselesi”, *Türk Sözü*, 08.10.1946, S.6736, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençler Arasında Bir Gece”, *Türk Sözü*, 08.10.1946, S.6736, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Cumhurbaşkanımızın Yeni Bir Demokrasi Dersi”, *Türk Sözü*, 09.10.1946, S.6737, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Öğretmen ve Öğrenci”, *Türk Sözü*, 09.10.1946, S.6737, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Parti Kongreleri”, *Türk Sözü*, 10.10.1946, S.6738, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Tarihi Hatıraların Perişanlığı”, *Türk Sözü*, 10.10.1946, S.6738, s.1.

- GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi Terbiyesi”, *Türk Sözü*, 11.10.1946, S.6793, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençlerimiz!”, *Türk Sözü*, 12.10.1946, S.6740, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Bizce Geç Kalınmamıştır”, *Türk Sözü*, 16.10.1946, S.6743, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Evlatlık”, *Türk Sözü*, 16.10.1946, S.6743, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Hoş Görülmeliydi”, *Türk Sözü*, 17.10.1946, S.6744, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “İran’da Sovyet Oyunları”, *Türk Sözü*, 18.10.1946, S.6745, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Bizim Demokrasi”, *Türk Sözü*, 18.10.1946, S.6745, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Musibet Daha”, *Türk Sözü*, 19.10.1946, S.6745, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Zamları Doğru Bulmuyoruz”, *Türk Sözü*, 20.10.1946, S.6747, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yorganımıza Göre”, *Türk Sözü*, 20.10.1946, S.6747, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Notamız”, *Türk Sözü*, 22.10.1946, S.6748, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Zaman”, *Türk Sözü*, 22.10.1946, S.6748, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Şeker-Elektrik”, *Türk Sözü*, 23.10.1946, S.6749, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Ah Şu Adana”, *Türk Sözü*, 23.10.1946, S.6749, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Hangi İnsanın Hak ve Hürriyeti”, *Türk Sözü*, 24.10.1946, S.6750, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Genç Adam! İşe Adam”, *Türk Sözü*, 26.10.1946, S.6752, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Haber Bekliyoruz!”, *Türk Sözü*, 26.10.1946, S.6752, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Cemiyetler ve Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 27.10.1946, S.6753, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Evimiz Adana”, *Türk Sözü*, 27.10.1946, S.6753, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Cumhuriyetimiz Hayatımızdır”, *Türk Sözü*, 29.10.1946, S.6754, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Sanat Okulu ve Çiftçilerimiz”, *Türk Sözü*, 01.11.1946, S.6755, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Geriye Doğru Yürüyemeyiz”, *Türk Sözü*, 01.11.1946, S.6755, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Her Gönülde Bir Atatürk”, *Türk Sözü*, 10.11.1946, S.6760, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana Halkevi”, *Türk Sözü*, 12.11.1946, S.6761, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunanistan Meselesi ve Biz”, *Türk Sözü*, 03.12.1946, S.6778, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi Ancak Kültüre Dayanır”, *Türk Sözü*, 05.12.1946, S.6780, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Slavlık Karşısında Türkler”, *Türk Sözü*, 07.12.1946, S.6782, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi Yine Bir Kültür Meselesidir”, *Türk Sözü*, 08.12.1946, S.6783, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnkılâpçı CHP, Cesur, Hamleli, Taze Elemanlarla Cihazlandırılmalıdır”, *Türk Sözü*, 10.12.1946, S.6784, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhalefette Uysallık Değil, Fakat Temkin Bekleriz”, *Türk Sözü*, 11.12.1946, S.6785, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Köy ve Köylü Meselelerimiz”, *Türk Sözü*, 12.12.1946, S.6786, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İran’daki Son Durum”, *Türk Sözü*, 13.12.1946, S.6787, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençliğimizi Saklı Tutmalıyız”, *Türk Sözü*, 13.12.1946, S.6787, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Haydi Cesaret!”, *Türk Sözü*, 14.12.1946, S.6788, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sokağın Hürriyeti”, *Türk Sözü*, 15.12.1946, S.6789, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk İşçisi ve Onun Asil Duyguları”, *Türk Sözü*, 17.12.1946, S.6790, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hükümetin Aldığı Haklı Tedbirler”, *Türk Sözü*, 18.12.1946, S.6791, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partiler İmanlı İnsanlara Dayanmalı”, *Türk Sözü*, 21.12.1946, S.6794, s.1.

- GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Dert Küçük Değildir”, *Türk Sözü*, 22.12.1946, S.6795, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Ne Sağa, Ne Sola”, *Türk Sözü*, 28.12.1946, S.6800, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Gerçek Zafer”, *Türk Sözü*, 05.01.1947, S.6806, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyükler ve Heykelleri”, *Türk Sözü*, 19.01.1947, S.6818, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Raşit Rıza ve Tiyatro”, *Türk Sözü*, 21.01.1947, S.6819, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Celal Bayar’ın Son Beyanâtı”, *Türk Sözü*, 22.01.1947, S.6820, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkı Zorlamak Muvaffakiyet Değildir”, *Türk Sözü*, 24.01.1947, S.6822, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Geriye Dön Marş Marrır!” *Türk Sözü*, 25.01.1947, S.6823, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Güzel İstiyoruz, Güzel”, *Türk Sözü*, 28.01.1947, S.6825, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP Yüce Divanı ve Onun Kararları”, *Türk Sözü*, 29.01.1947, S.6826, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Komünistlerle Uğraşmak, Hürriyet ve Demokrasiyi Baltalamak Değildir”, *Türk Sözü*, 01.02.1947, S.6829, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Hoş Göremeyiz”, *Türk Sözü*, 06.02.1947, S.6833, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Mareşal’in Son Beyanâtı”, *Türk Sözü*, 08.02.1947, S.6835, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Eksiklerimizi ve Kusurlarımızı Söylemek Zaafımız Değildir”, *Türk Sözü*, 09.02.1947, S.6836, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Halk, Bir Rahatsızlık Duymaktadır”, *Türk Sözü*, 11.02.1947, S.6837, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Mihver Peyikleri ile Barış Andlaşması”, *Türk Sözü*, 12.02.1947, S.6838, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük İnsan Edison”, *Türk Sözü*, 13.02.1947, S.6839, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Çiftçi Birliği Kongresi ve Yankıları”, *Türk Sözü*, 18.02.1947, S.6842, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halk İçinde, Halkla Nasıl Çalışmalıyız”, *Türk Sözü*, 22.02.1947, S.6845, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkevleri Halkındır”, *Türk Sözü*, 23.02.1947, S.6846, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partimiz, Halkla, Aydınlarla Bir Çalışma Yolunu Bulmalı”, *Türk Sözü*, 26.02.1947, S.6848, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Karikatür ve Cemal Nadir!”, *Türk Sözü*, 27.02.1947, S.6849, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Moskova Konferansı”, *Türk Sözü*, 11.03.1947, S.6859, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnsaf, Politikada En Muvaffakiyetli Bir Yoldur”, *Türk Sözü*, 14.03.1947, S.6862, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP Neden Sorumlu Olsun Anlayamadık?”, *Türk Sözü*, 27.03.1947, S.6873, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Son Olaylar ve Biz”, *Türk Sözü*, 29.03.1947, S.6875, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Particilik ve Taassup”, *Türk Sözü*, 30.03.1947, S.6876, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnönü ve Onun Kahramanı”, *Türk Sözü*, 01.04.1947, S.6877, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sovyetlerle Açık Konuşma”, *Türk Sözü*, 02.04.1947, S.6878, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasiyi Muhalefet Nasıl Kullanıyor?”, *Türk Sözü*, 03.04.1947, S.6879, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kubilay ve Onun Davası”, *Türk Sözü*, 08.04.1947, S.6883, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yerinde Bir Karar”, *Türk Sözü*, 11.04.1947, S.6885, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sarhoşluktan Korunmanın Çaresi”, *Türk Sözü*, 12.04.1947, S.6886, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bugün Muhtaç Olduğumuz Şey Ancak Makinedir”, *Türk Sözü*, 16.04.1947, S.6889, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Amerika’nın Açtığı Mücadele”, *Türk Sözü*, 17.04.1947, S.6890, s.1.

- GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Kurultaya Doğru”, *Türk Sözü*, 18.04.1947, S.6891, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Köyü ve Köylüyü Tanımak”, *Türk Sözü*, 18.04.1947, S.6891, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Güzel Sanat Terbiyesi”, *Türk Sözü*, 20.04.1947, S.6893, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Rus Politikası Karşısında Amerika”, *Türk Sözü*, 03.05.1947, S.6902, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Softalar”, *Türk Sözü*, 03.05.1947, S.6902, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Sularında Amerikan Denizcileri”, *Türk Sözü*, 04.05.1947, S.6903, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “At ve Cirit”, *Türk Sözü*, 04.05.1947, S.6903, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Ev Ev”, *Türk Sözü*, 07.05.1947, S.6905, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk-Amerikan Dostluğunun İç Yüzü”, *Türk Sözü*, 15.05.1947, S.6912, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Üç Düşmanla Çevriliyoruz”, *Türk Sözü*, S.6912, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “İçimizdeki Büyük Düşman”, *Türk Sözü*, 18.05.1947, S.6915, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yolumuz Atatürk Yoludur”, *Türk Sözü*, 19.05.1947, S.6916, s.1,3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Tanrı Nimeti, İnsan Zekâ ve Aklındadır”, *Türk Sözü*, 22.05.1947, S.6918, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Vatan Güzelleştikçe Sevgisi Artar”, *Türk Sözü*, 25.05.1947, S.6921, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Her Bakımdan Yardım Görmeliyiz”, *Türk Sözü*, 27.05.1947, S.6922, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Cinayetler ve Sebepleri”, *Türk Sözü*, 28.05.1947, S.6923, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Çöllere de Uyanıyor”, *Türk Sözü*, 28.05.1947, S.6923, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Biz ve Cavit Oral!”, *Türk Sözü*, 30.05.1947, S.6925, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunanistan’daki Vahim Durum”, *Türk Sözü*, 04.06.1947, S.6929, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Biz, Cavit Oral, Yolumuzu Kimseye Kestirmeyiz! Ve Açık Hüviyetle Kavgamızı Yaparız”, *Türk Sözü*, 05.06.1947, S.6930, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Biz de Acıdık Haline!”, *Türk Sözü*, 06.06.1947, S.6931, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnkılâp, Gençliğin ve Halkın Yüreğinde ve Omuzlarında Ayakta Durmaktadır”, *Türk Sözü*, 12.06.1947, S.6936, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk Ne Kadar İyi Bilirmiş!”, *Türk Sözü*, 13.06.1947, S.6937, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Barıştan Çok Uzaklardayız”, *Türk Sözü*, 03.07.1947, S.6954, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Paris Konferansı’ndan Sonra”, *Türk Sözü*, 05.07.1947, S.6956, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İslâmlık Öğretimi”, *Türk Sözü*, 05.07.1947, S.6956, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Milletler Kendi İşlerinin Başında”, *Türk Sözü*, 08.07.1947, S.6958, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halk ve Ödevlerimiz”, *Türk Sözü*, 06.08.1947, S.6983, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençlik ve Mehmed Emin Yurdakul”, *Türk Sözü*, 10.08.1947, S.6987, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Öğretmenler ve Vazifelerimiz”, *Türk Sözü*, 03.10.1947, S.7029, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fikre ve Sözü Saygı”, *Türk Sözü*, 05.10.1947, S.7031, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Aylak Çocuklar ve Cemiyet”, *Türk Sözü*, 23.10.1947, S.7046, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “O, Büyük Adam”, *Türk Sözü*, 10.11.1947, S.7058, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Komünizme Karşı Metodlu Çalışmak Lâzımdır”, *Türk Sözü*, 25.12.1947, S.7097, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Seçim Hürriyeti ve Rey Emniyeti”, *Türk Sözü*, 17.01.1948, S.7116, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunanistan’daki Komünistler ve Dünya Barışı”, *Türk Sözü*, 20.01.1948, S.7118, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Kadını”, *Türk Sözü*, 21.01.1948, S.7119, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İran ve Rusya’nın Notası”, *Türk Sözü*, 06.02.1948, S.7133, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Damarlarımızdaki Asil Kan”, *Türk Sözü*, 10.02.1948, S.7136, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çukurova’nın Büyük Derdi”, *Türk Sözü*, 12.02.1948, S.7138, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İkinci Paris Konferansı”, *Türk Sözü*, 17.03.1948, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkiye ve Amerikan Yardımı”, *Türk Sözü*, 18.03.1948, S.7168, s.1

GÜVEN, Ferit Celâl, “Başkan Truman’ın Nutku”, *Türk Sözü*, 19.03.1948, S.7169, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Filistin Meselesi”, *Türk Sözü*, 23.03.1948, S.7172, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Berlin İşgal Bölgesinde Bir Çıban Başı”, *Türk Sözü*, 03.04.1948, S.7182, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu da mı Kontakt?”, *Türk Sözü*, 03.04.1948, S.7182, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Berlin’deki Gerginlik Devam Ediyor”, *Türk Sözü*, 07.04.1948, S.7185, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fin-Sovyet Andlaşması”, *Türk Sözü*, 08.04.1948, S.7186, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Almanya’nın Kalkınması İşi”, *Türk Sözü*, 09.04.1948, S.7187, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Koca Sinan”, *Türk Sözü*, 10.04.1948, S.7188, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Suriye ve Komünistler”, *Türk Sözü*, 11.04.1948, S.7189, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “DP Liderinin Bir Tamimi ve CHP”, *Türk Sözü*, 17.04.1948, S.7194, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yirmi Sekiz Yıl Önce Başlayan Mücadelem”, *Türk Sözü*, 20.04.1948, S.7196, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “25 Yıl Evvel Türksözü’nde Yayınlanan Komünizm Aleyhinde Bir Makale”, *Türk Sözü*, 21.04.1948, S.7197, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, (Başlıksız), *Türk Sözü*, 23.04.1948, S.7199, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hasan Saka Kabinesinin Durumu”, *Türk Sözü*, 25.04.1948, S.7200, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Komünizm Tehlikesini Türk Milleti Kadar İçinden Duymuş Bir Millet Azdır”, *Türk Sözü*, 25.04.1948, S.7200, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Dava Demokrasi Davasıdır”, *Türk Sözü*, 27.04.1948, S.7201, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kuzeyde Yeni Bir Sovyet Tehlikesi”, *Türk Sözü*, 28.04.1948, S.7202, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkı İnandıracak Kararlar Bekliyoruz”, *Türk Sözü*, 01.05.1948, S.7205, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Komik Bir Başmakale”, *Türk Sözü*, 01.05.1948, S.7205, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Komünizmi Durduracak Kuvvet, Yine Kuvvettir”, *Türk Sözü*, 07.05.1948, S.7209, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Amerikan ve Rus Konuşmaları”, *Türk Sözü*, 15.05.1948, S.7214, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İstidatlar Ancak Metodlar ve Vasıtalarla İhya Edilebilir”, *Türk Sözü*, 16.05.1948, S.7216, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hoşşiklik Etmeyelim!”, *Türk Sözü*, 25.05.1948, S.7222, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Filistin’de Yahudi Mukavemeti ve Araplara Düşen Vazifeler”, *Türk Sözü*, 30.05.1948, S.7227, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sanat ve Çocuklarımız”, *Türk Sözü*, 30.05.1948, S.7227, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Varlığımızı, Türklüğümüze Borçluyuz”, *Türk Sözü*, 02.06.1948, S.7229, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Suç Kimin?”, *Türk Sözü*, 03.06.1948, S.7230, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kamyonlar, Otomobiller”, *Türk Sözü*, 05.06.1948, S.7232, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sana Çok Yandık, Selahattin!”, *Türk Sözü*, 06.06.1948, S.7233, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halka Örnek Olmalıyız”, *Türk Sözü*, 09.06.1948, S.7235, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Kabine Etrafında”, *Türk Sözü*, 15.06.1948, S.7240, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partimizin Çok Noksan Bir Tarafı”, *Türk Sözü*, 17.06.1948, S.7242, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İkinci Hasan Saka Kabinesi ve Birkaç Not”, *Türk Sözü*, 23.06.1948, S.7247, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mrl. Tito Aforoz Edildi”, *Türk Sözü*, 30.06.1948, S.7254, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cehennemden, Cennete Kaçış”, *Türk Sözü*, 04.07.1948, S.7258, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Seçim Kanununun Kabulünden Sonra”, *Türk Sözü*, 09.07.1948, S.7262, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güreşçilerimizle Bir Sofrada”, *Türk Sözü*, 31.08.1948, S.7304, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Moskova’daki Konuşmalar”, *Türk Sözü*, 02.09.1948, S.7306, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Üstün Olmak Davamız”, *Türk Sözü*, 03.09.1948, S.7307, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Devamlı ve Ölçülü Kararlara İhtiyacımız Var”, *Türk Sözü*, 04.09.1948, S.7308, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Beneş’in Ölümü”, *Türk Sözü*, 05.09.1948, S.7309, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demirperde Arkasında”, *Türk Sözü*, 08.09.1948, S.7311, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fransa’daki Bir Rejim Buhranıdır”, *Türk Sözü*, 10.09.1948, S.7313, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Lüksle Mücadele”, *Türk Sözü*, 16.09.1948, S.7318, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnsanlık ve Barış Büyük Bir Elemanını Kaybetti”, *Türk Sözü*, 21.09.1948, S.7322, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şeker İşi Yine Şekerlendi”, *Türk Sözü*, 21.09.1948, S.7322, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Kez Daha Konuşmak İcap Etti”, *Türk Sözü*, 02.10.1948, S.7332, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yenileşen Türk Ordusu”, *Türk Sözü*, 09.10.1948, S.7338, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Lüks Vergisi”, *Türk Sözü*, 28.11.1948, S.7376, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Akdeniz ve Orta Doğu’nun Emniyeti”, *Türk Sözü*, 17.02.1949, S.7442, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkın Okudukları”, *Türk Sözü*, 24.03.1949, S.7472, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi, Aynı Zamanda Bir Uzlaşma Rejimidir”, *Türk Sözü*, 25.03.1949, S.7473, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Asayiş İşlerimiz”, *Türk Sözü*, 26.03.1949, S.7474, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bayrak”, *Türk Sözü*, 27.03.1949, S.7475, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dilimiz, Anamız Gibidir”, *Türk Sözü*, 30.03.1949, S.7477, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Milliyetçi, Vatansever Türk İşçisi”, *Türk Sözü*, 31.03.1949, S.7478, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ata’nın Nutku”, *Türk Sözü*, 02.04.1949, S.7480, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Suriye’deki Hadiseler ve Türk Dostluğu”, *Türk Sözü*, 14.04.1949, S.7490, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Kadın Birliği”, *Türk Sözü*, 15.04.1949, S.7491, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dışişleri Bakanımızın Amerika Seyahati”, *Türk Sözü*, 16.04.1949, S.7492, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Balkanlar ve Dimitrof”, *Türk Sözü*, 20.04.1949, S.7495, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Soğuk Harp Karşısında İran”, *Türk Sözü*, 21.04.1949, S.7496, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “23 Nisan 1920 ve Demokrasi”, *Türk Sözü*, 23.04.1949, S.7498, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Memleket Her Zamankinden Ziyade Birliğe Muhtaçtır”, *Türk Sözü*, 29.04.1949, S.7502, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhsin Ertuğrul”, *Türk Sözü*, 30.04.1949, S.7503, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Rusya, Yeni Bir Manevra Ardındadır”, *Türk Sözü*, 04.05.1949, S.7504, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Berlin Ablukası ve Rusya”, *Türk Sözü*, 07.05.1949, S.7507, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dış Politikamız”, *Türk Sözü*, 15.05.1949, S.7514, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’nın Gülleri”, *Türk Sözü*, 15.05.1949, S.7514, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Taşıt Kazaları”, *Türk Sözü*, 18.05.1949, S.7516, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sporcularımızın Yunanistan’da Uğradığı Çirkin Tecavüzler”, *Türk Sözü*, 25.05.1949, S.7521, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Koca Fatih”, *Türk Sözü*, 01.06.1949, S.7527, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnkılâbımızın Her Safhası Üzerinde Dikkatli Davranmalıyız”, *Türk Sözü*, 03.06.1949, S.7529, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokratların Kongresi”, *Türk Sözü*, 24.06.1949, S.7547, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Zengin Olmanın Zevki”, *Türk Sözü*, 24.06.1949, S.7547, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çıkar Yolu Seçmeliyiz”, *Türk Sözü*, 26.06.1949, S.7549, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokratların Millî Husumet Parolası ve Hükümet Tebliği”, *Türk Sözü*, 29.06.1949, S.7551, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hatalarda, Parti Hodbinliklerinde Israr, Çıkmaz Bir Yoldur”, *Türk Sözü*, 30.06.1949, S.7552, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Millî Husumet ve Bayar’ın Beyanâtı Dolayısıyla”, *Türk Sözü*, 01.07.1949, S.7553, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Politikada Kin ve İntikam Metodları, En Muzır Vasıta’dır” *Türk Sözü*, 03.07.1949, S.7555, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Memleketin Huzura İhtiyacı Vardır”, *Türk Sözü*, 03.08.1949, S.7576, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Buz Dolapları”, *Türk Sözü*, 31.08.1949, S.7599, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Moskova ve Tito”, *Türk Sözü*, 02.09.1949, S.7601, s.1.

- GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi ve Terbiye”, *Türk Sözü*, 08.03.1950, S.7756, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “İçki ve Köylü”, *Türk Sözü*, 09.03.1950, S.7757, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Toprak ve Köylü”, *Türk Sözü*, 17.03.1950, S.7764, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Çanakkale Zaferi ve Atatürk”, *Türk Sözü*, 19.03.1950, S.7766, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Partilerdeki Çürük Kuvvetler”, *Türk Sözü*, 30.03.1949, S.7775, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Küçük Gazeteler”, *Türk Sözü*, 08.04.1950, S.7783, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Fevzi Çakmak”, *Türk Sözü*, 11.04.1950, S.7785, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’mıza Bir Kütüphane Kurmalıyız”, *Türk Sözü*, 11.04.1950, S.7785, s.3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Sokak Propagandası ve Propagandacılar”, *Türk Sözü*, 12.04.1950, S.7786, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Seçim ve Seçimden Sonra”, *Türk Sözü*, 16.05.1950, S.7806, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “İntikal Günlerindeyiz”, *Türk Sözü*, 17.05.1950, S.7807, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Millet Meclisi’ndeki Çoğunluk ve Azınlık” *Türk Sözü*, 18.05.1950, S.7808, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Vatandaş Emin Olmalıdır”, *Türk Sözü*, 19.05.1950, S.7809, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP Ciddi Bir Yenileşmeye Gitmeye Mecburdur”, *Türk Sözü*, 21.05.1950, S.7811, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni İktidar, Yeni Hükümet”, *Türk Sözü*, 26.05.1950, S.7816, s.1-2.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Orman ve Balta”, *Türk Sözü*, 26.05.1950, S.7816, s.3.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Sıkı ve Kanuni Bir İnzibat İstiyoruz”, *Türk Sözü*, 31.05.1950, S.7820, s.1.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Halk Efkârını Sezme”, *Türk Sözü*, 31.05.1950, S.7820, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhalefet Sabırlı ve İhtiyatlı Olmalıdır”, *Türk Sözü*, 09.06.1950, S.7828, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Devr-i Sabık”, *Türk Sözü*, 11.06.1950, S.7830, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Komünistler ve Arap Alemi”, *Türk Sözü*, 13.06.1950, S.7831, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sekizinci Kurultay ve C.H. Partisi”, *Türk Sözü*, 01.07.1950, S.7847, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore Savaşı ve Dünya”, *Türk Sözü*, 08.07.1950, S.7853, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore Hâdisesi ve Milletler”, *Türk Sözü*, 11.07.1950, S.7855, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Basın Kanunu ve Totaliterler”, *Türk Sözü*, 12.07.1950, S.7856, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore Harbi ve Rusya”, *Türk Sözü*, 14.07.1950, S.7858, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atlantik Paktı ve Biz”, *Türk Sözü*, 20.09.1950, S.7905, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore’de Komünistlere Verilen Ders”, *Türk Sözü*, 01.10.1950, S.7912, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnanmak İstemiyoruz”, *Türk Sözü*, 12.10.1950, S.7921, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Nüfus ve İş”, *Türk Sözü*, 26.10.1950, S.7933, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çukurova’nın Elektriklenmesi”, *Türk Sözü*, 27.10.1950, S.7934, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Belediye ve Program”, *Türk Sözü*, 28.10.1950, S.7934, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk”, *Türk Sözü*, 29.10.1950, S.7935, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore Savaşlarının Yeni Bir Safhası”, *Türk Sözü*, 05.11.1950, S.7941, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Hatıra”, *Türk Sözü*, 10.11.1950, S.7946, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İftira Bir Silah Olamaz”, *Türk Sözü*, 11.11.1950, S.7947, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Suç Varsa, Suçlu Kimdir?”, *Türk Sözü*, 15.11.1950, S.7950, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Vatandaşın Şerefi”, *Türk Sözü*, 16.11.1950, S.7951, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Genç ve Aydın İşsizler”, *Türk Sözü*, 25.11.1950, S.7959, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Varlık Vergisi Meselesi”, *Türk Sözü*, 29.11.1950, S.7962, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore’de Türk Erleri Düşmanla Süngü Süngüye Döğüşüyorlar”, *Türk Sözü*, 30.11.1950, S.7963, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore Savaşından Sonra Türkiye Birinci Plâna Alınmalı ve Askerî İktisadî Durumu Derhal Takviye Edilmelidir”, *Türk Sözü*, 05.12.1950, S.7967, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Komünizm Tehlikesi Karşısında Birleşmiş Milletlerin Siyasî ve Askerî Adamları Kafa ve Elbirliği Yapmalıdır”, *Türk Sözü*, 08.12.1950, S.7966, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atlantik Paktı ve Biz”, *Türk Sözü*, 28.01.1951, S.8023, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sabiha Gökçen”, *Türk Sözü*, 03.02.1951, S.8028, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kırşehir’de Türk Gençleri”, *Türk Sözü*, 08.03.1951, S.8058, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İrticaa Karşı Bütün Partiler El Ele, Kafa Kafaya Vererek Çalışmalıdırlar”, *Türk Sözü*, 15.03.1951, S.8064, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkevleri, Yeni Şartlara Göre Yeni Baştan Kurulmalıdırlar”, *Türk Sözü*, 11.04.1951, S.8087, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk’ün Büyük Eseri Olan Halkevlerine Çok Yazık Ettiler!”, *Türk Sözü*, 28.07.1951, S.8177, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İran’ın Bugünkü Vahim Durumu, Bütün Dünyayı Korkuya Düşürmektedir”, *Türk Sözü*, 17.04.1951, S.8092, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk ve Gençlik”, *Türk Sözü*, 19.05.1951, S.8119, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkiye Atlantik Paktına Behemâl Alınmalıdır”, *Türk Sözü*, 20.05.1951, S.8120, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cumhurbaşkanı Celâl Bayar’ın 19 Mayıs Nutukları”, *Türk Sözü*, 22.05.1951, S.8121, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İktidarla Muhalefet Arasındaki Münasebetler”, *Türk Sözü*, 23.05.1951, S.8122, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Metodlarla Partiler Arası İyi Münasebetler Kurulamaz!”, *Türk Sözü*, 24.05.1951, S.8123, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore’deki Askeri Durum ve Bundan Çıkan Neticeler”, *Türk Sözü*, 31.05.1951, S.8129, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana Belediye Meclisi ve Yeni Bir Seçim”, *Türk Sözü*, 10.06.1951, S.8138, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Misafirimiz Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa”, *Türk Sözü*, 16.06.1951, S:8143, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İran Petrolleri Etrafındaki Kavgalar”, *Türk Sözü*, 17.06.1951, S.8144, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir İngiliz Hariciyecisinin Kırdığı Pot”, *Türk Sözü*, 19.06.1951, S.8145, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Mithat Paşa”, *Türk Sözü*, 26.06.1951, S.8151, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kore’de Ateş Kesilecek mi?”, *Türk Sözü*, 28.06.1951, S.8153, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “DP’nin Muhalefeti Çürütme Metodları”, *Türk Sözü*, 01.07.1951, S.8156, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hatıra Yazmak Her Adamın Kârı Değildir”, *Türk Sözü*, 06.10.1951, S.8232, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Churchill İşbaşında”, *Türk Sözü*, 28.10.1951, S.8252, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Rusya’nın Notası”, *Türk Sözü*, 06.11.1951, S.8258, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Musaddık’ın Mevkii Sarsılmış Görünüyor”, *Türk Sözü*, 28.11.1951, S.8277, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP. Dokuzuncu Büyük Kurultayı, Dinç ve Canlı Görünüyor”, *Türk Sözü*, 01.12.1951, S.8280, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yakın-Doğu’da Kaynaşmalar”, *Türk Sözü*, 09.12.1951, S.8287, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Nüfusumuzun Artması, Milli Varlığımızın En Değerli Teminatıdır”, *Türk Sözü*, 18.04.1952, S.8388, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Korku Neye?”, *Türk Sözü*, 20.04.1952, S.8390, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP Artık Paçaları Sıvamalıdır”, *Türk Sözü*, 26.04.1952, S.8394, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çiftçi ve Toprak Amelesinin Durumu”, *Türk Sözü*, 04.05.1952, S.8400, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atinalıların, Kıbrıs Adası Mitingi”, *Türk Sözü*, 09.05.1952, S.8404, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Kadınının Hürriyeti”, *Türk Sözü*, 07.06.1952, S.8428, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ancak Büyük Millet Meclisi’nin Sağduyusuna Güveniyoruz”, *Türk Sözü*, 08.06.1952, S.8429, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Lozan Sulhu Türk Milletinin Büyük Bir Eseridir”, *Türk Sözü*, 24.07.1952, S.8465, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Partiler İçinde, Faydalı Vatandaş!”, *Türk Sözü*, 24.09.1952, S.8314, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Veremle Mücadele”, *Türk Sözü*, 02.10.1952, S.8521, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Siyasi, Askeri Konuşmalarda Muhalefetin Fikri Alınmalıdır”, *Türk Sözü*, 03.10.1952, S.8522, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Köy İlk Eğitiminde Müthiş Bir Sukut Görüyoruz”, *Türk Sözü*, 04.10.1952, S.8523, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Meşru Yollar Dururken İhtilâl Neye?”, *Türk Sözü*, 08.10.1952, S.8526, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Belediye İşleri Çok Kötü Bir Safhada”, *Türk Sözü*, 15.10.1952, S.8532, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Pamuk Meselesi ve Yerinde Bir Teşebbüs”, *Türk Sözü*, 23.10.1952, S.8539, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cumhuriyet ve Gençlik”, *Türk Sözü*, 29.10.1952, S.8544, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Şehir Nasıl Düzenlenir?”, *Türk Sözü*, 01.11.1952, S.8546, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şehir İşlerinde Hemşehrilerin Vazifesi”, *Türk Sözü*, 04.11.1952, S.8548, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Amerika, İnfiratçı Ananesine Zor Döner”, *Türk Sözü*, 07.11.1952, S.8551, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tesellimiz Atatürk’ün Eserlerine Sadakatimiz”, *Türk Sözü*, 10.11.1952, S.8553, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şehircilikte Kontrolün Önemi”, *Türk Sözü*, 12.11.1952, S.8555, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkın Giyim İşleri”, *Türk Sözü*, 18.11.1952, S.8560, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İlköğretim İçin Düşünülen Yeni Tedbirler”, *Türk Sözü*, 19.11.1952, S.8561, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana Çiftçisi Ciddi Bir Durum Karşısındadır”, *Türk Sözü*, 22.11.1952, S.8564, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “4 Milyon”, *Türk Sözü*, 23.11.1952, S.8565, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fikir ve Kalem Hürriyetine Karşı Bir Cinayet İşlenmiştir”, *Türk Sözü*, 25.11.1952, S.8566, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mürteci Kimdir ve İrtica Nedir?”, *Türk Sözü*, 27.11.1952, S.8568, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ne Yapmalıyız?”, *Türk Sözü*, 29.11.1952, S.8570, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Müsamaha İktidardan Beklenir”, *Türk Sözü*, 05.12.1952, S.8575, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Elbette Türk Milleti Müslümandır ve Müslüman Kalacaktır”, *Türk Sözü*, 09.12.1952, S.8578, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güdülen Hedef”, *Türk Sözü*, 17.12.1952, S.8585, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’nın Çok Muhtaç Olduğu Bir Müessese”, *Türk Sözü*, 21.12.1952, S.8589, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Anayasa Dili”, *Türk Sözü*, 28.12.1952, S.8595, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Suriyeliler Her Halde Akılları Başlarında Kimselerdir”, *Türk Sözü*, 14.01.1953, S.8608, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’nın Büyük Derdi”, *Türk Sözü*, 15.01.1953, S.8609, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yahudiler ve Rusya’daki Temizlik”, *Türk Sözü*, 18.01.1953, S.8612, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Eisenhower İşbaşında”, *Türk Sözü*, 21.01.1953, S.8614, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Eisenhower’in İlk Nutku”, *Türk Sözü*, 22.01.1953, S.8615, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gerçek Milliyetçilik”, *Türk Sözü*, 08.02.1953, S.8630, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Stalin ve Sonrası”, *Türk Sözü*, 08.03.1953, S.8654, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Stalin’in Halefi”, *Türk Sözü*, 10.03.1953, S.8655, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dünya Barışı ve Malenkof’un Nutku”, *Türk Sözü*, 21.03.1953, S.8664, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Vah Çiçekli, Vah!”, *Türk Sözü*, 08.07.1953, S.8752, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Rusya’nın İkinci Notası”, *Türk Sözü*, 04.08.1953, S.8774, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunan Basını Gene Terbiyesini Bozdu”, *Türk Sözü*, 14.08.1953, S.8783, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Manevi Bir İhtar”, *Türk Sözü*, 19.08.1953, S.8787, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Zaferimizin Bayramı”, *Türk Sözü*, 30.08.1953, S.8792, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Her Tenkide Bir Hiyanet Damgası”, *Türk Sözü*, 25.09.1953, S.8824, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Neyin Hesabımı ve Neyi Kimden Soracaklar?”, *Türk Sözü*, 09.10.1953, S.8836, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hatalarınızı İtiraf Edebiliyor musunuz? Muvaffak Olursunuz!”, *Türk Sözü*, 13.10.1953, S.8839, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’ya, Bir İç Liman Niçin?”, *Türk Sözü*, 15.10.1953, S.8841, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkımız; Demokrasiyi ve Halk Partisini Bağına Basıyor”, *Türk Sözü*, 20.12.1953, S.8896, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “27 Yıllık Şakavet ve Haydutluk Dedikleri Devrin Mesulü Kimdir ve Bunu Açıklayabilirler mi?”, *Türk Sözü*, 22.12.1953, S.8897, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kabahat Kimde?”, *Türk Sözü*, 29.12.1953, S.8903, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençleşen, Yenileşen Halk Partisi”, *Türk Sözü*, 30.12.1953, S.8904, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Milli İrade Halk Partisini Tasfiye Etmedi”, *Türk Sözü*, 05.05.1954, S.9009, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP’de Ayıklanma”, *Türk Sözü*, 31.07.1954, S.9066, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yaşlılar, Gençler”, *Türk Sözü*, 03.08.1954, S.9068, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tunuslu Çavuş”, *Türk Sözü*, 05.08.1954, S.9070, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk ve Balkanlar Andlaşması”, *Türk Sözü*, 08.08.1954, S.9073, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bayram Günlerinde”, *Türk Sözü*, 14.08.1954, S.9073, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kabahat Kimde?”, *Türk Sözü*, 15.08.1954, S.9074, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çarşaf ve Türk Kadını”, *Türk Sözü*, 17.08.1954, S.9075, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kıbrıs Bizim de Dâvamızdır”, *Türk Sözü*, 22.08.1954, S.9080, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yunan Basının Şirretliği”, *Türk Sözü*, 05.09.1954, S.9091, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Köylü ve Çiftçinin Banka Borçları”, *Türk Sözü*, 07.09.1954, S.9092, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Nerede Kaldı Dostluklar?”, *Türk Sözü*, 09.09.1954, S.9094, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Almanya”, *Türk Sözü*, 11.09.1954, S.9096, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dünya Bu Defada Gözünü Açmazsa”, *Türk Sözü*, 17.09.1954, S.9101, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adanalılar Kendilerini Tanımalı”, *Türk Sözü*, 22.09.1954, S.9105, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Orman ve Din Adamlarımız”, *Türk Sözü*, 4.09.1954, S.9107, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kabahat Kimde?”, *Türk Sözü*, 28.09.1954, S.9110, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhelif Basının Durumu”, *Türk Sözü*, 29.09.1954, S.9111, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hür Milletler Cephesinde Almanya”, *Türk Sözü*, 08.10.1954, S.9119, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu İşin Sonu Neye Varacak?”, *Türk Sözü*, 22.10.1954, S.9131, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnönü’nün Hatıraları”, *Türk Sözü*, 26.10.1954, S.9134, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tarım Sigortaları”, *Türk Sözü*, 02.11.1954, S.9138, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “80 Yıllık Yalçın”, *Türk Sözü*, 08.12.1954, S.9169, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İşin Kolay Tarafı”, *Türk Sözü*, 15.12.1954, S.9175, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Rusya’daki Değişiklikler”, *Türk Sözü*, 13.02.1955, S.9225, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Basını Düşündüren Bir Hâdise”, *Türk Sözü*, 15.02.1955, S.9226, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demir Tavında Doğülür”, *Türk Sözü*, 18.02.1955, S.9229, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İyi Münasebetler Meclis Kürsüsüne Bağlı Kalmamalı”, *Türk Sözü*, 25.02.1955, S.9235, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gözlerimizi Dört Açmalıyız”, *Türk Sözü*, 26.02.1955, S.9236, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İşte, Bu Olamaz”, *Türk Sözü*, 19.03.1955, S.9254, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tiyatronun Cemiyetteki Rolü”, *Türk Sözü*, 28.04.1955, S.9288, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Basına İspat Hakkı Verilmelidir”, *Türk Sözü*, 30.04.1955, S.9290, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Arap Harfleriyle Öğretim Yuvaları”, *Türk Sözü*, 01.05.1955, S.9291, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çukurova Çiftçisinin Durumu Pamuğun Değerine Bağlıdır”, *Türk Sözü*, 06.05.1955, S.9295, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “D.P. İlçe Kongresi Hâdisesine Üzüldük”, *Türk Sözü*, 10.05.1955, S.9298, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kıbrıs Türkiye'nin Bir Parçasıdır”, *Türk Sözü*, 29.05.1955, S.9311, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şehrin İmar Plânı”, *Türk Sözü*, 09.06.1955, S.9320, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Particilikte, Politikada Bukalemunlar”, *Türk Sözü*, 10.06.1955, S.9321, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Seyhan C.H.P. Kongresi”, *Türk Sözü*, 03.07.1955, S.9341, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Dostluk Çağına Doğru mu?”, *Türk Sözü*, 27.07.1955, S.9261, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Herşeyden Önce Adalet”, *Türk Sözü*, 18.08.1955, S.9377, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gerçekler İnkâr Edilemez”, *Türk Sözü*, 19.08.1955, S.9378, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bölgemizde Kredi Darlığı”, *Türk Sözü*, 25.08.1955, S.9383, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kıbrıs Davası Milletın Vicdanında Yerleşmiştir”, *Türk Sözü*, 28.08.1955, S.9386, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “30 Ağustos Zaferinin Bu Yılki Manası”, *Türk Sözü*, 30.08.1955, S.9387, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana Çiftçisinin Durumu”, *Türk Sözü*, 07.09.1955, S.9393, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Rusya'ya Doğru Kayan Mısır”, *Türk Sözü*, 05.10.1955, S.9408, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ehlisalıp Devri mi?”, *Türk Sözü*, 30.12.1955, S.9450, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Belediyeden Bir Ricamız Var!”, *Türk Sözü*, 31.12.1955, S.9451, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “O, Vatan Hizmetinde Yine Birinci”, *Türk Sözü*, 03.01.1956, S.9453, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Hürriyet Havası Devam Edebilir mi?”, *Türk Sözü*, 12.01.1956, S.9450, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adalet Cihazımız”, *Türk Sözü*, 13.01.1956, S.9451, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yoksulların Yardımına Koşmalıyız”, *Türk Sözü*, 19.01.1956, S.9456, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Makbule Atadan”, *Türk Sözü*, 20.01.1956, S.9457, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bölgemizdeki Kredi Darlığı”, *Türk Sözü*, 22.01.1956, S.9459, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çukurova’nın Pamuk Derdi Halledilmelidir”, *Türk Sözü*, 27.01.1956, S.9463, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ah Şu Basın Yok Mu? Bir Olmasa!”, *Türk Sözü*, 02.02.1956, S.9468, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Basını Ehliyetsiz Değildir”, *Türk Sözü*, 08.02.1956, S.9473, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Başımızın Derdi Hep Plansızlık”, *Türk Sözü*, 09.02.1956, S.9474, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Politikacı Daima: ‘Ellerim Bomboş Fakat Tertemiz!’ Diyebilmelidir”, *Türk Sözü*, 10.02.1956, S.9475, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sabrın da Bir Sonu Var”, *Türk Sözü*, 29.02.1956, S.9491, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Zavallı Pamuklarımız, Zavallı Adana Çiftçisi”, *Türk Sözü*, 03.03.1956, S.9494, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mecliste Muhalefetin Rolü”, *Türk Sözü*, 04.03.1956, S.9495, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Haber ve Tekzip”, *Türk Sözü*, 21.08.1957, S.9887, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İşin Doğrusu”, *Türk Sözü*, 24.08.1957, S.9890, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhalefet Karşısında DP”, *Türk Sözü*, 25.08.1957, S.9891, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Nerede Kaldı Vatandaşın Şerefi?”, *Türk Sözü*, 29.08.1957, S.9894, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şehrin Bayındırlığı”, *Türk Sözü*, 01.09.1957, S.9896, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kıbrıs Hayati Davamızdır”, *Türk Sözü*, 03.09.1957, S.9897, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhalefet İktidara Geldiği Takdirde”, *Türk Sözü*, 07.09.1957, S.9901, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi Müsamaha ve Hazım Rejimidir”, *Türk Sözü*, 01.10.1957, S.9921, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Tenkit Bir Cesaret Değil, Vazifedir”, *Türk Sözü*, 09.10.1957, S.9928, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Vatandaşlar Arasında Korkunç Uçurumları Kimler Açıyor?”, *Türk Sözü*, 15.10.1957, S.9933, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnönü Demokrasinin de Bir Kahramanıdır”, *Türk Sözü*, 23.10.1957, S.9940, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Milletin Babası”, *Türk Sözü*, 10.11.1957, S.9954, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mücadele Siyasi Bir Partinin Gücüdür”, *Türk Sözü*, 18.10.1958, S.10140, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Görülmemiş Kalkınmanın Yanısıra Görülmemiş Sıkıntı”, *Türk Sözü*, 02.11.1958, S.10151, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “O Ne Büyük Türk’tü!”, *Türk Sözü*, 09.11.1958, S.10157, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bölgemizin İktisadi Sıkıntısı Ağırdır”, *Türk Sözü*, 15.11.1958, S.10162, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yoksul Çocuklarımız Yardım Bekliyor”, *Türk Sözü*, 25.11.1958, S.10169, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çiftçi, Geleceğinden Çok Endişelidir”, *Türk Sözü*, 03.12.1958, S.10176, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yalan Haber ve İspat Hakkı”, *Türk Sözü*, 13.12.1958, S.10185, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çocuklarımızın Yardımına Koşalım!”, *Türk Sözü*, 14.12.1958, S.10166, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Irak, Yine Ateşler İçinde”, *Türk Sözü*, 16.12.1958, S.1087, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hilmi Uran ve Hatıraları”, *Türk Sözü*, 17.12.1958, S.10188, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Biraz Vefâkarlık”, *Türk Sözü*, 21.12.1958, S.10192, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana’nın Yüksek Tahsil Gençliği ve Adanalılar”, *Türk Sözü*, 04.12.1959, S.10455, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Eğitim Davamız”, *Türk Sözü*, 10.12.1959, S.10460, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Otomobil ve CHP Milletvekilleri”, *Türk Sözü*, 13.12.1959, S.10463, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çocuklarımız”, *Türk Sözü*, 20.12.1959, S.10469, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “BM Meclisinde, Muhalefetin Durumu”, *Türk Sözü*, 22.12.1959, S.10470, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Korkulu Rüya Görmektense”, *Türk Sözü*, 29.12.1959, S.10476, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bizde Parti ve Particilik”, *Türk Sözü*, 06.02.1960, S.10505, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk’ün Hatıraları”, *Türk Sözü*, 24.03.1960, S.10543, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ordumuz Şerefli Vazifesini Yapmıştır”, *Türk Sözü*, 14.06.1960, S.10588, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ah, Şu Dalkavukluk!”, *Türk Sözü*, 14.06.1960, S.10588, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hesap Günü”, *Türk Sözü*, 15.06.1960, S.11588, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Polislerimiz”, *Türk Sözü*, 16.06.1960, S.11589, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Basına Düşen Vazife Büyüktür”, *Türk Sözü*, 19.06.1960, S.11592, s.1,5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Biraz Beklesinler!”, *Türk Sözü*, 06.07.1960, S.11606, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İhtilâlin Amacını, Halka Anlatmalıyız”, *Türk Sözü*, 07.07.1960, S.11607, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Yol Çetindir!”, *Türk Sözü*, 09.08.1960, S.11635, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Basına Bir İhtar”, *Türk Sözü*, 13.08.1960, S.11639, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Adana ve Turizm”, *Türk Sözü*, 14.08.1960, S.11640, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasinin Vasfı Müsamahadır”, *Türk Sözü*, 17.08.1960, S.11642, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kıbrıs Cumhuriyeti”, *Türk Sözü*, 18.08.1960, S.11643, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türk Kültür Dernekleri”, *Türk Sözü*, 19.08.1960, S.11644, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halk Kitapları”, *Türk Sözü*, 23.08.1960, S.11647, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sulara Verdiğimiz Kurbanlar!”, *Türk Sözü*, 25.08.1960, S.11649, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Devir Adamları”, *Türk Sözü*, 26.08.1960, S.11650, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Türkçe Konuş!”, *Türk Sözü*, 26.08.1960, S.11650, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çarşaf ve Türk Kadını”, *Türk Sözü*, 30.08.1960, S.11653, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “DP’nin Kaderi”, *Türk Sözü*, 06.09.1960, S.11658, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sulu Ziraat Dâvası”, *Türk Sözü*, 10.09.1960, S.11662, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “37 Yaşındaki CHP”, *Türk Sözü*, 11.09.1960, S.11663, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “A. Türkes’in İstifası”, *Türk Sözü*, 25.09.1960, S.11675, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şu Hastalıktan Bir Kurtulabilirsek”, *Türk Sözü*, 30.09.1960, S.11679, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Din Şûrası”, *Türk Sözü*, 07.10.1960, S.11685, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Cinayetlerine Kendileri Şahit”, *Türk Sözü*, 11.10.1960, S.11688, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kanun ve Nizamlar Herşeyin Üstündedir”, *Türk Sözü*, 19.10.1960, S.11695, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çorap Söküğü Gibi”, *Türk Sözü*, 28.10.1960, S.11702, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hep İnkâr!”, *Türk Sözü*, 09.11.1960, S.11711, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kurucu Meclis ve Politika Bezirgânları”, *Türk Sözü*, 03.12.1960, S.11732, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bu Şehrin Derdi”, *Türk Sözü*, 03.12.1960, S.11732, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Dert Ki!”, *Türk Sözü*, 20.01.1961, S.11771, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Özlenen Hava”, *Türk Sözü*, 25.01.1961, S.11775, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gizli İşsizlik”, *Türk Sözü*, 09.02.1961, S.11789, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Geminin Macerası”, *Türk Sözü*, 09.02.1961, S.11789, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yeni Anayasa ve Referandum”, *Türk Sözü*, 09.03.1961, S.11813, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP ve İnönü”, *Türk Sözü*, 17.08.1961, S.11934, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Böyleside Olurmuş”, *Türk Sözü*, 12.04.1962, S.12124, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yalan Haberler”, *Türk Sözü*, 12.05.1962, S.12148, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Siyasi Kincilik”, *Türk Sözü*, 13.05.1962, S.12149, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “CHP Tarihi Rolüne Dönmelidir”, *Türk Sözü*, 26.05.1962, S.1257, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “27 Mayıs”, *Türk Sözü*, 27.05.1962, S.12158, s.1,4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güzel Bir Eser”, *Türk Sözü*, 30.05.1962, S.12160, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Şehir Kitaplığı”, *Türk Sözü*, 13.06.1962, S.12172, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasi ve Bizdeki Partiler”, *Türk Sözü*, 23.01.1963, S.12364, s.1.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bizde Tiyatro”, *Türk Sözü*, 09.02.1963, S.12377, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Memleket İçin”, *Türk Yurdu*, C.1(21), S.195-34, Ocak 1928, s.58-59.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Beşinci Kurultaydan Sonra”, *Türk Yurdu*, C.1(21), S.198-37, Nisan 1928, s.189-190.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Muhallet Kitap”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.202/41, Ağustos 1928, s.59-60.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Milliyet Meselesi”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.202-41, Ağustos 1928, s.65-67.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Aks-i Seda”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.203-42, Eylül 1928, s.103-104.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kara Koyun”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.203-42, Eylül 1928, s.110-112.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Vatan Dershaneleri”, *Türk Yurdu*, C.2(22), S.205-44, Ekim 1928, s.189-190.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Çocuk”, *Türk Yurdu*, C.3(23), S.15-16/209-210, Mart-Nisan 1929, s.1-2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ocakların Çalışması”, *Türk Yurdu*, C.3(23), S.17-18/211-212, Mayıs-Haziran 1929, s.64-65.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hayat Dolu Bir Nutuk”, *Türk Yurdu*, C.3(23), S.24/218, Aralık 1929, s.67-68.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Hamdullah Suphi ve Anılarım”, *Türk Yurdu*, VI/332, 1967, ss.69-72.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Onbeşinci Yıl”, *Ulus*, 15.08.1938, S.6122, s.1,3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gün Üstüne Gün Doğar mı!”, *Ulus*, 13.11.1938, S.6211, s.4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “İnsan Atatürk”, *Ulus*, 14.11.1938, S.6212, s.5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “O’nun Rengi”, *Ulus*, 18.11.1938, S.6216, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Darlan Hata Ediyor”, *Ulus*, 03.06.1941, S.7122, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güzellik Hazzı”, *Ulus*, 25.11.1941, S.7294, s.7.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güzellik Terbiyesi”, *Ulus*, 02.12.1941, S.7301, s.5-6.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sahne”, *Ulus*, 16.12.1941, S.7315, s.5-6.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Fotoğrafta Sanatkârın Rolü ve Millî Vasıfları”, *Ulus*, 27.01.1942, S.7353, s.4-5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sanatın, Sanatçının Kudreti”, *Ulus*, 01.09.1945, S.8658, s.5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “C.H. Partisi ve Halkevleri”, *Ulus*, 24.04.1946, S.8893, s.2.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Büyük Bir Gündeyiz”, *Ulus*, 26.05.1946, S.8925, s.1,3;

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkı Boş Yere Fikir Perişanlığına Uğratmamalıyız!”, *Ulus*, 30.08.1947, S.9385, s.3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Bir Salkım Üzüm”, *Ülkü*, III/17, Temmuz 1934, s.378-380.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Deli Fatma”, *Ülkü*, IV/19, Eylül 1934, s.66-71.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Karakoyun”, *Ülkü*, IV/20, Ekim 1934, s.136-140.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Anamın Düşü”, *Ülkü*, IV/22, Aralık 1934, s.293-297.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sel”, *Ülkü*, V/27, 1935, s.218-224.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yemen Türküsü”, *Ülkü*, VI/31, 1935, s.55-59.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Güllü”, *Ülkü*, VI/36, 1936, s.472-480.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gömü”, *Ülkü*, VII/39, 1939, s.226-232.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Halkevleri ve Güzel Sanatlar”, *Ülkü*, XIII/73, 1939, s.13-15.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Anılar”, *Yeni Ufuklar*, C.5, S.38, Kasım 1956, s.685-686.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Ne Mutlu Türk Ulusuna!”, *Yeni Ufuklar*, S.139, Y.1963, s.1-3.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Sivas Kongresi’nde Amerikan Mandacıları ve Bugün”, *Yeni Ufuklar*, S.207, Y.1969, s.1-7.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Yüzyıl Önce Anadolu’da Amerikalılar”, *Yeni Ufuklar*, S.215, Y.1970, s.1-5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gençliğe Bir Sesleniş”, *Yeni Ufuklar*, S.216, Y.1970, s.1-4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “58 Yıl Öncesinden Bugüne”, *Yeni Ufuklar*, S.223, Y.1970, s.1-5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk’ün Orduya, Gençlere Emaneti”, *Yeni Ufuklar*, S.227, Y.1971, s.1-5.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Karakter Üzerine”, *Yeni Ufuklar*, S.229, Y.1972, s.7-10.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Gür Bir Pınar Kurudu!”, *Yeni Ufuklar*, S.234, Y.1973, s.6-7.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Politikada Karşılıksız Ödev”, *Yeni Ufuklar*, S.240, Y.1973, s.1-4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Demokrasilerde Öğretmen Gücü”, *Yeni Ufuklar*, S.241, Y.1973, s.1-4.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Kervan Yola Çıkıyor”, *Yeni Ufuklar*, S.271, Y.1976, s.13-17.

GÜVEN, Ferit Celâl, “Mehmet Emin Yurdakul”, *Yücel*, XIII/76, 1941, ss.148-154.

GÜVEN, Nevzat, “Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu’na”, *Türk Sözü*, 12.12.1948, S.7388, s.1-2.

Hikmet Şevki, “Milli Mücadelede Matbuat”, *Aydın Tarihi*, Ekim 1929, 20/67, ss.4933-4935.

İDEM, Tekin, “Ahmet Remzi Yüreğir’in Hayatı ve 8. Yasama Dönemi Meclis Faaliyetleri”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, S.XXII, Y.8, Haziran 2015, s.323-351.

İĞDEMİR, Uluğ, “Ferit Celâl Güven”, *Yeni Ufuklar*, XXIII/268, 1976, ss.31-37.

İLHAN, Ziya, “Babamız Öldü”, *Türk Sözü*, 12.07.1945, S.6362, s.2.

İSLAM, İbrahim, “Milli Mücadele’ye Muhalif Bir Gazete: “Ferdâ””, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 12, 2009, s.158-174.

KARSEL, Sadi, “Beş Türk Bestekârı”, *Ulus*, 22.02.1939, S.6305, s.5.

ÖZÇELİK, Şeyda, “Adana Basımında Söz Düellosu: Yeni Adana ve Türk Sözü Gazetelerinin Kalem Kavgası”, *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi Bildiri Tam Metni Kitabı*, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2018, ss.23-50.

ÖZÇELİK, Şeyda, “Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basımı’na Yansıması: “Yeni Adana” ve “Türk Sözü” Gazetesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/7 Summer 2013*, p. 393-413, Ankara-Turkey.

PANIÇ, İlhan, “Hasanoğlan’da Dünkü Törene Dair Notlar”, *Ulus*, 18.04.1946, S.8887, s.6.

PINAR, Mehmet, “Adana Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/41, Aralık 2015, ss.537-552.

SAKAL, Fahri, “Milli Mücadele’de ve Cumhuriyetin İlk Döneminde Propaganda ve Tanıtım Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi XIX/55*, Mart 2003, s.83-103.

TALU, Ercümen Ekrem, “Ankara Mektupları Ankara Halkevi Binası Artık Dar Gelmeğe Başladı”, *Akşam*, 20.05.1937, S.6676, s.5-10.

TİRYAKİOĞLU, Samih, “Halkevi Avcılarının Bayramında”, *Ulus*, 12.09.1938, S.6150, s.7.

TOROS, Taha, “Adnan Saygun’dan Anılar”, *Tarih ve Toplum*, C.15, S.87, Mart 1991, s.17-18.

URAL, Selçuk-Nesrin Soyer, “Atatürk Dönemi Adana’da Yerel Basın (1923-1938)”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Sonbahar 2012, s. 165-204.

YILDIZ, Naciye, “RADLOFF, Friedrich Wilhelm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.34, s.388-390.

YÜREĞİR, Ahmet Remzi, “Adana’nın Kurtuluşu”, *Görüşler*, S.7, İkincikânun 1938, s.1-3

ZAİM, Turgut, “Halkevi Resim ve Heykel Sergisi”, *Ulus*, 03.03.1938, S.5957, s.7.

Tezler

ALGAN, Hamdiye, *Halkevlerinde İnkılâp Temsilleri (1932-1951)*, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

ATAYAKUL, Fatma Alev, *Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler(1950-1954-1957)*, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

DOĞAN, Çiğdem Doğan, *Ankara Halkevi Sergileri*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

İSLAM, İbrahim, *Milli Mücadele’de Yeni Adana Gazetesi*, T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1995.

KAPLAN, Halil İbrahim, *Salnâmelere Göre Adana(1880-1900)*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2001.

KIŞ, Salih, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya Muharebesi*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

PINAR, Mehmet, *Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat (1923-1950)*, T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2012.

TORKAK, Berna, *Harf Devrimine Kadar Adana'da Türk Sözü Gazetesi 1927-1928*, T.C. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2018.

Mülakat

- Nurten Güven ve Ferit Güven ile görüşme, 24.12.2018.
- Nurten Güven ve Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.
- Murat Güven ile görüşme, 15.06.2019.
- Celal Güven ile görüşme, 02.05.2020.

Dijital Kaynaklar

AYDOĞAN, Bedri, “Adana’nın Ünlü İnsanları”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/35.php>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

TRT, “*Üç Kültür Kurumu*” belgeseli, 3. Bölüm, 1978; (<https://trtarsiv.com/izle/84635/uc-kultur-kurumu-3-bolum>, 01.11.2018).

TRT, “*Cumhuriyete Kanat Gerenler*” belgeseli, 27. Bölüm, 1994; (<https://trtarsiv.com/izle/76819/cumhuriyete-kanat-gerenler-27-bolum>, 01.11.2018).

TRT, “*Tarihin Ruhu, Milli Sinema*” belgeseli, 32. Bölüm, <https://www.trt2.com.tr/tarih/tarihin-ruhu/tarihin-ruhu-or-milli-sinema-or-32-bolum-128011> (erişim tarihi: 04.11.2019).

<https://altinrota.org/yazilar/adananin-milli-mucadele-destanina-taniklik-eden-uc-kardes/103>, (20/09/19).

www.sektorelrehber.com/firma/ahmetnevezatguventurksozummatbaasi (21.03.2020).

www.ted.org.tr/ted-hakkinda/kurucu-uyeler (16.10.2019).

www.yeniadana.net/kose-yazilari/cukurova_millimucadele_hatiralari-1-4067.html?deskmode=1?m=1, (01.04.2020).

www.zipkinci.com/deniz-sohbetleri/18287-bilinen-ilk-zipkinci-kaybimiz-ve-o-yillarda-tuzla.html, (20/09/19).

EKLER**Ek-1**

Milli Mücadele yıllarında iken, ön sırada soldan üçüncü kişi. (**Ferit Celâl Güven Özel Arşivi**)

Ek-2

Ferit Celâl ve Fahime Hanım'ın düğün hatırası. (Ferit Celâl Güven Özel Arşivi)

Ek-3

3 Nisan 1939'da TBMM'de milletvekilliği andını ederken. (**Ferit Celâl Güven**
Özel Arşivi)

Ek-4

Ankara Halkevi Başkanı iken, çalışma masasında. (**Ferit Celâl Güven Özel Arşivi**)

Ek-5

CHP adına bir konuşma yaparken. (Ferit Celâl Güven Özel Arşivi)

Ek-6

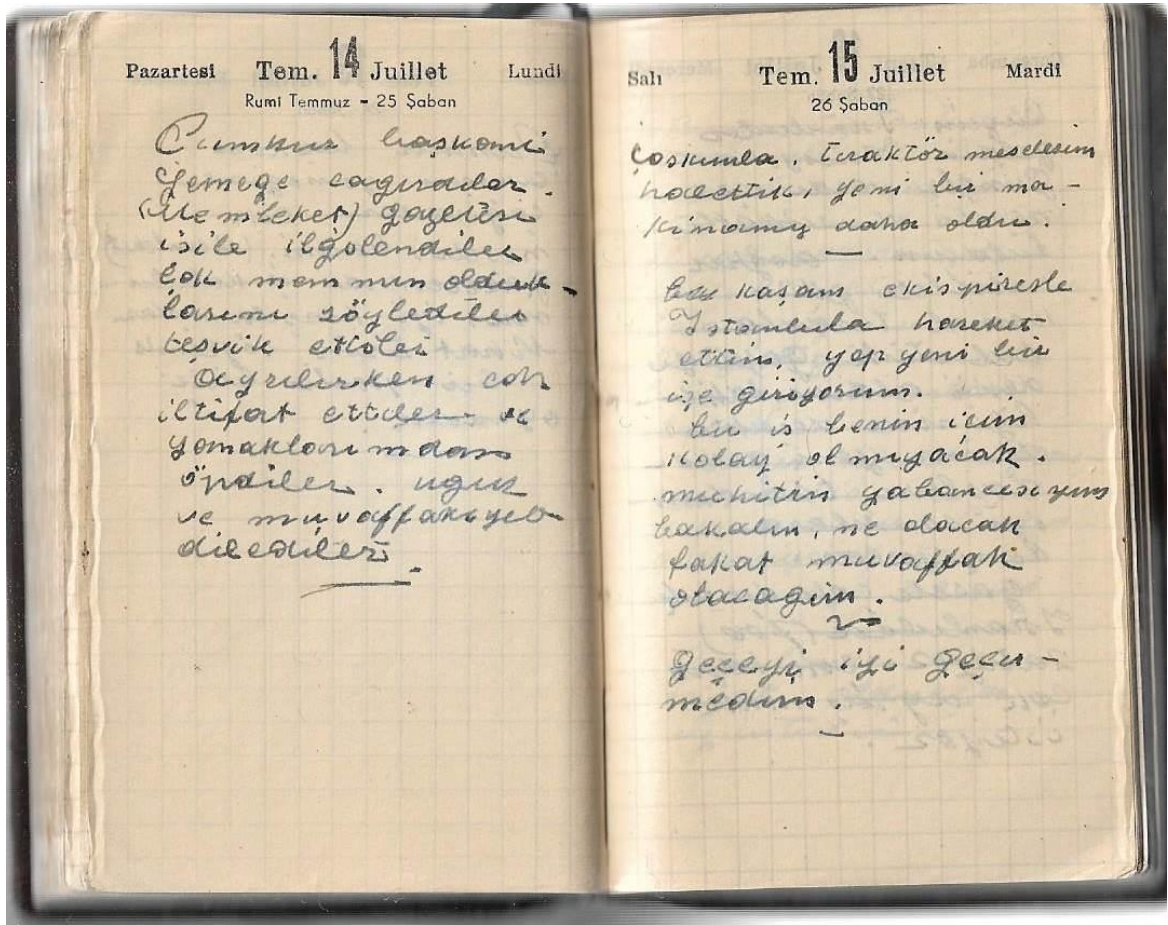

Kurucusu olduğu Türk Sözü Matbaa ve Gazetesi'nin önünde iken. (Ferit Celâl Güven Özel Arşivi)

Ek-7

Hayatının son yıllarında ömrünü adadığı basınla iç içeyken. (Ferit Celâl Güven
Özel Arşivi)

Ek-8

Ferit Celâl Güven'in günlüğünden bir sayfa (Ferit Celâl Güven Özel Arşivi)

Ek-9

Atatürk'ün bir çocukluk anısı

Çankaya köşkünde, bir akşam sofrasında Atatürk Selanikteki küçüklük yaşantılarını ve babasının ölümünü annesinin Ahmet Beyle evliliklerini ezgin bir sesle anlatıyordu:

- Babamın ölüm acısına aile ocağımıza ne denli bir boşluk, yoksulluk getireceğini anlayacak yaşta değildim. Evin içinde bir kaynaşma, ağlamalar oluyordu. Odanın bir kögesine çekilmiş babamın yattığı yatağın baş ucundaki masanın üstünde duran ilaç şişelerine gözümü dikmiştim. Elayek çekildikten sonra bu şişeleri toplıyacak, içlerine su doldurup oynıyacaktım. Öyle yaptım, babamın ölümünden anımda kalan budur.

Sonra askeri okula gidiyordum, evimizin sıkıntı içinde olduğunu içimden burkularak duyuyordum. Bir akşam okuldan eve döndüğümde o zamana kadar yüzünü görmediğim yabancı bir erkekle karşılaşınca yüregimin üstüne bir ateş düşmüş gibi sarsıldım... Bu ne demek annem eve yabancı bir erkek mi almıştı, baba evi bir uğursuzluğami uğramıştı ?

Dayanamadım odama girdim, bir torbanın içine kitaplarımı doldurdum arkama bakmadan kapıyı çekip komşu evine sığındım. Ertesi gün okuldan döndüğümde komşular bunun kötü bir iş olmadığını annemin nikâhla evlendiğini, adamın çok namuslu, doğru iyi yürekli bir kişi olduğunu, bize evlatları gibi bakacağını söylediler ve beni elimden tutarak eve götürdüler. Annem gözünden dökülen yağlarla beni kucakladı.

Komşuların söyledikleri gibi Ahmet Bey bizi öz çocukları imişiz ^{biaktı} gibi, ^{çok yakın akrabalıymız olacaktı} kötü okşadı. Karakteri sağlam bir insan olduğunu çok geçmeden öğrenmiş evimize de bir ferahlık gelmişti.

Şunu da söyleyeyim ki ^{cok yakın akrabalıymız olacaktı} ~~dayanmaz~~ zorbacak kişilerden yardım görmemiştik. Bir gün bunlardan birinden iki kuruş istedim onu bile vermedi.

Zamanla ortadan kayboldular Rumeli'den Balıkesir iline göçmüşler, sonradan birer berer ortaya çıkıp bizi aramaya başladılar, o zaman da pek doğal olarak bizde onları tanımadık.

Atatürk bu acı çocukluk anılarını anlattıktan sonra uzunca bir süre sustu:

- Rahmetle Ahmet Beyi daima saygı ve ügüyle anarım diyerek başka bir konuya geçti.

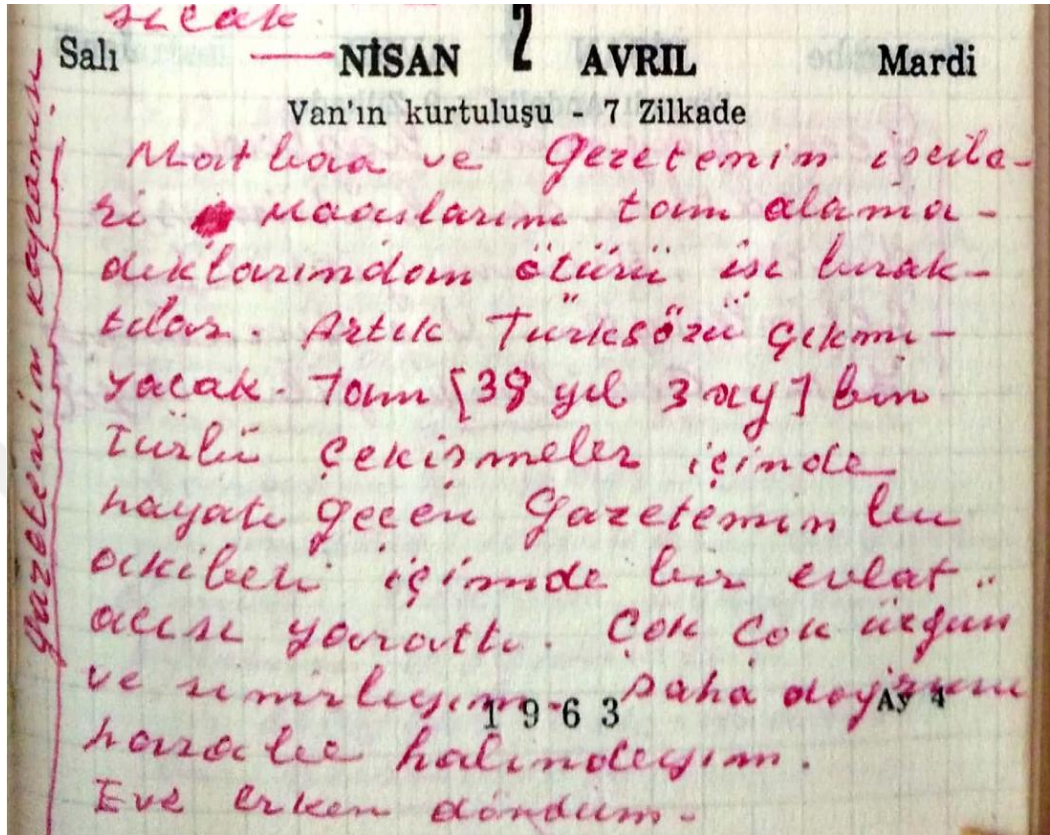
Ferit Celâl Güven

Ferit. 5. Jm

Kendi düzeltmeleriyle birlikte "Atatürk'ün Bir Çocukluk Anısı" adlı makalesi.

(Ferit Celâl Güven Özel Arşivi)

Ek-10

2 Nisan 1963 tarihli, Türk Sözü'nün kapatıldığına dair günlük sayfası. (Ferit Celâl Güven Özel Arşivi)

Ek-11

“Başkumandan Gazi Paşa Hazretleri! Bugün Adana Ocaklıları Aziz Müncilerini kendi içlerinde görmekte ömürlerinin en mes’ut ve bahtiyar ve unutulmaz bir günlerini yaşıyorlar. Kalbimizi dolduran sevinçleri Öz Hemşerimize anlatmaktan aciziz. Gazi Paşa sizinle iftihar etmek her Türk’ün hakkı olduğu gibi her Türk’ün de borcu, dünyada tarih yapan, milletler ihya eden, milletleri felâketlerden kurtaran bir çok kahramanların hayatını ve yaptığı şeyleri okuduk. Yapılan şeylerin hepsi ancak bir insanın inanabileceği, insan aklının hududu dâhilinde olan şeylerdir. Hâlbuki Türk milletini felâketten kurtaran, ölmüş zannedilen bir milleti dünyada her milletten daha sağlam, daha zinde, daha şuurlu ve istiklalinin âşığı olduğunu gösteren siz Müncinin yaptığı İstiklâl mücadelesi, İstiklâl zaferi, Halk inkılâbı tarihinin hiçbir hadisesiyle mukayese edilen ve geçirdiğimiz dört senenin muazzam vakayii içinde bulunduğumuz, bunların teferruatlarıyla uğraştığımız için mücadelemizin büyüklüğünü tamamen göremiyoruz. Hariçten bize bakanlar bizden sonra gelecek nesil, bizden evvelki ihtiyar tarih bizi görürken, bizi okurken, bu milletin ne olduğunu, bu milletin azim ve iradesini bir araya toplayan, onu muayyen hedeflere sevkeden bir Müncinin eşsiz bir insan olduğunu tasdik edecektir. Altun toprakların altından, inci kabuklarından çıktuktan sonra kıymet peyda eder. İş, bu toprakların altındaki altunları bulup çıkarmak, sularla, dalgalarla günlerce mücadele ederek inciyi toplamaktır. Siz Gazi Paşa felâketin ümitsizliğin içinde muhteris ellerin altında kalmış karanlıklarda boğulmuş asil Türk milletini bulup bugünkü Türkiye yaptınız, bunu inkâr etmek bunun böyle olmadığını düşünmek Türk milletinin kabiliyet ve asaletini inkâr etmek demektir. Kapılarının zincirlerini kopardığınız millet zindanlarından bugün yalnız biz değil, bütün esir milletlerin zülüm altında inleyen biçare mazlumlar, hürriyetin çehresine bakıyorlar. Siz çok ümitleri yaşattınız, çok insanlara zaferin hürriyetin yolunu gösterdiniz. Mazlumlar zalimlerin pençesinden kurtulduğu ilk defa peşin sizi yadedecektir. Gazi Paşa: sizi üç senede, üç defada çok derinden çok kuvvetle duyduk. Kalbimizin size karşı olan heyecanı üç noktada toplandı. Bu üç nokta genç Türkiye’nin üç dönüm noktasıdır. Bu noktaların birinden diğerine hiçbir millet bizim kadar kolay ve şerefle geçmemiştir. Mütareke günlerinin hemen ferdasında yirmi devletin demir zırhlılarını, zırhlı ordularını sularımızda, topraklarımızda gördük. Türkiye’nin mirasına gelen bu muhterisler Türklerin canevine gelmişlerdi. Bir taraftan güzel

Seyhan kana boyanıyordu. Diğer taraftan güzel İzmir yakılıyor, İstanbul'un Edirne'nin üzerinden geçen bir ateş, bir alev Anadolu'nun her tarafını sarıyordu. Sultan denilen bir şerir saltanatları uğrunda asırlardan beri kan döken milletini boğmak için Yunan ordularına yarış edecek kadar alçalıyor. Hain bir hükümet yabancıların hazinesine avuç açmış, bir Türk milletinin namusunu satıyordu. Bu felaketli günde Sivas'tan kuvvetli bir ses işittik, bir bayrak yükseldi. Boğucu karanlıkların içinde bir nur parladı. Bu ses gittikçe kuvvetlendi. Yükselen bir bayrağın altına toplananlar tırnaklarıyla zulüm ve vahşet ordularının üzerine koştular. İnönleri, Sakarya zaferi kazanıldı. Gazi Paşa, İstanbul kapılarında, Anafartalar'da, nasıl felâketin ayaklarını kırarak belâları, musibet ordularını Akdeniz'e döktü iseniz Sakarya'da da cinayet ordusunun ümidini ortadan böldünüz. Sakarya'nın kıyılarında istiklâlinin tehlikeden kurtulması için kanını sarfeden milletin başında 21 gece ilk hatlarda döğüşünüz. Elinden silahı alınmış bir ordunun kimlerle döğüşüğünü bütün dünya bilir. Sivas'tan seslendiğiniz günden Sakarya gününe kadar bu bir devre idi. İstiklâl mücadelemizin en zalim günlerini bu zaman yaşadık. İkinci dönüm noktası Dumlupınar'ın sarp, yalçın tepelerinden aşarak sizin nasıl bir kahraman olduğunuza inanmayan, bir milletin ne olduğunu öğrenmeğe tenezzül etmeyen düşman ordularını ezip Akdeniz'in hedeflerini gösterdikten bir hafta sonra güzel İzmir'den genç Türk ordularıyla Akdeniz'i seyretmenizdir. Gazi Paşa! Bu bir zafer değil, Türk milletinin bir mucizesidir. Bir orduya hedef gösteren bir kumandan o ordularla beraber hedefine vasil olmak şerefine nail olamamıştır. Anadolu kaynaştığı ve kükrediği zaman bunun ancak bir saman alevi olduğunu söyleyenler bundan sonra size inandılar. Sakarya'da kırılan düşman ümitlerinin bizi beklemekle, sabırla yenmek isteyenler kumanda ettiğiniz orduların hücumu karşısında on beş gün sabredemediler. Bu seferden sonra genç Türkiye harici tehlikelerden korunmuştu. Fakat onu sarmış bir kısım tehlikeler daha vardı. Teşkil ettiği serseri çetelerle düşmanlara piştarlık eden bir sultan vardı. Bir saltanat vardı. Bu da bir düşman idi. Bu da bir milletin bünyesini asırlarca kemirmiş, asırlarca ferdi keyfiyetler, şahsi zevkler uğrunda düşman ayaklarının altına bu milletin en ulvi ve en mukaddes haklarını saçmıştı. Anadolu viran olmuş ve Anadolu'da taş taş kovuklarında yatmış, Anadolu yalın ayak, sırtı açık gezmiş, baba evladını unutmuş, evlat baba görmemiş ve duvakları açılmamış gelinler ortada kalmış bunları kimse görmemiş. Saray eğlenmiş Saltanat yamakları çalmış, çırpmış, kesmiş

ezmiş. Bu düşmanı da yıkmak lazımdı. Bu da yıkıldı. Bu üçüncü dönüm noktası idi. Buradan halk saltanatına, halkın saadetine giden yollar açılıyor. Buradan cehlin iğrenç yüzüne, sefaletin kara yüzüne bakılıyor, onunla mücadeleye girişiliyor. Zafer, bizim gibi asırlardan beri mağlubiyet acısı çekmiş kendinden ayrılan küçük milletçiklerden para almış büyük bir millet için çok lâzım bir şeydi. Zafer bize yol açtı fakat bunun hedefini yine ilk defa Gazi Paşa, bize siz gösterdiniz en büyük düşman saltanatı şahsa, en büyük düşman cehil, en büyük düşman esareti iktisadiye mücadele, zafer, inkılâp her üçünde millet ve bu milletin başında sizsiniz. Gazi Paşa: biz gençler her dönüm mevsiminde her dönüm yerinde, dönüm meydanında Gazi Paşa, sizinle beraber yürüdük. Sizin açtığınız bayrağın altında ilk defa mevzi alan bizler, siz hangi hedefi gösterdiyseniz biz oraya koştuk. İnkılâbın iptidasında gençleri etrafınızda gördüğünüzü söylemeye hacet görmüyoruz. Sakarya'nın kıyılarında en ziyade hesap verenlerin gençler olduğunu siz söylediniz. Cehle karşı, irticaa karşı gençlerin fedakârlık yapacağını, gençlerin irticayı boğacağını, gençlerin icabında kılıncı kuşanıp silah omuzlayacağını çok iyi bilirsiniz. Gazi Paşa İzmir'de aziz ananızın mezarı üzerinde bu milletin istiklâl ve saadeti için icab ederse canınızı feda edeceğinizi söyleyerek o mübarek toprağın üzerinde eğilip yemin etmişsiniz. Bu yeminin manasını bu yeminin büyüklüğünü biz gençler çok iyi biliriz. Biz de O Aziz Ananın mezarı başında yemin eden Gazi Müncinin huzurunda yemin ediyoruz. Allah şahit olsun, vatan, hâkimiyeti milliye tehlikeye düştüğü gün, vatan fedakârlık istediği gün, irticanın başı, cehlin başı kalktığı gün icab ederse hayatımızı sizinle beraber feda edeceğiz. Bu ocak şimdiye kadar fazilete, fedakârlığa, namusa, terakkiye arkadaşlık yapmıştır. Faziletsizlerle, cahillerle, mürtecilerle, düşmanlarla döğüşmek onları yere sermek bizim borcumuzdur. Genç Türkiye'nin istiklâlini ihtiraslarını âlet yapmak, onunla istihzâ etmek isteyenler ihtiras, cesaret, medeniyet süsü ile halkın hukukuna musallat için halkın hürriyetini vasıta olarak kullananlar bu vatana hıyanet edenler düşmanlar ile çalışanlar idi. Düşmanımız hâkimiyeti milliyemize musallat olan kara kuvvetler biz gençlerin ölümleri üzerinden geçseler bile hayat bulamaz. Gençliğin akan kanı onları boğmağa kâfidir. Millet yaşasın, milletin kalbi siz yaşayınız". 15 Mart 1923'te Atatürk'ün huzurunda yaptığı konuşma.(**Hâkimiyeti Milliye**, 16.03.1923, S.765, s.1; **Görüşler**, Ferit Celâl Güven'in Nutku, S.16, 15 Mart 1939, s.8-12)